

PUBLICATIONS OF
THE UNIVERSITY OF EASTERN FINLAND

*Dissertations in Social Sciences
and Business Studies*

UNIVERSITY OF
EASTERN FINLAND

ANNE-MARI JAAKOLA

**LAPSEN TILANTEEN ARVIINTI
LASTENSUOJELUN SOSIAALITYÖSSÄ**

LAPSEN TILANTEEN ARVIOINTI
LASTENSUOJELUN SOSIAALITYÖSSÄ

Anne-Mari Jaakola

LAPSEN TILANTEEN ARVIOINTI
LASTENSUOJELUN SOSIAALITYÖSSÄ

Publications of the University of Eastern Finland
Dissertations in Social Sciences and Business Studies
No 229

University of Eastern Finland
Kuopio
2020

Grano Oy
Jyväskylä, 2020
Sarjan vastaava toimittaja: Markus Mättö
Sarjan toimittaja: Anna Karttunen
Myynti: Itä-Suomen yliopiston kirjasto
ISBN: 978-952-61-3434-5 (nid.)
ISBN: 978-952-61-3435-2 (PDF)
ISSNL: 1798-5749
ISSN: 1798-5749
ISSN: 1798-5757 (PDF)

Tekijän osoite: Yhteiskuntatieteiden laitos
Itä-Suomen Yliopisto
SUOMI
KUOPIO
FINLAND

Tohtoriohjelma: Welfare, Health and Management -tohtoriohjelma

Ohjaajat: Professori Riitta Vornanen
Yhteiskuntatieteiden laitos
Itä-Suomen yliopisto
KUOPIO
FINLAND

Professori (emerita) Pirjo Pölkki
Yhteiskuntatieteiden laitos
Itä-Suomen yliopisto
KUOPIO
FINLAND

Esitarkastajat: Professori Timo Harrikari
Yhteiskuntatieteiden tiedekunta
Lapin yliopisto
ROVANIEMI
FINLAND

Professori Helena Blomberg-Kroll
Svenska social- och kommunalhögskolan
HELSINKI
FINLAND

Vastaväittäjä: Professori Timo Harrikari
Yhteiskuntatieteiden tiedekunta
Lapin yliopisto
ROVANIEMI
FINLAND

Jaakola, Anne-Mari
Assessment of a Child's Circumstances in Child Welfare Social Work
Kuopio: University of Eastern Finland, 2020
Publications of the University of Eastern Finland
Dissertations in Social Sciences and Business Studies; 229
ISBN: 978-952-61-3434-5 (print)
ISSNL: 1798-5749
ISSN: 1798-5749
ISBN: 978-952-61-3435-2 (PDF)
ISSN: 1798-5757 (PDF)

ABSTRACT

This study examines how social workers assess a child's circumstances in child welfare social work. The study focuses on the contents and dimensions of an assessment as well as the knowledge, approaches and orientations to the assessment. The study examines assessment by using professional and organisational factors. Professional factors include a social worker's orientation and approach taken in an assessment as well as the knowledge, skills and competence the social worker has when making it. Organisational factors contain working environment aspects in an assessment.

In this study, an assessment refers to an evaluation carried out by a social worker throughout the child welfare process. An assessment is a critical phase in the child welfare process, and it necessitates the social worker to have good, professional cognitive capacity and skillful know-how for analysing the circumstances involving the child and the family. The study is based on the assumption that assessment is one precondition required for carrying out effective child welfare work.

The empirical part of the study is based on survey data taken from social workers ($N = 506$). The data has been used to answer the following four questions. What factors have social workers taken note of in assessing a child, the parents and the rearing environment? What dimensions are involved in how to and knowing how to make an assessment? What kind of orientation steers an assessment? What factors used will lead to a child-focused approach to an assessment? The analytical methods employed include frequency distributions, cross tabulation and analyses based on averages as well as principal component analysis, analysis of variance, regression analysis and logistic regression analysis.

The findings show that when being made, an assessment primarily takes the child's current circumstances into account as well as their impacting social factors. The assessment is primarily geared towards the child's social rearing environment and its possibilities to support the child in growth and development. Factors involving the child's developmental history, the parents' background and family history are not taken into account so often. Moreover, taking a child's impoverishment and the family's financial situation into account was one of the rarer noted factors in an assessment. The study revealed the dimensions of systematic and analytical data and knowledge as well as those concerning a child's development. How to make an assessment is comparatively often systematic and analytical. Competence concerning a child's development was connected to the frequency of taking note of a child's needs, feelings, interrelationships, affectional bonds and signs of abuse in the assessment.

The results show that the orientation of a child's needs and welfare is the strongest starting point for an assessment. An assessment also includes safeguarding- and proof-based orientation. Orientation towards a child's needs and welfare seemed to indicate that the social worker will take a child-focused approach. Other factors indicating a child-focused approach included the age of the social worker, a notion of having adequate competence of the child's developmental information, taking note of the child's involvement and the organisation's support. The sufficiency of time used for an assessment, the organisation's support and a working community to develop assessment-making were all organisational-level factors that had a connection to the notion of success in child welfare work. Job satisfaction, the notion of having adequate know-how and an analytical and systematic way to make an assessment all presented themselves as professional factors.

The research increases the knowledge base of assessment in child welfare work, its theoretical and practical starting points. The findings have application value regarding the preconditions for the knowledge and expertise necessary for assessment-making in child welfare work, professionally and organisationally.

***Keywords:** social work, child protection, child welfare, social workers, professional skills, assessment, child orientation, questionnaire survey*

Jaakola, Anne-Mari
Lapsen tilanteen arviointi lastensuojelun sosiaalityössä
Kuopio: Itä-Suomen yliopisto, 2020.
Publications of the University of Eastern Finland
Dissertations in Social Sciences and Business Studies; 229
ISBN: 978-952-61-3434-5 (print)
ISSNL: 1798-5749
ISSN: 1798-5749
ISBN: 978-952-61-3435-2 (PDF)
ISSN: 1798-5757 (PDF)

TIIVISTELMÄ

Tämä tutkimus tarkastelee sosiaalityöntekijöiden tapaa tehdä lapsen tilanteen arviointia lastensuojelun sosiaalityössä. Tutkimus tuottaa tietoa arvioinnin sisältötekijöistä, osaamisesta, arvioinnin orientaatiosta ja lähtökohdista. Tutkimuksessa arviointia tutkitaan ammatillisten ja organisatoristen tekijöiden avulla. Ammatilliset tekijät kuvaavat sosiaalityöntekijän orientaatiota ja lähestymistapaa arvioinnissa sekä sosiaalityöntekijällä olevaa tietoa, taitoa ja osaamista arvioinnin tekemisessä. Organisaatiotekijät kuvaavat arvioinnin toimintaympäristön tekijöitä. Tutkimuksessa lapsen tilanteen arvioinnilla tarkoitetaan arviointia, jota sosiaalityöntekijä tekee läpi lastensuojelun prosessin. Arviointi on lastensuojeluprosessissa kriittinen työvaihe, joka vaatii sosiaalityöntekijältä hyvää ammatillista tiedollista valmiutta ja taidollista osaamista lapsen ja perheen tilanteen jäsentämiseen. Tutkimus perustuu oletukseen arvioinnista yhtenä vaikuttavan lastensuojelun edellytyksistä.

Tutkimuksen empiirinen osa perustuu sosiaalityöntekijöiltä kerättyyn kyselyaineistoon ($N = 506$). Tutkimusaineiston avulla on etsitty vastausta neljään kysymykseen: Mitä tekijöitä sosiaalityöntekijä huomioi arvioinnissa lapsesta, vanhemmasta ja kasvuympäristöstä? Mitä ulottuvuuksia arvioinnin tekemisen tapaan ja osaamiseen liittyy? Minkälainen orientaatio suuntaa arviointia? ja Mitkä tekijät ennustavat lapsikeskeistä arvioinnin lähestymistapaa? Analyysimenetelminä on käytetty suoria jakaumia, ristiintaulukointia ja keskiarvoihin perustuvia analyysejä sekä pääkomponenttianalyysiä, varianssi- ja regressioanalyysiä ja logistista regressioanalyysiä.

Tulosten mukaan arvioinnissa huomioidaan ensisijaisesti lapsen arviointihetken tilannetta ja siinä vaikuttavia sosiaalisia tekijöitä. Arviointi kohdentuu erityisesti lapsen sosiaalisen kasvuympäristöön ja sen mahdollisuuksiin tukea lasta kasvussa ja kehityksessä. Arvioinnissa huomioidaan harvemmin lapsen kehityshistorian tekijöitä, vanhemman omaa taustaa ja perheen historiaa. Myös lapsen köyhyyden ja perheen taloudellisen tilanteen huomiointi arvioinnissa oli yksi harvemmin huomioituista tekijöistä. Tutkimuksessa saatiin esiin systemaattisen, analyyttisen ja lapsen kehitystä koskevan tiedon ja osaamisen ulottuvuudet. Arvioinnin tekemisen tapa on verrattain usein systemattinen ja analyyttinen. Lapsen kehitystä koskevan tiedon osaaminen oli yhteydessä lapsen tarpeiden, tunteiden, vuorovaikutus- ja kiintymissuhteiden ja kaltoinkohtelun tunnusmerkkien huomioimisen yleisyyteen arvioinnissa.

Orientaation tutkimisella tavoiteltiin tietoa lähtökohdista, jotka ohjaavat ja suuntaavat arvioinnin tekemistä. Tulosten mukaan lapsen tarpeiden ja hyvinvoinnin tukemisen orientaatio on vahvin arviointia ohjaava lähtökohta. Arviointiin sisältyy myös suojele- ja näyttöperusteinen orientaatio. Lapsen tarpeiden ja hyvinvoinnin

orientaatio näytti ennustavan sosiaalityöntekijällä olevaa lapsikeskeistä arvioinnin lähestymistapaa. Lapsikeskeistä lähestymistapaa ennustavia muita tekijöitä olivat sosiaalityöntekijän ikä, kokemus lapsen kehitystiedon osaamisen riittävydestä, lapsen osallisuuden huomioiminen ja organisaation tavoitelähtöisyys ja kannustus. Arviointiin käytettävän ajan riittävyys, työnantajaorganisaation tavoite- ja kannustussuuntauneisuus ja arviointia kehittävä työyhteisö olivat organisaatiotason tekijöitä, joilla oli yhteys käsitykseen lastensuojelun onnistuneisuudesta. Ammatillisina tekijöinä tulivat esiin työviihtyvyys, kokemus oman osaamisen riittävydestä ja analyyttinen ja systemaattinen arvioinnin tapa.

Tutkimuksen tulokset lisäävät lastensuojelun tietoperustaa lapsen tilanteen arvioinnista, sen teoreettisista ja käytännöllisistä lähtökohdista. Tuloksilla on sovellusarvoa arviointiin vaadittavan osaamisen ja asiantuntijuuden edellytyksiin lastensuojelussa, ammatillisesti ja organisatorisesti.

***Avainsanat:** sosiaalityö, lastensuojelu, sosiaalityöntekijät, ammattitaito, arviointi, lapsilähtöisyys, kyselytutkimus*

ESIPUHE

Lapsen tilanteen arviointi on viehättänyt minua sosiaalityöntekijän ammatilliseen osaamiseen sisältyvänä asiantuntija-alueena siitä lähtien kun toimin sosiaalityöntekijänä kasvatus- ja perheneuvolassa. Sain mahdollisuuden alkaa tutkia lapsen tilanteen arviointia lastensuojelussa professori Riitta Vornasen johtamassa Suomen Akatemian tutkimushankkeessa Lastensuojelun tarpeet, prosessit ja tuloksellisuus – Lastensuojelupalvelujen vaikuttavuuteen ja tuloksiin liittyvät kriittiset tapahtumat ja tekijät. Osoitan Riitalle hankkeen johtajana ja tutkimukseni ohjaajana erityiskiitoksen aihevalinnan täsmentämisestä, kannustuksesta ja kannattelusta tutkimusprosessin eri vaiheissa. Professori, emerita, Pirjo Pölkki on ollut Riitan rinnalla tutkimukseni toinen ohjaaja. Riitan ja Pirjon akateemisella osaamisella ja oppineisuuden osoituksella lastensuojelun tutkimuksessa on ollut tutkimukselleni erityinen merkitys. Pirjon ja Riitan ohjausyhteistyö on ollut ihailtavaa ja antanut esimerkin hyvästä ohjauksesta. Arvostan Riitan ja Pirjon innostavaa, ihmillistä ja ymmärtävää tapaa ohjata tutkimusta.

Tutkimustyöni etenemistä ovat edesauttaneet useat tahot ja henkilöt. Kiitän kaikkia tutkimukseeni osallistuneita sosiaalityöntekijöitä. Ilman heitä ei tutkimukseni olisi onnistunut. Osoitan lämpimät kiitokset tutkimukseni esitarkastajille professori Helena Blomberg-Krollille ja professori Timo Harrikarille. Heidän esitarkastuksessa antamansa rakentavat kommentit ja parannusehdotukset olivat arvokkaita ja auttoivat tutkimukseni viimeistelyssä ja sisällön täsmentämisessä. Timo Harrikaria kiitän myös suostumisesta vastaväittäjäkseni. Kiitän tutkimukseni rahoituksesta Suomen Akatemiaa, Alli Paasikiven säätiötä, Itä-Suomen yliopiston yhteiskuntatieteiden laitosta ja Työllisyysrahastoa.

Tutkimukseni ja yliopistourani vaiheet sijoittuvat Itä-Suomen yliopistoon ja Turun yliopistoon. Olen voinut toimia yliopisto-opettajana ja tutkijana näissä yliopistoissa ja saanut molemmista akateemiselle uralleni kannustavan työyhteisön ja ystäviä. Ilman tätä yhteisöä olisi tutkimustyö ollut huomattavasti vaikeampaa ja yksinäistä. Kiitän Itä-Suomen yliopiston sosiaalityön oppiaineen henkilökuntaa ja kollegoita työkaluudesta ja yhteistyöstä kuluneiden vuosien aikana. Kiitän YTM Niina Häkälää hänen antamastaan avusta tutkimukseni aineistonkeruuvaiheessa. Kiitän myös YTM Janissa Miettistä työkaluudesta ja tuesta kuopionvuosien aikana. Arvostan suuresti Janissan kanssa käymiäni keskusteluja määrällisestä tutkimuksesta lastensuojelun tutkimusalalla. Kiitokset kuuluvat myös YTT Johanna Hietamäelle, joka on kannustanut minua määrällisen tutkimuksen tekemisessä.

Turun yliopiston vuosien aikana olen saanut ympärilleni monia uusia työkalureita, joiden osaamiseen ja asiantuntijuuteen olen voinut tukeutua tutkimustyössäni. Kiitän sosiaalityön ja sosiaalipolitiikan oppiaineiden henkilökuntaa avusta, hyvistä keskusteluista ja neuvoista tutkimukseni loppuunsaattamisessa. Kiitokset erityisesti yliopistonlehtori Jarkko Rasinkankaalle, joka sosiaalityön oppiaineestaavana on kannustanut tutkimukseni valmiiksi saamista mahdollistamalla opetuksesta vapaampaa aikaa ja tilaa. Kiitos kuuluu myös useille opettajakollegoille, joiden kanssa käyty keskustelut lastensuojelusta ja arviointiin vaadittavasta osaamisesta ovat olleet minulle arvokkaita hetkiä ja vahvistaneet tutkimusaiheeni tärkeyttä. Kiitos VTT Anniina Kaittila, professori (emeritus) Leo Nyqvist, VTM Niina Nurmela, VTM Assi Ailoranta, VTM Enna Toikka ja VTM Vappu Halme. Kiitos VTM Tuula Kaitsaarelle ja taloussihteerille Marja Tammiselle työhuonenaapuruudesta ja keskusteluhetkistä, joiden myötä

olen voinut jakaa tunteita väitöskirjan tekemisestä. Kiitos HTT Takis Venetoklis, VTT Minna Ylikännö ja VTT Henna Isoniemi joiden tilastomenetelmälliseen apuun olen voinut hädän tulen aina luottaa. Osoitan kiitokseni myös professori Katja Forssénille, joka aikoinaan innosti minua akateemiselle uralle.

Ilman perheen ja lähimpien tukea en olisi pystynyt tekemään tutkimustani. Olen enemmän kuin kiitollinen, että olette jaksaneet tukea, kannustaa ja patistaa tutkimukseni etenemistä. Kiitos äidilleni Mirjalle ja isälleni Taunolle, että olette elämäni eri vaiheissa tukeneet ja auttaneet minua ja perhettäni. Kiitos veljelleni Markukselle kanta-aottavista yhteiskunnallisista keskusteluista ja päivänpolitiikan jakamisesta. Ne ovat jalostaneet kykyäni käydä älyllistä ajatustenvaihtoa ajankohtaisista asioista. Kiitän vuosien varrella saamastani tuesta myös mieheni vanhempia Merjaa ja Heikkiä. Kiitos ystäväilleni tutkimuksen ulkopuolisesta elämästä. Kiitos hyvistä ja rennoista hetkistä, keskusteluista, itkuista, nauruista ja lohdutuksista. Kiitos jaetuista kokemuksista hyvän ruuan äärellä ja Kallaveden aalloilla.

Rakkaimmat kiitokseni menevät lapsilleni Anna-Liisalle ja Elielille. Olette elämäni suurimmat ja tärkeimmät saavutukset. Olette antaneet peilauspintaa tutkimusaiheeseen ja lapsuuden ajanjakson merkityksellisyyteen ihmisen elämänkulussa. Olette pitäneet minut kiinni elämässä, vaatineet läsnäoloa arkeen ja keskittymistä siihen, mikä on kaikkein tärkeintä. Kiitos nauruista, höpötyksistä ja hassutteluista. Kiitos teille, että olette olemassa. Olette olemassaolollanne osoittaneet, että tutkimusmatkallani ei olisi mitään merkitystä ilman teitä. Kiitos rakkaalle miehelleni Juhalle. Olet väsymättä jaksanut odottaa, että tutkimukseni valmistuu. Olet ollut tärkein taustavoima minulle arjessa ja elämässä. Olet sanoin ja teoin mahdollistanut, että olen voinut keskittyä tutkimukseni valmistumiseen. Olet luottanut ja huolehtinut, kun en ole itse voinut. Kiitos kaikesta. Pian juhlitaan.

Turussa 14.7.2020
Anne-Mari Jaakola

SISÄLLYS

ABSTRACT	7
TIIVISTELMÄ	9
ESIPUHE	11
1 JOHDANTO	19
2 LASTENSUOJELUN TUKEA TARVITSEVAT LAPSET OSANA YHTEISKUNNAN MUUTOSTA	23
2.1 Lasten ja perheiden hyvinvointia kuvaava tilasto- ja tutkimustieto	23
2.2 Lastensuojelun tuen- ja palvelutarpeen määrä	25
3 LAPSEN TILANTEEN ARVIOINTI KÄSITTEENÄ JA SITÄ KOSKEVA TUTKIMUSTIETO	30
3.1 Yksilökohtainen työ sosiaalityön asiakasarvioinnin perinteenä	30
3.2 Arvioinnin käsite lastensuojelussa	34
3.3 Arviointi arvopohjaisena toimintana	35
3.4 Arviointia koskeva aiempi lastensuojelun tutkimus	38
3.5 Riskiarvioinnin tausta lastensuojelussa	42
4 LAPSEN TILANTEEN ARVIOINTI AMMATILLISENA KÄYTÄNTÖNÄ	45
4.1 Lapsikeskeinen lähestymistapa arvioinnissa	45
4.2 Arvioinnin mallintaminen	50
4.3 Arviointi lakisääteisenä veloitteena	52
4.4 Lastensuojelun orientaatio arvioinnin taustalähtökohtana	55
4.5 Sosiaalityöntekijän päättelykyky ja arvioinnin vaikuttavuus	57
4.6 Organisaatioympäristö ja arvioinnin vaikuttavuus	61
5 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	65
5.1 Tutkimuskysymykset	65
5.2 Aineistonkeruun toteutus.....	65
5.3 Arvioinnin tutkiminen kyselynä ja kyselylomakkeen laadinta	68
5.4 Tutkimuseettiset kysymykset	70
5.5 Tutkimusaineiston edustavuus	71
5.6 Tutkimuksen reliabiliteetti ja valideetti	73
5.7 Käytetyt tutkimusmenetelmät ja aineiston analyysin eteneminen	75
5.8 Tutkimusaineiston ja vastaajien kuvaus	79
6 LAPSEN TILANTEEN ARVIOINNISSA HUOMIOITAVAT TEKIJÄT	86
6.1 Arvioinnissa huomioitavat lapsen liittyvät tekijät	86
6.2 Arvioinnissa huomioitavat vanhempaan liittyvät tekijät	88
6.3 Arvioinnissa huomioitavat perheeseen liittyvät tekijät	90
6.4 Arvioinnissa huomioitavat riskitekijät	91

7 LAPSEN TILANTEEN ARVIOINNIN TEKEMISEN TAPA.....	98
7.1 Arvioinnin tekemisen tavan ulottuvuudet.....	98
7.1.1 Arvioinnin tekemisen tavan systemaattisuus ja mallintaminen	102
7.1.2 Arvioinnin tekemisen tavan analyttisyys.....	108
7.1.3 Lapsen kehitystä koskeva tieto ja osaaminen arvioinnissa.....	111
7.2 Lapsen osallisuuden huomioiminen arvioinnissa	116
8 LAPSEN TILANTEEN ARVIOINNIN ORIENTAATIO JA LÄHESTYMISTAVAT	120
8.1 Arvioinnin orientaatio.....	120
8.2 Arvioinnin lähestymistapa ja sitä selittävät tekijät	123
8.3 Arvioinnin eri tekijät ja lastensuojelun vaikuttavuus	127
9 TULOSTEN YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET	131
9.1 Keskeiset tulokset	131
9.2 Johtopäätökset ja pohdinta	134
LÄHTEET	144
LIITTEET	155

KUVIOT

Kuvio 1.	Arvioinnin elementit (Paasio 2006)	37
Kuvio 2.	Lastensuojelun eri orientaatio suuntaukset (Gilbert 2012; Gilbert ym. 2011)	57
Kuvio 3.	Tutkimusaineiston keräämisen vaiheet	67
Kuvio 4.	Tutkimusasetelma. Lapsen tilannearviointia selittävät tekijät lastensuojelun sosiaalityössä	78
Kuvio 5.	Sosiaalityöntekijällä hoidettavina olevien asiakaslasten ja perheiden määrä kyselyn vastaamishetkellä, (N/työntekijä)	83
Kuvio 6.	Vanhemman väkivaltaisuuden, päihteiden käytön ja vanhemman psyykkisen terveyden huomioimisen yleisyys arvioinnissa, % (N=502–505).	92
Kuvio 7.	Arvioinnin seurauksista koettu syyllisyys ja pelko, % (N=502–506)... ..	97
Kuvio 8.	Arvioinnin tekemisen tavan ja osaamisen ulottuvuudet.	101
Kuvio 9.	Systemaattisen tekemisen tavan yleisyys arvioinnissa, % (N=499).	103
Kuvio 10.	Arvioinnin työprosessin mallinnus vastaajan työpaikalla, % (N=502–505).	104
Kuvio 11.	Arvioinnin painottuminen asiakkuuden eri vaiheissa, % (N=501). ...	106
Kuvio 12.	Arvioinnin analyyttisen tekemisen tavan yleisyys, % (N=493).	109
Kuvio 13.	Kokemus lapsen kehitystä koskevan tiedon riittävydestä, % (N=506).	112
Kuvio 14.	Lapsen ja vanhemman huomioimisen yleisyys arvioinnissa, % (N=501–504).	117
Kuvio 15.	Lapsen ja vanhemman huomioimisen yleisyyden ero arvioinnissa, % (N=495–496).	118
Kuvio 16.	Prosenttiosuudet lapsen hyvinvoinnin tukemisen ja riskien hallinnan muuttujille, % (N=503–506)	121
Kuvio 17.	Arvioinnin orientaation ulottuvuuksien summamuuttujat, % (N=503–506).	122
Kuvio 18.	Organisaatiossa tehtävä lastensuojelutyön onnistuneisuus, % (N=506).	128

TAULUKOT

Taulukko 1.	Kyselylomakkeen rakenne ja sisältö.	69
Taulukko 2.	Vastaajat kuntaryhmytyksen ja suuralueen mukaan, % (N).....	72
Taulukko 3.	Tutkimusaineisto taustamuuttujien mukaan (N, ka. %).	80
Taulukko 4.	Kelpoiset ja ei-kelpoiset vastaavat eri ikäluokkien, kuntaryhmytyksen ja työn organisoimistavan mukaan, % (N).	82
Taulukko 5.	Sosiaalityöntekijällä olevien asiakaslasten ja perheiden määrä kunnan väestömäärän mukaan, % (N)	83
Taulukko 6.	Vastaajan pääasialliset tehtävät, % (N).....	84
Taulukko 7.	Lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden määrä vastaajan lähtyöyksikössä/tiimissä, % (N).....	85
Taulukko 8.	Lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden määrä lähtyöyksikössä suuralueen mukaan, % (N)	85
Taulukko 9.	Arvioinnissa huomioitujen lapsen liittyvien tekijöiden yleisyys. Prosenttijakaumat % (N), keskiarvot ja keskihajonnat.	87
Taulukko 10.	Arvioinnissa huomioitujen vanhempaan liittyvien tekijöiden yleisyys. Prosenttijakaumat % (N), keskiarvot ja keskihajonnat.	89
Taulukko 11.	Arvioinnissa huomioituiden perhetekijät. Prosenttijakaumat % (N), keskiarvot ja keskihajonnat.	91
Taulukko 12.	Vanhemman väkivaltaisuuden huomioiminen arvioinnissa vastaajan iän mukaan, % (N).....	93
Taulukko 13.	Vanhemman väkivaltaisuuden huomioiminen arvioinnissa vastaajan työkokemuksen pituuden mukaan, % (N).....	94
Taulukko 14.	Kokemus laiminlyönnin ja kaltoinkohtelun tunnistamisen vaikeudesta arvioinnissa % (N).....	95
Taulukko 15.	Työroolin selkeyden ja arviointiin käytettävän riittävän ajan yhteys lapsen kaltoinkohtelun tunnistamisen vaikeuteen arvioinnissa. Varianssianalyysi (B-arvot, F-arvot tummennettu ja tilastollisen merkitsevyyden aste merkitty tähdillä)	96
Taulukko 16.	Pääkomponenttianalyysin tulos arvioinnin tekemisen tavan eri muuttujilla.	98
Taulukko 17.	Arvioinnin systemaattisen tekemisen tavan ulottuvuuden muuttujat	102
Taulukko 18.	Lastensuojelutarpeen selvityksen mallintaminen vastaajan työpaikalla sosiaalityöntekijöiden määrän eri luokissa, % (N).....	105
Taulukko 19.	Lastensuojelutarpeen selvityksen mallintaminen vastaajan kuntakoon eri luokissa, % (N)	105
Taulukko 20.	Lastensuojelutarpeen selvityksen mallintaminen työpaikalla arvioinnin kehittämisen mukaan, % (N=421)	107
Taulukko 21.	Arvioinnin systemaattisen tekemisen tavan yleisyyteen yhteydessä olevat tekijät. Lineaarinen regressioanalyysi (B-arvot, tilastollisen merkitsevyyden aste merkitty tähdillä).	108
Taulukko 22.	Pääkomponenttianalyysin tulos summamuuttujaan arvioinnin analyttinen tekemisen tapa.	109
Taulukko 23.	Arvioinnin analyttiseen tekemisen tapaan yhteydessä olevat tekijät. Varianssianalyysi.	110
Taulukko 24.	Lapsen kehitystä koskeva tieto ja osaaminen arvioinnissa.....	111

Taulukko 25.	Lapsen kehitystä koskevan tiedon ja osaamisen muuttujan keskiarvojen ero arvioinnin analyttisen ja systemaattisen tekemisen tavan eri luokissa. Varianssianalyysi. Keskiarvot ja niiden erotuksen F-testi.....	113
Taulukko 26.	Lapsen kehitystä koskevan tiedon ja osaamisen riittävyys lapsesta huomioitavien tekijöiden mukaan.	114
Taulukko 27.	Lasta koskevan arvioinnin merkityksellisimmät tiedontuottajat. Vastausten prosenttijakauma (N) keskiarvo ja keskihajonta.	117
Taulukko 28.	Arvioinnin orientaation ulottuvuudet, pääkomponenttianalyysi.	122
Taulukko 29.	Arvioinnin lähestymistavan jakaumat, % (N).....	123
Taulukko 30.	Organisaatiota kuvaavat komponenttiulottuvuudet.	124
Taulukko 31.	Organisaatioulottuvuuksien summamuuttujien kolmeluokkainen jakauma, % (N=499–506)	125
Taulukko 32.	Lapsikeskeistä lähestymistapaa selittävät tekijät. Logistinen regressioanalyysimalli.	126
Taulukko 33.	Lapsikeskeistä arvioinnin lähestymistapaa ennustavat tekijät. Askeltava logistinen regressioanalyysi, vetosuhteet (odds ratio) ja tilastolliset merkitsevyydet.	127
Taulukko 34.	Arvioinnin eri tekijöiden ja lastensuojelun vaikuttavuuden yhteys, % (N).....	129
Taulukko 35.	Lapsen tilannearviointia selittävät ja siihen yhteydessä olevat ammatilliset ja organisatoriset tekijät	134

1 JOHDANTO

Lastensuojelu on merkittävä yhteiskunnallinen instituutio, jonka toimintaan kohdistuu odotuksia työn vaikutuksista ja vaikuttavuudesta. Lastensuojelussa kohdataan tilanteita, jotka edellyttävät ammattieettistä harkintaa, tietoa perheen sisäisiin asioihin puuttumisen oikeutuksesta ja lapsen edun toteutumisesta. Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tärkeänä tehtävänä on lapsen ja perheen tilanteen arviointi. Lastensuojelussa arviointi kytkeytyy paitsi asiakkaiden kanssa tehtävään työskentelyyn ja auttamiseen, myös lapsen erityisen suojeluun. Lastensuojelulaki antaa työille puitteet, mutta lastensuojelun perusta on ammattitaitoisessa sosiaalityössä. Tässä tutkimuksessa tuotetaan tietoa lapsen tilanteen arviointia määrittävistä tekijöistä lastensuojelun sosiaalityössä¹. Lapsen tilanteen arvioinnilla tarkoitetaan arviointia, jota tehdään lasta ja hänen perhettään koskien koko lapsen lastensuojelun prosessin ajan. Tutkimus keskittyy lapsen tilanteen arvioinnin tutkimiseen ilmiötasolla ja siihen, millaiset ammatilliset, organisatoriset, lastensuojelun orientaation ja lähestymistavan tekijät ovat yhteydessä arviointiin.

Lapsen tilanteen arviointi on yksi merkityksellisimpiä ja samalla herkimpiä lastensuojelun sosiaalityön tehtäviä. Arviointi on perusta lastensuojelun asiakastyön prosesseille ja päätöksenteolle (Walker ja Becket 2011, 6; Horwath 2001). Arvioinnissa on ensisijaista lasta koskeva tieto, jota vasten sosiaalityöntekijä jäsentää lapsen tilanteen taustatekijöitä ja lapsen ja hänen perheensä tuen ja avun tarvetta. Arviointi on kriittinen työvaihe, joka edellyttää sosiaalityöntekijältä korkeatasoista lastensuojelutyön asiantuntijuutta, hyvää ammatillista tiedollista valmiutta ja taidollista osaamista tunnistaa lapsen tilanne oikein ja oikea-aikaisesti (Munro 2010). Arvioinnin tärkeys ja merkitys tulevat esille lasta koskevassa päätöksenteossa, joka edellyttää tarkkaa ja laadullisesti hyvin tehtyä lapsen tilanteen ja hänen etunsa arviointia.

Tiedämme Suomessa vielä varsin vähän lastensuojelun sosiaalityössä tehtävistä lapsen tilanteen arviointityöskentelystä, koska siitä tehtyä tutkimustietoa ei ole paljon (ks. kuitenkin Kähkönen 1999; Möller 2005; Oranen 2006; Blomberg ym. 2013; Hietämäki 2015; Haarakangas 2018; Jaakkola 2016). Meillä ei ole myöskään riittävästi tietoa niistä arviointia määrittävistä tekijöistä, jotka edistävät lastensuojelutyön vaikuttavuutta ja onnistuneisuutta. Kansainvälinen tutkimus vahvistaa käsitystä arvioinnin ja lastensuojelun vaikuttavuuden yhteydestä. Tiedetään, että mitä tarkempi ja luotettavampi lapsen tilanteen arviointi on, sitä paremmin lastensuojelutyö voi onnistua (Shlonsky ja Mildon 2017; Hepworth ja Larsen 1990, 193; Mattaini ja Kirk 1991; Munro 2010).

Hyvän ja onnistuneen arviointityöskentelyn edellytyksenä ovat lastensuojelutyötä tekevien sosiaalityöntekijöiden ammattitaito ja osaaminen sekä lastensuojelun organisaatioympäristön toimivuus, jossa arviointia tehdään (Shlonsky ja Mildon 2017; Munro ym. 2010). Jotta arviointiosaaminen voi vahvistaa lastensuojelutyön vaikuttavuutta, tarvitaan lisää tutkimustietoa arviointiin liittyvistä asiakas-, työntekijä- ja organisaatiotason tekijöistä sekä siitä, millaiseen tietoon ja orientaatioon perustuu

---

¹ Tutkimus on osa Suomen Akatemian rahoittamaa tutkimushanketta Lastensuojelun tarpeet, prosessit ja tuloksellisuus – Lastensuojelupalvelujen vaikuttavuuteen ja tuloksiin liittyvät kriittiset tapahtumat ja tekijät / Needs, processes and outcomes in child protection – Critical incidents and factors concerning the effectiveness and outcomes of child protection services

määritys lapsesta lastensuojelun tukea tarvitsevana lapsena (Gambrell 2005, 347; Alhanen 2014). Tutkimustietoa tarvitaan lisää myös arviointiin vaadittavan asiantuntijuuden edellytyksistä lastensuojelussa.

Lapsen tilanteen arviointi ja siinä tarvittava tiedollinen ja käytännöllinen osaaminen on ollut yksi tärkeimpiä kehittämiskohteita viime vuosina kansallisessa Lapsi- ja perhepalveluiden (LAPE) muutosohjelmassa (Petrelius ym. 2016). Arviointityöskentelyn kehittämisen taustalla ovat olleet muun muassa valtiontalouden tuloksellisuustarkastuksessa todettu lastensuojelupalveluiden kuntakohtainen vaihtelu ja erot lasten ja perheiden palveluiden laadussa ja tarjonnassa (Hanhinen ja Rintala 2012) sekä lastensuojelun tilaa selvittäneen työryhmän esitys, jossa ehdotetaan arvioinnin käytäntöjen ja menetelmien systematisointia ja lastensuojelun työntekijöiden osaamisen vahvistamista Suomessa (Kananoja 2013; Kananoja ja Ruuskanen 2018; Kananoja ja Ruuskanen 2019). Tiedetään myös, että lapsia ja perheitä koskevan arvioinnin menetelmät, työtavat ja osaaminen ovat vaihdelleet lastensuojelussa suuresti kuntakohtaisesti (Kananoja 2013; Sipilä ja Österbacka 2013; Hanhinen ja Rintala 2012; Oranen 2006; Möller 2005).

Lastensuojelun tiedollisen ja käytännöllisen kehittämisen tarve liittyy osittain lastensuojelun apua tarvitsevien lasten suureen määrään Suomessa. Vaikka eri mittareilla osoitettu hyvinvointi on ollut Suomessa jo pitkään korkeampaa kuin koskaan aikaisemmin, on sen vastapuolena ollut kasvava huoli lasten, nuorten ja heidän perheidensä hyvinvoinnista ja lapsi- ja perhepalveluiden mahdollisuuksista vastata avun tarpeisiin. Vuoden 2010 jälkeen huoli on konkretisoitunut esimerkiksi perhesurmia koskevien tapausten vuoksi ja väkivallan uhrina kuolleen lastensuojelun asiakkaana olleen 8-vuotiaan tytön surmassa vuonna 2012 (Kumpulainen 2013; Selvitys perhe- ja lapsensurmien taustoista vuosilta 2003–2012). Lastensuojelussa huoli on näkynyt jo pitkään lastensuojelupalveluiden kasvavassa tarpeessa ja erityisesti huostaanotettujen ja kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten ja nuorten lisääntyneessä määrässä (Heino 2014; Kananoja ja Ruuskanen 2018; 2019).

Vuoden 2007 lastensuojelulain kokonaisuudistuksen (LSL 417/2007; HE 252/2006) ja vuoden 2014 sosiaalihuoltolain (SHL 1301/2014; HE 164/2014) uudistuksen tavoitteena on ollut vähentää lastensuojelun tarvetta ja painottaa lasten hyvinvoinnin uhkien ennaltaehkäisyä. Lainsäädännön uudistuksilla on haluttu varmistaa riittävä tuki lapsiperheille, tarjota ennaltaehkäiseviä palveluja ja vaikuttaa lasten ja perheiden oikeusturvan parempaan toteutumiseen palvelujärjestelmässä. Lainsäädännön uudistuksilla on tavoiteltu jäsentynyttä ja tehokasta työskentelyä kohdentamalla toimia erityisesti lastensuojelun asiakkuuden alkuvaiheen arviointityöskentelyyn. Nykyistä lastensuojelulakia (LSL 417/2007) edeltänyt vuoden 1983 lastensuojelulaki (LSL 683/1983) ei sisältänyt lastensuojelun prosessia ohjaavia säännöksiä eikä säännöksiä lapsen edun tai lastensuojelutarpeen arvioinnista. Lastensuojelulain uudistuksessa oli ensimmäistä kertaa säännökset lastensuojelun asiakkuuden alkamisesta ja siihen liittyvästä määräaikaan sidotusta lastensuojelutarpeen selvittämisestä, jota alettiin kutsua alkuarvioinniksi (LSL 417/2007, 4§, 26–27§).

Vuoden 2007 lastensuojelulain kokonaisuudistusta edelsi kansallinen lastensuojelun kehittämisohjelma vuosina 2004–2006. Lastensuojelun kehittämisohjelman tarkoituksena oli rakentaa pohjaa lastensuojelun lakiuudistukselle ja vaikuttaa lakiuudistusprosessiin siten, että alkuarviointia koskevat säädökset otettaisiin mukaan lakiesitykseen (Oranen 2006, 2). Lastensuojelulain uudistuksen esitöissä lastensuojelutarpeen selvitystä koskevilla alkuarvioinnin säännöksillä tavoiteltiin lastensuojelun avoimuuden työn jämäköitämistä ja työskentelyn suunnitelmallisuutta (HE 252/2006,

84, 143). Lastensuojelulakiin otettiin säännökset lapsen edun arvioinnissa huomioon otettavista tekijöistä, korostettiin lapsen edun ja osallisuuden välistä yhteyttä sekä lapsilähtöistä työskentelyä. Huolellisesti tehdyn alkuarvioinnin katsottiin vaikuttavan siihen, että lapsi ja perhe saavat oikea-aikaista ja vaikuttavaa tukea. Alkuarvioinnilla pyrittiin selkeyttämään asiakkuuden alkuvaihetta, systematisoimaan lastensuojelun avohuollon työskentelyä ja lapsen näkökulman huomioon ottamista siinä. Lain esitöissä (HE 252/2006, 144) tuodaan esille, että kattavan kokonaiskuvan saamiseksi lasta koskevassa arvioinnissa tarvitaan riittävän monipuolisia menetelmiä, jotta lapsen osallisuus mahdollistuu. Huomiota kiinnitettiin myös siihen, että lapsen kehityksellisten tarpeiden arviointi toteutuu aiempaa paremmin. Lain tarkoituksena oli siirtää huomiota lapsen oire- ja ongelmakeskeisestä tarkastelusta monipuolisempaan lapsen kehitystä suojaavien ja vaarantavien tekijöiden tarkasteluun. (Oranen 2006, 9; HE 252/2006.)

Sosiaalihuoltolain (SHL 1301/2014) uudistus vuonna 2014 toi lastensuojelun ja sosiaalihuollon työhön uutta sääntelyä, jonka mukaan lapsen ja perheen alkuvaiheen arvioinnista säädetään nykyisin sosiaalihuoltolaissa. Lapsen palvelutarvetta aletaan arvioida sosiaalihuoltolain (SHL 36§) mukaisesti siten, että myös lastensuojelulain mukaisten palveluiden tarve tulee huomioiduksi. Nykyisen lainsäädännön mukaan kaikki lapseen liittyvät asiat ovat ensivaiheessa sosiaalihuollon asioita (Araneva 2016, 90). Sosiaalihuoltolain esitöissä (HE 164/2014) määriteltynä tarkoituksena on ollut siirtää palveluiden painopistettä erityispalveluista peruspalveluihin ja vähentää korjaavan tuen tarvetta tarjoamalla perheille ennaltaehkäisevää tukea riittävän varhaisessa vaiheessa. Sosiaalihuoltolaissa asiakkuuden alkuvaiheen arvioinnista käytetään nykyisin palvelutarpeen arvioinnin termiä.

Palvelutarpeen arvioinnin yhteydessä selvitetään lastensuojelun tarve. Tarkoituksena on saada lapsi ja hänen perheensä palvelutarpeen arviointiin riittävän varhain ja näin ennaltaehkäistä lasten ja perheiden tilanteiden vaikeutumista ja lastensuojelun sosiaalityön tarvetta. Sosiaalihuoltolainmukaisen menettelyn tavoitteena on vähentää erityispalveluna tarjottavaa lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua tarjoamalla perheille peruspalveluna sosiaalihuoltolainmukaisia palveluita, kuten kasvatus- ja perheneuvontaa, kotipalvelua ja perhetyötä. (Araneva 2016, 39–45.) Sosiaalihuoltolain uudistus toi uutta sääntelyä myös eri hallinnon alojen väliseen yhteistyöhön asiakkaan asiassa (SHL 41§). Sosiaalihuollon arviointityössä korostuu nykyisin eri ammattialoja poikkileikkaava ja kokonaisvaltainen ote sekä lasten ja perheiden oma toimijuus (Saastamoinen 2016; Petrelius ym. 2016; Alatalo ym. 2017).

Lastensuojelulaissa ja sosiaalihuoltolaissa lapsen hyvinvoinnin, kasvun ja kehityksen tukemista on aina arvioitava lapsen etu huomioden. Lakeihin on sisällytetty selkeä asiakaskeksyyden ja lapsikesksyyden näkökulma. Lapsi itse, hänen osallisuutensa ja asemansa määrittävät arvioinnin lähtökohtaa niin, että Yhdistyneiden kansakuntien Lapsen oikeuksien sopimuksen (SopS 60/1991) mukaiset lapsen oikeudet osallisuuteen, erityiseen suojeluun ja voimavaroihin tulevat toteutetuiksi (Bardy 2009; Pajulammi 2014; Araneva 2016). Sosiaalihuolto- ja lastensuojelulaki edellyttävät kunnilta laaja-alaista ja suunnitelmallista lastensuojelupalvelujen järjestämistä ja kehittämistä. Lainsäädäntö ohjaa lastensuojelutyötä fokusoidumpaan, jäsentyneempään ja rakenteellisesti valmiimpaan työskentelyyn sosiaalihuollon ja lastensuojelun prosessin eri vaiheissa. Lapsen tilanteen arviointi asettaa lastensuojelusta vastuulliset sosiaalityöntekijät rooliin, jossa he tarvitsevat arviointityönsä tueksi teoreettista, tutkittua ja käytännöllistä tietoa esimerkiksi lapsen hyvinvoinnin, suotuisan kehityksen ja turvallisuuden takaamisen edellytyksistä (Araneva 2016; Oranen 2006; Rousu

2007, 66; ks. myös Horwath 2007; Holland 2011, 105). Lapsen suojelemisen tehtävä edellyttää myös lapsilähtöistä tilannearvioinnin osaamista ja menetelmiä (Horwath 2011). Lastensuojelu organisaationa puolestaan luo toimintaympäristön ja puitteet arviointityöskentelylle, joka edistää lastensuojelun vaikuttavuutta, lain tavoitteiden saavuttamista, työntekijöiden ammattitaitoa ja asiantuntijuutta (Munro 2010).

Tässä tutkimuksessa lapsen tilanteen arvioinnilla tarkoitetaan arviointia, jota sosiaalityöntekijä tekee läpi lastensuojelun prosessin. Arviointi ei kuvastu kuitenkaan yksin sosiaalityöntekijän tekemänä työnä, vaan se on vuorovaikutteista työskentelyä lapsen itsensä, hänen läheistensä ja yhteistyöverkoston kanssa. Se on sosiaalityöntekijän ammatillinen arvio lapsen tilanteesta, jonka pohjalta tulee ratkaista, miten työskentelyssä edetään. Arvioinnin käsitteeseen sisältyy lastensuojelun prosessin alussa tehtävä alkuarviointi ja lastensuojelutarpeen selvitys, nykyisin tehtävä palvelutarpeen arviointi sekä läpi asiakkuuden eri vaiheiden tapahtuva arviointi, jossa lasta koskevaa tietoa kerätään, kootaan ja analysoidaan päätöksentekoa varten (Beckett 2010; Helm 2010, 21; Crisp ym. 2005; Gambrell 2013; Petrelius ym. 2016). Arviointia sisältyy lastensuojelun prosesseihin ja työmuotoihin myös vanhemmuuden arvioinnina, olosuhdeselvityksinä ja muina arvioinnin muotoina.

Tutkimuksen tehtävänä on tutkia suomalaisten lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden tapaa tehdä lapsen tilanteena arviointia ja selittää, miten ja mitkä ammatilliset ja organisatoriset tekijät määrittävät ja ovat yhteydessä arvioinnin tekemisen tapaan lastensuojelun sosiaalityössä. Tutkimuksessa oletetaan ammatillisten ja organisatoristen tekijöiden olevan yhteydessä siihen, millaisena arviointi näyttäytyy suomalaisessa lastensuojelun sosiaalityössä. Myös kysymys siitä, miksi lasta autetaan, sisältyy tutkimukseen, koska se kuvastaa lastensuojelun sosiaalityöntekijän omaksumaa orientaatiota hänen suuntautuessaan lapsen ja hänen perheensä arviointiin. Tutkimuksen kyselyaineisto on kerätty vuonna 2010 Suomen kunnista lastensuojelun sosiaalityötä tekevilta sosiaalityöntekijöiltä. Tutkimuksen aineistonkeruun ajankohta kuvaa tärkeää siirtymävaihetta lastensuojelun arviointikäytännöissä. Lastensuojelulain uudistus oli tullut voimaan vuonna 2008 ja uuden lain mukaiset käytännöt asiakkuuden alkuvaiheen arvioinnista, lapsen lastensuojelutarpeen selvittämisestä ja siihen liittyvistä uusista menettelyistä ja käytännöistä olivat olleet voimassa kaksi vuotta.

Tutkimukseen sisältyy yhdeksän lukua. Ensin tutkimusaihetta kehystetään teoreettisella osuudella, joka kiinnittyy nykytietoon lasten ja lapsiperheiden hyvinvoinnista, lastensuojelutarvetta ja sen muutosta määrittävistä tekijöistä ja lapsen tilanteen arvioinnin käsitteen teoreettisesta ja historiallisesta paikantamisesta. Tämän jälkeen tutkimusaihetta jäsennetään arvioinnin ammatillisten käytäntöjen ja organisatoristen edellytysten kautta. Tutkimuksen metodologinen osa sisältää tutkimustehtävän ja -kysymysten täsmentämisen, aineistonkeruun prosessin ja analyysimenetelmät. Tätä seuraavat kolme tuloslukua, joissa esitetään tulokset lapsen tilanteen arvioinnissa huomioitavista tekijöistä, arvioinnin tavan ulottuvuuksista, orientaatiosta ja lähestymistavoista. Empiirinen tarkastelu päättyy arvioinnin eri tekijöiden ja vaikuttavuuden analyysiin. Tutkimuksen loppuluvussa esitetään tutkimuksen tulosten yhteenveto, johtopäätökset ja arvio tutkimusprosessista.

2 LASTENSUOJELUN TUKEA TARVITSEVAT LAPSET OSANA YHTEISKUNNAN MUUTOSTA

2.1 LASTEN JA PERHEIDEN HYVINVOINTIA KUVAAVA TILASTO- JA TUTKIMUSTIETO

Suomalaisten lasten ja lapsiperheiden hyvinvoinnin kokonaiskuva on näyttäytynyt 2000– ja 2010–luvulla historiallisesti parempana kuin koskaan aiemmin. Kansainvälisesti verraten suomalaiset lapset ovat monilla eri hyvinvoinnin mittareilla mitaten hyväosaisia, hyvinvoivia ja terveitä (OECD 2009; Bradshaw ym. 2009). Pääosa suomalaisista lapsista, lähes 90 prosenttia, voi hyvin. Hyvinvoivien lasten osuudet ovat korkeita niin materiaalisessa kuin subjektiivisessa hyvinvoinnin kokemuksessa (Aira ym. 2015; Ikonen ja Helakorpi 2019). Hyvinvointikehityksen myönteisyydestä huolimatta hyvinvoinnin kokonaiskuvaan sisältyy kuitenkin myös huolta riskitekijöiden kasaantumiskehityksestä osalle lapsiväestöä. Eri tutkimukset ja tilastoanalyysit ovat osoittaneet lasten ja lapsiperheiden elinolojen ja hyvinvoinnin erojen kasvua jo yli 20 vuoden ajan (Ristikari ym. 2018). 2000–luvun ajan on ollut nähtävissä kehityskulku, jota kuvaa lasten ja lapsiperheiden eriarvoistumiskehitys ja huono-osaisuuden kasautuminen (Bardy ym. 2001; Järventie ja Sauli 2001; Harrikari 2008; Heino 2007; Bardy 2009; Lammi-Taskula ym. 2011; Jäntti 2010; Forsberg ja Ritala-Koskinen 2010; Sauli ym. 2011; Salmi ja Karvonen 2016; Vauhkonen ym. 2017).

Marjatta Bardy ym. (2001) totesivat raportissaan vuosituhatosen vaihteen alussa lapsiväestön hyvinvoinnin eriarvoistumisen olevan seurausta monien eri tekijöiden yhteisvaikutuksesta. Eriarvoistumista selittävät voimakkaasti lasten elinolot ja väestön tuloerojen nopea kasvu. 2000–luvun kuluessa näiden tekijöiden yhteisvaikutus lasten ja perheiden elämässä on voimistunut, vaikka lapsiväestön hyvinvoinnin kokonaiskuva on pysynyt hyvänä. Vuosina 1987 ja 1997 syntyneitä ikäluokkia tarkastelevista kohorttitutkimuksissa on osoitettu, että osa 1990 luvun laman ja sen jälkeisen ajan lapsiväestöstä on kokenut merkittäviä lapsuuden vaikeuksia ja perheestä johtuvia kuormitustekijöitä ja näiden seurauksena myöhempiä aikuisuuden vaikeuksia esimerkiksi työelämään ja koulutukseen kiinnittymisessä (Ristikari ym. 2016; Ristikari ym. 2018; Kallio ym. 2016). Keskeisiksi perheitä kuormittaviksi ja eriarvoisuutta lisääviksi tekijöiksi on suomalaisissa tutkimuksissa tunnistettu muun muassa vanhempien mielenterveysongelmat tai muut vakavat sairaudet, työttömyyden pitkittyminen, kouluttamattomuus ja perheen taloudelliset vaikeudet sekä yksinhuoltajuus. Erityisen ongelmalliseksi lapsen kannalta on todettu kuormittavien tekijöiden kasautuminen perheeseen. (Kallio ja Hakovirta 2020; Ristikari ym. 2018; Hilli ym. 2017; Vauhkonen ym. 2017.)

Merkittävänä tekijöinä eriarvoistumiskehityksen taustalla ovat lapsiperheiden köyhyys ja elinolojen heikentyminen. Perheiden elinolojen eriytymiskehitystä kuvaa esimerkiksi, että köyhyysrajan alapuolella elävien lasten määrä kaksinkertaistui Suomessa 1990–luvun aikana ja lapsiväestön köyhyys kasvoi nopeammin kuin koko väestön köyhyys (Järventie ja Sauli 2001; Moisio 2005; Sauli ym. 2011; Hämäläinen ja Kangas 2010; Sauli ym. 2011). Lapsiköyhyyden nopeaa kasvua osoittaa, että vuonna

1995 lapsiköyhyys oli viisi prosenttia, mutta se lähes kolminkertaistui vuoteen 2007 mennessä. Vastaavalla ajalla yksinhuoltajien köyhyysriski kasvoi kahdeksasta prosentista 27 prosenttiin (Hämäläinen ja Kangas 2010, 5.) 2000-luvulla yhä suurempi osa lapsiväestöstä kuului pienituloisiin perheisiin, erityisesti yhden huoltajan perheisiin ja perheisiin, joissa on alle kolmevuotiaita lapsia (Sauli ja Lammi-Taskula 2009; Sauli ym. 2011).

2010-luvulla lapsiperheiden köyhyys on pysynyt noin kymmenen prosentin tasolla. Lapsiperheköyhyyden taustalla on työttömyyttä, vanhempien alhaista koulutustasoa ja työelämän muutos (Karvonen ja Salmi 2016). Vuonna 2014 köyhiä lapsiperheitä oli 63 400. Näissä perheissä elävien lasten määrä oli 126 000 lasta. Lapsiperheköyhyys on kohdistunut tavallisimmin pienituloisiin, erityisesti yhden huoltajan perheisiin. Viime vuosina on merkittävä kehityskulku kuitenkin ollut kahden huoltajan pikkulapsiperheiden köyhyystilanteen muutos. Lapsiperheköyhyyden kasvu on ollut viime vuosina jyrkintä kahden huoltajan pikkulapsiperheissä (mt.).

Kansainvälisissä vertailututkimuksissa Suomen tilanne ei ole kuitenkaan ollut hälyttävän huono (Jäntti 2010). Huolestuttavaa on enemminkin ollut lasten eriarvoistumiskehityksen nopeus. Ongelmana on nähty lasten köyhyyden ja huono-osaisuuden siirtyä yli sukupolvien sekä se, että yhteiskunnan eriarvoistumiskehitys ja erityisesti köyhyys saattavat muuttaa suomalaista yhteiskuntaa tulevaisuudessa suljetummaksi luokkayhteiskunnaksi (Hämäläinen ja Kangas 2010; Jäntti 2010). Uhkakuvana on, että myös suomalaiset lapset ovat voimakkaammin ”taustansa vankeja”, samaan tapaan kuin monissa angloamerikkalaisissa maissa. Väestö ja aluetasolla tapahtuva eriarvoistumiskehitys on noussut Suomessa viime vuosina huolenaiheeksi, johon on haettu yhteiskuntapoliittisia ratkaisuja (Valtioneuvoston kanslia 2018). Sakari Karvosen ja Minna Salmen (2016) mukaan lapsiperheiden toimeentulon tukeminen ja lapsiperheköyhyyttä aiheuttavien tekijöihin vaikuttaminen ovat inhimillinen ja taloudellinen investointi, johon tulee löytää poliittinen ratkaisu tulevaisuudessa. Lasten välisen eriarvoisuuden ehkäisemisessä keskeisiä toimijoita ovat varhaiskasvatus, koulutus ja lasten ja nuorten harrastustoiminta sekä peruspalveluiden laatu ja toimivuus. Myös lastensuojelulla on lasten välistä eriarvoistumiskehitystä ehkäisevä tarkoitus.

Lasten elinolojen heikentymisen ohella suomalaisen yhteiskunnan rakennemuutos on merkinnyt työ- ja talouselämän tiukentuvaa otetta perhe-elämästä (Salmi ja Lammi-Taskula 2014). Työelämä on nykyisin henkisesti vaativaa ja se koetaan kuormittavampana kuin aikaisemmin. Myös epävarmuus työn jatkumisesta ja määräaikaisten työsuhteiden ovat tavallisia. Työhön liittyvällä epävarmuudella ja työttömyyden kokemuksilla on vaikutusta perheiden taloudelliseen pärjäämiseen ja perheiden sisäisiin suhteisiin (Weckström 2012; Kalil 2009). Työn epävarmuuteen ja perheen taloudellisen pärjäämisen kuormitustekijöihin liittyy riski, että sen kielteiset vaikutukset siirtyvät kotiin, vanhempien keskinäisiin suhteisiin ja viime kädessä myös lasten hyvinvointiin. Pahimmillaan perheilmapiiirin heikentymiseen voi liittyä väkivallan uhkaa tai sen eri ilmenemismuotoja, kuten taloudellista väkivaltaa (Kaittäla 2018). Vanhemman toimeentulovaikeuksien pitkittymisen ja mielenterveyden ongelmien välinen yhteys ja sen vaikutus perheessä elävien lasten mielenterveyteen on voitu osoittaa tutkimuksissa (Merikukka ym. 2018; Paananen ja Gissler 2014; Paananen ym. 2013; Solantaus 2012; Leinonen ym. 2002). Lasten arjessa perheen taloudellinen niukkuus näkyy esimerkiksi kuluttamisen ja toimintamahdollisuuksien eroina. Perheen pienituloisuus voi olla syy lapsen syrjymiseen, ryhmästä sulkemiseen tai kiusaamiseen ja se voi aiheuttaa lapsen sosiaalisen leimautumisen kokemusta (Hakovirta ja Rantalaiho 2012; Hakovirta ja Kallio 2016).

Vanhempien työhön ja perheen toimeentuloon liittyvien paineiden ohella keskeinen lapsuuden arkea raamittava tekijä on perhesuhteiden pysyvyys ja kestävyys. Perheiden toimivuus on paradoksaalisessa asemassa, koska lasten ja perheiden hyvinvoinnin edellytyksenä ovat vahvat perhesiteet ja toimiva vanhemmuus (Forssén 2006). Vaikka valtaosa suomalaisista lapsista elää ydinperheeseen sidoksissa olevaa arkea, yhä useampi lapsi kokee vanhempiensa avio- tai avoeron. Noin 13 000 avioliiton vuosittaisen purkautumisen seurauksena yksinhuoltaja- ja uusperhekotitalouksien määrä nousee, mikä samalla merkitsee perinteisen ydinperheen aseman vähittäistä muuttumista (Haataja ym. 2016, 15).

2.2 LASTENSUOJELUN TUEN- JA PALVELUTARPEEN MÄÄRÄ

Suomalaisessa palvelujärjestelmässä lastensuojelun tehtävänä on olla lasten välistä eriarvoistumiskehitystä ehkäisevä ja lasten oikeutta heidän kasvuaan ja kehitystään tukeviin elinolosuhteisiin turvaava instituutio. Lastensuojelun tehtävään sisältyy myös yhteisen moraalin ja eettisyyteen pohjautuvan solidaarisuuden ylläpitäminen yhteiskunnassa heikompiosaisia lapsia kohtaan (Webb 2015). Lastensuojelu tulee nähdä investointina kaikkein heikompiosaiseen lapsiväestöön ja sillä on tässä tehtävässä tärkeä yhteiskunta- ja talouspoliittinen merkitys (Sipilä ja Österbacka 2013; Heino ja Johnson 2010; Pölkki 2004; Kajanoja 2005). Vaikka suurin osa perheistä selviytyy kohtaamistaan vaikeuksista ilman yhteiskunnan tukea, on 1990-luvun jälkeinen aika merkinnyt kasvavia asiakasmääriä erityistä tukea tarjoaville palvelutahoille kuten lapsi- ja perhekohtaiselle lastensuojelulle (Heino 2009, 54; Forsberg ja Ritala-Koskinen 2010; Blomberg ym. 2010; Heino ym. 2012). Tämä kehitys on ollut ilmeistä siitä huolimatta, että lastensuojelun paikka hyvinvointivaltion palvelujärjestelmässä on viimesijainen.

Lastensuojelua kuvaavien tilastojen avulla on mahdollista havainnollistaa lastensuojelun palvelutarpeen määrää ja sen muutosta. Lastensuojelua koskevat tunnusluvut kertovat kuitenkin ensisijaisesti toimenpiteistä ja vasta toissijaisesti niiden kohteena olevista ilmiöistä ja ihmisistä (Heino ja Pösö 2003; Pekkarinen ym. 2013). Lastensuojelun tilastotiedon ongelmana on siihen sisältyvän tiedon yksipuolisuus suhteessa lastensuojelun ilmiön monimuotoisuuteen. Valtakunnallista tilastotietoa ei ole saatavissa tutkimusta varten esimerkiksi lastensuojelun asiakkaiden perherakenteesta, elinoloista, väestöllisestä valikoitumisesta tai ongelmien laajuudesta (Heino ja Pösö 2003; Heino ym. 2005; Pölkki 2004; Heino 2009; Saarikallio-Torp ym. 2010; Heino ja Johnson 2010). Näiden tietojen saatavuus mahdollistaisi perhekohtaisen, lapsen iän tai taustaongelmien mukaisen tarkastelun yleisesti ja tutkimusmielessä ja tietäisimme tarkemmin sen, keitä tai millaisessa perhetilanteessa olevia lapsia lastensuojelussa kohdataan. Käytettävissä olevat tilastot eivät myöskään mahdollista tarkastelua, jossa näkyisi lasten ja perheiden käyttämien palvelujen yhteis-, peräkkäis-, tai rinnakkaiskäyttö (Heino 2009b, 199). Tilastotiedot eivät myöskään kerro lastensuojelutarpeen syyperusteista tai toteutettujen lastensuojelutoimenpiteiden sisällöstä, käytöstä tai kustannuksista.

Tilastot osoittavat, että erilaisten lastensuojelun avohuollon tukitoimien piirissä olevien alle 18-vuotiaiden lasten määrä on yli kaksinkertaistunut 1990-luvun alun jälkeen. Avohuollon asiakkaaksi on tullut vuosittain enemmän lapsia ja nuoria kuin sieltä on poistunut. Vuonna 2003 alle 18-vuotiaasta lapsiväestöstä oli 4,7 prosenttia lastensuojelun avohuollon asiakkaana. Vastaava prosenttiosuus vuonna 2014 oli 7,5. Kodin ulkopuolelle sijoitettujen ja huostaan otettujen lasten osuuksissa on tapahtunut

myös huomattava kasvu 1990-luvun jälkeen. Kun vuonna 1995 oli alle 18-vuotiaista lapsista sijoitettuina kodin ulkopuolelle 0,8 prosenttia, oli heidän osuutensa 1,4 prosenttia vuonna 2014. Huostaanotettujen ja kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten määrä on kasvanut 2010-luvulla noin kolmen prosentin vuosivauhdilla. (Lastensuojelun tilasto 2013; 2015.)

Lastensuojelun apua tarvitsevien lasten ja nuorten määrän kasvu on ilmiönä huolestuttava. Avuntarpeen kasvu ilmentää vakavaa lasten ja nuorten huono-osaisuuden lisääntymistä ja perheiden selviytymisen vaikeutumista. On huomioitava, että viranomaistoimenpiteinä lapsen huostaanotto ja kodin ulkopuolelle sijoittaminen ovat yhteiskunnan suunnalta viimesijaisia ja hyvin voimakkaita puuttumisia lapsen ja perheen yksityisyyteen ja itsemääräämisoikeuteen. Tilastoissa on merkittävää, että erityisesti nuorten 16–17-vuotiaiden sijoitukset kodin ulkopuolelle ovat lisääntyneet (Heino ym. 2014). Huomattavaa on myös, että kiireellisten sijoitusten ja tahdonvastaisen huostaanottojen osuudet ovat kasvaneet (Lamponen ym. 2019). Kun vielä vuonna 1995 tehtiin 230 kiireellistä huostaanottoa, vuonna 2012 tehtiin jo lähes 2 100 kiireellistä sijoitusta. Pienten lasten kiireelliset sijoitukset eivät kuitenkaan ole lisääntyneet, vaan kysymys on enemmän esimurrosikäisten ja murrosikäisten nuorten ongelmista ja perhe-elämän vaikeuksista (Heino ym. 2016). Sijaishuollon tarpeen kasvu on näkynyt kolmenkymmenen viime vuoden aikana myös rajuna lastensuojelun laitoshuollon yksityisten palveluntuottajien määrän kasvuna. Lastensuojelun laitospalvelut tuotetaan nykyisin yhä suuremmalta osin (80 prosenttia) osakeyhtiömuotoisten ja markkinaehtoisten palveluntuottajien toimesta. (Porko ym. 2018.)

Kasvavien asiakasmäärien taustalla on avuntarpeen kasvun lisäksi myös hallinnollisia, poliittisia ja työkäytäntöihin ja palvelurakenteisiin liittyviä tekijöitä (Heino 2009, 200; 2014). Asiakasmäärään vaikuttaa esimerkiksi lisääntynyt varhainen puuttuminen, työ- ja asiakasarvioinnin menetelmien kehittyminen ja lastensuojelulain muuttuneet käytännöt. Asiakasmäärän kasvua voi selittää myös yhteiskunnallisen reaktioherkkyyden ja kollektiivisen moraalin tarkentuminen 2000-luvun aikana. Asiakasmäärän kasvu kertoo lisääntyneestä tietoisuudesta lasten tilanteisiin puuttumisen oikeutuksesta ja lapsiin liittyvien yhteiskunnallisten riskien hallinnasta lastensuojelun keinoin (Harrikari ym. 2014; ks. myös Pekkarinen 2010). Asiakasmäärän kasvua selittää myös se, että lisääntyvään avun ja tuen tarpeeseen ei aina pystytä vastaamaan niiden resurssien varassa, joita lastensuojelulla on. Tilastot osoittavat, että lastensuojelun toimenpiteiden ja palveluiden piiriin tulee sisään vuosittain enemmän asiakkaita kuin mitä käytettävissä olevilla resursseilla voidaan hoitaa. Tämä kertoo lastensuojelun avuntarpeen merkittävästä kasvusta ja sen seurauksena lisääntyneestä työmäärästä ja -paineesta lastensuojelun sosiaalityössä (Heino 2014, 292).

Tilastot, tutkimukset ja selvitykset osoittavat lastensuojelun asiakkuuden jakautumisen alle kouluikäisten lasten ja murrosikäisten nuorten kesken. Tilastoissa on kiinnostavaa, että 1990-luvun puolen välin jälkeen näiden ikäryhmien osuuksissa on tapahtunut käänteinen muutos: ensimmäistä kertaa huostaanotetuista vauva- ja pikkulapsi-ikäisten suhteellinen osuus oli 46 prosenttia vuonna 1994, kun se vuonna 2006 oli laskenut 36 prosenttiin. Murrosikäisten 12–15-vuotiaiden osuus puolestaan kasvoi samassa ajassa 30 prosentista 42 prosenttiin (THL lastensuojelun tilastot 2007; ks. myös Heino 2009, 203). Heinin (2007) uusia avohuollon asiakkuuksia koskevassa tutkimusaineistossa oli eniten alle vuoden ikäisiä vauvoja ja lähes joka kolmas uusi asiakas oli alle 3-vuotias lapsi. Myllärniemen (2005), Hiitolan (2008), Saarikallio-Torp ym. (2010) ja Ristikari ym. (2016) tutkimuksissa suurin huostaanotettujen ryhmä oli 13–17-vuotiaat nuoret.

Vuoteen 1994 verrattuna yhä useampi huostaanotto tapahtuu nykyisin pikkulapsi-ikäisen jälkeen (Heino ym. 2016; Heino 2009b, 206; Ristikari ym. 2016, 75). Ensimmäinen sijoitus kodin ulkopuolelle tehdään tyypillisimmin heti ensimmäisen elinvuoden aikana tai 13–17 vuotiaana. Vauvana tapahtuva sijoitus kuitenkin usein ennakoitiin pitkäaikaisesta avohuollon asiakkuudesta lastensuojelussa. Bardyn (2001, 52) tutkimuksessa vauvana (N=57) sijoitetuista lapsista 2/3 palasi sijoituksesta kotiin, mutta kuuden vuoden kuluttua heistä oli syntymäkodissaan enää 1/3. Myös muut uudemmat tutkimukset (Heino ym. 2016, Myllärniemi 2005, 52; Heino 2009b) vahvistavat tietoa vauva- ja pikkulapsi-ikäisten lasten perheiden pitkäaikaisesta avohuollon asiakkuudesta. Mitä nuoremasta lapsesta on lastensuojelun asiakkuudessa kysymys, sitä pidempi on avohuollon asiakkuus. Alle kolmevuotiaat lapset sijoitetaan useimmin avohuollon tukitoimin ja yli 13-vuotiaiden lasten yleisin sijoitusperuste on huostaanotto (Saarikallio-Torp ym. 2010). Valtaosa (89 prosenttia) 0–2-vuotiaista asiakkaista on ollut koko ikänsä lastensuojelun asiakkaana ja pikkulapsi-ikäisillä on ollut murrosikäisiä useammin aiempia sijoituksia ennen huostaanottoa (Myllärniemi 2005; Hiitola 2008, 22).

Lastensuojelun kasvaneiden asiakasmäärien kasvun syitä ei täysin tunneta (Saarikallio-Torp 2010, 237; Heino ja Johnson 2010). Tähän osasyynä on, että tutkimuskohteena lastensuojelun asiakkaat ovat varsin vaikeasti saavutettava ryhmä. Tilastotiedon rajallisuus ja vaillinaisuus selittävät osittain sitä, että lastensuojelua koskevia asiakastutkimuksia ja -analyyssejä on tehty Suomessa vähän (Forssén 1993; Kivinen 1994; Heino 1997; Lämsä 2009). Myllärniemen (2005) tutkimusraportti huostaanottojen kriteereistä pääkaupunkiseudulla, Hiitolan (2008) selvitys huostaanotetuista ja sijaishuoltoon sijoitetuista lapsista, Heinin (2007) tutkimusraportti lastensuojelun uusista asiakkaista, Pekkarisen (2010) tutkimus viranomais toimien reaktiodynamiikasta ja lapsen positiosta lastensuojelun prosessissa eri vuosikymmenillä sekä Saarikallio-Torpin ym. (2010) kodin ulkopuolisia sijoituksia tarkasteleva rekisteritutkimus edustavat 2000-luvulla tehtyjä tutkimuksia lastensuojelun alalla ja ovat lisänneet tietoa lastensuojelun asiakkuuden syy- ja taustatekijöistä.

2010-luvulla on toteutunut Sosiaali- ja terveysministeriön Lastensuojelu kehittämis- ja tutkimushanke, jonka Huosta-hankkeessa on tutkittu kodin ulkopuolelle sijoittamisen syitä, palveluiden käyttöä ja kustannuksia (Heino ym. 2016). Rekisteritutkimuksista on saatu uutta tietoa sosiaalisen huono-osaisuuden ylisukupolvisuudesta lapsena huostaanotettuna tai sijoitettuna olevien kohdalla. Nämä vuosien 1987 ja 1997 kansalliseen syntymäkohorttiin perustuvat tutkimukset ovat tuottaneet tietoa lastensuojelun toimien vaikuttavuudesta ja ylisukupolvisista hyvinvointiongelmista (Ristikari ym. 2018; Kestilä ym. 2012a; 2012b; Kataja ym. 2014; Vauhkonen ym. 2017). Näiden tutkimusten tulosten perusteella on todettu, että huostaan otettujen ja sijoitettujen lasten hyvinvointi ja elämäkokemukset eroavat merkittävästi saman ikäisen väestön vastaavasta tilanteesta, niin ennen sijoitusta kodin ulkopuolelle kuin sijoituksen jälkeen nuorena aikuisena. Tiedetään myös, että huostaanotetut tai sijoitetut lapset ja heidän perheensä eivät muodosta yhtenäistä joukkoa, vaan heidän kohdallaan on hyvin vaihtelevia ja monisyisiä tilanteita.

Asiakkuuden näkökulmasta keskeisiä teemoja lastensuojelun tutkimuksissa ovat olleet riittämätön vanhemmuus, lasten laiminlyönti, erilaiset lapsen kohdistuvat väkivallan ja hyväksikäytön muodot ja huono-osaisuuden ylisukupolvisuus. Tutkimusten kautta tiedetään, että lastensuojelu kohdistuu niihin lapsiin ja perheisiin, joiden psykososiaalinen, terveydellinen ja taloudellinen tilanne on huomattavan heikko (Ristikari ym. 2018; Kestilä ym. 2012b). Tiedetään myös, että vanhemman tai vanhempien jaksamattomuus, lapsiperheiden köyhyys, päihteidenkäyttö, mielenterveys- ja

käyttäytymisongelmat sekä kasvatuskysymykset ovat lastensuojelun tarvetta synnyttävien tekijöiden joukossa. (Heino ym.2016; Kalland ja Sinkkonen 2001; Koponen 2006; ks. myös Heino 2009, 63; Hiitola 2008; Pekkarinen 2010.) Lastensuojelun tukea tarvitsevia perheitä on myös kuvattu moniongelmaisiksi, vaikeasti autettaviksi ja ylisukupolvisesti huono-osaisiksi. Osa lastensuojelun asiakkaina olevista lapsista on kokenut poikkeuksellisia asioita ja he tarvitsevat monia eri palveluita, erityisopetusta ja erityishoitoa (Eronen 2013). Perherakennetta kuvaa usein monilapsisuus ja äidin yksinhuoltajuus tai uusperheellisyys. Myös vanhempien vähäinen koulutus ja työhistoria sekä sosiaaliset, psyykkiset ja neurologiset vaikeudet ovat yleisiä. (Ristikari ym. 2018; Kestilä ym. 2012a; 2012b; Kivinen 1994; Forssén 1993; ks. myös Heino 2007; 2009; Myllärniemi 2005; Hiitola 2008; Lämsä 2009.)

Lastensuojelun asiakkaina olevien lasten ja perheiden polarisaatio suhteessa koko väestön lasten ja perheiden elämäntilanteeseen ja hyvinvointiin tulee tutkimuksissa selkeästi esiin (Heino ym. 2016; Ristikari ym. 2018; Kestilä ym. 2012a; 2012b; Kataja 2014; Heino 2009b, 206). Heinon ja Johnsonin (2010, 271) mukaan lastensuojelun asiakkuudessa on kyse valikoituneesta ryhmästä, jolla on ollut huomattavasti väestön muita lapsia huonommat lähtökohdat. On ilmeistä, että liian monen lapsen kohdalla lastensuojelun asiakkuus jatkuu pitkään niin avo- kuin sijaishuollossa. Lastensuojeluun sisään pääsy merkitsee usein myös sinne jäämistä (Kataja ym. 2014).

2000– ja 2010–lukujen aikana tehdyt lastensuojelututkimukset ovat lisänneet tietoa lastensuojelun asiakkuudesta ja sitä selittävästä taustatekijöistä. Nämä tutkimukset ovat paikanneet suomalaisen lastensuojelututkimuksen tiedollisia aukkoja. Riittävän paljon ei kuitenkaan edelleenkään tiedetä esimerkiksi asiakkuuteen ohjautumisesta tai siitä, miten lapsen lastensuojelun tarve tulee arvioiduksi ennen asiakkuutta tai mikä merkitys arvioinnilla on asiakkuuteen ohjautumisessa. Tietoa ei ole riittävästi myöskään lastensuojelutyössä käytettävistä työ- ja arviointimenetelmistä tai työn vaikuttavuudesta (Pekkarinen ym. 2013). 2010-luvun aikana sosiaalihuoltolain ja lastensuojelulain rajapinta asiakasarvioinnissa on tuonut uusia tiedontarpeita lastensuojelun tutkimukseen.

2010-luvulla sosiaalityöhön ja lastensuojeluun on kohdistunut lisääntyvässä määrin odotuksia työn tuloksellisuudesta ja vaikuttavuudesta (Harrikari 2008; Pohjola ym. 2012; Sipilä ja Österbacka 2013). Lastensuojelu on yhteiskunnan palvelujärjestelmän osa ja siten tilivelvollinen toimintansa vaikuttavuudesta eri tahoille, kuten asiakkaille, organisaatiolle, päätöksentekijöille ja kansalaisille. Tehokkuusvaatimusten taustalla on yhteiskuntapolitiikan muutos, jossa monet markkinaliberalismin ehdot vaikuttavat julkisesti tuotettuihin palveluihin kuten lastensuojelun sosiaalityöhön (Munro 2004; Rajavaara 2007; Webb 2007; Harrikari 2008; Pohjola ym. 2012; Satka ym. 2010; Juhila 2009; Eräsaari 2002; Julkunen 2008; Mänttari-van der Kuip 2013). Ollakseen legitimiä lastensuojelun tulee olla vaikuttavaa ja oikeuttaa näin tarkoituksensa.

Vaikuttavuuden käsite on levinnyt politiikan, hallinnon ja tutkimuksen kielenkäyttöön yhtäaikaaisesti hallinnan käsitteen käytön lisääntymisen kanssa. Hallinta ja vaikuttavuus liittyvät toisiinsa niin, että vaikuttavuudelle asetetut kriteerit ylläpitävät vaadetta, jolla yhteiskunnan tilaa yritetään hallita niin, että riskit ja haitat yhteiskunnalle ovat vältettävissä mahdollisimman tehokkaasti (Webb 2007; Rajavaara 2007, 25; Harrikari 2008; Pekkarinen 2010). Lastensuojeluun kohdistuva vaikuttavuuden vaatimus voidaan nähdä yhdenlaisena hallinnan tapana suojata yhteiskuntaa sitä uhkaavilta epätoivotuilta sosiaalisilta riskeiltä, kuten nuorisorikollisuudelta (Alhanen 2014; Pekkarinen 2010; Satka ja Harrikari 2008; Webb 2007; ks. myös Littlechild 2008).

Lastensuojelun onnistumisen edellytyksenä on, että asiakkaana olevia lapsia tulisi pystyä auttamaan riittävän tehokkaasti lastensuojelun keinoin. Tavoitteen saavuttamisessa sosiaalityöntekijöillä on ammattikuntana merkittävä rooli toimia niin kutsuttuina ”katutason byrokraatteina”. Tämä Michael Lipskyn (1980) termi (”*street-level bureaucracy*”) viittaa sosiaalityöntekijöiden paikkaan toimia puskurina julkisen hallinnon ja asiakkaiden välissä (Julkunen 2006; Eräsääri 1995). Sosiaalityöntekijöillä on julkiseen tehtävään liitettyä valtaa käyttää harkintaa asiakkaiden palveluiden saamisen kohdentumisessa ja valikoinnissa. Sosiaalityöntekijät käyttävät harkinnan mahdollisuutta muuttaessaan ylhäältäpäin tulevia hyvinvointipoliittisia tavoitteita käytännön toiminnaksi. Heillä on valtaa päättää, miten olemassa olevia resursseja kohdennetaan ja millaisia päätöksiä lasta koskien toteutetaan.

2000-luvun aikana lastensuojeluun kohdistuvat yhteiskunnan vaatimukset ovat kuitenkin kasvaneet nopeammin kuin lasten selviytymisen edellytykset (Sipilä ja Österbacka 2013). Lastensuojelun tulisi kyetä vastaamaan yhä paremmin kasvaviin asiakasmääriin ja poistamaan, tai ainakin helpottamaan, lastensuojelun tarvetta aiheuttaneita syitä. Tämä kuvastaa lastensuojelun vastuu- ja tilivelvollisuutta asiakkaille ja yhteiskunnalle, jotta luottamus julkisesti rahoitetuille palveluille olisi ansaittua (Satka ym. 2010; Banks 2004; Munro 2004; Brittain ja Hunt 2004, 494; Halvorsen 2009; Littlechild 2008; Turney ym. 2012, 160). 2000- ja 2010-lukujen aikana lastensuojelussa on uudistettu lainsäädäntöä. Sosiaalihuoltolain ja lastensuojelulain uudistusten myötä työhön on tullut uusia työtapoja ja työmenetelmiä. Monessa kunnassa lastensuojelu on käynyt läpi organisatorisia ja työn käytäntöihin kohdistuvia uudistuksia, joiden tavoitteena on ollut myös lastensuojelutyön vaikuttavuuden lisääminen (Rousu 2007).

Sosiaalityössä vaikuttavuuden mittana on myönteisen muutoksen aikaansaaminen asiakkaan tilanteessa (Pohjola 2012, 9). Sama vaikuttavuuden mitta sopii myös lastensuojeluun. Vaikuttavuutta ja onnistuneisuutta on mahdollista ajatella lastensuojelun kontekstissa niin, että lapsen tilanteen ei tulisi sen johdosta ainakaan huonontua, vaan tavoitteena tulisi olla myönteisen muutoksen saavuttaminen (Pölkki 2004). Lastensuojelussa vaikuttavuus rakentuu oikealla tavalla suunnatuista interventioista asiakkaan tilanteen ratkaisemiseksi. Yksi vaikuttavan lastensuojelun osatekijä on tapa, jolla lapsen tilannetta arvioidaan. Arvioinnin työvaihe on lastensuojelun prosessin yksi kriittisimmistä työvaiheista, koska se on edellytys onnistuneelle ja oikein tehdyille päätöksenteolle ja niille toimille, joiden vaikutuksesta lapsen tilanteeseen vaikutetaan (Crisp ym. 2003; Whittington 2007; Helm 2010; Hepworth ja Larsen 1990, 192). On oletettavaa, että mitä paremmin lapsen todellinen tilanne tunnustetaan arvioinnin avulla, sitä paremmin lastensuojelun päätöksenteko kohdistuu lapsen auttamiseen ja sitä onnistuneemmin lastensuojelutyö voi toteutua (Holland 2004; Munro 2002; Mattaini ja Kirk 1991; Turney ym. 2012, 163).

3 LAPSEN TILANTEEN ARVIOINTI KÄSITTEENÄ JA SITÄ KOSKEVA TUTKIMUSTIETO

3.1 YKSILÖKOHTAINEN TYÖ SOSIAALITYÖN ASIAKASARVIOINNIN PERINTEENÄ

Sosiaalityössä auttaminen on ollut aina sidoksissa asiakkaan elämäntilanteen arviointiin. Sosiaalityön historian pitkässä kaaressa arviointi on käsitteellistynyt yksilö-, tapaus- tai tilannekohtaisena arviointina, jonka tarkoituksena on ollut yksilön sosiaalisten suhteiden merkityksen korostaminen hänen hyvinvoinnissaan ja selviytymisessään. Sosiaalityön asiakasarvioinnin teoreettisena ja menetelmällisenä lähtökohdiana on Mary Richmondin (1861–1928) kehittämän yksilökohtaisen sosiaalityön ("case work") menetelmä (Richmond 1917). Menetelmä kohdistui yksilön ja yhteisön väliseen vuorovaikutukseen ja tässä vuorovaikutuksessa havaittavien sosiaalisten tekijöiden arviointiin ja ymmärtämiseen. Suomessa "case work" suomennettiin ensin "henkilökohtaiseksi huoltotyöksi" (Ahla ja Tarvainen 1959) ja sitten "yksilökohtaiseksi sosiaalityöksi" (Kananoja ja Pentinmäki 1977, 13).

Sosiaalityön asiakasarvioinnin juuret paikantuvat 1900-luvun alkuun, jolloin ilmesivät Mary Richmondin (1861–1928) teokset *"Social Diagnosis"* (1917) ja *"What is social case work?"* (1922). Teokset sisälsivät ensimmäiset teoreettis-metodologiset perustelut asiakasarvioinnista ammatillisessa sosiaalityössä (Kananoja ja Pentinmäki 1977, 38; Toikko 2005; Hämäläinen 2007, 325). Teokset ovat olleet alku sosiaalityön teoreettisen, systemaattisen ja tavoitteellisen arvioinnin työtavalle (Mattaini ja Kirk 1991, 260). Richmond ei käyttänyt case work menetelmässä arvioinnin (*assessment*) käsitettä, vaan yksilökohtaisen sosiaalityön metodi ja tapa, jolla sosiaalinen diagnoosi tehtiin, oli lähtökohdiltaan tieteelliseen tutkimukseen perustuva auttamisprosessi. Richmond oli ensimmäinen, joka korosti sosiaalisten tekijöiden merkitystä asiakkaan ongelmaa tutkittaessa. Sosiaalinen tarkoitti huomion kiinnittämistä asiakkaan sosiaaliseen ympäristöön ja sen tarjoamiin mahdollisuuksiin. Alla oleva sitaatti osoittaa, että Richmondille yksilön sosiaalisen tilanteen ja persoonallisuuden määrittäminen (*definition*) tarkoitti arviointia siinä merkityksessä kuin miten arviointi sosiaalityössä ymmärretään.

"The attempt to arrive at as exact a definition as possible of the social situation and personality of a human being in some social need – in relation to other human beings upon whom he in any way depends or who depend upon him, and in relation also to the social situations of his community."
Richmond (1917)

Yksilökohtainen työ perustui kolmivaiheiseen malliin, joka sisälsi 1. sosiaalisen tutkimuksen (*study*), 2. sosiaalisen diagnoosin (*diagnosis*) ja 3. toimenpiteet/hoidon (*treatment*). Menetelmä ilmensi sosiaalityöntekijän ammatillista työtä ja menetelmällistä lähestymistapaa yksilön sosiaalisiin ongelmiin, jotka tuli diagnosoida (Milner ja O'Byrne 1998, 9). Sosiaalinen diagnoosi kohdistui sekä yksilöön että hänen sosiaaliseen ympäristöönsä. Diagnoosi perustui monista lähteistä saatavaan asiakkaan tilannetta

monipuolisesti kuvaavaan tietoon. Tarkoituksena oli arvioida yksilön tilannetta laaja-alaisesti huomioiden asiakkaan sisäiset ja ulkoiset tekijät. (Toikko 2005, 166.)

Sosiaalisen diagnoosin tarkoitus ei ollut yksilön luokittelu tietyn diagnostisen kategorian alle, vaan Richmondin ajatus diagnoosista sisälsi ennemminkin sen tekemisen prosessinomaisen luonteen (Mattain ja Kirk 1991). Sosiaalinen diagnoosi johdettiin analyttisenä prosessina, jonka kolme keskeistä toisiinsa sidoksissa olevaa elementtiä olivat yksilön sosiaalisen tilanteen määrittäminen sekä hänen persoonallisuutensa ja ongelmansa ymmärtäminen (Kirk ym. 1989). Richmondin ajatuksena oli systematisoida auttaminen työntekijän ja asiakkaan väliseksi suhteeksi, joka perustui monista lähteistä saatavaan asiakkaan tilannetta monipuolisesti kuvaavaan tietoon. Tarkoituksena oli tarkastella yksilön tilannetta laaja-alaisesti huomioiden siinä vaikuttavat sisäiset persoonalliset ja ulkoiset sosiaaliset tekijät (Kananaja ja Pentinmäki 1977, 42).

Richmond muodosti yksilökohtaisen työn lähestymistapansa lainaamalla teoriaa ja käsitteitä lääketieteestä, oikeustieteestä ja psykologiasta. Teoreettis-metodisesti menetelmä ilmensi psykoanalyttista, psykodynaamista ja psykososiaalista lähestymistapaa yksilön ongelmiin (Kirk ym. 1989; Mattain ja Kirk 1991; Hämäläinen 2007, 325). Tukeutuminen yksilönäkökulmaan ja psykologisiin teorioihin sai osakseen kuitenkin kritiikkiä. Kritiikki kohdistui erityisesti menetelmän psykologiapainotteisuuteen sekä sen yksilöä patologisoivaan, leimaavaan ja ongelmia yksilöllistäviin ominaisuuksiin (Kirk ym. 1989). Lääketieteellisesti painottuneen diagnostisen menetelmän katsottiin olevan epäsoveltuva sosiaalityön luonteeseen. Kritiikki kohdistui myös menetelmän epätieteellisuuteen. Menetelmä ei perustunut tieteellisesti tutkittuun tietoon eikä sillä katsottu olevan omaa teoreettista perustaa, johon diagnostisen menetelmän selitys- tai ennustekyky olisi riittänyt.

Richmondin kuoleman (1928) jälkeen yksilökohtaisen menetelmän kehitystyötä jatkoivat erityisesti Helen Perlman (1957), Gordon Hamilton (1953) ja Florence Hollis (ks. Hollis ja Woods 1981). Heidän ajatuksensa sosiaalisen merkityksestä ihmisen auttamisessa ovat vaikuttaneet sosiaalityössä tehtävän asiakasarvioinnin luonteeseen. Menetelmään kohdistuneen kritiikin pohjalta Perlman ja Hamilton kehittivät yksilökohtaisen työn menetelmää ongelmanratkaisua painottavaksi. Heidän vaikutuksestaan menetelmään tuli keskeiseksi yksilön ongelmien dynamiikan (syy-seuraussuhteiden) ja merkitysten ymmärtäminen ja tarkastelu. Tämän myötä, diagnostinen, enemmän yksilön oireita kuin niiden syitä tarkasteleva, lähestymistapa muuttui ongelmanratkaisutyöksi, jossa lähtökohtana oli asiakkaan ja hänen tilanteensa ymmärtäminen (Heinonen ja Spearman 2001, 149). Yksilön ongelmien syiden tarkastelun ja ymmärtämisen kautta sosiaalityön auttamistyössä alkoi korostua myös sen tavoitesuuntautuneisuus ja prosessiluonne (Toikko 2005, 115). Florence Hollisin vaikutuksesta menetelmä kehittyi hoidollisempaan suuntaan ja alkoi saada terapeuttislähtöisiä ja psykososiaalisen lähestymistavan vaikutteita (Kirk ym. 1989).

Vaikka Richmondin menetelmä painotti yksilökohtaista työtä ja yksilön sosiaalisen tilanteen arviointia, oli menetelmän kohteena kuitenkin tapaus (case), jonka muodosti ihmisen sosiaalinen tilanne ja hänen sosiaaliset olosuhteensa. Alla oleva Richmondin lause kuvaa hyvin hänen lähtökohtaista ajatustaan menetelmästä tapaus- ja tilannekohtaisena työnä, jossa arviointi näyttäytyy tapauksen yksilökohtaisena arviointina (Toikko 2005).

"The social worker's case is the particular social situation or problem – not the person or persons concerned"
Mary Richmond (1917)

Florence Hollisin (1963) sitaatti tarjoaa yhden arvioinnin tarkoitusta sosiaalityössä kuvaavan määritelmän. Sitaatissa ”case workin” diagnoosi on verrattavissa arviointiin ja sen tarkoitus on löytää vastauksia asiakkaan auttamiseksi.

”Diagnosis in case work is undertaken to answer the question, ”How can this person be helped?”

Florence Hollis (1963)

Jean Kastelin (1962) määritelmä puolestaan kuvaa yksilökohtaista työtä arviointina, joka kohdistuu yksilön tarpeisiin vastaamiseen ja tarpeenmukaisen avun organisointiin.

”Case work is the assessment of a need and the organisation of ways to help meet that need”

Jean Kastell (1962)

Sitaattien sisältö itsessään voi vaikuttaa yksinkertaiselta. Ratkaisujen löytäminen yksilölliseen auttamiseen ja sen organisointiin on kuitenkin aina ollut paljon kompleksisempi kysymys, koska sosiaalityössä yksilöllisten tilanteiden moninaisuus on laaja. Lastensuojelussa tilanteet voivat vaihdella esimerkiksi lapsen iän, sukupuolen, kehityksen tason tai perhemuodon mukaan. Voidaan ajatella, että arviointi on työväline sosiaalityössä kohdattavien tilanteiden moninaisuuden hallintaan.

Yksilökohtaisen työn menetelmän lähestymistapa oli alusta alkaen hyvin järjestelmällinen. Merkittävää oli myös, että se pohjautui koulutukseen perustuvaan ammatilliseen asiantuntemukseen (Hämäläinen 2007; Kanaoja ja Pentinmäki 1977). Työn lähtökohdana oli ihminen yksilöllisine piirteineen. Toisaalta tärkeää oli myös sosiaalisten ja taloudellisten tekijöiden vaikutus yksilön elämään ja käyttäytymiseen. Menetelmässä ihminen tuli kohdatuksi sosiaalisessa kontekstissaan, mikä korosti ihmisen tilanteen kokonaisnäkömyksen tärkeyttä. Systeemiteoreettisesti ajateltuna menetelmän keskiössä oli ihminen ja hänen suhteensa erilaisiin sosiaalisiin osajärjestelmiin, kuten perheeseen ja laajemmin yhteiskuntaan (Kirk ym. 1989; Holland 2004). Menetelmässä oli merkittävää myös, että siinä ensimmäistä kertaa todettiin, että tietojen saanti edellytti hyvää ja luottamuksellista suhdetta autettavaan yksilöön ja hänen perheeseensä (Kanaoja ja Pentinmäki 1977, 90; Holland 2004, 12; Toikko 2005). Menetelmässä oli keskeistä yksilön persoonallisuuden kehitys ja sen muuttaminen tai siihen vaikuttaminen. Tämä muutostyö tapahtui vastavuoroisesti asiakkaan ja työntekijän välisen vuorovaikutuksen kautta.

Menetelmä kehittyi Suomessa ensin kasvatusneuvoloissa ja A-klinikoilla ja vasta myöhemmin lastensuojelussa. Menetelmä tuli osaksi lastensuojelua, kun huostaanottokeskeinen, erityisesti pakkohuostaanottoihin painottunut, lastensuojelu väistyi avohuollon menetelmien ja sosiaalipalvelujärjestelmän laajenemisen vaikutuksesta (Saurama 2002, 231). Terapeuttisen ja hoidollisen suhteen tärkeys perheisiin alkoi korostua erityisesti 1960-luvun jälkeen. Menetelmän soveltaminen lastensuojelussa merkitsi huomion kiinnittämistä lapsen yksilöllisiin tarpeisiin ja siihen kasvuympäristöön ja perheeseen, jonka piirissä lapsi kasvoi (Hämäläisen 2007, 327; ks. myös Kastell 1962). Menetelmän myötä sosiaalityöntekijöiden kehityspsykologinen perehtyneisyys lisääntyi. Psykodynaamisen teorian ja kehityspsykologisen tiedon vaikutuksesta menetelmä kohdentui erityisesti äiteihin ja äidin ja lapsen välisen kiintymyssuhteen

arviointiin (Saurama 2002, 234). Sosiaalisessa diagnoosissa tavoitteena oli lapsen taustan seikkaperäinen selvittäminen, jotta tieto lapsen kasvuympäristöstä ja sen vaikutuksesta lapsen kehitykseen, olisi mahdollisimman luotettava (Tarvainen 1954; Hämäläinen 2007, 328).

Lauri Tarvaisen (1954) noin 70 vuotta sitten ilmestyneessä lapsen huollon oppikirjassa lapsen tilanteen arviointi kuvastui tutkimuksen tekemisenä. Tarvaisen (1954, 20) mukaan lapsen huollon prosessissa oli kolme vaihetta: tutkimus, määrittely/diagnoosi ja huoltotoimenpiteet. Alla olevassa sitaatissa kuvastuu, kuinka tutkimus vertautuu arvioinnin tekemisenä lapsen tilanteesta ja sen tavoitteena on saada tietää, mistä huoltotapauksessa on pohjimmiltaan kyse. Tutkimus oli koko lastensuojelutyön perusedellytys ja sen tavoite oli laaja:

”Tutkimuksen pyrkimyksenä on antaa kuva tilanteesta ja siihen vaikuttavista sisäisistä ja ulkoisista, aineellisista tekijöistä, ja nostaa asiakas ja hänen ympäristönsä näkyviin elävinä ja yksilöllisinä tarpeineen ja ongelmineen, voimavaroineen ja heikkouksineen. Tutkimus toisin sanoen tarjoaa ne ainekset, jotka tekevät huoltotapauksen ymmärrettäväksi”

//...tutkimuksen tarkoitus ei suinkaan ole ensi sijassa ja yksinomaan laillisten edellytysten toteaminen, vaan ennen kaikkea lapsen tarpeiden tutkiminen, tien raivaaminen oikealle määrittelylle ja huoltotoimenpiteille ja sellaisen yksilöllisen tuntemuksen hankkiminen, joka tekee mahdolliseksi auttaa lasta parhaalla mahdollisella tavalla.”
Tarvainen (1954, 20)

Lauri Tarvaisen sitaatit osoittavat, että lastensuojelun sosiaalityössä tehtävässä arvioinnissa lapsen tilanteen määrittelyä koskevalla arvioinnilla on ollut merkittävä osa. Lapsen hyvinvoinnin vahvin tuki ja edellytys ovat hänen sosiaaliset suhteensa perheeseen ja muihin sosiaalisiin verkostoihin ja laajemmin koko yhteiskuntaan. Lastensuojelussa lapsi ja hänen tilanteensa muodostavat dynaamisen tapahtumien ketjun, jossa vaikuttavat taloudelliset ja muut sosiaaliset, persoonalliset ja psyykkiset tekijät. Siinä vaikuttavat myös ympäristötekijät ja lapsen ja vanhempien sisäiset tunnetekijät. Tämän systeemisen lähestymistavan taustalla voidaan nähdä Mary Richmondin vaikutus ammatilliseen sosiaalityöhön ja arviointiin sen osana.

Monet Richmondin alkuperäiset ajatukset arvioinnista toimintana ja menetelmänä ovat ajankohtaisia edelleen. Vaikka diagnoosi terminä on lähes poistunut tai hävytetty sosiaalityöstä, on menetelmän perintö yhä hahmotettavissa sosiaalityössä tehtävässä asiakkaan tilanteen arvioinnissa (Turner 2002). Sally Holland (2004) tuo esiin, että diagnostisen arvioinnin lähestymistavan vaikutus on edelleen varsin merkittävä erityisesti englantilaisen ja yhdysvaltalaisen lastensuojelun arviointikäytännöissä. Arviointi on ajan kuluessa kehittynyt niin, että diagnosoivan tarkastelutavan tilalle on tullut enemmän lasta ja hänen tilannettaan arvioiva kokonaisvaltaisempi lähestymistapa, joka perustuu lapsen yksilöllisyyteen ja lapsen edun ensisijaisuuteen. Edelleenkin arvioinnissa korostetaan suunnitelmallista, eri vaiheissa tapahtuvaa arviointia, jossa asiakkaan tietoa kootaan yhteen, analysoidaan ja tehdään johtopäätöksiä. Aivan kuin aiemmin, sosiaalisessa tutkimuksessa ja diagnoosissa, myös nykyisin sosiaalityön ja lastensuojelun asiakasarvioinnissa tarkoituksena on pyrkiä luomaan yksilön tai lapsen tilanteesta määrittely, jonka tarkoituksena on hänen avuntarpeen arviointi.

3.2 ARVIOINNIN KÄSITE LASTENSUOJELUSSA

Sosiaalityön kirjallisuudesta on vaikea löytää yhtä yksiselitteistä käsitettä ja määritelmää sosiaalityön tai lastensuojelun asiakasarvioinnille, vaikka arviointi menetelmänä ja työvaiheena luo vahvan perustan sosiaalityölle toimintana (Crisp ym. 2005). Lapsen tilanteen arviointi on määritelty ja ymmärretty lastensuojelussa monin eri tavoin. Arviointia määrittävät lainsäädäntö ja vallitseva yhteiskuntapolitiikka (Helm 2010, 22). Toisaalta arviointi voi tarkoittaa esimerkiksi määrittystä tai kuvausta lapsesta ja hänen tilanteestaan tai sillä voidaan tarkoittaa pelkästään lasta koskevan ongelman tunnistamista. Sosiaalityön asiakasarviointia käsittelevässä kirjallisuudessa arviointi määritelmänä ja käsitteenä kuvataan tavallisesti sen sisällön, tavoitteen tai prosessin kautta (Whittington 2007; Milner ja O'Byrne 2002; Coulshed ja Orme 1998; Compton ym. 2005; O'Sullivan 2011).

Lapsen tilanteen arvioinnin määritelmät asettavat arvioinnille tavallisesti kaksi tavoitetta (Horwath 2007; Helm 2010, 22; Coulshed ja Orme 1998, 21; Heinonen ja Spearman 2001, 152). Arvioinnissa on ensinnäkin kyse tiedonkäsittelyn ja päättelyn prosessista. Sen avulla on tarkoitus saavuttaa käsitys ja ymmärrys siitä, millaista tietoa lapsesta ja perheestä tarvitaan. Toiseksi arvioinnin avulla saadun tiedon tulee tukea ja edistää lasta koskevan päätöksenteon prosessia. Arviointia ja päätöksentekoa ei siis tule erottaa toisistaan, vaan ne ovat kiinteä osa lastensuojelun sosiaalityön asiakasprosessin kokonaisuutta. Tavoitteena on, että arviointi ja päätöksenteko edistävät muutosta lapsen tilanteessa lapsen lastensuojeluprosessin ajan. Veronica Coulshedin ja Joan Ormen (1998) määritelmä kuvaa arviointia prosessina.

“Tilannearvio on jatkuva prosessi, johon asiakas osallistuu ja jonka tarkoituksena on ymmärtää ihmistä suhteessa hänen ympäristöönsä. Tilannearvio on perusta sen suunnittelulle, mitä tarvitsee tehdä, jotta voidaan ylläpitää, parantaa tai muuttaa jotakin ihmisessä, ympäristössä tai molemmissa. Tilannearviointi vaatii tiedon organisointi-, systematisointi- ja rationalisointitaitoja, yhdistyneenä herkkyyteen huomioida jokaisen ihmisen tilanteen ainutkertaisuus” Coulshed ja Orme (1998)

Myös arvioinnin tarkoitus voidaan nähdä kaksitahoisena. Se voidaan ymmärtää yksittäisenä tapahtumana tai prosessina (Milner ja O'Byrne 2002, 51; Whittington 2007). Asiakkuuden alussa tehtävä alkuarviointi tai lastensuojelutarpeen selvitys (*eng. initial assessment*) ja palvelutarpeen arvio kuvaavat arviointia enemmän yksittäisenä tapahtumana. Tavallisimmin arviointi kuitenkin käsitteellistyy prosessina, joka sisältää asiakkuuden alussa tehtävän välittömän alkukartoituksen ja varsinaisen tai laajan (*eng. core assessment*) arvioinnin, joka on perustana suunnitelmalliselle työlle lapsen tilanteen muuttamiseksi (Crisp ym. 2005; Muukkonen 2008). Arvioinnin prosessi havainnollistuu tällöin jatkumona, jossa lasta koskeva tieto kerätään, analysoidaan ja yhdistetään päätöksentekoa varten (Crisp ym. 2003; Hepworth ja Larsen 1990; Scriven 1991). Arviointi on lapsen koko asiakkuuden ajan jatkuva prosessi, jossa lapsen tilannetta suunnitelmallisesti seurataan ja lapsen tilanteelle asetettuja tavoitteita tarkistetaan ja uudelleen arvioidaan systemaattisesti määräajoin. Arviointi prosessina tuottaa tällöin tietoa konkreettisten asiakas kohtaisten tavoitteiden toteutumisesta työskentelyn tuloksena ja omaa näin asiakasprosessin kokonaisuutta evaluoivan luonteen (Hepworth ja Larsen 1990, 193).

Arvioinnin määritelmässä arviointi käsitteellistetään tavallisesti juuri prosessina. Käytännössä arviointi kuitenkin toteutuu enemmän yksittäisenä tapahtumana, ja jää

vaille prosessiluonteista arviointia, jossa lastensuojelutoimien vaikuttavuus ja lapsen tilanteen muutos olisi paremmin havaittavissa ja arvioitavissa (Milner ja O'Byrne 1998). Alkutilanteen arvioinnissa muodostunut hypoteesi tai ennuste lapsen tilanteesta voi olla vaikuttamassa arvioinnissa myös asiakkuuden jatkuessa. Olennaista on, mistä hypoteesi muodostuu tai saa sisältönsä. Eileen Munro (1999) on tutkinut lastensuojelun työntekijöiden tiedonmuodostuksen prosessia arvioinnissa ja todennut, että ensivaikutelma ja siihen liittyvä tieto vaikuttavat voimakkaasti työntekijöiden käsitykseen lapsesta ja hänen tilanteestaan myös jatkotyöskentelyn aikana. Esimerkiksi työntekijöiden kritiikkittömyys lapsen tilanteen ensitietoa kohtaan voi estää tiedon kumuloitumisen ja johtaa lasta koskevan tiedon kapeutumiseen arvioinnissa.

Arvioinnin kansainvälisessä kirjallisuudessa esitetään, että arviointi voidaan ajatella prosessin lisäksi myös tuotteena (*product*), jonka toteutusta ohjaavat muodolliset säännöt ja tavat, joita ylläpidetään ja tarkistetaan asiakkuuden eri vaiheissa (Hepworth ja Larsen 1990, 193). Tuote-näkökulma kuvastaa arvioinnin byrokratisoitumista ja se on ominaista enemmän angloamerikkalaisten maiden lastensuojelun käytännöille. Se myös kuvaa arvioinnin muodollisuutta valmiiden ohjeistusten, lainsäädännön ja manuaalien kautta. Arviointi prosessina ja tuotteena edellyttää teknistä, tieteellistä ja menetelmällistä osaamista, jota ohjeistetaan tietyn arvioinnin tekemisen tavan ideaalin mukaan, ja joka on yhteisesti omaksuttu ja hyväksytty työntekijän ja organisaation tasolla (Whittington 2007, 19). Arviointi ohjeistettuna prosessina myös suuntaa arviointia esimerkiksi lapsen tukemiseen tai kontrolliin tai lapsen tarpeisiin tai riskeihin. On mahdollista pohtia, onko arviointi itsessään tuotos ja lopputulos vai tulisiko se ymmärtää toiminnan välineenä tavoitellun lopputuloksen saavuttamiseksi (Helm 2010, 22).

3.3 ARVIOINTI ARVOPOHJAISENA TOIMINTANA

Arviointi on sanana ja käsitteenä monimerkityksinen. Tavallisimmin arviointi mielletään jonkin asian tai toiminnan arvottamisena, niin että asialle annetaan arvo, merkitys tai ansio (*merit, worth, and value*) tiettyjen ennalta määrättyjen kriteereiden tai päämäärien mukaan (Scriven 1991, 139–141; Robson 2001). Arviointi voidaan ymmärtää arvojen, merkitysten tai ansioiden tuloksena syntyvän prosessin tuotoksena. Arviointi voi esimerkiksi olla jonkin asian tai toiminnan mittaamista, jolloin toiminnalle annetaan arvioinnissa tietty arvo mitattavin kriteerein. Asiat tai toiminnat, joita ei ole mahdollista mitata, ovat puolestaan arviointimääritelmänä laadullisempia, jolloin arvioinnissa korostuu prosessi ja konteksti, jossa arvioitava toiminta tapahtuu. Kokonaisuudessaan arviointi määrittyy hyvin arvo- ja näkökulmasidonnaiseksi kontekstiinsa sidoksissa olevaksi toiminnaksi, joka vaihtelee ajan, paikan, tilanteen ja tekijänsä mukaan.

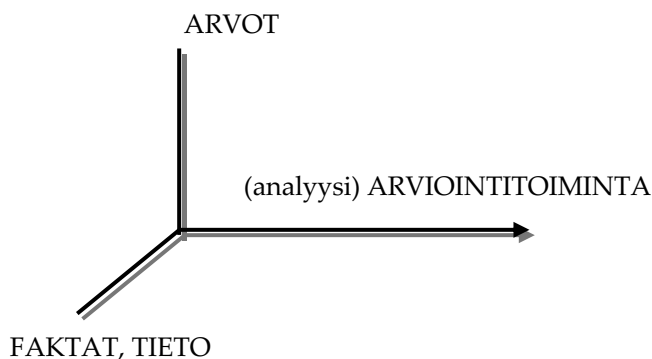
Arvojen merkityksen ymmärtäminen on arvioinnin ydinkysymys, koska arvioinnin kriteereinä ovat arvot (Robson 2001, 24; Scriven 1991, 142). Arviointi sisältää aina arvon määrittelyä ja arvoasetelman, joka tarkoittaa perusteltua kannanottoa arviotavan asian hyvydestä tai huonoudesta (Scriven 1991, 4). Arvot ilmaisevat sen, mitä pidetään hyvänä ja pahana; oikeana ja vääränä; toivottavana ja ei-toivottavana. Arvot määrittävät käsitystä myös siitä, miten asiat ovat tai miten niiden tulisi olla ja miksi. Arvot voidaan ajatella pysyvinä, mutta merkitykseltään vaihtelevina päämäärinä, jotka ohjaavat ihmisen toimintaa. Arvot ovat useimmiten universaaleja yhteisöstä tai yhteiskunnasta riippumatta. Tällaisina perusarvoina voidaan pitää esimerkiksi

ihmisarvon kunnioittamista tai sosiaalista oikeudenmukaisuutta. Toisaalta arvot voivat olla myös partikulaarisia, jolloin niiden tulkinta vaihtelee sen mukaan, mitä yhteisössä tai yhteiskunnassa kulloinkin arvostetaan. (Banks 2012; 2009; Beckett ja Maynard 2013.)

Englannin kieli kuvaa arviointia ja sen eri merkityksiä moninaisemmin kuin suomen kieli. Englannin kielessä arvioinnista käytetään termejä *evaluation*, *monitoring*, *auditing*, *investigation* ja *appraisal* (Scriven 1991). Arvioinnin yleistermi *evaluation* on johdettavissa latinankielisestä termistä *valere*. Se voidaan kuvata ilmauksella "*olla jonkin arvoinen*". Evaluatiivinen arviointi tarkoittaa jonkin toiminnan jälkikäteistä arviointia, jolloin toiminnan onnistumista evaluoidaan ja annetaan toiminnalle tietty arvo (Scriven 1991, 136). *Investigation* merkityksessä arviointi tarkoittaa puolestaan tietyn asian tai toiminnan tutkintaa. Lapsen tilannetta koskevaa arviointia kuvaa kuitenkin parhaiten englannin kielen termi *assessment*, joka tarkoittaa arviointia toiminnan ja prosessin välineenä (Hepworth ja Larsen 1990, 193; Scriven 1991, 60). *Assessment*-merkitys on sopivin suomenkielinen vastine kuvaamaan lapsen tilanteen arvioinnin käsitettä. Ruotsin kielessä vastaava termi on *bedömning* (Lagerberg ja Sundelin 2000). *Assessment*-merkityksessä arviointi tarkoittaa sosiaalityön kontekstissa juuri tapaus- tai tilannekohtaista arviointia ("*case configurations*" Mattain ja Kirk 1991, Richmond 1917), jossa tarkastellaan mahdollisimman laajasti asiakkaan elämäntilanteita, todellisuutta ja elämäntilannetta (Helm 2010; Turner 2005, 103; Walker ja Becket 2011, 3).

Arviointia voidaan kuvata kahden käsivarren kielikuvalla, jossa toinen käsivarsi poimii ja kokoaa tietoa ja toinen järjestää, selventää ja varmentaa tätä tietoa arvoihin ja yleisiin moraalikäsitteisiin perustuen. Käsivarsien lisäksi arviointiin tarvitaan pää, joka yhdistää systemaattisella ja perusteellisella tavalla tarvittavan tiedon päätöksentekoa varten. Michael Scrivenin (1991, 6) mukaan arvioinnissa käsiteltävän tiedon yhdistämisen ja prosessoinnin vaihe on arvioinnin kriittisin kohta, koska arvioinnissa tehdään arvottavia päätelmiä tiedon ja tosiasioiden perusteella. Tiedon käsittelyn ja päättelykyvyn taito ovat välttämätön edellytys arvioinnissa tarvittavalle älylliselle ajattelulle (Scriven 1991). Arviointi on perustavaa inhimillistä toimintaa, jossa kyetään luotettavalla tavalla yhdistämään arvot tietoon tosiasioista.

Kahden käsivarren kielikuvaa voi jäsentää havainnoimalla sitä kolmiulotteisena rakenteena, jossa arviointi toimintana yhdistyy arvojen ja tiedon elementteihin (Scriven 1991; Paasio 2006). Kuvio (ks. kuvio 1) arvioinnin elementeistä sopii hyvin lastensuojelussa tehtävän lapsen tilanteen arvioinnin kehikseksi. Lapsen tilanteen arvioinnissa on kyse tiedon keruusta ja työskentelystä asiakkaana olevan lapsen, hänen perheensä ja työntekijän välillä kokonaiskuvan saamiseksi lapsen ja perheen tilanteesta. Lapsen tilanteen arvioinnissa lasta koskeva tiedon keruu ja analysointi määrittävät arvoasetelmaksi, jossa lapsen tilannetta arvioidaan ja perustellaan arvosidonnaisesti ja peilataan sitä vallitsevaan tietoon esimerkiksi lapsen suotuisasta kehityksestä ja kasvusta.

Kuvio 1. Arvioinnin elementit (Paasio 2006)

Sosiaalityöntekijän on vaikea tehdä lasta koskevassa arvioinnissa ja päätöksenteossa valintoja ilman kulttuuriin ja ammattieettisiin koodistoihin perustuvaa yhteneväistä arvopohjaa (Beckett ja Maynard 2013, 4–5; Bowles 2006; Webb 2007). Arviointi on aina kulttuurisidonnainen ilmiö, joka muodostuu työntekijän henkilökohtaisista, ammatillisista ja yhteiskunnassa yhteisesti jaetuista arvoista, normeista, uskomuksista, kokemuksista ja periaatteista. Tämä kulttuurisidonnainen konteksti kuvastaa institutionaalista ja yhteiskunnallista kontekstia, jossa lastensuojelu toimii ja arviointi tehdään (Hämäläinen 2011, 48; Holland 2004, 40; Grinde 2007; ks. myös Gilbert 2011; Parton 2011; Munro 2002). Lastensuojelu perustuu perustuslakiin (731/1999), lastensuojelulakiin (417/2007), hallintolakiin (434/2003), lakiin lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (190/2019) ja kansainvälisiin ihmisoikeus- ja lapsen oikeuksien sopimuksiin sekä niiden taustalla oleviin ihmisyyttä ja ihmisoikeuksia korostaviin kansainvälisesti hyväksytyihin arvolähtökohtiin. Sosiaali- ja terveysministeriö on laatinut Lastensuojelun laatusuosituksen, jonka eettiset periaatteet läpäisevät ja täydentävät lastensuojelulakiin kirjattuja periaatteita (Malja ym. 2019). Sosiaalialan kansalliset ja kansainväliset ammattieettiset periaatteet ohjaavat myös sosiaalityöntekijän harkintaa, valintoja ja päätöksentekoa lastensuojelutyössä (ks. Arki, arvot etiikka 2017; NASW 2017).

Arvoihin ja yhteiskunnalliseen kontekstiin sitoutuen lastensuojelussa arvioidaan tavallisimmin riittävän hyvää vanhemmuutta ja sitä, mikä on riittävän hyvää tietylle lapselle hänen erityisessä tilanteessa (Horwath 2007, 11). Tämä arvioinnin lähtökohta on melko universaali kaikissa länsimaissa. Arviointi voi kuitenkin kulttuurisesti erota arvolähtökohdiltaan eri maiden lastensuojelussa esimerkiksi siinä, painotetaanko arvioinnissa lähtökohtaisesti lapsen ja perheen tukea vai kontrollia. Eroja on myös siinä, kohdistuuko arviointi lähtökohtaisesti enemmän lapseen kohdistuviin riskeihin vai lapsen tarpeisiin (Rasmusson ym. 2010). Toisaalta arvioinnin arvolähtökohdat voivat erota myös siinä, painotetaanko arvioinnissa perheen yksityisyyden suojaa, vanhempien oikeuksia vai lapsen etua. Erot ovat havaittavissa myös siinä, pyritäänkö arvioinnissa muodostamaan kokonaisymmärrys lapsen tilanteesta vai identifioimaan vain lasta tai perhettä koskeva ongelma tai riski (Helm 2010, 22; Rasmusson ym. 2010; Grinde 2007, 44; Gilbert ym. 2011).

Kun lastensuojelun sosiaalityöntekijä kohtaa lapsen ja tekee häntä koskevaa arviointia, tulkitsee hän lapsen ja perheen todellisuutta oman henkilökohtaisen, ammatillisen, yhteiskunnallisen ja työnantajaorganisaation viitekehyksen kautta. Tätä

viitekehystä määrittävät arvot. Lapsen tilanteen arvioinnissa arvot liittyvät tavallisin arvioinnin kohteena olevan lapsen, hänen perheensä tai hänen vanhempiansa tilanteeseen ja ne säätelevät arvioinnin tekijän toimintaa henkilökohtaisella ja ammatillisella tasolla. Arviointi ja päätöksenteko ei näin ollen voi olla täysin objektiivista ja tekijästään riippumatonta, vaan työntekijän omat arvot ja arvostukset ja niiden kautta välittyvät tunteet vaikuttavat työntekijän tekemään työhön ja vuorovaikutukseen asiakkaan kanssa. (Hepworth ja Larsen 1990, 52; Webb 2015; Möller 2005, Banks 2012; Beckett ja Maynard 2013.) Arvioinnissa ja sitä seuraavassa päätöksenteossa sosiaalityöntekijän tulisi tunnistaa, mihin arvoihin hänen tietonsa ja arvionsa perustuvat ja tehtävä se näkyväksi asiakkaana olevalle lapselle ja hänen perheelleen ja sille ammatilliselle yhteisölle, jota hän työntekijänä edustaa. Omien arvolähtökohtien tunnistaminen arvioinnissa on ammatillisesti, eettisesti ja moraalisesti kestävä lastensuojelutyötä (Trevithick 2005; Munro 2002, 6; Banks 2012; Bowles 2006).

Sosiaalityössä yleisesti ja lastensuojelussa erityisesti työntekijät joutuvat kohtaamaan arvokonflikteja, jolloin asiakkaan kannattamat arvot voivat erota työntekijän omista, hänen ammattikuntansa, työnantajaorganisaation tai yhteiskunnan kannattamista arvoista (Forsberg ja Autonen-Vaaranemi 2012; Beckett ja Maynard 2013; Bowles 2006). Arvokonfliktiin vaikuttaa, että arviointi merkitsee aina väliintuloa ja puuttumista lapsen ja perheen yksityisyyteen ja se mielletään herkästi yhdeksi yhteiskunnallisen kontrollin ja vallan muodoksi (Hämäläinen 2010, 50; Milner ja O'Byrne 2002, 48). Koska sosiaalityöllä on moraalinen velvoite auttaa yhteiskunnassa heikompiosaisia, tulee arviointi ymmärtää myös moraalisena ja eettisenä tekona, jossa lastensuojelu toimii yhteiskunnassa lapsen parhaan hyväksi. Lastensuojelun sosiaalityöntekijän moraalinen velvoite on auttaa lasta, ja jotta tämä velvoite tulee täytetyksi, tulee arviointi tehdä parhaalla mahdollisella tiedolla, ammattitaidolla ja eettisellä osaamisella. Siksi on tärkeää, että tehdessään arviointia sosiaalityöntekijä on tietoinen arvolähtökohtien moninaisuudesta lastensuojelussa ja sen vaikutuksesta lapselta ja perheeltä saadun tiedon ammatilliseen tulkintaan arvioinnissa (Hämäläinen 2010; Hepworth ja Larsen 1990, 53; Möller 2005, 75; Kajava 1997, 128.)

3.4 ARVIONTIA KOSKEVA AIEMPI LASTENSUOJELUN TUTKIMUS

Arvioinnin käytäntöjä koskevaa tutkimusta on tehty Suomessa lastensuojelun sosiaalityön tutkimusalalla vähän. Yksi selitys tutkimuksen vähyydelle on, että lastensuojelun tutkimusta tehdään yleisesti Suomessa varsin vähän. Lisäksi tutkimusten kautta tuotettu uusi tieto on pirstaleista ja se ei riitä täyttämään tutkimustiedon aukkoja, joita lastensuojelun tutkimusalassa on (Pekkarinen ym. 2013). 2000-luvulla lastensuojelun tutkimus on keskittynyt paljolti yleiseen hyvinvointi- ja riskitutkimukseen eikä niinkään siihen, mitä tapahtuu lastensuojelun ytimessä ja käytännön työssä (Eronen 2007; Pekkarinen 2011). Tarvetta on ollut perustutkimukselle, jossa kehitetään lastensuojelun teoriaa ja käsitteitä ja tutkimukselle, joka käsittelee yleisesti lastensuojelutyötä ja sen perustehtäviä Suomessa. Avohuollon työ, sen työmenetelmien ja työprosessien tutkimus, on yksi esimerkki vähän tutkitusta alueesta lastensuojelututkimuksessa (Pekkarinen 2011; Miettinen 2013). Sijaishuollon lastensuojelua on tutkittu Suomessa enemmän esimerkiksi vuosina 2013–2015 Lastensuojelun tutkimus- ja kehittämissankkeessa, joka kohdentui lastensuojelututkimuksen tietopohjan vahvistamiseen. Hankkeessa tutkittiin muun muassa kodin ulkopuolelle sijoittamisen taustaa ja

kustannuksia (Heino ym. 2016), lapsikeskeisen ja monialaisen arvioinnin tietoperustaa (Petrelius ym. 2016) ja ylisukupolvista huono-osaisuutta (Nousiainen ym. 2016).

Suomalaiselle keskustelulle ja tutkimukselle sosiaalityön asiakasarvioinnista on ollut ominaista, että se on ollut enemmän arviointiin kohdistuneita tarpeita toteavaa kuin menetelmällisesti arviointia edistävää (Rostila ja Mäntysaari 1997, 400). Ennen 2000-lukua lastensuojelun asiakkuuden alkaminen ja asiakkuuden määrittäminen eivät olleet selvärajaisia, vaan työntekijän mielessä tapahtuvien ”naksahdusten” kautta määrittyviä tilanteita (Heino 1997). 2000-luvun alussa tutkittiin lain ja juridisoitumisen merkitystä lastensuojelun arjen käytännöille ja sosiaalityön asiantuntijuudelle ja erityisesti sitä, mikä vaikutus juridisoitumisella on sosiaalityöntekijöiden ammatilliseen toimintaan ja ajatteluun lastensuojelussa (Sinko 2004). Lastensuojelun arviointikäytäntöihin kohdistuneet tutkimukset ovat paljastaneet toisaalta arvioinnin vanhempi- ja aikuiskeskeisyyden (Hurtig 2003; Kähkönen 1991; 1994; 1997; 1999) ja toisaalta arviointimenetelmien ja -tapojen epäsystemaattisuuden ja moninaisuuden (Möller 2005; Oranen 2006). 2000– ja 2010-lukujen aikana on tuotettu enemmän tutkimusta ja kirjallisuutta lastensuojelun asiakasarvioinnista (Pösö 2011; Möller 2004 ja 2005; Hurtig 2003; Vähämaa 2009; Hietämäki 2015; Jaakkola 2016; Haarakangas 2018). Lapsilähtöiselle työlle ovat luoneet pohjaa myös kehittämistyönä tehdyt raportit (Muukkonen ja Tulensalo 2004; Ervast ja Tulensalo 2006; Muukkonen 2008).

Sointu Möllerin (2005) lisensiaattitutkimus ja siihen liittyvä opas (Möller 2004) on ensimmäisiä tutkimuksia, jossa tehtiin näkyväksi lastensuojelun asiakasprosessissa tapahtuvaa arviointia ja sen mallintamista. Tutkimus osoitti, että lastensuojelun työntekijöillä ei vielä 2000-luvun alkupuolella ollut yhteisiä käytäntöjä tai tietopohjaa arvioinnin tekemiseen. Työntekijöiden oli myös vaikea kuvata selkeästi arviointia ja sen tekemisen tapoja. Arviointi näyttäytyi tutkimuksessa sattumanvaraiselta ja arviointia määrittä lastensuojelulain velvoitetta enemmän työntekijän henkilökohtainen tapa tehdä arviointia. Möllerin tutkimuksessaan kehittämä Lapsen elämäntilanteen kartoitus -työskentelymalli koettiin arviointia selkeyttäväksi ja työn suunnitelmallisuutta vahvistavaksi. Mallin todettiin myös lisäävän lapsen kanssa työskentelyn mahdollisuuksia ja menetelmiä.

Johanna Hietämäen (2015) väitöstutkimus on 2010-luvulla tehty kyselytutkimus, joka kohdentui lastensuojelun asiakkuusprosessin alkuvaiheen arviointiin ja vanhempien kokemuksiin sen vaikutuksista. Tutkimus toi esille lastensuojelun työorientaatioiden erojen vaikutuksia vanhempien kokemuksiin alkuarvioinnista. Tutkimuksen mukaan työntekijän asiakassuhde- ja voimavaraorientaatio lisäsivät arvioinnin vaikutusten saavuttamista. Perheen ongelmiin keskittyvä orientaatio puolestaan heikensi arvioinnin vaikutuksia. Vaikutusten saavuttamista edistivät myös isän osallistuminen alkuarviointityöskentelyyn, alkuarviointia koskevan yhteenvedon antaminen vanhemmalle, tapaamisten suurempi määrä, sosiaalityöntekijän alkuarviointiorientoitunut työskentely ja vanhemman toive lapsiorientoituneesta työskentelystä.

Viimeaikaisia arviointia käsitteleviä tutkimuksia ovat Tanja Haarakankaan (2018) lisensiaattitutkimus lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden tiedonmuodostuksesta lastensuojelutarpeen selvityksessä ja Outi Jaakkolan (2016) lisensiaattitutkimus sosiaalityöntekijöiden käsityksistä arvioinnissa tarvittavista tiedoista ja taidoista. Marjo Alatalo (2018) on lisäksi tutkinut lastensuojelun avohuollon tiedonmuodostuksen käytänteitä ja erityisesti suhdeperustaisen tiedonmuodostuksen rakenteita ja siihen sisältyviä jännitteitä. Alatalon tutkimus ei kohdennu suoraan arvioinnin tiedonmuodostuksen rakentamiseen. Avohuollon tiedonmuodostuksen tutkimuksella on kuitenkin yhtymäkohta myös arvioinnin tiedonmuodostukseen.

Tanja Haarakankaan (2018) tutkimuksen mukaan lastensuojelutarpeen arvio perustuu edelleenkin pitkälti vanhempien haastattelussa antamaan tietoon. Tutkimuksessa arvioinnin asiakaslähtöisyys määrittyi vanhempilähtöisyydeksi ja lapsi nousi vain harvoin arvioinnin toimijaksi aikuisten rinnalle. Noin neljäsosassa lastensuojelutarpeen selvityksistä lapsi oli jätetty tapaamatta, ilman että sitä oli juurikaan arvioinnissa perusteltu. Arviointi keskittyi enemmän lapsen nykyhetkeen. Tutkimuksen mukaan lapsen ja perheen historia jäi yleensä selvittämättä. Toiminnallisia menetelmiä ja välineitä käytettiin harvoin, vain noin kymmenessä prosentissa arvioinneista. Tärkeänä havaintona nousi esille huomio väkivaltakokemusten jäämisestä taka-alalle lastensuojelutarpeen perusteena (Haarakangas 2018, 111).

Outi Jaakkolan (2016, 112) lisensiaattitutkimuksessa on tutkittu sosiaalityöntekijöiden tiedonmuodostuksen ja ammatillisen taidon välistä sidosta. Hänen tutkimus tuo esiin uhkia, joita liittyy arvioinnin mieltämiseen erillisenä ”alkuarviointina”, muusta lastensuojelutyöstä irrotettuna kokonaisuutena. Hänen tutkimuksensa herättää kysymään, millä tavoin auttaminen voisi olla arvioinnin rinnalla keskeisemmällä sijalla asiakkuuden alkuvaiheen työskentelyssä. Arvioinnin ymmärtäminen pelkästään tiedon keräämisestä ja tiedonmuodostuksesta ei näyttäytynyt tutkimuksen perusteella sosiaalityöntekijöille merkityksellisenä, mikäli siihen ei kietoutunut suhdeperusteisuutta, luottamusta ja suoraan auttamiseen tähtäävää asiakassuhdetta.

Vaikka suomalaista lastensuojelututkimusta arvioinnista on vähän, on arviointia käsittelevää ulkomaista tutkimusta ja kirjallisuutta saatavilla runsaasti. Pohjoismaisissa arviointia koskevat tutkimusaiheet ovat käsitelleet muun muassa lasta koskevan päätöksenteon ja arvioinnin prosessia (Östberg 2010; 2014), arvioinnin lapsinäkökulmaa (Egelund 1997; Nybom 2005), riskiarvioinnin luotettavuutta (Cocozza ym. 2006) ja työmenetelmiä (Vis & Thomas 2009). Karmen Toros (2013; 2018) on tutkinut lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden lapsikeskeistä arvioinnin tapaa ja lasta koskevaa päätöksentekoa Virossa.

Tanskalaisen Tine Egelundin (1997) väitöskirja on yksi ensimmäisiä ja tunnetuimpia pohjoismaisia tutkimuksia, jossa todennetaan arvioinnin aikuis- ja vanhempikeskeisyyttä ja lapsen tiedon ja hänen kokemustensa kohtaamattomuutta lastensuojelun käytännöissä. Tutkimus tuo esille kulttuurisia ja institutionaalisia rajoja, joita lastensuojelulle on asetettu arvioinnissa ja joita sosiaalityöntekijöiden tulee huomioida ja noudattaa arvioinnin tekemisessä. Francesca Östbergin (2010) väitöskirja kuvaa jossain määrin samoja ilmiöitä kuin Egelundin tutkimus (ks. myös Östberg 2014). Östbergin tutkimuksen mukaan lastensuojeluilmoituksista vain yksi viidesosa johti lastensuojelun tarkempaan selvitykseen. Lapsen tausta selitti arvioinnin aloittamista enemmän kuin ilmoituksen tekemisen syy tai lapsen tilanne. Östberg kuvaa sosiaalityöntekijöitä sosiaalipoliittisesti asetettuina ”portinvartijoina”, joiden roolina ei ole niinkään lapsen kohtaaminen vaan vaikeimpien ja vakavimpien lastensuojelutapausten institutionaalinen tulkinta ja erottelu ja lastensuojelun kriteerit ylittäviin tapauksiin puuttuminen.

Arviointia käsittelevät pohjoismaiset tutkimusaiheet kohdentuvat myös lapsen osallisuuden tutkimukseen. Norjalaisessa tutkimuksessa esimerkiksi on saatu esille tulos, jonka mukaan lapsen osallisuudella arvioinnissa ei ollut vastaavuutta lasta koskevaan päätöksentekoon (Vis ja Thomas 2009). Lapsen iän vaikutusta lapsen osallisuuteen on myös tutkittu. Mitä nuoremasta lapsesta on arvioinnissa kyse, sitä vähemmän hänen osallisuutensa on osa arviointia (Vis ja Thomas 2009; Nybom 2005). Tutkimuksissa tuodaan esille arvioinnin luotettavuutta edistäviä tekijöitä ja pohditaan menetelmällisen osaamisen lisäämisen mahdollisuuksia lasten osallisuuden parantamiseksi (Cocozza ym. 2006; Vis ym. 2012).

Lastensuojelun kansainvälinen tutkimus jäsentää arviointitutkimukselle ominaisia tutkimusaiheita. Kansainvälisistä tutkimuksista tulee esille, että eri maiden lastensuojelujärjestelmien välillä on eroja arvioinnin orientaatioissa ja lähestymistavoissa ja ne eroavat monin tavoin pohjoismaisesta ja suomalaisesta. Tutkimuksissa on verrattu esimerkiksi ruotsalaista ja kroatialaista arvioinnin lähestymistapaa, jossa edellinen näyttäytyi perheen tukemiseen ja jälkimmäinen lapsen suojeluun painottavana (Brunnberg ja Pecnik 2007). Vertailevat artikkelit tuovat esille eri maiden yhteiskunnallisia lähtökohtia lastensuojelussa tehtävän arvioinnin toteutuksessa (Rasmusson ym. 2010; Blomberg ym. 2013). Vertailevassa tutkimuksessa tulevat esille eri maiden väliset erot esimerkiksi siinä, millainen vallankäyttö ja puuttumisen oikeutus ohjaavat lastensuojelua. Tutkimukset havainnollistavat eroja myös tavoissa käsitteellistää lapsikeskeisyyttä arvioinnissa. Erot tulevat esiin esimerkiksi tavoissa painottaa lapsen osallisuutta ja suojelua (Kriz ja Skivenes 2012).

Arviointia vertaileva tutkimus tuo selkeästi esille, kuinka kulttuuriset ja yhteiskunnalliset tekijät ovat vaikuttamassa arvioinnin tekemisen tapaan ja sisällöllisiin painotuksiin. Esimerkiksi angloamerikkalaisten maiden, kuten USA:n, Englannin, Australian, Kanadan ja Uusi-Seelannin, lastensuojelujärjestelmälle on ominaista lastensuojelun kohdeongelmien kapea-alaisuus, asiakkuuden korkea kynnyks, lastensuojelujärjestelmän sijaishuoltopainotteisuus, lapsen kohdistuvan kaltoinkohtelun arviointi ja sen tutkinnallinen toteen näyttäminen sekä pyrkimys lapsen kohdistuvan riskin ennustavaan arviointiin.

Angloamerikkalainen tutkimus kohdentuu erityisesti siihen, miten arvioinnilla voidaan mahdollisimman tarkasti varmistaa lapsen olosuhteiden turvaaminen ja kaltoinkohtelun todennäköisyyden ja riskin ehkäisy (*risk and safety assessment and management*) (esimerkiksi Horwath 2001; 2007a; Holland 2004; Platt 2006; Munro 2010; Parton 2011; Clever ja Walker 2004; Littlechild 2008; Gillingham 2006; Darlington ym. 2010). Tällä tarkoitetaan lapsen kohdistuvan riskin tai hänen turvallisuutensa uhkien todennäköisyyden ennustamista standardoitujen ja diagnostisten arviointimenetelmien avulla. Riskiarviointi perustuu mitattavaan ennustearvoon lapsen kohdistuvista riskitekijöistä, jotka on määritetty empiirisesti todennetun tutkimustiedon (esimerkiksi psykologian ja lääketieteen tieto) perusteella niin sanotusti näyttöperusteisesti (Parton 2017; Littlechild 2008).

Suuri osa angloamerikkalaisissa maissa tehdyistä arviointia koskevista tutkimuksista kohdistuu standardoitujen lapsen kohdistuvaa riskiä arvioivien tai tiettyjä menettelyohjeita noudattavien arviointimenetelmien etuihin ja/tai haittoihin. Tutkimukset käsittelevät erilaisten strukturoitujen arviointivälineiden kehittämistä sekä niiden luotettavuutta lapsen kaltoinkohteluriskin vakavuuden todennäköisyyden ennustajana. Tämä on leimallista Yhdysvalloissa ja Australiassa tehdyille tutkimuksille (Gillingham 2006; 2011; Gillingham ja Humphreys 2009; Hughes ja Rycus 2006; 2013; D'Andrade ym. 2008; Camasso ja Jagannathan 2000; Harris 2012; Goddard ym. 1999). Yhdysvaltalaiselle tutkimukselle on ominaista erilaisten tilastollisiin ennustemalleihin perustuvien arviointimenetelmien luotettavuuden todentaminen ja keskustelu siitä, onko työntekijän kokemukseen ja tietoon perustuva arviointi riittävän tarkka arvio kaltoinkohtelun riskin ennustamiseen.

Iso-Britannian arviointia koskevalle tutkimukselle on puolestaan ollut leimallista toisaalta näkökulmat lasta koskevan riskin määrittämiseen ja hallitsemiseen (Howe 1992; Corby 1996; 2003; MacDonald ja MacDonald 2010; Parton 2011; Littlechild 2004) ja toisaalta keskustelu siitä, tuleeko lastensuojelutyön kohteena olla mahdollisimman tarkka riskien arviointi vai arviointi, jonka keskiössä ovat lapsen tarpeet ja perheen tukeminen

(Parton 2006a; Littlechild 2008; Holland 2004; Houston ja Griffiths 2000; Holland 2004; Skevington ja Gillison 2006; Corby 2003; 2006). Petrelius (2016) on koostanut arvioinnin kansainvälistä tutkimusta, joista nousevat esille organisaatiot arvioinnin toimintaympäristönä. Tutkimuksista tulee esille esimerkiksi arviointityötä tekevien työntekijöiden organisaatiota kuvaavia tekijöitä (Fitch 2006) ja lastensuojelun organisaatioympäristön tekijöitä, jotka selittävät arvioinnissa tehtyjä virheitä (Horwath 2005; 2007).

Arviointia käsitteleville kansainvälisille tutkimuksille on ominaista retrospektiivisyys eli tutkimus, joka kohdentuu arviointimenetelmien jälkikäteiseen tarkasteluun. Julkaisut tarkastelevat esimerkiksi arviointimallien tuloksellisuutta, tarkkuutta ja toisaalta niiden tavoiteltuja vaikutuksia huomioida lapsi ja lapsen erityisyys arvioinnissa (esimerkiksi Cleaver ja Walker 2004; Buckley ym. 2007; Horwarth 2011; Featherstone ym. 2014; Platt 2006; Corby 2006; Holland 2004; Connolly 2007; 2017; Winter 2010; 2014). Lapsikeskeisyyteen liittyen julkaisut käsittelevät myös lastensuojelutyöntekijöiden arviointiosaamista ja arviointiin liittyvää asiantuntijuutta, jota toisaalta tarkastellaan työntekijöiden lapsikeskeisen työtavan kautta (esimerkiksi Helm 2011; Vis ym. 2012; Platt 2011; Nybom 2005; Holland 2001; 2011; Thomas ja Holland 2009) ja toisaalta tarkastelemalla työntekijöiden analyttistä ja intuitiivista päättelykyvyn tapaa ja niiden eroja (Holland 2004; Munro 2002; Helm 2011; Horwath 2007; Gillingham 2011; Platt 2006).

Arvioinnin tutkimuksista ja sitä käsittelevästä kirjallisuudesta voi havaita, että lapsen tilanteen arvioinnin kirjallisuudelle ja tutkimukselle on ominaisempaa teoreettinen kuin empiirinen tarkastelutapa. Gillingham (2006, 89) tarjoaa selitykseksi empiirisen tutkimuksen puutteelle kausaalisuhteiden tutkimisen vaikeuden sosiaalityössä. Riskiarvioinnin edut ja haitat tiivistyvät arviointia koskevassa kirjallisuudessa paljolti riskiarvioinnin menetelmien reliaabeliutta ja validiutta koskeviin tekijöihin. Koska lastensuojelun tutkimuksessa koeasetelmaan perustuvat tutkimukset ovat eettisesti kyseenalaisia, on riskiarvioinnin oletukset ennustaa lapsen tilannetta todettu epäjohtonmukaisiksi ja ristiriitaisiksi (Gillingham 2006; Little ym. 2006; Parton 2011).

3.5 RISKIARVIOINNIN TAUSTA LASTENSUOJELUSSA

Lapsen riskejä diagnosoivan arviointitavan lähtökohta on paikannettavissa yhdysvaltalaisen lääkäri C. Henry Kempen tutkimustyöhön 1960-luvulla (Kempe ym.1962). Kempe identifioi tuolloin lapsen vakavan, toistuvan ja jopa lapsen kuolemaan johtavan kaltainkohtelun oireyhtymän tunnusmerkistön "*The Battered Child Syndrome*". Tämä Kempen diagnostinen malli auttoi ymmärtämään mekanismeja, jotka vaikuttivat vanhemman lapseensa kohdistaman aggression ja impulsiivisen käyttäytymisen taustalla. Se myös edisti lapsen kohdistuvan laiminlyönnin ja kaltainkohtelun todennäköisyyden ennakoimista riskiarviointina lastensuojelun sosiaalityössä monissa angloamerikkalaisissa maissa (Howe 1992, 493; Littlechild 2008, Gillingham 2006). Lapsen riskejä korostavan arviointimallin omaksumiseen vaikuttivat myös lasten kuolemaan johtaneet lastensuojelutapaukset, joissa lapseen kohdistuvaa väkivallan riskiä ei tunnustettu oikein lastensuojeluviranomaisten taholta (Parton 2004; Minty 1994). Lasten kuolemantapausten myötä lastensuojelutyöhön kohdistettu julkinen ja median kritiikki pakotti ajattelemaan uudella tavalla lastensuojelun johtamista, työn menettelytapoja ja vaikutuksia (Howe 1992; Houston ja Griffiths 2000).

Brian Corby (2006; ks. myös Howe 1992; Houston ja Griffiths 2000) kuvaa II maailman sodan jälkeistä aikaa vuoteen 1974 ajanjaksona, jolloin Englannissa lastensuojelun

päätarkoituksen oli ennaltaehkäisevä työ ja vanhempien tukeminen heidän kasvatustehtävässään. 7-vuotiaan Maria Colwellin väkivaltainen kuolema vuonna 1973 oli sysäys uuteen aikakauteen. Aiemmasta universalismin ja solidaarisuuden ideaaleihin nojaavasta hyvinvointi-ideologian mukaisesta lastensuojelutyöstä siirryttiin residualismin ja individualismin ideaalien mukaiseen liberaalimpaan lastensuojelutyöhön (Houston ja Griffiths 2000). Taustalla vaikutti myös yleinen poliittisen ilmapiiirin muutos Englannissa. Lastensuojelun toimenpiteet ja arviointi tuli kohdistaa aiemmasta tarveperusteisuudesta poiketen riskiperusteisesti vain köyhiin ja suojattomissa riskiolosuhteissa eläviin lapsiin ja heidän perheisiinsä. Arvioinnissa huomio tuli kiinnittää erityisesti lasten vanhempien väkivaltaisuuteen.

Brian Corbyn (2006; ks. myös Houston ja Griffiths 2000; Howe 1992) mukaan tämä merkitsi lastensuojelun ajattelutavassa paradigmamuutosta; lapsia tuli suojella vaarallisilta vanhemmiltaan ja tätä tehtävää varten lastensuojelutyöhön tuli kehittää riskiarvioinnin diagnostisia menetelmiä, joiden avulla lapsen kohdistuvan riskin todennäköisyys voitiin tutkia (investigate) ja arvioida todennäköisyyksiin perustuen. Tieteelliseen tietoon ja positivistiseen tiedonintressiin nojaavassa riskiarvioinnissa oli vaikuttaneita myös Mary Richmondin case work menetelmästä, jonka diagnostinen arvioinnin malli perustui positivistiseen ajatteluun ja tieteellisen tiedon hyödyntämiseen yksilön ongelmanratkaisussa (Holland 2004; ks. myös esimerkiksi Heinonen ja Spearman 2001).

Riskiarvioinnin menetelmistä tuli keskeisin lapsen tilanteen arvioinnin käytäntö angloamerikkalaisten maiden lastensuojelussa. Lastensuojelun sosiaalityön tehtäväksi tuli arvioida, lähinnä lääketieteen ja psykologian alan tutkimustiedon pohjalta, standardoitujen tarkistuslistojen ja haastattelumallien avulla ns. ”korkean riskin” lapset ”alhaisen riskin” lapsista (Parton 2011). Korkean riskin lapsiksi luokitettiin lapset, joiden elämänolosuhteet voitiin todentaa tai diagnosoida vaarallisiksi ja siksi suojelua tarvitseviksi. Riskejä kartoittavan arviointitavan uskottiin olevan luotettavin ja tehokkain keino estää lasten väkivaltaiset kuolemantapaukset sekä lapsiin kohdistuva toistuva ja väkivaltainen laiminlyönti ja kaltoinkohtelu. Ajateltiin myös, että näin toimimalla lastensuojelun resurssi kohdentuu oikein ja sitä eniten tarvitseville (Parton 2011, 858).

Usko riskiarvioinnin paremmuuteen ja luotettavuuteen perustui positivistiseen ajattelutapaan tiedon ja olemassaolon luonteesta (Houston ja Griffiths 2000; Webb 2007; Littlechild 2008, 667). Se kuvasti myös Ulrich Beckin (1992) esittelemää riskiyhteiskunnan diskurssia, jossa riskit ovat hallittavissa ja ennustettavissa asiantuntijatiedon avulla (Gillingham 2006). Uskottiin, että lapseen kohdistuva riski voidaan ennustaa objektiivisimmin hyödyntämällä tieteellistä tietoa ja todentamalla kausaalisuhteita. Ajateltiin, että jäljittämällä syy-seuraussuhteita voidaan lastensuojelussa kohdattavia ilmiöitä ennustaa ja kontrolloida. C. Henry Kempen tutkimustuloksilla, esimerkiksi väkivaltaisen käyttäytymisen ylisukupolvisuuden riskitekijöistä, oli tässä kehityksessä myös merkittävä osa (Littlechild 2008; Gillingham 2006).

1990-luvun aikana vallitseva tapa ajatella lapsen tilanteen arviointia riskiarvioinnina alkoi saada osakseen kritiikkiä. Kritiikki kohdistui riskiarvioinnin menetelmien luotettavuuteen ja tarkkuuteen ennustaa lapsen tilannetta. Kritiikin taustalla vaikuttivat toistuvat lasten väkivaltaiset kuolemantapaukset, joita ei lastensuojelun toimesta voitu estää tai joihin ei reagoitu riittävällä tarkkuudella (Johnson 2004). Tapausten johdosta useat tutkijat ja asiantuntijat angloamerikkalaisissa maissa kyseenalaistivat riskiarvioinnin luotettavuuden ennustaa lapseen kohdistuvaa riskiä (Goddard ym. 1999; Howe 1992; Parton 2006; Littlechild 2004). Riskiarvioinnin katsottiin myös

johdattavan lastensuojelua kulttuuriin, jossa sen tuli suojella enemmän itseään (*defensive practice*) kuin lasta tai perhettä virhearvioinneilta ja sen seurauksilta kuten mediaskandaaleilta. Lastensuojelun tuli myös suojata itseään riskiltä tulla haastetuksi oikeuteen virhearviointien vuoksi. (Thomas ja Holland 2010; Littlechild 2004, 153.)

1990-luvulta alkanut arvioinnin lähestymistavan vähittäinen muutos on ollut laaja ja mittava poliittinen ja hallinnollinen prosessi. Muutokseen vaikutti osaltaan riskiarviointiin kohdistettu kritiikki. Vahvana vaikuttimena oli myös huoli kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten ja nuorten epävarmasta selviytymisestä ja huonosta terveydestä (Parton 2006). Tutkimus- ja kehittämishankkeiden (erityisesti "Looking after children 1995"; "Every Child Matters 2003") tuloksena Englannissa uudistettiin 2000-luvun alussa lastensuojelun lainsäädäntöä ja lastensuojelun asiakasarviointiin lanseerattiin valtion hallinnon tasolta uusi kokonaisvaltainen arvioinnin malli *Framework for the Assessment of Children in Need and Their Families* (Parton 2006). Lähtökohtaisena ajatuksena mallissa on ollut arvioinnin tarkastelutavan muutos riski- ja suojelupainotteisuudesta enemmän lapsen tarpeita ja kasvuolojen turvaamista sekä vanhemmuuden tuen huomioivaan suuntaan. Keskeistä CAF mallin (*Child Assessment Framework*) arvioinnissa on lapsen ja perheen laajempi elämänkokonaisuus systeemiteoreettisesti tarkasteltuna (Parton 2011; Cleaver ja Walker 2003; Holland 2004).

Arviointimalli korostaa ennaltaehkäisyä (*prevention*), lapsikeskeisyyttä (*child-focus*) ja lapsen kasvuolojen turvaamista (*safeguarding*) (Parton 2006). Tarkoituksena on, että arviointimalli auttaa tavoittamaan lapsen ja vanhempien kokemusperäistä tietoa perheen ja lapsen tilanteesta. Arviointimalliin sisältyy vahvasti myös moniammatillinen yhteistyö. CAF mallin mukainen arviointi perustuu systemaattiseen tapaan analysoida, määrittää ja käsitellä lapsen ja perheen tietoa lastensuojelun prosessin aikana ja päätöksenteon tukena. Arvioinnin sisällöllisessä kehyksessä on kolme pääosa-aluetta: lapsen kehitykselliset tarpeet, vanhemman kyvykkyys vastata lapsen kehityksellisiin tarpeisiin ja lapseen liittyvän ympäristön ja yhteisön tuki ja mahdollisuudet turvata lapsen tarpeet.

Vuonna 2011 professori Eileen Munro (2011) teki Englannin hallitukselle lastensuojelutyötä koskevan raportin "*The Munro Report of Child Protection*", jossa hän tarkasteli kriittisesti englantilaisen lastensuojelun sen hetkistä tilaa. Munron raportti tuo esille englantilaisen lastensuojelun muutoksen, jossa vahvaan struktuuriin ja mallinnettuun työotteeseen pohjautuva arviointi on hänen mukaansa ennemminkin lisännyt lastensuojelun prosessien virkavaltaisuutta, mutta ei niinkään lasten ja perheiden auttamisen vaikuttavuutta. Sen sijaan, että lastensuojelussa huomio kiinnittyi vahvasti "oikein tekemisen kulttuuriin", tulisi huomio kohdentaa "oikeiden asioiden tekemisen kulttuuriin" eli lastensuojeluun, jossa lasten turvallisuuden takaaminen ja perheiden auttaminen ovat keskiössä. Munro korostaa, että lastensuojelutyötä ei tulisi säännellä tiukkojen aikarajoitusten ja lainsäädännöllisten ohjeiden mukaan, vaan ennemminkin luoda olosuhteet, jotka edesauttavat ammattilaisten mahdollisuuksia tehdä ammatillisesti korkeatasoista työtä lasten tilanteiden turvaamiseksi. Munron mukaan sosiaalityöntekijöillä tulisi olla enemmän vapautta käyttää asiantuntemustaan ja ammatillista osaamistaan arvioinnissa ja lapsen huomioivassa lapsikeskeisessä työssä. Raportissa vedotaan myös organisaatiotason tuen tärkeyteen vaikuttavan ja oikein kohdennetun sosiaalityön mahdollistamisessa.

4 LAPSEN TILANTEEN ARVIOINTI AMMATILLISENA KÄYTÄNTÖNÄ

4.1 LAPSIKESKEINEN LÄHESTYMISTAPA ARVIOINNISSA

Lastensuojelun lähtökohtana on ollut aina kiinnostus lapsuuteen, lapsen tilanteen suojaamiseen ja turvaamiseen. Lastensuojelun käytännöille on kuitenkin ollut ominaista aikuiskeskeisyys ja työskentelyä ovat ohjanneet enemmän perhe- ja vanhempikeskeisyys kuin lapsikeskeisyys (Holland 2004; Forsberg ym. 2006; Hurtig 2003). Yksi selittäjä tälle on, että lastensuojelussa on elänyt vahvana usko siihen, että lasta autetaan parhaiten auttamalla vanhempia (Kastell 1962; Holland 2004; Kähkönen 1997; 1999; Hurtig 2003; 2006; Hämäläinen 2007; Forsberg 1998). Perheterapeutin ja systeemiteoreettinen lähestymistapa ovat myös osaltaan vaikuttaneet siihen, että asiakastyön lähtökohtana on ollut enemmän perhekokonaisuuden merkitys ja vanhemmuuden tuki kuin yksittäinen lapsi ja hänen tilanteensa (Saurama 2002; Kähkönen 1994; Hearn ym. 2004; Hurtig 2003).

Vanhempikeskeisyys on saanut perustelunsa myös siitä, että perheen tuen tarpeen ja sen vastaanottamisen varmistamiseksi lastensuojelutyön tavoitteena on ollut luottamuksellisen suhteen luominen vanhempiin (Kastell 1962; Kähkönen 1999; Hämäläinen 2007). Aikuiskeskeistä lähestymistapaa on vahvistanut myös viranomaisten vallan ja vanhempien oikeuksien välinen sidos. Aikuisten ja vanhempien on katsottu olevan kykenevämpiä kuvaamaan perheen ja lapsen tilannetta ja tuottamaan siihen ratkaisuja (Hurtig 2006). Tästä johtuen lastensuojelutyö on toteutunut paljolti perhetyönä ja sitoutuminen perhekeskeiseen ja vanhempikeskeiseen ajatteluun on ollut vahvaa. (Holland 2004; 71; Egelund 1997; Forsberg 1998; Heino 1997; Kajava 1997; Kähkönen 1994; Hurtig 2003; Andersson 1998; Turney ym. 2012.)

Lasten kyky tuottaa omaa elämäänsä koskevaa tietoa ajateltiin yhteiskuntatieteiden oppialoilla ongelmalliseksi vielä ennen 2000-lukua (esimerkiksi Andersson 1998; Kiili 2006). Tämän ajattelutavan taustalla vaikutti näkemys siitä, ettei lapsia voida arvioida ja tutkia samalla tavoin tai menetelmin kuin aikuisia. Erityisesti tämän nähtiin koskevan lapsia haastateltavina. Myös sosiaalityöntekijän ajateltiin tarvitsevan erityisiä lasten haastatteleminen ja lapsen kanssa työskentelyn taitoja. Lapsen tilanteen arvioinnin katsottiin kuuluvan enemmän lääketieteen ja psykologian alaan, eikä sosiaalityöntekijöillä ollut varsinaista tilaisuutta muodostaa omaa metodologista lähestymistapaa lasten tutkimisen alalle. Yksi selitys lasten huomioimisen esteenä on positivistinen tiedonintressi, jota hallitsee oletus objektiivisesta totuudesta tutkittavaa asiaa kohtaan. Lasten tutkimisen kohdalla tämä tarkoitti vielä 2000-luvun alussa aikuisten tai vanhempien parempaa kyvykkyyttä tuottaa luotettavampaa tietoa lasten elämänolosuhteista (Hurtig 2003; Kirmanen 2000, 198). Lapsilta kerätyn tiedon totuudenmukaisuus ja autenttisuus on siis aikaisemmin pitkälle kyseenalaistettu.

Yhteiskuntatieteellinen lapsuuden tutkimus ja muiden tieteenalojen lapsikeskeisyyden tutkimus ovat muokanneet 2000-luvun aikana lastensuojeluun uudenlaista lapsikäsitystä, jonka merkitys on näkynyt lapsikeskeisen lähestymistavan yleistymisenä. Lapsikeskeisyyden esille nousu on liittynyt laajempaan modernin ajan lapsuuden ja lasten yksilöllistymisen kehitysprosessiin, jonka aikana lasten yhteiskunnallinen

asema ja heidän oikeutensa ovat tulleet näkyvämmäksi (Qvortrup 1987; 2005; Prout ja James 1997; Alanen ja Bardy 1990; Alanen 1992; Corsaro 2005; Bardy 2009; Forsberg ym. 2006; Harrikari 2019). Lasten yhteiskunnallisen ja oikeudellisen aseman huomioiminen on edellyttänyt uusia kulttuurisia arvoja ja asenteita lapsi- ja aikuissukupolvien välisissä suhteissa. Sen vaikutuksesta lastensuojelun käytännöissä on alettu huomioida lasten autonomia ja lapsuuden subjektiluonne, jolla tarkoitetaan lasten osallisuutta, heidän kokemustensa, tietonsa ja arkensa esille tuomista (Alanen ja Bardy 1990; Törrönen 2001; Qvortrup 1987). Lastensuojelussa on kuitenkin vaikea toteuttaa täyttä objektiivisuutta lasta koskien, koska lastensuojelun luonteen mukaisesti lapsi on aina lastensuojelussa arvioinnin ja toimenpiteiden kohteena. Tästä huolimatta, lastensuojelussa tulisi toteuttaa lapsikeskeistä lähestymistapaa, jossa lapsi nähdään yksilönä ja aktiivisena toimijana, jolla on omat tarpeet, toiveet ja oikeudet häntä itseään koskien (Holland 2004, 4; Bell 2002; Pösö 2011).

Lapsinäkökulman korostuminen on muokannut lastensuojelun käytäntöjä 2000-luvun aikana enemmän lapsikeskeisiksi niin Suomessa kuin myös muissa länsimaissa (Toros 2013; Gilbert ym. 2011; Helm 2010). Lapsikeskeisyyden korostamiseen ovat osaltaan vaikuttaneet lapsen kuolemaan johtaneet lastensuojelutapaukset, joiden seurauksena lapsikeskeisyyden tärkeys on noussut esille erityisesti julkiseen keskusteluun (Welbourne 2012; Kananoja 2013; Horwarth ja Tarr 2014). Näissä tilanteissa lapsikeskeisyys on kuvastunut moraalisenä punnintana lapsen parhaasta. Lapsikeskeisyys on merkinnyt toisaalta työmenetelmien uudistamista ja osaamisen kehittämistä, mutta toisaalta se on merkinnyt myös uudenlaista lähestymiskulmaa ja ajatuksellista käännettä lastensuojelussa yleisesti (Pösö 2011, 125). Lapsikeskeisyys ei enää määrity vain lapsen edun tai suojaamisen kautta, vaan yhä vahvemmin sen arvopohjan kautta, joka mahdollistaa lapsen oikeudet ja osallisuuden. Lapsikeskeisestä osaamisesta on myös tullut yksi lastensuojelutyön onnistuneisuutta, vaikuttavuutta ja laatua määrittävä tekijä (Matscheck ja Eklundh 2015; Pösö ym. 2014; Munro 2011; Pajulammi 2014; Picot 2014).

Niin suomalaisessa kuin kansainvälisessä lastensuojelussa elää vahvana periaate lapsikeskeisestä työskentelystä, mutta käytännön tasolla se ei aina kuitenkaan vielä toteudu tavoitteensa mukaisesti (Turney 2012, 42; Winter 2011; Holland 2004, 73; Tu lensalo ja Muukkonen 2016; Haarakangas 2018). Tähän on useita selittäviä syitä, joista keskeisin on riittävän ajan puute lapsilähtöiselle ja lapsen luottamusta herättävälle arvioinnille (Helm 2010, 163). Lapsikeskeisen lastensuojelun toteutumisen esteenä ovat usein hallinnolliset ehdot ja vaateet, jotka eivät välttämättä jätä riittävää tilaa lapsikeskeiselle työskentelylle, joka edellyttää työntekijältä luovuutta, luottamuksen rakentamista, tiedon reflektiota ja lapsen tilanteeseen liittyvien asioiden emotionaalista käsittelemistä (Jobe ja Gorin 2013; Horwarth 2011; Helm 2011).

Hallinnollisten ehtojen lisäksi lapsikeskeisyyden toteutumiseen vaikuttavat myös lastensuojelun työntekijöiden tietoisuus ja tahto toteuttaa työtä lapsikeskeisesti (Toros ym. 2013). Näennäinen tai symbolinen lapsen kohtaaminen lastensuojelussa ei ole riittävä ehto lapsikeskeisyydelle ja lasten osallistumisen oikeuden toteutumiselle. Myöskään rutiininomaiset tavat työskennellä eivät ole riittävä tapa kohdata, tulkita ja analysoida lasten kokemusmaailmaa, heidän elämäänsä ja tarpeitaan (Helm 2011; Horwarth 2011). Epäkohdista tiedetään, että arvioinnin suosituksia ei aina noudateta ja arviointeja jää myös tekemättä (Cleverly ym. 2004; 2007). Samansuuntaisia tuloksia on saatu myös Suomesta. Lapsikeskeisyyden toteuttamisessa on runsaasti vaihtelua työntekijöiden ja työyksiköiden välillä, mikä tarkoittaa lasten välisiä eroja heidän mahdollisuuksissaan olla osallinen arvioinnissa ja käytetyissä menetelmissä

(Muukkonen ja Tulensalo 2016). Tutkimuksista tulee esille, että sosiaalityöntekijöiden käsityksissä lapsen osallisuus on voitu tulkita kapeasti vain lapsen informoimisena lastensuojelun prosessista (Archard ja Skivenes 2009). Lasten huomioimisen vaikeus liittyy myös lapselta saadun tiedon painoarvoon päätöksenteossa. Lapselta saatu tieto tai mielipide saattaa edelleen jäädä arvioinnissa alisteiseksi suhteessa vanhemmilta saatuun tietoon tai sosiaalityöntekijän päätökseen lasta koskien. Vaikka lapsilähtöisyyden korostaminen on tuonut lastensuojeluun uudenlaisen arvioinnin lähestymistavan, on siihen kohdistettu myös kritiikkiä, jonka mukaan lapsen asema arvioinnissa voi edelleenkin olla näkymätön, objektiivinen ja alisteinen aikuisten tiedolle (Holland 2004; Horwath 2011).

Lastensuojelua koskevissa tutkimuksissa on tuotu esiin, että lapsen pitää oirehtia tullakseen nähdäksi lastensuojelun tukea tarvitsevana yksilönä (Möller 2005, 83; Hurtig 2003). Nähdäkseen lapsen arviointi edellyttää lastensuojelun työntekijältä herkkyyttä pysähtyä kuulemaan ja havaitsemaan lapsen tilanne, vaikka lapsi ei oirehtisi näkyvästi. Arvioinnissa lapsi tulisi nähdä ajattelevana, tuntevana ja tahtovana yksilönä. Työntekijän kyky lapsen empaattiseen ja emotionaaliseen kohtaamiseen on lapsikeskeisyyden perusta (Helm 2011; Horwath 2011). Emotionaalisen kohtaamisen tärkeys liittyy erityisesti lapsen biologiseen tarpeeseen luoda kiintymyssuhteita (Skivenes ja Skramstad 2014). Arvioinnissa pitäisi huomioida ja ymmärtää kiintymyssuhteiden merkitys lapsen kehityksessä ja erityisesti siinä tapahtuvan laiminlyönnin vaikutuksen merkitys lapsen kehitykselle (Glaser 2001).

Lapsen emotionaalisen kohtaamisen tärkeys on arvioinnissa lasta suojaava, lapsen identiteettikokemusta, resilienssia ja selviytymismahdollisuuksia vahvistava tekijä (Wilkins 2015; Skivenes ja Skramstad 2014; Jobe ja Gorin 2013; Horwath 2011). Emotionaalinen kohtaaminen arvioinnissa voidaan nähdä ehtona lastensuojelun vaikuttavuudelle, koska emotionaalinen kohtaaminen lapsuudessa on olennainen ehto lapsen osallisuuden kokemuksessa ja identiteetin kehittämisessä. Siksi emotionaalisen kohtaamisen mahdollistaminen lastensuojelun käytännöissä on merkittävä lastensuojelun laatuun ja vaikuttavuuteen liittyvä tekijä. Se on myös merkittävä sosiaalinen ja yhteiskuntapolitiittinen kysymys, jonka tärkeydestä tulisi keskustella enemmän (Bardy 2009, 266).

Oire- ja ongelma-keskeisen tarkastelun sijaan arvioinnissa tulisi keskittyä lapsen kasvu- ja kehityksen perusedellytysten tutkimiseen yhdessä lapsen ja hänen vanhempiensa kanssa. Oireita tärkeämpää on saada käsitys lapsen kokemuksista ja tunteista ja siitä, kuinka lapsi itse tulkitsee tilannettaan. Vauva- ja pikkulapsi-ikäisten kohdalla arviointiin tulisi aina sisällyttää arvio lapsen kehitystä tukevasta vuoro-vaikutuksesta ja tietoa lapsen varhaisista kiintymys- ja hoivakokemuksista (Holland 2004; 78; Andersson 1998). Kallandin (2004, 119; Kalland ja Sinkkonen 2001) mukaan lapsen kiintymyssuhteen laatu on ymmärrettävä, jotta häntä voitaisiin auttaa.

Arvioinnissa työntekijän huomio ja katse tulisi kohdistaa lapsuuden kohtaamisen kaksikerroksisuuteen, joka tarkoittaa lapsen ja vanhemman lapsuuden kohtaamista. Oleellista on myös työntekijän oman lapsuuden ja lapsikäisyyden tavoittaminen (Bardy 2001, 74; Hakalehto 2016a). Gunvor Andersson (1992) painottaa työntekijän omien tunteiden ja kokemusten kohtaamisen olevan avain lasten kokemusten kuulemiseen ja vastaanottamiseen. Tärkeää on se, mitä sosiaalityöntekijä voi merkitä lapselle. Vanhemman oman lapsuuden työstäminen mahdollistaa sen, että hän voi antaa tilaa omalle lapselleen. Lapsilähtöisen työskentelyn ensisijainen tehtävä on juuri tämä lapsen näkyväksi tekeminen lapsen vanhemmalle. On opittava kysymään, näkemään ja tulkitsemaan, niin lapselta itseltään kuin vanhemmaltakin, miltä lapsesta tuntuu, oli hän vauva, taapero, koululainen tai murrosikäinen nuori.

Lastensuojelussa tehtävässä arvioinnissa todellisuus muodostuu havaittavista teoista (Rousu ja Holma 1999, 61). Se koostuu niistä faktoista, jotka kertovat sen, mitä lapselle on tapahtunut ja tapahtuu sekä tekojen ja niiden taustalla vaikuttavien tekijöiden tulkinnoista. Arvioinnissa keskeistä ei kuitenkaan ole vain näyttöön perustuvan faktatiedon kerääminen tai sen selvittäminen mitä on konkreettisesti tapahtunut, vaan tärkeämpää on pystyä tulkitsemaan ja analysoimaan lapsen tilanteen ja siihen liittyvien tapahtumien taustalla vaikuttaneita tekijöitä (Lagerberg ja Sundelin 2000, 44). Kokemuseräisen tiedon keräämisen haasteena on työntekijän ammatillinen taito ja osaaminen olla vastaanottava asiakkaan tilanteelle ja kyky aitoon kohtaamiseen ja vuorovaikutukseen asiakkaan kanssa, oli hän lapsi tai vanhempi (Holland 2004, 66; Winter 2011). Työntekijän taito on myös kyseenalaistaa saatua tietoa ja tehdä tiedon pohjalta tarvittavat johtopäätökset ja jatkotoimenpiteet asian suhteen. Tämän hallitseminen vaatii työntekijältä hyviä tutkimuksellisia ja analyttisiä valmiuksia, koska työskentelyn perusteeksi muotoutuu usein työntekijän subjektiivinen huoli tai intuitiivinen tulkinta lapsen tilanteesta (Holland 2004; Munro 1996; Heino 1997; Möller 2005).

Arvioinnin sisältöä määrittää paljolti sen tarkoitus. Arvioinnin tarkoituksena on selvittää lapsen kasvu- ja elinoloja kokonaisvaltaisesti ja arvioida niiden merkitystä lapsen kehitykselle ja hyvinvoinnille (Petrelius ym. 2016). Tämä arvioinnin lähtökohhta on melko universaali länsimaisissa yhteiskunnissa. Arvioinnissa lapseen liittyvät hyvinvointitekijät ovat sidoksissa lapsen perheeseen sekä siihen vuorovaikutusympäristöön, jossa lapsi elää. Arvioinnissa korostuu suhdeperustaisen työn osaamisen vaatimus ja ymmärrys lapsen vuorovaikutusympäristön vastavuoroisuuden tärkeydestä lapsen kasvu- ja kehitykselle (Törrönen ym. 2018; Vornanen ja Pölkki 2018). Vuorovaikutusympäristö käsittää lapsen ja perheen sekä lapsen ja häntä ympäröivän laajemman kasvuympäristön. Lapselle hyvinvointi välittyy perheen ja vanhemmuuden kautta. Hyvinvoinnin lähtökohhta kytkeytyy arvioinnissa kiinteästi lapsen kasvuympäristöön, siinä vaikuttaviin vastavuoroisiin suhteisiin ja vanhempien suhtautumiseen lapseensa ja perheen jäsenten keskinäisiin suhteisiin. (Rose 2010, 41; Holland 2010, 111.)

Lapsen huomioiminen ja lapsikeskeisen arvioinnin toteuttaminen tarkoittavat moniulotteista sitoutumista arviointiin. Lapsen osallisuus rakentuu useista eri tekijöistä kuten lapsen olemisesta puheen aiheena, lapsen näkemisestä, lapsen tiedosta, lapsen ja vanhemman vuorovaikutuksesta ja lapsen tuottamasta arviointitiedosta (Muukkonen ja Tulensalo 2004; Muukkonen 2008). Lapsikeskeisyydessä oleellista on suora työskentely lapsen kanssa, mikä toteutuu lapsen tapaamisena tai lapsen osallisuutena osana muuta työskentelyä. Lapsikeskeisen työskentelyn edellytys on asiakassuhteen luominen lapsen kanssa jatkumollisena prosessina (Vis ja Thomas 2009). Tavoitteena on kokonaisvaltainen tieto lapsen elämäntilanteen kokonaisuudesta, niin että se sisältää myös lapsen oman näkemyksen ja kokemuksen huomioimisen. Tiedon muodostuksen ja tulkinnan tarkoituksena on saada riittävä ymmärrys lapsen elämäntilanteesta ja auttamisen keinoista lasta koskevan päätöksenteon tueksi.

Ymmärtääkseen lapsen ja perheen tilannetta sosiaalityöntekijän tulee huomioida perheen lapsen tilanteen kokonaisuus, siinä vaikuttavia kasvu- ja elinolotekijöitä ja niiden vuorovaikutusta (Schofield 1998, 57). Lastensuojelussa lapsen kasvu- ja elinolotekijöitä tarkastellaan tavallisesti systeemisenä vuorovaikutuksena niin sanottuun ekosysteemiseen teoriaan perustuen (Lewin 1997; Bronfenbrenner 1979; 2005). Ekosysteemisen teorian lähtökohhtana on selvittää lapsen ja hänen ympäristönsä vuorovaikutusta. Vuorovaikutuksessa on kyse esimerkiksi kasvatuksellisista tapahtumista

lapsen ja kasvattajan ja laajemman kasvuympäristön välillä. Lapsi tarvitsee kehittyäkseen vastavuoroista vuorovaikutusta, joka on säännöllistä, riittävän pitkäkestoista, ja jossa vuorovaikutus lapsen ja ympäristön kanssa muuttuu ajan myötä vaativammaksi. Kehitystä eteenpäin vievät tapahtumat eivät rajoitu vain lapsen ja kasvattajan väliseen vuorovaikutukseen, vaan siihen kuuluu myös lapsen ja hänen laajemman kasvuympäristön vuorovaikutus esimerkiksi koulutusjärjestelmän kautta.

Arvioinnin kokonaisvaltaisuus edellyttää sosiaalityöntekijältä lapsen tarpeiden, vanhempien valmiuksien ja lapseen kohdistuvien suoja- ja riskitekijöiden arviointia ja tutkimista (Helm 2010; Cleaver ja Walker 2004; Holland 2004). Lapsen kehityksen suoja- ja riskitekijöistä tiedetään tutkimusten kautta paljon (Horwath 2007; Klika ja Conte 2018). Suojaavina tekijöinä ensisijaisia lapselle ovat turvalliset ja pysyvät kiintymyssuhteet, ikätasoinen hoiva ja huolenpito, kuulluksi ja ymmärretyksi tuleminen, terveys, sopivan tasoinen kontrollointi ja rajat, arkirutiinit, kasvua ja kehitystä tukeva vuorovaikutus lapsen lähiverkoston ja ystävien kanssa ja perheen sosioekonomisen tilanteen tasapaino.

Suojaavien tekijöiden puuttuminen tai niihin liittyvä vakava laiminlyönti on lapsen kehitykselle riski (Sinkkonen ja Kalland 2001). Erityinen kehityksellinen riski lapselle on vanhemmuuden puuttuminen ja lapsen läheissuhteisiin sisältyvä vakava lapsen tarpeiden laiminlyönti, epäjohtonmukaisuus tai väkivalta sen eri muodoissa. Riskitekijöihin voi liittyä vanhemman päihteiden väärinkäyttöä, vanhemman mielenterveyden häiriö, vanhemman omaa väkivaltaisuutta tai vanhemman altistumista väkivallalle aiemmissa lähisuhteissa tai vanhemman omassa lapsuudessa (Horwath 2007a). Perheen köyhyyteen ja toimeentulovaikeuksiin, vanhemman kouluttamattomuuteen, oppimisvaikeuksiin, työttömyyteen ja perheen huonoon asumiseen tiedetään liittyvän tekijöitä, jotka voivat heikentää ja vakavasti vaarantaa lapsen kehitystä. Lapsen haavoittuvuustekijöistä paljon tutkittu aihe on lapsen varhaisvaiheiden merkitys ja erityisesti lapsen ja vanhemman kiintymyssuhteen laatu ja sen vaikutus lapsen kehitykseen. Varhaisvaiheiden kiintymyssuhteen häiriöiden tiedetään heikentävän lapsen emotionaalista, sosiaalista ja kognitiivista selviytymistä (Glaser 2001).

Arvioinnissa lastensuojelun työntekijän tehtävänä on tarkastella lapsen tilannetta perheessä lapsen kannalta ja arvioida lapsen turvallisuuden, suojelun ja hänen kehityksellisten tarpeiden toteutumista (Boyd Webb 2011). Vanhemmuutta arvioitaessa tavoitteena on tutkia lapsen kasvuolosuhteita ja huomioida lapsen ikätasoiset kehitykselliset tarpeet suhteessa vanhempien kykyyn ja mahdollisuuksiin vastata niihin. Vanhemmuuden arviointi kohdistuu tekijöihin, jotka ovat vaikuttamassa vanhemman kykyyn toimia vanhempana (Turney ym. 2012; Boyd Webb 2011). Vanhemmuuden arvioinnissa on merkittävää myös ennuste vanhemman mahdollisuuksista saada aikaan muutos lapsen ja perheen tilanteeseen (Jones 2010). Vanhemmuuden arviointi edellyttää monimetodista lähestymistapaa, erityisesti hyvää haastattelutaitoa. Pelkkä muodollinen arviointi ei ole riittävä arvioitaessa vanhemman kykyä ottaa vastuuta omasta vanhemmuudestaan. Vanhemmuuden arviointi edellyttää myös vanhemman aiemman historian huomioimista ja sen arvioimista, kuinka hyvin vanhempi itse on käsitellyt omaa historiaansa (Jones 2010; Horwath 2007a; Boyd Webb 2011).

Lapsen ikätason ymmärtämisellä ja siihen liittyvien kehityksellisten tarpeiden huomioinnilla on arvioinnissa merkittävä osa (Aldgate ym. 2006). Tilannearviointia koskevissa tutkimuksissa on kuitenkin voitu osoittaa, että sosiaalityöntekijät dokumentoivat vaihtelevasti ja vain joidenkin kehityksellisten osa-alueiden osalta tietoja lapsen ikätasoisesta kehityksestä (Horwath 2007b; Cleaver ym. 2004; 2007). Turney ym. (2012) kuitenkin painottavat lapsen ikätason ja kehityksen huomioinnin

tärkeyttä osana lapsikeskeistä työskentelyä. Kansainvälisessä tutkimuksessa ja erityisesti englannin kielialueen maissa lapsikeskeisessä lähestymistavassa korostuu lapsen kehityksellisten tarpeiden esille nostaminen ja tiedon kerääminen arvioinnissa laajasti niistä tekijöistä, jotka vaikuttavat lapsen kasvua ja kehitystä heikentävästi (Holland 2004, 72; Boyd Webb 2011). Tätä selittää osaltaan se, että lapsen laiminlyönnin tunnistamisessa keskeisenä kriteerinä on lapsen kehityksellisiin tarpeisiin vastaamattomuus.

Sosiaalityöntekijällä tulee olla teoreettista tietoa lapsen kehitystä suojaavista ja uhkaavista tekijöistä sekä näiden tekijöiden vaikutuksista lapsen hyvinvointiin. Tutkimustiedon kautta tiedetään yhä enemmän lapsen persoonaan ja hänen henkilökohtaisiin ominaisuuksiin liittyvistä lasta suojaavista tekijöistä, joita kutsutaan myös lapsen resilienssitekijöiksi (Rutter 1979; 1985; Mainstone 2014, 53). Resilienssiteki-jät ovat lapsen ominaisuuksia, jotka suojaavat ja edesauttavat lapsen selviytymistä vaikeissa elämäolosuhteissa. Resilienssi suojaa lasta vaikeiden elämäntilanteiden huonoilta seurauksilta. Lasta suojaavia resilienssitekijöitä voivat olla esimerkiksi lapsen hyvä koulumenestys, hyvät sosiaaliset taidot, hyvä oman arvon tunne, kyky reflektioon, suotuisa temperamentti, lämpimät ja myönteiset suhteet ympäristöön, esimerkiksi opettajaan tai muihin merkitseviin aikuisiin (Mainstone 2014). Lapsen itsetunnon ja identiteettikehityksen ymmärtämisen tärkeys tulisi myös huomioida arvioinnissa paremmin (Thomas ja Holland 2009). Sillä tarkoitetaan lapsen omaa kuvausta omasta itsestään, siitä kuka ja millainen hän on, mistä hän on kotoisin ja mihin hän kokee kuuluvansa. Identiteetti ja sitä määrittävät tekijät tulisi kirjata arvioinnissa osaksi lapsen persoona kuvaavaa tietoa. Thomas ja Holland (2010, 2268) korostavat, että lapsen identiteetin huomioimisen avulla arvioinnissa mahdollistetaan paremmin lapsikeskeinen työ.

4.2. ARVIOINNIN MALLINTAMINEN

Arviointiin kehitetyt mallit ja mallinnukset ovat laaja-alaisia eri arviointiteemoja sisältäviä välineitä tai käsikirjanomaisia manuaaleja, jotka jäsentävät ja ohjaavat arvioinnin ja päätöksenteon prosessia työntekijälle ja arvioinnissa mukana olevalle lapselle ja perheelle. Mallintamisen avulla arvioinnin prosessi on systemaattinen ja jäsennelty kokonaisuus. Erilaisten arvioinnin välineiden ja manuaaleihin jäsenneltyjen strukturoitujen menetelmien on nähty edistävän lasta koskevan päätöksen teon prosessia ja lapsen tilanteeseen sopivien palveluiden kohdentamista. Mallin avulla arvioinnissa toteutettu tiedonkeruu on kohdennettua, jolloin lapselta ja perheeltä saadun tiedon identifiointi ja painottaminen tapahtuvat tutkimustietoon perustuen. (Johnson ym. 2008.)

Arviointiin kehitettyjä malleja ja välineitä on käytössä erityisesti angloamerikkalaisissa maissa ja niitä on tutkittu näiden maiden lastensuojelututkimuksessa (Johnson ym. 2008). Suomalaisessa lastensuojelussa strukturoituihin menetelmiin perustuva arviointi on ollut harvinaisempaa. Vielä ennen 2000-lukua arviointiin kehitetyt työskentelymallit, ohjeet ja menetelmät olivat valtakunnallisesti vielä harvinaisia (Oranen 2006, 12). Selittäviä tekijöitä tähän olivat lastensuojelulainsäädäntöön, työn resursseihin, työkuultuuriin ja työn organisointiin liittyvät tekijät ja toisaalta työntekijöiden omiin asenteisiin ja osaamiseen liittyvät tekijät (Möller 2005, 83).

2000-luvun alkupuolella kehitettiin Suomessa lastensuojelun alkuvaiheen työskentelyyn strukturoidut mallit Lapsen tilanearviosta (Ervast ja Tulensalo 2005) ja Lapsen elämäntilanteen kartoituksesta (Möller 2004; 2005). Nämä mallit olivat kansallisessa Lastensuojelun kehittämisohjelmassa huomioituja malleja, joiden mukaista arviointia

esitettiin vuoden 2007 lastensuojelulain uudistuksen esitöissä lastensuojelutarpeen selvitystä jäsentäväksi malliksi (Oranen 2006, 43). Vuoden 2007 lastensuojelulain voimaan tuleminen jälkeen valtakunnallinen Lastensuojelun alkuarviointi-hanke (2007–2008) järjesti lastensuojelutarpeen selvityksen mallin kouluttajakoulutuksia vuosina 2008–2009. Koulutuksen saaneiden kouluttajien tehtävänä oli tuoda selvitysmallin mukainen työskentelytapa kuntiin ja vakiinnuttaa se lastensuojelun työkäytäntöihin.

Arvioinnin mallintamisen ajatuksena oli johdonmukaistaa lastensuojelun asiakastyön alkuvaihetta ja tuoda uusia menetelmiä lapsia ja perheitä koskevaan arviointiin Suomessa. Mallinnettuun arviointiin sisältyi asiakasta osallistavaa työskentelyä, jossa asiakkaalla oli mahdollisuus työstää eri tavoin omia tunteitaan ja perheen asioita. Lastensuojelun asiakkaan omaa ilmaisua, tunteita ja kerrontaa pyrittiin tukemaan erilaisilla toiminnallisilla välineillä. Välineiden tarkoituksena oli tarjota vaihtoehto puhumiselle esimerkiksi kuvakorttien, piirtämisen ja janatyöskentelyn avulla. Välineillä ja toiminnallisuudella oli tarkoitus voida vähentää työntekijän tulkintoja asiakkaan kokemuksista, tunteista ja ajatuksista. Mallinnetun arviointityöskentelyn avulla arvioinnin sisällön ja tavoitteen oli tarkoitus olla asiakkaalle läpinäkyvämpiä, asiakasta osallistavampia ja vuorovaikutteisempia. (Möller 2004.)

Malliin perustuvassa työskentelyssä arviointi rakentui lapsen arkea ja elämäntilannetta kuvaaviin teemoihin, kuten perhe ja tärkeät ihmiset, lapsen koti, päiväkoti/koulu, vapaa-aika, käsitys itsestään ja lapsen tarpeista. Vanhemmuuden teemat käsittivät vanhemman mielikuvia lapsestaan, lapsen arjesta ja vanhempana olosta. Myös asuinolosuhteet, vanhemman terveys ja työtilanne olivat käsiteltäviä teemoja arvioinnissa. Malleissa työskentely jäsenyi alku-, selvittely- ja yhteenveto vaiheisiin. Lähtökohtaisesti arvioinnit oli tarkoitus tehdä työparityöskentelynä. Mallin mukaisessa työskentelyssä arviointiin sisältyi lapsen omat tapaamiset työntekijän kanssa, mikä mahdollisti sen, että lasta koskeva tieto ei ollut tuotettu toisen käden tietona, vaan lapsi itse oli voinut olla osallisena häntä itseään koskevassa asiassa. Keskeinen tavoite työskentelyssä oli yhteistyö lapsen ja vanhempien kanssa. (Möller 2004; Muukkonen ja Tulensalo 2004.)

Suomalaiseen lastensuojelutyöhön kehitetyt arviointimallit olivat 2000-luvun alussa esimerkkejä uudenaikaisesta lapsen aseman esiin nostamisesta ja sitä kautta lapsen osallisuuden vahvistamisesta lastensuojelun asiakkuuden alkuvaiheen työskentelyssä. Suomalaisen arviointimallien kehittämisen avulla haettiin työtä tukevia käytäntöjä lapsen ja työntekijän välille rakentuvaan suhteeseen ja lapsen toimijuuteen. Keskeisenä tarkoituksena oli lapsen aktiivisen osallisuuden ja hänen vaikutusmahdollisuuksien lisäämisen korostaminen sekä lapsen kokemusten ja tunteiden esiintuominen ja ymmärtäminen (Ervast ja Tulensalo 2006). Lapsikeskeiset työmallit tarjosivat myös lapsen vanhemmille roolin olla lasta ja hänen kokemustaan arvostava ja kuunteleva osallinen arvioinnissa (Möller 2005).

Vaikka suomalainen lastensuojelun arvioinnin kehittämistyö on ollut hyvää ja työkäytäntöihin suunnatut arvioinnin mallinnusten mukaiset uudet toimintatavat ovat olleet oikeansuuntaisia, ei suomalaiseen lastensuojeluun ole vakiintunut toistaiseksi voimassaolevia valtakunnantason, yleisesti hyväksytyjä ja käytössä olevia arvioinnin työmalleja ja välineitä (Petrelus ym. 2016, 18; Rousu 2007, 149). Valtakunnallisesti kattavalle tiedolle lastensuojelussa käytössä olevista arviointikäytännöistä on suuri tarve, jotta arviointikäytäntöjä olisi mahdollista kehittää. Päivi Petrelus ym. (2016, 18) mukaan suomalaiseen lastensuojelutyöhön tarvitaan tutkimus- ja teoretietoon perustuva ohjaava malli suuntaamaan arvioinnin sisällöllistä kohdentumista asiakkuuden eri vaiheissa.

Suomen tilanne on erilainen kuin esimerkiksi Ruotsissa, jossa Sosiaalhallitus on tarjonnut lisenssipohjaisen systemaattisen mallin lapsen tilannetta koskevan arvioinnin käyttöön jo vuonna 2006 (BBiC; Barns Behov i Centrum 2006). Ruotsin BBiC mallissa on nähtävissä vaikutteet englantilaisesta arviointimallien (CAF-malli) kehittämistyöstä (Matschek ja Eklundh 2015). BBiC mallin tarkoituksena on lapsen tilanteen arvioinnin tapojen, menetelmien, teorian ja arvopohjan yhtenäistäminen valmiin materiaalin, muun muassa lomakkeiden, avulla ja tarjota näin jokaiselle lapselle yhdenmukainen mahdollisuus arviointiin lastensuojelussa (BBiC 2006, 18–39). Mallin lähtökohtaisena periaatteena on edistää lapsen oikeutta lapsikeskeiseen työskentelyyn systeemiteoriaan pohjautuen. Arviointi kohdistuu mallista samoihin osa-alueisiin kuin englantilainen CAF-malli eli lapsen tarpeisiin, vanhemmuuteen ja lapsen perhettä ja kasvuympäristöä koskeviin tekijöihin (Bergman 2010). Ruotsissa BBiC malliin pohjautuvan lastensuojelu on todettu vahvistaneen ja yhdenmukaistaneen lapsikeskeisyyttä ja lapsen osallisuutta arvioinnissa (Matschek ja Eklundh 2015). Sillä on ollut vaikutusta myös arvioinnin tarkkuuteen niin, että arviointi on onnistuttu kohdistamaan täsmällisemmin lapsen kannalta oikeisiin asioihin (Rasmusson 2006).

Syy siihen, miksi Suomessa ei toistaiseksi ole yhdenmukaista strukturoitua arvioinninmallia on osittain se, että lastensuojelulaki ei sisällä toimenpidesuosituksia tai normatiivisia ohjeita lastensuojelua vaativiin tilanteisiin tai niiden arviointiin toisin kuin esimerkiksi Englannin lapsilaki Children Act 1989 (Pösö 2011). Lastensuojelun sosiaaliryöön resurssit, työkuultuuri, tapa organisoida ja johtaa työtä vaikuttavat myös lapsilähtöisen työn omaksumiseen työntekijöiden omien asenteiden, motivaation ja osaamisen ohella (Cleaver ja Walker 2003; Möller 2005). Erityisesti työntekijän asenteilla on havaittu olevan tärkeä merkitys uusien työ- ja arviointitapojen käyttöönottamisessa (Horwath 2007; Platt 2011; Möller 2005). Tiedetään myös, että lastensuojelun sosiaaliryöön toteuttamis- ja organisoimistapojen moninaisuus ja työskentelyn yksilöllisyyden ja ainutkertaisuuden korostaminen vaikuttavat uusien työ- ja ajattelutapojen haltuun ottamiseen (Möller 2005, 83; Rousu 2007). Myös resurssien riittävydellä ja organisaation ja esimiesten tuella on uusien työkäytäntöjen vakiinnuttamisessa merkittävä osa.

4.3 ARVIINTI LAKISÄÄTEISENÄ VELVOITTEENA

Länsimaissa lapsen tilanteen arviointi perustuu kansalliseen lainsäädäntöön lastensuojelusta ja näihin lakeihin sisältyviin käsityksiin lapsen ja vanhempien oikeuksista, tarpeista ja edusta. Lähtökohtana on kysymys siitä, mikä oikeuttaa yhteiskunnan puuttumisen perheen yksityisyyteen. Lastensuojelussa puuttumisen oikeutuksen tarkastelu vaatii huomion kiinnittämistä perheen autonomian ja itsemääräämisoikeuden, lapsen edun ja yhteiskunnallisen hyödyn periaatteisiin (Hämäläinen 2011, 47). Useimmissa länsimaissa lastensuojelulain perustana on Yhdistyneiden kansakuntien Lapsen oikeuksien yleissopimus, joka hyväksyttiin maailmanlaajuisesti vuonna 1989. Suomi ratifioi sopimuksen vuonna 1991 (SopS 59–60/1991) ja sen pääperiaatteet ovat olleet ohjaamassa suomalaisen lastensuojelulainsäädännön suunnittelua ja kehittämistä vuoden 1983 lastensuojelulain (LSL 683/1983) uudistuksesta lähtien. Sopimuksen tarkoitus on lasten kaikkinaisen ihmisarvon kunnioittaminen ja vahvistaminen sekä erityisen suojelun varmistaminen vaikeimmassa asemassa oleville lapsille (Hakalehto 2016b, 35).

Suomessa lastensuojelulaki (LSL 417/2007) säätelee lasten oikeudesta turvalliseen kasvuympäristöön, tasapuoliseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun (LSL 1 §). Lastensuojeluun liittyvää sääntelyä on muissakin laeissa kuten perustuslaissa (731/1999), hallintolaissa (434/2003), sosiaalihuoltolaissa (1301/2014), laissa sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000) ja laissa lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (190/2019). Lastensuojelu on sananmukaisesti lasten suojelua ja siihen ovat oikeutettuja kaikki lapset. Se on julkisen huolenpidon kautta tapahtuvaa lapsen erityistä suojelua tilanteessa, jossa perheen tai lapsen hyvinvointi on uhattuna ja sen tilalle tarvitaan yhteiskunnan takaamaa apua ja tukea. Lastensuojelu ei kohdistu peruspalvelujen tavoin kaikkiin perheisiin ja lapsiin, vaan sen kohteena ovat erityisen tuen tarpeessa olevat lapset, joiden kasvuolot ovat vaarantuneet tai jotka vaarantavat terveyttään ja kehitystään omalla käyttäytymisellään. (Hakalehto 2016b; Pölkki 2004.)

Lastensuojelulla on lakisääteinen valta ja oikeutus toimia perhe-elämää tukevana ja kontrolloivana yhteiskunnallisena toimijana. Tästä johtuen lastensuojelussa liikutaan perheen ja yhteiskunnan välisten valtasuhteiden jännitteisillä rajapinnoilla. Lastensuojelussa tulee kunnioittaa perheen yksityisyyttä, mutta tilanteen niin vaatiessa on lastensuojelulla yhteiskunnallinen oikeutus ja velvollisuus tehdä interventio perhe-elämään (Hämäläinen 2011). Lastensuojelussa tehtävä päätöksenteko edellyttää sosiaalityöntekijältä velvollisuutta soveltaa oikeusnormeja ja käyttää eettistä harkintavaltaa. Lapsen oikeuksien toteutumisessa arvioinnin ja harkinnan prosessi on lapsen oikeuksien asianmukaisen toteutumisen kannalta hyvin keskeisellä sijalla (Hakalehto 2016b). Lastensuojelulaissa on painotettu ammatillisen osaamisen merkitystä lasta koskevassa arvioinnissa ja päätöksenteossa, mikä asettaa vaatimuksia huolelliselle harkintavallan käytölle lastensuojeluasioissa. Puitelakina lastensuojelulaki ei määrittää toimintatapoja lastensuojelutilanteisiin, vaan lain tarkoituksena on antaa lastensuojeluammattilaisille mahdollisuus harkinnan ja tulkinnan väljyyteen (Pösö 2011). Vaikka lastensuojelulaissa määritetään tilanteita, joissa lastensuojeluammattilaisten on ryhdyttävä toimenpiteisiin lasta koskien, laki ei kuitenkaan määrittele, miten lapsen tilanteen arviointi tulee sisällöllisesti tehdä tai pitääkö toimenpiteisiin ryhtyä vai ei (Räty 2012; Pösö 2011; Möller 2005).

Tarve lapsen tilanteen arvioimiseksi tulee useimmiten lastensuojeluviranomaisten tietoon lapsesta tehtävän lastensuojeluilmoituksen (LSL 25 §), lapsen tai perheenjäsenen oman yhteydenoton tai viranomaisyhteyden kautta. Nykyisen lainsäädännön mukaan lapsen ja perheen tilanteen alkuvaiheen arviointi tehdään sosiaalihuoltolain mukaisena palvelutarpeen arviointina (SHL 36 §; LSL 26 §). Asian tultua vireille lapsen mahdollinen kiireellinen lastensuojelun tarve tulee arvioida välittömästi. Muussa tapauksessa palvelutarpeen arviointi on aloitettava viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä asian vireille tulosta ja sen on valmistuttava ilman aiheetonta viivästymistä viimeistään kolmen kuukauden kuluessa. Palvelutarpeen arviointiin sisältyy lapsen lastensuojelun tarpeen edellytysten arviointi (Araneva 2016, 134). Lastensuojelun asiakkuus alkaa, kun lastensuojelun edellytykset täyttyvät. Palvelutarpeen arvioinnin perusteella tulee todeta, että lapsen kasvuolosuhteet vaarantavat, tai eivät turvaa lapsen terveyttä tai kehitystä tai lapsi käyttäytymisellään vaarantaa terveyttään ja kehitystään ja lapsi tarvitsee lastensuojelulain mukaisia palveluita ja tukitoimia (LSL 26 §).

Jotta mahdollinen lastensuojelun tarve saadaan selvitettyksi, on palvelutarpeen arviointi tehtävä lapsen tuen tarpeiden ja elämäntilanteen edellyttämässä laajuudessa siten, että arvioinnissa huomioidaan erityisesti lapsen kasvuolosuhteet sekä huoltajien tai muiden lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien henkilöiden mahdollisuudet huolehtia lapsen hoidosta, kasvatuksesta ja hyvinvoinnista (LSL 26§). Palvelutarpeen

arvioinnin on tarkoitus turvata lastensuojelulain mukaisesti lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen kehitykseen ja erityiseen suojeluun (LSL 1 §).

Lastensuojelun (LSL 4 §) keskeisenä periaatteena on turvata lapsen oikeudet tilanteissa, joissa ensisijaisesti lapsen hyvinvoinnista vastaava henkilö ei kykene vastaamaan lapsen hoidosta, huolenpidosta ja kasvatuksesta ilman lastensuojelun palveluita ja tukitoimenpiteitä. Lastensuojelulain mukaan lastensuojelun tuki lapselle ja perheelle järjestetään ensisijaisesti avohuollon tukitoimenpitein. Lapsen huostaanotto ja sijaishuoltoon sijoittaminen ovat viimesijaisia keinoja turvata lapsen oikeus tasapainoiseen kehitykseen ja turvalliseen kasvuympäristöön, jos lapsen kasvuolosuhteet uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen kehitystä tai lapsi vaarantaa vakavasti omalla käytöksellään kehitystään ja terveyttään, eikä tilanteeseen voida vaikuttaa avohuollon tukitoimenpiteillä (LSL 40§). Lastensuojelulainsäädäntö lähtee siitä, että ammattilaisen tehtävänä on tutkimustiedon ja arkitiedon avulla yksittäisen lapsen olosuhteiden ja kehityksellisten tarpeiden kautta perustellusti ja objektiivisesti osoittaa, että kasvuolosuhteista johtuva riski vaarantaa lapsen kehitystä ja terveyttä. Lapsen kehitys käsitteenä pitää sisällään lapsen älyllisen, sosiaalisen sekä tunne-elämän kehityksen. Lapsen terveys tarkoittaa sekä fyysistä että psyykkistä terveyttä. (Araneva 2016, 169.)

Lapsen oikeuksien yleissopimuksen (Sop 59–60/1991) mukaisesti lapsen etu on ensisijainen kriteeri lastensuojelutoimenpiteissä ja lasta koskevissa ratkaisuisissa. Lapsen edun ensisijaisuus on Lapsen oikeuksien yleissopimuksen (LOS 3 artikla) mukainen ihmisoikeus, jonka mukaan lapsella on oikeus saada etunsa arvioiduksi ensisijaisena kaikissa itseään koskevissa asioissa. Muita vain lapselle turvattuja ihmisoikeuksia ovat lapsen oikeus erityiseen suojeluun kaikelta vahingolliselta toiminnalta, oikeus syrjimättömyyteen vanhempien ominaisuuksien perusteella, oikeus leikkiin ja vapaa-aikaan sekä oikeus tuntea oikeutensa (Hakalehto 2016a, 1188). Lastensuojelulain (LSL 4§) mukaan lastensuojelun tarvetta arvioitaessa ja lastensuojelua toteutettaessa on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu. Lapsen etua arvioitaessa lapselle tulee turvata tasapainoinen kehitys, yksilölliset tarpeet ja toivomukset huomioon ottava hyvä hoito ja kasvatusta sekä lapsen ikään ja kehitystasoon nähden tarpeenmukainen valvonta ja huolenpito.

Lastensuojelulain (LSL 4§) mukaan lapsen etua arvioitaessa tulee kiinnittää huomiota siihen, miten eri ratkaisut ja toimenpidevaihtoehdot turvaavat lapselle

- 1) tasapainoisen kehityksen ja hyvinvoinnin sekä läheiset ja jatkuvat ihmissuhteet;
- 2) mahdollisuuden saada ymmärtämystä ja hellyyttä sekä iän ja kehitystason mukaisen valvonnan ja huolenpidon;
- 3) taipumuksia ja toivomuksia vastaavan koulutuksen;
- 4) turvallisen kasvuympäristön ja ruumiillisen sekä henkisen koskemattomuuden;
- 5) itsenäistymisen ja kasvamisen vastuullisuuteen;
- 6) mahdollisuuden osallistumiseen ja vaikuttamiseen omista asioistaan; sekä
- 7) kielellisen, kulttuurisen ja uskonnollisen taustan huomioimisen.

Lapsen edun arviointikriteerit ovat paljolti samat kuin laissa lapsen huollosta ja tapamis-oikeudesta (190/2019) kuvattu lapsen huollon sisältö. Lapsen edun arviota tehtäessä kaikilla lastensuojelulain 4§:n kohdilla on merkitystä. Ne suuntaavat lapsen edun harkintaa ja ohjaavat päätöksentekoa lastensuojelussa. Lapsen edun arvioinnissa yksittäisellä arvioijalla on suuri harkintavaltta. Lapsen oikeuksien yleissopimus tai lastensuojelulaki ei anna yksiselitteisiä ratkaisuja tai selkeää ohjetta lapsen edun

arviointiin, vaan sosiaalityöntekijän tulee valita eri vaihtoehtoista lapsen etua parhaiten toteuttava toimintatapa. Lapsen edun arvioijan tulee verrata ratkaisuvaihtoehtojen myönteisiä ja kielteisiä vaikutuksia lapsen oikeuksien ja edun toteutumisen näkökulmasta. Lain esitöissä (HE 252/2006) tuodaan selkeästi esille lapsen oikeus saada ilmaista näkemyksensä päätöksenteossa. Lapsella on oikeus osallistua omaa elämäänsä koskevaan päätöksentekoon ja siten oman etunsa mukaiseen ratkaisuun. Kokonaisuutena lapsen edun arvioinnin tulisi toteutua niin, että se on aktiivista, laaja-alaista ja kokonaisvaltaista toimintaa, johon lapsi osallistuu (Hakalehto 2016b, 43).

4.4 LASTENSUOJELUN ORIENTAATIO ARVIOINNIN TAUSTALÄHTÖKOHTANA

Näkemykset perheen ja julkisen vallan suhteesta vaihtelevat eri maiden poliittisissa aatteissa ja arvoissa (Fox-Harding 1997). Suomalainen lastensuojelutyö pohjautuu pohjoismaiseen hyvinvointivaltioajatteluun, jossa lastensuojelun lähtökohtana on lapsen subjektiivinen hyvinvointi ja tarpeet, joihin vastataan laaja-alaisen julkisen sosiaaliturva- ja perhepalvelujärjestelmän avulla (Esping-Andersen 1990; Forsberg ja Kröger 2010; Eydal ja Kröger 2010; Pösö 2011; Hearn ym. 2004). Suomessa hyvinvointivaltiollinen ajattelu on pyrkinyt sovittamaan yhteen perheen yksityisyyttä ja liberaalia talouspolitiikkaa korostaen valtion solidaarista ja paternalistista luonnetta (Hämäläinen 2011). Lastensuojelun tarkoituksena on lasten ja perheiden ongelmien ennaltaehkäiseminen ja heidän selviytymisensä tukeminen laajan julkisen palvelujärjestelmän avulla. Tämä lähtökohta eroaa muista länsimaista, erityisesti angloamerikkalaisen kielialueen maista, joissa lastensuojelun orientaatio painottuu orientaatio painottuu lapsen kasvua ja kehitystä uhkaavien riskien määrittämiseen.

Eri maiden lastensuojelujärjestelmistä on mahdollista tunnistaa erilaisia lastensuojelun orientaatioita. Orientaatiot vaikuttavat siihen, millaiseksi lasta ja perhettä koskeva arviointi muodostuu. Orientaatiot saavat sisältönsä siitä yhteiskunnallisesta ja kulttuurisesta kontekstista, jossa lapsen tilannetta koskevaa arviointia tehdään. Voidaan ajatella, että lastensuojelujärjestelmiä erottavat orientaatiot kuvaavat ideologioita, kulttuurisia ja lastensuojelutyön käytäntöihin liittyviä eroja eri maiden välillä. Lastensuojelujärjestelmiä vertaileva tutkimus jakaa orientaatiot yleisesti kahteen kategoriaan; lapsen *suojelua* (*child protection*) painottavaan ja lapsen/perheen *hyvinvointia ja perhepalveluja* (*child welfare/family service*) painottavaan orientaatioon (Gilbert 2011; Khoo ym. 2002; Spratt 2001; Vornanen 2007; Rasmusson ym. 2010). Orientaatiot voidaan jakaa ongelman määrittämiseen perustuen myös riski- ja tarveorientaatioihin (ks. myös Holland 2004). Neil Gilbertin (2012, 531) mukaan orientaatiot eroavat kolmella tapaa; ensinnäkin siinä, miten lasta tai perhettä koskeva ongelma lähtökohtaisesti määritetään, toiseksi siinä, mikä on intervention (asioihin puuttumisen) muoto ja kolmanneksi siinä, mikä on valtion ja perheen suhde ja rooli lastensuojelutyössä.

Lapsen tilanteen arvioinnin orientaation lähtökohta on johdettavissa Suomessa pohjoismaisen hyvinvointivaltioideologian periaatteesta tukea lapsen oikeutta subjektiiviseen hyvinvointiin ja toisaalta myös erityiseen suojeluun. Lapsen tilanteen arvioinnin orientaatio on Suomessa ensisijaisesti tarve- ja hyvinvointiperustaisuuteen pohjautuva (need based assessment) (Blomberg ym. 2013; Hearn ym. 2004). Suomalaisesta lastensuojelusta on kuitenkin tunnistettavissa piirteitä riski-, suojelu- ja tarveorientaatiosta (Pösö 2007, 72; Harrikari 2019). Suomalaisen lastensuojelutyön historia pohjautuu suojeluorientaatiolle. Orpoja ja hylättyjä lapsia suojeltiin vanhempien

pahoinpitelyiltä ja huollon ja kasvatuksen puutteilta. Ensisijaista oli pahantapaisten lasten yhteiskuntaan sopeuttaminen (Pulma 1987; Hämäläinen 2007; Pekkarinen 2011; Harrikari 2019). Suojeleminen on näyttäytynyt myös holhouksenalaisten lasten pakokohuostaanottoina mielenvikaisilta äideiltään (Saurama 2002). Holhouksenalaisuus ja vahva suojeleorientaatio on ollut ominaista lastensuojelulle ennen 1960-lukua.

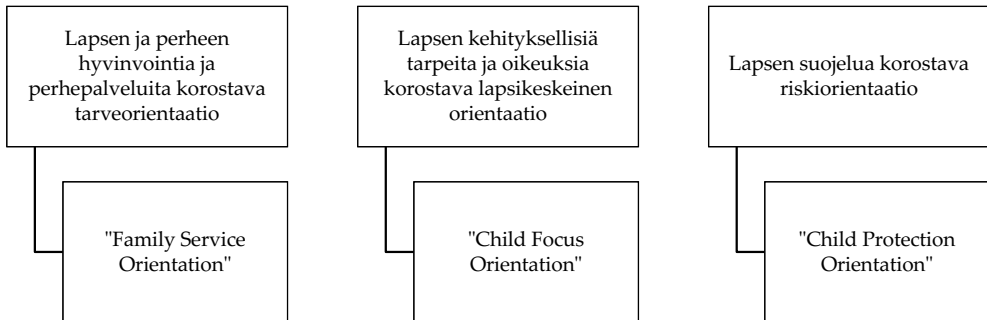
Lapsen suojeleorientaatio on edelleen läsnä lastensuojelussa, mutta nykyisin pyrkimyksenä on auttaa lapsia ja perheitä vaikeissa psykososiaalisissa tilanteissa ohjauksen, tukemisen ja kasvatuksen keinoin. Lapsi nähdään osana perheen kokonaisuutta ja työ perustuu vanhempien ja lapsen tarpeiden tunnistamiseen ja niihin vastaamiseen (Pösö 2011; Harrikari 2019). Lastensuojelun lähestymistapoihin katsotaan kuuluvaksi myös lapsilähtöinen lastensuojeluorientaatio, jossa olennaista on tavoittaa lasten yksilölliset kokemukset ja järjestää ammatillinen apu lapsen tarpeiden mukaisesti (Hurtig 2003, 20; Pösö 2011).

Pohjoismaissa ja valtaosassa Keski-Euroopan maita lapsen tilanteen arvioinnin orientaatio on ollut lähtökohtaisesti tarveorientoitunutta ja lapsen hyvinvointia painottavaa. Hyvinvointi- tai tarveorientaatio on enemmän ennaltaehkäisyyn pyrkivä ja tarvelähtöinen. Sen tavoitteena on laajempi lapsen hyvinvoinnin edistäminen perhe- ja palvelukeskeisesti. Lapsen etu määrittyy lapsen oikeutena hyvään elämään. Pyrkimyksenä on ymmärtää ja ennaltaehkäistä lapsen elämäntapahtumia ja olosuhteita, jotka voivat olla psyykkisesti ja sosiaalisesti vahingollisia lapselle. Riskiorientoitunut suojelupainotteinen arvioinnin orientaatio on tunnistettavissa vahvimmin angloamerikkalaisissa maissa kuten USA:ssa ja Englannissa (Holland 2004). Se on lainsäädäntöpainotteinen ja tähtää lapseen kohdistuvan kaltoinkohtelun tunnistamiseen, lasta kohtaavien riskien poistamiseen ja lapsen tilanteen turvaamiseen. Lapsen etu on sidottu normeihin ja kriteereihin, jotka säätävät lastensuojelutoimiin ryhtymistä kontrollilähtöisesti. Riskiorientaatio on reaktiivinen, se reagoi suoraan lapsen tilanteeseen. (Ks. Gilbert 2011.)

Vaikka eri maiden lastensuojelujärjestelmiä erottelevat orientaatiot eivät esiinny puhtaina ideaalityyppeinä, on ne totuttu pitämään toisistaan erillisinä luokitteluina, joita erottavat tietyt piirteet. Tämä näkemys on ollut vahvaa erityisesti 1990-luvulla tehtyjen lastensuojelujärjestelmiä vertailevien tutkimusten myötä (Gilbert 1997; Parton 1998; Khoo ym. 2002). Gilbert ym. (2011) seurantatutkimuksessa kuitenkin todetaan, että 2000-luvun aikana orientaatioiden välillä on tapahtunut yhdentymistä. Eri maiden lastensuojelujärjestelmät ovat lähentyneet toisiaan ja omaksuneet uusia erottelevia piirteitä. Esimerkiksi Englannissa ja USA:ssa on poliittisessa päätöksenteossa ja lastensuojelua koskevassa lainsäädännössä pyritty korostamaan uudella tavalla lasten hyvinvoinnin edistämistä ja ennaltaehkäiseviä perhepalveluita. Myös tuen tarvetta on pyritty määrittämään lainsäädännössä enemmän tarveperustaisesti riskiperusteisuuden sijaan (Parton ja Berridge 2011). Keski-Euroopassa ja Pohjoismaissa lastensuojelulainsäädäntöä on puolestaan uudistettu. Lakiuudistukset ovat merkinneet lainsäädännön tiukentumista ja lastensuojelukäytäntöjen muodollistumista esimerkiksi Suomessa ja Tanskassa (Pösö 2011; Haestbaek 2011). Poliittinen ilmapiiri lastensuojelutyötä kohtaan on muuttunut esimerkiksi Saksassa niin, että vaatimukset lasta koskeviin riskiselvityksiin ja reaktiivisempaan lastensuojelutyöhön ovat tulleet yhä voimakkaammiksi (Wolff ym. 2011).

Neil Gilbert (2011, 533) kuvaa, kuinka uudet poliittiset muutokset ovat muokanneet lastensuojelun käytäntöjä 2000-luvun alun jälkeen länsimaissa. Orientaatioiden muutosta ja lähentymistä todentamaan Gilbert lisää lastensuojelun orientaatioihin kolmannen kategorian (*child focus*), joka painottaa lapsen hyvinvointia ja kehityksellisiä

tarpeita (ks. kuvio 3). Tämä kolmas lähestymistapaa toimii ikään kuin yhdistävänä elementtinä kahden muun lähestymistavan välillä. Kolmannen lähestymistavan taustalla vaikuttaa vahvasti Lapsen oikeuksien sopimus, jonka tarkoituksena on edistää lasten sosiaalisia, poliittisia ja laillisia oikeuksia.

Kuvio 2. Lastensuojelun eri orientaatio-suuntaukset (Gilbert 2012; Gilbert ym. 2011)

Edellä olevista arvioinnin orientaatioiden erilaisista malleista ja jaotteluista voidaan havaita, että tehtäessä lasta koskevaa arviointia on tärkeä tunnistaa lastensuojelun orientaatio ja laajempi teoreettinen lastensuojelun käytäntöjen viitekehys (Holland 2004; Milner ja O'Byrne 1998, 70; Vornanen 2007, 21; Rousu ja Holma 1999, 62–62). Yksittäisen työntekijän tavassa työskennellä vaikuttaa se, miten lasten ja perheiden hyvinvointiin tähtäävä malli ja toisaalta suojeluun ja riskien arvioimiseen painottuva malli näkyvät lasta koskevassa arvioinnissa. Eri orientaatiot vaikuttavat myös siihen, miten lasta koskevaa tietoa käytetään ja millaisiin toimiin tiedon perusteella ryhdytään. Keskeinen kysymys tällöin on, miksi lasta autetaan ja mikä on auttamisen tarve tai syy. Orientaatio vaikuttaa arvioinnin taustalla myös sen pohtimisen kautta, miten suhtaudutaan arvioinnin tavoitteeseen ja lapsen tilanteen määrittämiseen. Tieto siitä, mitä tehdään, miten ja miksi on olennainen osa arviointia (Gambrill 2005). Kiinnostava tutkimuksellinen näkökulma on, millaisen tiedon ja arviointiprosessin kautta lapsi tulee lopulta määritetyksi tai diagnosoiduksi lastensuojelun tukea tarvitseväksi lapseksi.

4.5 SOSIAALITYÖNTEKIJÄN PÄÄTTELYKYKY JA ARVIOINNIN VAIKUTTAVUUS

Lastensuojelun lähtökohtana on, että sen tulee vaikuttaa lapsen ja perheen tilanteeseen niin, että lapsen tilanne joko paranee tai ei ainakaan huonone lastensuojelusta johtuen. Tämän tavoitteen saavuttamisessa lasta koskeva arviointi on avainasemassa, koska sen perusteella päätetään ne toimenpiteet, joiden kautta lapsen tilanteeseen vaikutetaan. Jotta lasta koskeva päätöksenteko vaikuttaisi lapsen tilanteeseen sitä parantavasti, on arvioinnin tarkkuus ensisijainen vaikuttavan lastensuojelutyön lähtökohta. Arvioinnin yhteyttä lastensuojelun vaikuttavuuteen ja onnistuneisuuteen on tutkittu verrattain vähän (Turney ym. 2012, 163).

Tutkimuksessa ja arviointia käsittelevässä kirjallisuudessa arvioinnin tärkeys ja merkitys lastensuojelutyön vaikuttavuudessa on laajalti tunnustettu. Asiakasarvioinnin onnistuneisuus ja vaikuttavuus liittyvät toisiinsa (Shlonsky ja Mildon 2017; Hepworth ja Larsen 1990; Mattaini ja Kirk 1991). Onnistunut ja vaikuttava arviointi edellyttää ammatillisesti taitavaa arvioinnin tekijää. Arviointi edellyttää työntekijältä ammatillisesti hyvää päättelykyvyn taitoa. Päättelykyvyn taito on yhteydessä sosiaalityön tietoperustaan, joka määrittää sosiaalityön asiantuntijuutta.

Pamela Trevithick (2005, 25) jäsentää sosiaalityön tietoperustan teoreettiseen, asia- ja tutkimusperusteiseen ja käytännön tietoon. Sosiaalityöntekijän tulee osata käyttää arvioinnissa tietoperustan eri osa-alueita saavuttaakseen ammatillisesti oikein perustellun ja harkitun arvioinnin. Tietoperustan eri osa-alueet kohdentuvat työntekijän tiedonkäsittelyn taitoon. Ne ovat vaikuttamassa työntekijän kykyyn jäsentää ja tehdä arvioinnissa saatua tietoa itselleen ymmärrettäväksi. Hyvä päättelykyky edellyttää työntekijältä jatkuvaa omien ennako-oletusten ja päätösten kyseenalaistamista, harkintaa ja uudelleen arviointia. Päättelykyky on osa työntekijän reflektiivis-analyyttistä osaamista, jota kriittinen ajattelu säätelee (Schön 1983; ks. myös Tapola-Haapala 2011). Työntekijän päättely- ja harkintakyvyn taitoa tulisi ohjata ihanne objektiivisesta totuudesta arvioitavia asioita kohtaan, vaikka havaintokyky on aina subjektiivinen ja altis valikoitumiselle. Havaintoja ja päättelykykyä säätelee arvioinnissa myös ammattieettinen velvoite totuudenmukaisuuteen. (Gambrell 2005, 72–89.)

Sally Holland (2004) havainnollistaa sosiaalityöntekijän päättelykyvyn eri muotoja arvioinnissa jakamalla ne kahteen osa-alueeseen: tieteelliseen havainnointiin ja reflektiiviseen evaluointiin. Sosiaalityöntekijä käyttää arvioinnissa toisaalta objektiivisiä faktoja ja näyttöön perustuvaa päättelyä, ja toisaalta analyttisiä reflektioon perustuvia päättelykyvyn taitoja. Myös Eileen Munro (1996; 2002) korostaa intuitiivisen ja analyttisen päättelykyvyn tärkeyttä arvioinnissa. Tapa, jolla työntekijä arvioi lasta koskevan huolen astetta, on paljolti hänen ammatillisen tietonsa, kokemuksensa ja osaamisensa varassa. Pelkästään intuition varassa arviointi ja päätöksenteko jäävät helposti jäsentymättömäksi niin työntekijälle kuin asiakkaallekin.

Eileen Munron (1996; 2002) mukaan intuitio on tärkeä osa työskentelyä, mutta päätöksentekoa vaativat tilanteet edellyttävät työntekijältä analyttisiä ja tutkimuksellisia valmiuksia, kriittistä tilanteen jäsentämistä, faktoja ja perusteluja (ks. myös Horwath 2007; Forrester ja Burton 2016). Arviointi vaatii tuekseen teoreettiset perustelut, joiden varaan lasta koskevat päätökset asetetaan. Analyttinen tiedonkäsittelyn taito tarkoittaa arvioinnissa juuri taitoa jäsentää ja käsitteellistää arvioinnissa saatua tietoa teoreettisen tiedon avulla. Intuitio tai ”hiljainen tieto” ei yksin riitä arvioinnin perusteeksi, vaan oleellista on se, kuinka tämä tieto saadaan tuotettua näkyvään ja teoreettisesti perusteltuun muotoon (Turner 2002; Munro 2002; 2011; Kuusisto-Niemi ja Kääriäinen 2005). Liz Brown ym. (2012) kohdistavat huomion siihen, että keskeistä ei ole niinkään etsiä totuutta, vaan se, mikä saa työntekijän ajattelemaan tietoa totuutena.

Eileen Munron (1996, 794; myös Gambrell 2005, 90) mukaan arviointi perustuu kuitenkin aina epätäydelliseen tietoon ja tästä johtuen lapsen tilanteen arviointi on erityisen vaikea tehtävä sitä tekeväälle työntekijälle. Lastensuojelussa kohdattavat tilanteet ovat usein kompleksisia ja tilanteeseen vaikuttavien eri tekijöiden väliset suhteet voivat olla hyvinkin vaikeasti hahmotettavia. Aina ei ole selvää, mikä lapsen tai perheen todellinen ongelma on. Munro (1996, 795) kuvaa arviointityöskentelyä palapelin rakentamisena, jossa lasta koskeva tieto kerääntyy eri lähteistä pala palalta, ja lopulta kuva lapsen ja perheen tilanteesta hahmottuu sosiaalityöntekijälle. Eileen Gambrell (2005, 102) kuvaa saman toteamalla, että arvioinnissa työntekijän tehtävänä on tehdä

näkymätön näkyväksi. Haasteena kuitenkin on, että työntekijä ei tiedä ennakoita kuvaa, joka hänen tulisi tiedon perusteella muodostaa. Arviointityöskentelyn vaikeutena on myös jatkuva epäily tiedon totuudenmukaisuudesta tai virheellisyydestä. Sen tietäminen, sijoittuuko tieto arvioinnin palapelissä oikeaan paikkaan tai onko tieto tuotettu luotettavalla tavalla, on aina epävarmaa. Tiedon rajallisuudesta huolimatta lastensuojelun sosiaalityöntekijän tulee toimia ja tehdä päätös lasta koskien.

Lapsen kuolemaan johtaneet tapaukset ovat ääriesimerkkejä virhearvioinneista, joissa lapsen tilanteen ja erityisesti turvallisuuden ennustaminen on epäonnistunut lastensuojelun toimenpiteistä huolimatta (Munro 1999; 2005 Winter 2011; Kumpula 2013). Suomessa tapaukset ovat harvinaisia, mutta ne ovat yleisempiä angloamerikkalaisissa maissa kuten USA:ssa ja Englannissa. Englannissa arvioinnin tarkkuuden varmistamiseksi on kehitetty erilaisia arvioinnin malleja ja niihin liittyviä proseduurialaisia manuaaleja, jotka ohjaavat arvioinnin tekoa systemaattisella tavalla. USA:ssa arvioinnissa korostuu puolestaan lapsen riskejä mittaavat arviointimenetelmät ja -välineet, joiden tarkoitus on mahdollistaa ja parantaa lasta koskevan päätöksenteon johdonmukaisuutta ja tarkkuutta. (English ja Pecora 1994; Horwath 2007, 1287.)

Riskiarvioinnissa käytettävät manuaalit tai välineet eivät kuitenkaan automaattisesti takaa oikeaa vastausta lapsen tarpeisiin ja tilanteeseen nähden. Ne eivät myöskään takaa ammatillisesti hyvin tehtyä arviointia. Munron (2005, 376) mukaan lastensuojelussa pyritään estämään inhimillisten virhearviointien todennäköisyyttä tarjoamalla erilaisia menetelmiä, manuaaleja ja työvälineitä todentamaan lasta koskevan arvioinnin todenperäisyyttä. Tällä on yhtymäkohta teknisille aloille, joissa inhimillisiä virheitä pyritään estämään kehittämällä teknisiä ja koneellisia ratkaisuja. Tekniset välineet ja koneet kuitenkin korvaavat ja estävät toimijan oman järjen ja tietoisuuden vaikutuksen toiminnan lopputuloksessa. Ammatillinen osaaminen on näin korvattu uusien innovaatioiden ja standardien (Munro 2005, 379). Tekniset välineet tai menetelmät eivät tarjoa ratkaisua inhimillisten virheiden vähentämiseksi, vaan tarvitsemme ennemminkin tietoa siitä, kuinka näitä välineitä tai tekniikoita käytetään ja mitkä tekijät vaikuttavat virheellisen päätöksenteon taustalla.

Yksi mahdollisuus inhimillisten virheiden taustan tutkimiseen on John Flanaganin (1954) kehittämä kriittisten tapahtumien tekniikka, jonka avulla voidaan tuottaa tietoa lasta koskevan arvioinnin ja päätöksenteon kohteista ja sisällöistä, sekä arvioinnin vaiheiden ja prosessien vaikuttavuudesta. Se on yksi tapa tuottaa tietoa virhearvioinneista ja jonka avulla arvioinnin tarkkuutta on mahdollista parantaa (Munro 2019). Kriittisten tapahtumien tekniikkaa on käytetty menetelmänä esimerkiksi huonosti vaikuttavien lastensuojelutoimien tutkimukseen ja etsitty selittäviä tekijöitä arvioinnin epäonnistumisille (Gould 1999). Sitä on hyödynnetty myös esimerkiksi arvioinnin ja päätöksenteon virheiden tutkimuksessa tilanteissa, joissa asiakkaana ollut lapsi on menehtynyt (Jaakola ym. 2014). Menetelmää on hyödynnetty myös uusien ennaltaehkäisevien arviointitapojen kehittämiseen ja pyritty näin vähentämään virheiden mahdollisuutta lasta koskevassa päätöksenteossa (Keddell 2011).

Arviointi edellyttää aina työntekijän tulkitsevaa harkintaa ja analyttistä päätelyä, jossa hän käyttää näkemyksensä perusteena tarkoituksenmukaista ja soveltuvaa ammatillista osaamistaan (Gambrill 2005, 102). Työntekijä tekee tietoon liittyviä merkityksiä ymmärrettäväksi itselleen monin eri tavoin (Horwath 2007, 1287; Hammond 1996). Arviointiin kehitetyt manuaalit ja välineet eivät huomioi tätä työntekijän reflektiivistä tapaa analysoida tietoa, vaan niiden oikeutus rakentuu enemmän näyttöön perustuvaan teknis-rationaaliseen tapaan ajatella ja todentaa tietoa. Työntekijän ammatillinen taito ja osaaminen rakentuvat juuri reflektion kautta. Siihen vaikuttavia

tekijöitä ovat työntekijän persoonaan, ammatillisuuteen ja organisaatioon liittyvät tekijät, erityisesti työntekijän arvoihin, uskomuksiin, ammatilliseen rooliin ja työkulttuuriin liittyvät tekijät. Työntekijän reflektiivinen tapa ajatella ja analysoida tietoa ilmentää käytännöllis-moraalista tapaa todentaa tietoa ja siihen sisältyviä merkityksiä arvioinnissa (Gambrill 2005; Hammond 1996; Horwarth 2007, 1287; Munro 1999, 747).

Hoito- ja hoiva-aloja leimaa perinteisesti kiista siitä, mikä päättelyn malli päätöksenteossa on tarkoituksenmukaisiin; analyttinen vai intuitiivinen. Munron (1999) mukaan lääketieteen debatti on verrattavissa sosiaalityöhön; lääketieteessä lääkärin ja potilaan yhteyden rakentumisessa intuitiivisella päättelyllä on ratkaiseva merkitys analyttisen päättelyn dominoivuuden rinnalla. Munro (1999, 747) viittaa Hammondiin (1996) todeten näiden kahden dimension, analyttisen ja intuitiivisen tai teknis-rationaalisen ja praktis-moraalisen, olevan ennemminkin jatkumo kuin dikotomia. Tapa päätellä ja tehdä päätöksiä on aina sidoksissa asiakkaan tilanteen kontekstiin ja tavoitteisiin, joita asetetaan. Lastensuojelun sosiaalityössä päättelyn kaksi mallia ovat helposti havaittavissa. Sosiaalityöntekijät luottavat erityisesti intuitiiviseen päätelyyn. Lastensuojelun arviointikäytäntöjen kehittämisen vaatimukset riskilistoin ja ohjeistuksin perustuvat kuitenkin voimakkaasti analyttisen päättelyn lisäämiseen. Selityksenä tähän Munro (1999; 2004; 2005, 379) näkee lastensuojeluun kohdistetut vaatimukset toiminnan läpinäkyvyydestä ja selontekovelvoitteesta (accountability), joka näkyy yhteiskunnassa laajemminkin kaikilla julkisen sektorin aloilla (ks. myös Banks 2012; Juhila 2009).

Lastensuojelussa selontekovelvoite on merkinnyt muun muassa toimintatapojen ja käytäntöjen valvonnan tiukentumista, jotta yleinen luottamus verovaroin rahoitetulle palvelulle voitaisiin säilyttää (Munro 2004; 2010; Littlechild 2004; Satka ja Harrikari 2008). Selontekovelvoite liittyy julkisen vallan toimenpiteiden näyttöperusteisuuden ja vaikuttavuuden vaateisiin, jossa toimenpiteitä on kyettävä kohdentamaan tehokkaasti yhteiskunnalle aiheutuvan riskin välttämiseksi. Näin on käynyt erityisesti Englannissa ja sama suunta on voi olla nähtävissä myös suomalaisessa lastensuojelutyössä. Selontekovelvoitteeseen sisältyvät poliittiset ja palveluiden johtamiseen asetetut tavoitteet ovat merkinneet tiukentuvaa vaatimusta toiminnan tehokkuudesta ja vaikuttavuudesta (Harrikari 2008; Turney ym. 2012, 160).

Englannissa näillä ratkaisuyrityksillä ei ole kuitenkaan ollut vaikutusta lasten turvallisuuteen tai hyvinvointiin. Syynä tähän on ollut kriisireaktiivisen lastensuojelun lisääntyminen ennaltaehkäisevän työn sijaan (Munro 2011). Englantilaisessa lastensuojelutyössä seurauksena on ollut, että vakavat kaltoinkohtelu ja lapsen menehtymiseen johtaneet tapaukset ovat lastensuojelussa asialistan kärjessä ja tästä johtuvan julkisen paineen vuoksi resurssit ennaltaehkäisevän työn toteuttamiseen ovat pienet. Selontekovelvollisuuden vuoksi myös arviointiaika lasta kohden on lisääntynyt ja tulut vaativammaksi. Työn vaatimusten ja muutosten myötä lastensuojelutyön arvostus ja kiinnostus sitä kohtaan on laskenut. Munro (2011; 2005) kuvaa tilannetta lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden moraalin väsähtämisenä; huonot ja heikot käytännöt ovat tulleet ennemminkin normiksi kuin poikkeukseksi lastensuojelussa Englannissa. Englantilainen lastensuojelun tila on yli-virkavaltainen, lainsäädäntöön nojaava, defensiivinen systeemi, jossa toiminnan menettelytapojen noudattaminen on ensisijaista kehittyneeseen asiantuntijuuteen nähden. Virkavaltainen systeemi estää kehittyneeseen asiantuntijuuteen kuuluvan analyttisen päättelyn, eikä jätä tilaa työn reflektiivisille rakenteille, jotka ovat edellytys arvioinnin ja päätöksenteon vaikuttavuudelle.

Myös USA:ssa strukturoidun riskiarvioinnin tarkoituksena on ollut varmistaa arviointiprosessin tarkkuus ja määrittää onnistunutta päätöksentekoa. Riskiarvioinnilla

on pyritty välttämään tavallisimpia virhearviointeja, jotka johtuvat inhimillisistä tekijöistä kuten oleellisen tiedon huomiotta jättämisestä tai toisaalta siitä, että arvioija/sosiaalityöntekijä luottaa liikaa kykyynsä ennustaa lapsen tilannetta ja painottaa tähän liittyviä tekijöitä päätöksenteossa (D'Andrade ym. 2008, 32; Thomas 2010). D'Andrade ym. (2008, 33) mainitsevat kaksi lähestymistapaa yhdysvaltalaiseen riskiarviointiin: yhteisymmärrykseen/konsensusukseen (consensus-based approach) ja tilastollisiin todennäköisyyksiin (actuarial model) perustuvan. Konsensusukseen pohjautuva malli perustuu teoreettiseen ja tutkittuun tietoon lapsen kaltoinkohtelusta. Näkemykseen sisältyy ajatus kaltoinkohteluilmion moniulotteisuudesta ja kompleksisuudesta, mikä edellyttää kokonaisvaltaista lähestymistapaa. Tilastollinen malli puolestaan pyrkii ennustamaan lapsen kaltoinkohtelun todennäköisyyttä kausaalsiin tekijöihin perustuen. Molemmilla lähestymistavoilla on vahvuutensa ja heikkoutensa.

Merkittävin kritiikki kohdistuu molempien lähestymistapojen tarkkuuteen ja luotettavuuteen. Tutkimustietoa ei ole riittävästi standartoitujen riskiarvioinnin mittareiden luotettavuudesta ja pätevyydestä (Rycus ja Hughes 2006; Thomas 2010). Seurantatutkimukseen perustuvaa tutkimustietoa ei myöskään ole mittareiden tuloksellisuudesta tai vaikuttavuudesta. D'Andrade ym. (2008, 36) toteavat useimpien diagnostisten tai ennustavien riskiarvioinnin instrumenttien tuottavan virhearviointeja; ”korkean riskin” arviointi voi identifioitua vääräksi ja osoittautua näin ”vääräksi positiiviseksi” (*false positive*) ja ”alhaisen riskin” arviointi voi puolestaan osoittautua korkeaksi riskiksi ja olla näin ”väärä negatiivinen” (*false negative*) (ks. myös Eileen Munro 2002; 2005). Strukturoitujen ja standartoitujen arvioinnin mittareiden ongelma on, että työntekijät luottavat niiden tuloksiin ja antavat tulosten johdattaa työntekijän ajattelua tiedostamattomalla tavalla ja vailla tiedonmuodostuksessa tarvittavaa analyttisyyttä tai kritiikkiä. Munro (2002) peräänkuuluttaa työntekijöiden analyttistä tiedonkäsittelyn osaamista varmistamaan arvioinnin tarkkuutta. Analyttisyys perustuu ymmärrykseen empiirisesti tutkitun tiedon merkityksestä arvioinnissa. Gould (2004, 4) lisää, että tämä strateginen valmius tiedonkäsittelyyn kehittyy käytännön kokemusten kautta oppimalla. Käytännön oppimisen edellytyksenä ovat työntekijän ja organisaation reflektiiviset rakenteet, joiden tulee mahdollistaa työntekijän työssäoppiminen ja organisaation mukautuminen oppimiseen.

4.6 ORGANISAATIOYMPÄRISTÖ JA ARVIOINNIN VAIKUTTAVUUS

Ammatillisen osaamisen lisäksi oleellinen tekijä arvioinnin onnistuneisuudessa on organisatorinen toimintaympäristö, jossa lastensuojelua toteutetaan (McBeath ym. 2014; Yoo 2002; 2005; Yoo ym 2007; Munro 2011; Thomas 2010). Hyvin tehty arviointi on todennäköisempää lastensuojeluorganisaatiossa, joka on organisoitu ja resursoitu hyvin. Organisaatio luo lastensuojelutyön onnistumiselle kulttuurin johtamisen, resursoinnin ja työn organisoinnin keinoin. Organisaatiolla on tärkeä osa myös työntekijöiden asiantuntijataitojen ylläpitämisessä ja työssä kehittymisen mahdollistajana. Laadukkaan arvioinnin edellytysten voi ajatella rakentuvan taloudellisista resursseista vastaavien päätöksentekijöiden ja työtä organisoivien johtavien viranhaltijoiden valintojen tuloksena. Organisaatiot voivat toiminnallaan varmistaa arvioinnin laadukasta toteuttamista eri keinoin, mutta ne voivat valinnoillaan myös rakentaa kulttuuria, jossa arviointiin liittyvien virheiden mahdollisuus saattaa kasvaa merkittävästi (Munro 2019).

Kiinnostus lastensuojelun toimenpiteiden onnistuneisuutta ja vaikuttavuutta koskevaan tutkimukseen on lisääntynyt 2000-luvun aikana (Munro 2005; 2019; Yoo ym. 2007). Tutkimuksissa keskeisenä tarkastelutapana on ollut lähestyä vaikuttavuutta lastensuojelun toimenpiteiden ja interventioiden suunnasta ja tulkita vaikuttavuuden mekanismeja suoraan toimenpiteistä tai asiakkaan ominaisuuksista johtuviksi. Tutkimuksissa kuitenkin oletetaan liian yksisuuntaisesti, että toimenpide (esimerkiksi palvelun kesto tai toistuvuus) yksin määrää tai ratkaisee siitä seuraavan asiakastason lopputuloksen.

Lastensuojelun vaikuttavuutta tutkittaessa ja tulkittaessa siihen vaikuttavia tekijöitä tulee huomioida myös organisatorista kontekstia ja kulttuuria määrittävien tekijöiden vaikutus (Yoo ym. 2007). Vaikka organisatorisilla tekijöillä on tiedetty olevan merkittävä osuus lastensuojelupalveluiden asiakastason vaikuttavuudessa, on ne jätetty tutkimuksellisesti vähälle huomiolle eikä niiden vaikutusmekanismeja ole tutkittu laajasti. Organisatoriseen kontekstiin ja kulttuuriin sisältyvät tekijät kuitenkin määrittävät esimerkiksi sitä, miksi lastensuojelun asiakkaita autetaan ja kuinka heitä autetaan. Organisatorinen konteksti määrittää myös niitä tavoitteita, joita lastensuojelun toimenpiteille asetetaan asiakastasolla (Rousu 2007; Glisson 2006; 2012; Patti 2009; Yoo ym. 2007). Organisaatiolla, resursseilla ja byrokraattisella järjestelmällä voi olla jopa enemmän merkitystä päätöksentekoa ohjaavissa tekijöissä kuin tekijöillä, jotka liittyvät lapseen ja hänen perheeseensä (Holland 1999).

Angloamerikkalaisissa maissa on tuotettu tutkimustietoa arviointiin ja virhearviointiin liittyen. Tutkimusten kautta on voitu jäljittää arvioinnin onnistuneisuuteen edistävästi tai estävästi vaikuttaneita tekijöitä. Tiedetään, että arvioinnin onnistumiseen liittyvät tekijät voidaan jakaa karkeasti lapsi ja perhekohtaisiin tekijöihin, työn tekijään liittyviin ammatillisiin ja persoonallisiin tekijöihin ja työpaikkaa koskeviin organisatorisiin tekijöihin. Tutkimuksissa on voitu todentaa, että nämä tekijät ovat osaselittäjinä arvioinnin onnistuneisuudessa, vaikuttavuudessa ja tuloksellisuudessa (Shlonsky ja Mildon 2017; Horwath 2007; Munro 2010; Thomas 2010). Erityisesti organisaatiolla ja laajemmalla organisatorisella kontekstilla on vaikutusta lastensuojelupalvelujen asiakastason tuloksellisuuteen (Yoo 2002; 2004; Yoo ym. 2007; Wilson 2009; Smith ja Donovan 2003).

Hallinnolla ja johtamisella on oleellinen rooli kaikenlaisissa hyvinvointipalveluorganisaatioissa, kuten lastensuojelupalvelujen kokonaistoimivuudessa, tehokkuudessa ja vaikuttavuudessa (Rousu 2007; Cleaver ja Walker 2004; Patti 2009). Rino Patti (2009, 4) toteaa, että sosiaalipalveluiden hallinnon ensisijainen tavoite ja päämäärä on edistää palvelutehokkuutta ja vaikuttavuutta (esimerkiksi niin, että asiakkaan tilanne kohenee). Sosiaalipalvelujen alalla ei kuitenkaan ole määritetty sellaista hallinnontapaa, joka vahvistaisit tätä tavoitetta. Selityksenä tähän Patti (2009, 7) näkee sen, että sosiaalipalvelujen alalla ei ole riittävästi kehitetty eikä tutkittu organisaatioteorioita, jotka tukisivat palveluille asetettuja päämääriä (ks. myös Rousu; 2007; Hasenfeld 2000; Yoo ym. 2007, 57).

Organisaation toiminnan eri osa-alueet perustuvat yleisimmin systeemiteoreettiseen ajatteluun. Eileen Munro (2005; 2018) esittää systeemisen lähestymistavan arvioinnin ja päätöksenteon onnistuneisuuden tarkasteluun lastensuojelussa. Se huomioi yksilöllisten ja inhimillisten tekijöiden ohella myös organisaatiokulttuuria, työn tekniä tukea ja työntekijän työskentelytapaa selittävien tekijöiden yhteisvaikutuksen. Yoo ym. (2007) tutkimuksessa esitellään lastensuojelupalveluihin soveltuva käsitteellinen kehys, jossa kuvataan organisatoriseen kontekstiin sisältyvät eri osa-alueet systeemiteoreettiseen ajatteluun perustuen. Organisatorisen kontekstin eri osa-alueet

jakaantuvat ulkoista ympäristöä kuvaavaan organisaatorakenteeseen, työyksikköä kuvaaviin työolosuhteisiin ja työntekijän yksilötasoa kuvaaviin yksilöominaisuuksiin ja ammattiominaisuuksiin. Näiden osa-alueiden vaikutusta lastensuojelupalveluiden tuloksellisuuteen on kuitenkin tutkittu verrattain vähän. Donald J. Baumann ym. (2014) ovat kehittäneet lastensuojelussa tehtävän päätöksenteon vaikuttavuuden osatekijöiden ekologisen viitekehyksen. Viitekehyksessä organisaatiotekijöitä kuvataan organisaatiokulttuurin ja ilmapiirin tekijöillä, organisaatiossa yhteisesti päätettyillä menettelytavoilla, joiden mukaan päätöksentekoa toteutetaan, valvonnan ja ohjauksen rakenteilla, koulutusmahdollisuuksilla ja palveluiden resursoinnilla (ks. myös Miseung 2010).

Organisaatioteorioissa ja organisaatiotutkimuksessa korostuu tavallisimmin kolme eri näkökulmaa, joiden kautta tutkitaan organisaation vaikuttavuutta ja tuloksellisuutta. Näkökulmat ovat organisaation toimivuus, organisaation kehittäminen ja johtajuus (Simola ja Kinnunen 2008, 120). Organisaation toimintaa kuvataan tavallisimmin organisaatiokulttuurin ja organisaatioilmapiirin käsittein, joiden avulla kuvataan työntekijöiden havaintoja, näkemyksiä ja kokemuksia oman organisaation toiminnasta ja toimivuudesta. Organisaation toimintaan sisältyy myös työntekijöiden motivoinnin ja työhyvinvoinnin kysymykset. Lastensuojelutyössä työnantajaorganisaatioiden vastuulla on keskeisesti lastensuojelun henkilöstön ja johdon riittävästä osaamisesta ja työnohjauksesta huolehtiminen (Gould 2004; Karvinen-Niinikoski 2004). Lastensuojelun onnistuneisuudessa ja vaikuttavuudessa merkittävä osatekijä on ammatillisesti taitava ja osaava työntekijä, jolle työnantajaorganisaatio mahdollistaa riittävän osaamisen ja työyhteisöllisen tuen asiantuntijuutensa käyttöön.

Organisatoristen tekijöiden vaikutusta suomalaiseen lastensuojelun arviointityöskentelyyn on tutkittu varsin vähän (ks. kuitenkin Rousu 2007). On kuitenkin oletettavaa, että arviointia ja sen vaikuttavuutta koskevalle tutkimustiedolle on tarvetta, koska monet angloamerikkalaiseen lastensuojeluun liitettävät piirteet yleistyvät myös meillä Suomessa. Esimerkkeinä voidaan mainita niin kutsutun ”uuden julkisjohtamisen” (New Public Management) edellyttämät vaatimukset työskentelyn tehokkuudesta ja vaikuttavuudesta sekä ns. ”näyttöperustaiset” (Evidence Based Practice) vaatimukset työskentelyn läpinäkyvyydestä ja selontekovelvollisuudesta (Webb 2002; Turney 2012, 160; Juhila 2009; Halvorsen 2009; Harrikari 2008; Satka ja Harrikari 2008; Lapinleimu 2015).

Lastensuojelun uudistumispyrkimykset ja työn vaikuttavuuden vaade haastavat lastensuojelun organisaatiot kehittämään arvioinnin käytäntöjä ja tiedonmuodostuksen prosesseja niin, että lastensuojelutyön vaikuttavuuden tavoite toteutuu. Arvioinnin työkäytäntöjen kehittämisessä ja muuttamisessa organisaation ja johdon sitoutuminen on ratkaisevaa. Arviointikäytäntöjen kehittämisessä työntekijöillä tulee olla mahdollisuus kokemusten reflektointiin ja sen pohjalta tapahtuvaan oppimiseen (Munro 2010; 2011; 2018; 2019). Tätä kautta uudet tavat tehdä arviointia tulevat osaksi työntekijöiden osaamista ja vakiintuvat työkäytännöiksi. Työn johtamisella ja organisaation uudistamispyrkimyksillä on vaikutusta lastensuojelussa vaadittavaan asiantuntijuuteen, joka kehittyy ammatillisen reflektiokyvyn välityksellä. Arvioinnin käytäntöjen uudistaminen ei kuitenkaan tapahdu yksin työntekijän reflektion varassa, vaan sen tulisi koskea myös kokonaisia työyhteisöjä ja lastensuojelun organisaatioita (Munro 2010; 2018; Petrelius ym. 2016; Yliruka 2015).

Lapsen tilanteen arviointiosaamisen vahvistumisen edellytyksenä ovat työnantajaorganisaatiot, jotka mahdollistavat arvioinnille toimintaympäristön, jossa arvioinnista, sen sisällöstä, rakenteesta ja tavoitteesta on yhteinen ymmärrys. Keskeistä on

myös työnantajan ja esimiestason taholta tullut arvostus lastensuojelutyöntekijöiden asiantuntijuudelle, osaamiselle ja työyhteisöjen reflektiivisten rakenteiden mahdollistamiselle (Munro 2010; 2011; 2019; Yliruka 2015). Lastensuojelutyölle tulisi mahdollistaa työympäristö, joka edesauttaa hyvää ja kriittistä päättelykykyä myös silloin, kun tapahtuu arvioinnin ja päätöksenteon virheitä. Tämä edellyttää organisaatio- ja työkuulttuuria, joka rohkaisee ajattelemaan ja oppimaan. Reflektiokyky kohdentuu työntekijän omien ja henkilökohtaisten lähtökohtien tiedostamiseen ja niiden jatkuvaan arviointiin (Schön 1983; Gould 2004; Munro 2010; 2011; 2018; Gould ja Baldwin 2012). Lapsen tilanteen arviointi ja sen kehittäminen sosiaalityössä edellyttää sitä tekeville sosiaalityöntekijöiltä vahvaa ammatillista osaamista ja tietoon perustuvaa asiantuntijuutta, jota voidaan tukea organisaation mahdollistamien työntekijöitä kannustavien, reflektiivisten ja työssäoppimisen käytäntöjen kautta (Munro 2011; 2018; Gambrill 2005).

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

5.1 TUTKIMUSKYSYMYKSET

Tässä tutkimuksessa tutkitaan ja tuotetaan tietoa lapsen tilanteen arvioinnista ja sitä määrittävistä tekijöistä Suomessa. Tutkimuksen tehtävänä on kuvata suomalaisten lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden tapaa tehdä lapsen tilannetta koskevaa arviointia ja selittää, miten ja mitkä ammatilliset, organisatoriset ja orientaatiotekijät määrittävät ja ovat yhteydessä arvioinnin tekemisen tapaan. Tutkimus pyrkii kuvaamaan ja selittämään sitä, millaista lapsen tilanteen arviointi on suomalaisessa lastensuojelun sosiaalityössä.

Tutkimuksessa vastataan seuraaviin kysymyksiin:

1. Mitä tekijöitä sosiaalityöntekijä huomioi arvioinnissa lapsesta, vanhemmasta ja lapsen kasvuympäristöstä?
2. Mitä ulottuvuuksia arvioinnin tekemisen tapaan ja osaamiseen liittyy?
3. Minkälainen orientaatio suuntaa lapsen tilanteen arviointia?
4. Mitkä tekijät ennustavat lapsikeskeistä arvioinnin lähestymistapaa?

Tutkimuksen tarkoituksena on lisätä lastensuojelun sosiaalityön tietoperustaa lapsen tilanteen arvioinnista. Tutkimus tuottaa tietoa lastensuojelun asiakasarvioinnin arviointikäytännöistä, arvioinnin sisältötekijöistä, osaamisesta, tekemisen tavasta ja lähtökohdista. Tutkimuksessa lapsen tilanteen arviointia tutkitaan sosiaalityöntekijän ammatillisten tekijöiden ja organisaatioon liittyvien tekijöiden avulla. Ammatilliset tekijät kuvaavat työntekijän orientaatiota ja lähestymistapaa arvioinnissa sekä työntekijällä olevaa tietoa, taitoa ja osaamista arvioinnin tekemisessä. Organisaatiotekijät ovat arvioinnin toimintaympäristön tekijöitä.

5.2 AINEISTONKERUUN TOTEUTUS

Tutkimusaineisto kerättiin valtakunnallisena kyselytutkimuksena ja se toteutettiin osana Suomen Akatemian rahoittamaa hanketta *Lastensuojelun tarve, prosessit ja tuloksellisuus*, jossa tutkittiin erilaisia lastensuojelun vaikuttavuuden kysymyksiä (ks. esim. Pölkki ym. 2016). Kyselyä suunniteltaessa haluttiin tavoitella valtakunnallista vastaajajoukkoa, koska näin pyrittiin saavuttamaan yleistettävämpää ja paikallisia käytäntöjä laajempaa tietoa lapsen tilanteen arvioinnin eri tekijöistä. Yleistettävämmälle tutkimustiedolle oli tärkeä tarve, koska aiheesta tehtyä aiempaa tutkimusta oli aineistonkeruun toteuttamisen aikaan suomalaisesta lastensuojelututkimuksesta erittäin vähän (ks. kuitenkin esimerkiksi Hietämäki 2015) Tiedon tarve lastensuojelussa tehtävästä tilanearvioinnista oli myös ajankohtaista, koska lastensuojelulainsäädäntö oli uudistunut vuoden 2008 alussa. Lastensuojelulaki sisälsi tuolloin ensimmäistä kertaa säännöksiä lastensuojelun alkuvaiheen arvioinnista ja asiakkuuden määrittämisestä.

Kyselyaineisto (N=506) kerättiin sosiaalityöntekijöiltä vuonna 2010. Kysely toteutettiin käyttäen sähköistä kyselylomaketta, joka lähetettiin sosiaalityöntekijöiden sähköpostiin. Tutkimuksessa tavoitettiin lastensuojelun sosiaalityötä tekevät

sosiaalityöntekijät Manner-Suomen² kunnista ja saatiin kerättyä valtakunnallinen kyselytutkimusaineisto. Kyselyyn vastasivat kunnissa työskentelevät sosiaalityöntekijät, joiden tehtävänalaan kuuluivat lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun tehtävät. Tutkimusaineisto on ensimmäinen tässä laajuudessa kerätty lapsen tilanteen arviointiin keskittyvä tutkimusaineisto suomalaisessa lastensuojelututkimuksessa. Aiempaa tutkimusta vastaavalla aineistonkeruun toteutustavalla ja laajuudella ei ole tehty lastensuojelun tutkimuksessa Suomessa. Kansainvälistä, määrällisiin tutkimusmenetelmiin pohjautuvaa, tutkimusta aiheesta on toteutettu myös hyvin vähän.

Lastensuojelun sosiaalityötä tekevien sosiaalityöntekijöiden määrästä ei ollut saatavissa valtakunnallisesti vertailukelpoista kuntakohtaista tilasto- tai rekisteritietoa vuonna 2010. Tästä syystä tutkimuksen kohdejoukkoa ei voitu määrittellä otantana perusjoukosta, vaan sen lähtökohdaksi otettiin kokonaistutkimuksena toteutettava aineistonkeruu. Kokonaistutkimuksena tehtävä aineistonkeruu tarkoitti kohdejoukkoon kuuluvan kokonaispopulaation (lastensuojelun sosiaalityötä tekevät sosiaalityöntekijät) saavuttamista kokonaisuudessaan. Kokonaistutkimusta varten suuntaa-antavana tietona oli lääninhallitusten selvitysten pohjalta keräämä tieto lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden määrästä Suomessa vuonna 2008³. Lääninhallitusten selvityksen mukaan kunnissa työskentelevien lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden määrä oli 971.

Tutkimuksen aineistonkeruun tavoitteena oli tavoittaa Manner-Suomessa toimivat kuntien sosiaalityöntekijät, jotka tekevät työssään lastensuojelun sosiaalityötä. Jotta heidät oli mahdollista saavuttaa sähköisellä kyselyllä, aineistonkeruun suunnittelussa selvitettiin ensin lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden määriä ja sähköpostiosoitteita kuntien www-sivujen kautta. Koska kaikkia sosiaalityöntekijöiden yhteystietoja ei saatu kerättyä www-sivujen avulla, aloitettiin seuraavaksi yhteydenottojen tekeminen puhelimitse ja sähköpostitse kaikkiin Manner-Suomen kuntiin. Yhteydenottojen avulla pyrittiin tavoittamaan kaupunkien, kuntien ja kuntayhtymien sosiaali- ja terveystoimialan johtavat tai päättävät toimijat tutkimuslupan myöntämistä ja aineistonkeruun toteutusta varten. Kaikkiaan tutkimuslupaa ja sähköpostiosoitteita pyydettiin kaikista Manner-Suomen kunnista, joita vuonna 2010 oli 326 (Tutkimuslupahakemus, viestipohjat ja saatekirje liitteissä). Yhteystietojen kerääminen kunnista oli erittäin paljon aikaa ja organisointia vaatinut tutkimuksen toteuttamista valmisteleva vaihe. Yhteystietojen selvittämisessä ja yhteydenotoissa kuntiin avusti Lastensuojelun tarpeet, prosessit ja tuloksellisuus hankkeen tutkimussihteeri.

Tutkimuslupahakemuksessa pyydettiin lupaa toteuttaa kysely kunnassa toimiville lastensuojelun sosiaalityötä tekeville sosiaalityöntekijöille. Tutkimuslupahakemuksen mukana lähetettiin saatekirje ja tutkimuksessa käytettävä kyselylomake. Samalla kun kuntia pyydettiin toimittamaan lastensuojelutyötä tekevien sosiaalityöntekijöiden sähköpostiosoitteet, lupahakemuksessa varmistettiin, että tutkimuksessa voidaan käyttää sosiaalityöntekijöiden sähköpostiosoitteita tutkimuksen aineiston keräämiseen. Tutkimuslupahakemuksessa pyydettiin myös mainitsemaan, jos aineistonkeruulle oli kunnassa jokin este tutkimuslupahakemuksessa kuvatulle toteutustavalle. Erillisiä, kaupungin tai kunnan omia, tutkimuslupalomakkeita lähetettiin yhteensä 24 paikkakunnan sosiaali- tai terveystoimialan johtaville toimijoille.

Kaikkiaan tutkimuslupahakuprosessi ja sähköpostiosoitteiden saaminen tutkimuksen aineistonkeruun toteutusta varten oli pitkä, vaativa ja erittäin paljon työtunteja

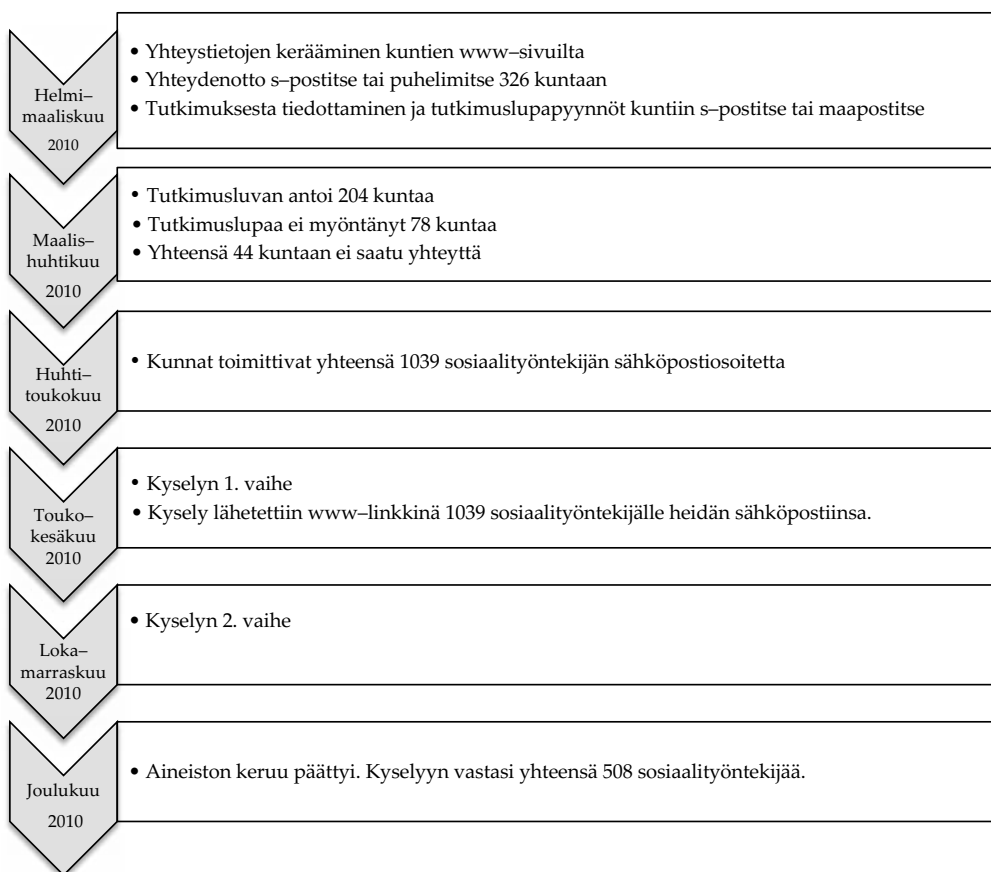
---

² Manner-Suomella tarkoitetaan Suomea lukuun ottamatta Ahvenanmaata.

³ Sosiaali- ja terveysministeriön selvitys sosiaalityöntekijätilanteesta yhdessä lääninhallitusten kanssa 2008.

vienyt työvaihe. Tutkimuslupahakuprosessi aloitettiin kuntien ja kuntayhtymien lastensuojelusta vastaaville ja johtaville sosiaali- ja terveydenhuollon toimialoille maaliskuussa 2010 ja se päättyi toukokuussa 2010 (ks. kuvio 4). Tutkimusluvan antoi lopulta 204 kaupunkia, kuntaa tai kuntayhtymää. Yhteensä 78 kuntaa ei antanut tutkimuslupaa ja 44 kuntaa ei vastannut yhteydenottopyyntöihin. Luvan antaneiden kuntien osuus oli 62 prosenttia kaikista Manner-Suomen kunnista. Lastensuojelun sosiaalityötä tekevien sosiaalityöntekijöiden sähköpostiosoitteita saatiin 1039 kappaletta.

Ennen aineistonkeräämisen aloittamista tutkimuksen kyselylomake testattiin yhteistyössä yhden suomalaisen keskisuuren kaupungin lastensuojelun sosiaalityötä tekevillä sosiaalityöntekijöillä. Kyselylomakkeen testauksen ja saatujen korjausehdotusten ja muiden huomioden jälkeen kyselylomake oli valmis käytettäväksi tutkimuksen aineistonkeruuta varten. Aineistonkeruun toteutuksessa ja hallinnoinnissa käytettiin verkkopohjaista Webropol-ohjelmistoa. Kyselyssä vastaajia informoitiin tutkimuksen tarkoituksesta ja tavoitteista sekä siitä, kenelle kysely on tarkoitettu. Vastaajat olivat myös tietoisia siitä, että tutkimukseen on haettu ja myönnetty lupa siltä taholta, joka yksittäisen kunnan osalta oli ollut luvan myöntäjänä. Kyselyn onnistumisen kannalta pidettiin tärkeänä, että vastaajat tiesivät heillä olevan työnantajan myöntämä lupa osallistua tutkimukseen työajalla. Vastaajien osallistuminen tutkimukseen oli kuitenkin vapaaehtoista.

Kuvio 3. Tutkimusaineiston keräämisen vaiheet.

Tutkimusaineiston kerääminen alkoi toukokuussa 2010, jolloin kyselylomake ja saatekirje lähetettiin henkilökohtaisena www-linkkinä 1039 sosiaalityöntekijälle heidän sähköpostiinsa (ks. kyselylomake ja saatekirje liitteissä 1 ja 2). Aineistonkeruun ensimmäinen vaihe päättyi heinäkuussa 2010. Aineiston määrän kasvattamiseksi kyselyssä toteutettiin toinen vaihe loka-joulukuussa 2010. Molemmat aineistonkeruun ajankohdat sisälsivät kaksi muistutusviestiä niille vastaanottajille, jotka eivät olleet osallistuneet kyselyyn vastaamiseen. Kyselyyn vastasi vuoden 2010 loppuun mennessä 508 sosiaalityöntekijää. Kyselyn vastausprosentti oli 49.

5.3 ARVIOINNIN TUTKIMINEN KYSELYNÄ JA KYSELYLOMAKKEEN LAADINTA

Määrälliseen tutkimusasetelmaan perustuvat tutkimukset ovat olleet suomalaisessa lastensuojelututkimuksessa melko harvinaisia. Laajoilla, valtakunnantasoisilla, tutkimusaineistoilla tehtyä tutkimusta on lastensuojelututkimuksessa vain vähän. Tämän tutkimuksen toteutustapa ja määrällinen tutkimusote tuovat uudenlaista lähestymistapaa lastensuojelun tutkimuksen metodologisiin mahdollisuuksiin ja tutkimustiedon tuottamisen tapoihin. Tutkimuksen metodologiset valinnat ovat määrittäneet sitä, miten tutkimuskohdetta on lähestytty ja missä muodossa sitä on tarkasteltu. Tutkimuksen metodologisiin valintoihin liittyy epistemologia, jolla tarkoitetaan tiedon saavuttamisen mahdollisuuksia ja edellytyksiä. Se määrittää tiedon ja todellisuuden luonteeseen liittyviä tieteenfilosofisia ajattelutapoja, joihin tutkimuksen menetelmälliset valinnat ovat perustuneet (Haaparanta ja Niiniluoto 2016)

Metodologisesti tieteenfilosofiset tutkimussuuntaukset on totuttu jakamaan määrälliseen ja laadulliseen tutkimusotteeseen. Nämä suuntaukset kiinnittyvät sosiaalityhteellisessä tutkimuksessa epäsuorasti luonnontieteelliseen positivismiin ja humanistiseen ihmistieteeseen (Gibbs 2001; Räsänen 2005). Jako koskee niin tutkimuksen teoreettis-metodologisia lähtökohtia kuin aineistojen käsittelyn tekniikoita. Eri tutkimusotteilla voidaan lähestyä samoja tai erilaisia tutkimuskysymyksiä, mutta näkökulma aineistoon riippuu siitä, millaisessa muodossa aineisto on. Määrällisessä tutkimuksessa tutkimushavainnot ovat numeerisia ja laadullisessa enemmän kielellisiä.

Pertti Tötön (2005) ja Kyösti Raunion (1999) mukaan tutkimusaineisto on kuitenkin aina konstruktio todellisuudesta, mutta se ei kuitenkaan edusta todellisuutta itsessään, koska tyhjentävää totuutta todellisuudesta on mahdoton tavoittaa. Määrällinen ja laadullinen aineisto ovat yhtä lailla konstruktioita (Gibbs 2001). Ne ovat tieteellisesti kerättyjä, muodostettuja, jäsennettyjä ja rakennettuja. Molemmissa on kyse todellisuuden yksinkertaistamisesta ja sen suhteuttamisesta. Molemmissa pyritään tarkastelemaan jotain tiettyä ilmiötä havainnoimalla. Havainnot typistetään tai pelkistetään numeeriseen muotoon määrällisessä tutkimuksessa ja kielelliseen muotoon laadullisessa tutkimuksessa. Hannu Uusitalon (2001, 45) mukaan määrällisessä tutkimuksessa ei ehkä ole niinkään kyse merkitysmailmoista tutkittavasta asiasta, vaan ulkoisesta, rakenteellisesta maailmasta, ja sen vaikutuksesta tutkittaviin. Puhtaimmillaan määrällisessä tutkimuksessa on kyse enemmän syistä, seurauksista ja vaikutuksista kuin merkityksistä ja kielestä (Töttö 2005, 84).

Määrällisessä tutkimuksessa nousee färkeäksi se, miten onnistuneesti tutkimuskysymysten strukturointi on tehty ja toteutettu. Määrällisessä tiedonmuodostuksessa on merkittävää annettujen vastausvaihtoehtojen kattavuus, käytettyjen käsitteiden yksitulkintaisuus ja kysymysten selkeys. Tätä tutkimusta varten laadittiin kyselylomake,

johon muodostettiin laaja joukko kysymyksiä ja väittämiä mittaamaan ja kuvaamaan lapsen tilanteen arviointia ja sen eri tekijöitä. Kyselylomakkeelle muodostettujen kysymysten ja väittämien tarkoituksena oli lapsen tilanteen arvioinnin teoreettisten ja abstraktien käsitteiden kääntäminen havaintojen kielelle ja mitattavaan muotoon (Ketokivi 2015, 80; Vehkalahti 2008, 18). Lapsen tilanteen arvioinnista ei ole olemassa yhtä teoriaa, jota testataan tai johon olisi muodostettu valmiita mittareita. Kyselylomakkeessa ei ollut myöskään mahdollista hyödyntää aiemmin käytettyjä ja testattuja mittareita, koska vastaavaa kyselytutkimusta ei ollut aiemmin tehty. Tästä syystä kyselyn ja siihen muodostettujen kysymysten luonne on ollut enemmän kartoittavaa ja kuvailevaa kuin selittävää tietoa tavoitteleva. Kyselylomakkeen kysymykset kuvaavat arviointia ilmiönä ja perustuvat arvioinnin teoreettisiin lähtökohtiin. Tutkimuksessa arviointi on jäsennetty arvioinnin edellytyksiin, toteutukseen ja sisältötekijöihin.

Kyselylomakkeeseen tehtyjen kysymysten ja väittämien avulla tavoiteltiin toisaalta sosiaalityöntekijöillä olevaa yleistä tietoa lastensuojelun sosiaalityössä tehtävästä lapsen tilanteen arvioinnista. Toisaalta tavoitteena oli myös saada esille sosiaalityöntekijöillä olevaa ammatillista osaamista arvioinnin tekemisessä huomioitavista eri tekijöistä, arvioinnin tekemisen tavoista sekä kuvata sitä, mitkä organisatoriset tekijät ovat yhteydessä lapsen tilanteen arviointiin. Kyselylomakkeen sisällöllinen rakenne on kuvattu taulukossa 1. Kyselylomakkeen rakenne mukailee teoreettista ymmärrystä arvioinnista, sen sisältötekijöistä, työntekijätason tekijöistä ja organisaatiotason tekijöistä.

Taulukko 1. Kyselylomakkeen rakenne ja sisältö.

A. osa	• henkilö- ja koulutustaustaa koskevat taustakysymykset
B. osa	• yleinen tieto lapsen tilanteen arvioinnista • oma tapa tehdä arviointia • kokemus arvioinnissa huomioitavista tekijöistä • näkemys omasta osaamisestaan arvioinnissa
C. osa	• työnantajana toimivaan organisaatioon liittyvät kysymykset
D. osa	• työtä ja työpaikkaa tarkentavat taustakysymykset

Kyselylomake sisälsi 53 kysymystä tai väittämää ja se oli jaettu eri aihealueita sisältäviin osiin A, B, C ja D. Kyselylomakkeen osassa A kysyttiin vastaajan henkilöä ja koulutusta koskevia taustakysymyksiä. Osassa B kartoitettiin erilaisten väittämien kautta vastaajan näkemystä ja hänellä olevaa yleistä tietoa lapsen tilanteen arvioinnista. Osassa B oli kysymyksiä arvioinnin sisällöstä, arvioinnissa huomioitavista tekijöistä ja väittämiä vastaajan omasta tavasta tehdä arviointia sekä väittämiä vastaajan näkemyksistä osaamisestaan ja tietotasostaan lapsen tilanteen arvioinnissa. Kyselylomakkeen osa C sisälsi kysymyksiä vastaajan työnantajana toimivasta organisaatiosta. Viimeinen osa D täydensi vastaajan työtä ja työpaikkaa koskevia taustatekijöitä. Kyselylomake sisälsi kaikkiaan 23 sivua. Vastaajalta kulunut vastaamisaika kyselyyn oli noin 20-30 minuuttia. Lomake käännettiin ruotsiksi ja vastaaminen oli mahdollista suomen- ja ruotsinkielellä.

Arvioinnin sisältöä kuvaavia muuttujia olivat kysymykset, jotka sisälsivät tietoa arvioinnissa huomioitavista asioista ja sosiaalityöntekijöiden tavasta tehdä arviointia. Arvioinnin sisällöllisten tekijöiden muodostamisessa kiinnostus kohdistui ensinnäkin siihen, mitä lapsesta, vanhemmasta ja perheestä arvioidaan ja toiseksi siihen, kuinka

usein näitä eri tekijöitä huomioidaan arvioinnissa, jolloin kiinnostus kohdistui arvioinnissa huomioitavien tekijöiden yleisyyteen. Arvioinnin sisältöön kuului sen kuvaaminen, mitä asioita arvioinnissa arvioidaan lapsesta itsestään, hänen vanhemmastaan ja perheestään, kun sosiaalityöntekijä arvioi 3–12-vuotiaan lapsen tilannetta.

Arvioinnin sisältöä käsittelevään kysymysosaan tehtiin ikärajaus kyselylomakkeen suunnitteluvaiheessa, koska tiedonkeruussa kiinnostus haluttiin kohdistaa lastensuojelussa olevien pienten- ja kouluikäisten lasten arviointiin. Ikärajaus 3–12-vuoteen sisälsi pikkulapsivaiheen ja alakouluikäisen lapsen ikäkauden. Ikärajausta perusteltiin sillä, että lastensuojelun tutkimuksessa ei ollut riittävästi tutkittua tietoa lasta ja hänen kasvuympäristöään koskevasta tilannearvioinnissa huomioitavista asioista, kun kyseessä on muu kuin nuoruusikäinen lapsi. Kouluikäisistä lapsista on muuta tutkimustietoa verrattain hyvin esimerkiksi kouluterveyskyselyiden, OECD:n maa-kohtaisten kyselyiden ja Pisa-tutkimusten tulosten muodossa, mutta lastensuojeluun kohdentuen huomattavasti vähemmän. Ikärajaus suunniteltiin myös kyselylomakkeen toimivuuden kannalta. Ikärajuksen ajateltiin helpottavan vastaajaa peilaamaan paremmin kysyttävää asiaa ja kohdistamaan sen vastaajan omassa työssään tekemän arvioinnin sisältöön sopivammaksi.

Lapsen tilanteen arviointia kuvattiin tutkimuksessa siihen liittyvien sisällöllisten tekijöiden lisäksi tutkimalla myös sosiaalityöntekijöiden arvioinnin tekemisen tapaa. Arvioinnin tekemisen tapaa tutkittiin esimerkiksi kysymyksillä, jotka kuvasivat sitä, miten sosiaalityöntekijä toteuttaa oman arvionsa mukaan arviointia työssään ja kuinka usein hän käyttää arvioinnissa apunaan siihen tarkoitettuja eri menetelmiä tai välineitä. Arvioinnin tekemisen tapaa kuvaavien kysymysten ja väittämien muodostamisen avulla tavoiteltiin myös tietoa siitä, kuinka systemaattinen ja analyttinen lapsen tilanteen arvioinnin tekemisen tapa sosiaalityöntekijöillä on, miten arvioinnissa tarvittavaa tietoa kerätään ja kuinka arvioinnissa huomioidaan sen eri osapuolia, erityisesti lasta.

Arvioinnin orientaatiota ja lähestymistapaa kartoittavat kysymykset pyrkivät tuottamaan tietoa tekijöistä, jotka suuntaavat ja antavat lähtökohdan sosiaalityöntekijän työtavalle arvioinnissa. Kysymysten muodostaminen kohdentui esimerkiksi siihen, mikä on lastensuojelussa tehtävän lapsen tilanteen arvioinnin lähtökohta. Vastaajan työorganisaatiota kuvaavat kysymykset puolestaan tuottivat tietoa lapsen tilanteen arviointia tekevien sosiaalityöntekijöiden työpaikoista ja työyhteisöistä, erityisesti työyhteisöjen kokoonpanosta ja työntekijämäärästä, arviointiin käytetyn ajan riittävydestä, työnantajana toimivan organisaation tavoitesuuntautuneisuudesta, kannustuksesta ja kehittämismyönteisyydestä.

5.4 TUTKIMUSEETTISET KYSYMYKSET

Tutkimuksen luotettavuus ja sen tulosten uskottavuus edellyttävät, että tutkimuksen tekemisessä noudatetaan hyvää tieteellistä käytäntöä ja tutkimuseettisiä periaatteita (TENK 2012). Hyvään tieteelliseen käytäntöön kuuluu, että tutkimus suunnitellaan, toteutetaan ja raportoidaan tieteelliselle tiedolle asetettujen vaatimusten edellyttämällä tavalla. Tässä tutkimuksessa tutkimuseettiset kysymykset on pyritty huomioimaan kaikissa tutkimuksen teon vaiheissa. Tämä tutkimus on lähtökohtaisesti haluttu tehdä huolellisesti ja tarkasti, koska lastensuojeluun liitetään herkästi mielikuva arkaluonteisesta tutkimusaiheesta. Arkaluonteisuus ja tutkimuseettinen herkkyys koskevat erityisesti lastensuojelun asiakkuuden ja asiakkaiden tutkimusta. Vaikka tässä tutkimuksessa ei tutkita lastensuojelun asiakkuutta, eivätkä tutkimuksen kohdejoukkona

ole lastensuojelun asiakkaat, koettiin tutkimuksen aihe ja sen kohdejoukko kuitenkin siinä määrin arkaluonteiseksi, että tutkimuksen aineistonkeruun hankinnan tapaan kiinnitettiin tutkimuseettisiä huomioita jo tutkimuksen suunnitteluvaiheessa.

Tutkimuseettisesti oli tärkeää, että tutkimuksen toteuttamiselle haettiin tutkimuslupaa kaikista Manner-Suomen kunnista. Tutkimuslupan saaminen katsottiin olevan edellytys tutkimuksen onnistuneisuudelle ja tieteellisesti kestäväälle tiedonhankinnalle. Tutkimuslupahakemuksessa pyydettiin lupaa toteuttaa tutkimus kunnan sosiaalityöntekijöille tutkimuslupahakemuksessa kuvatulla tavalla. Tutkimuksen onnistumisen kannalta merkitsevää oli, että tutkimukseen osallistuvilla sosiaalityöntekijöillä oli tieto, että heillä on työnantajaorganisaation myöntämä lupa osallistua tutkimukseen. Heillä oli myös tiedossa, että he voivat osallistua tutkimukseen työajalla. Tutkimuksesta informointi sosiaalityöntekijöille pyrittiin tekemään mahdollisimman avoimesti ja vastuullisesti. Tutkimukseen osallistujille kerrottiin esimerkiksi, että yksittäisen vastaajan tiedot eivät tule näkyviin missään tutkimuksen vaiheessa.

Tutkimuseettisesti tärkeänä tiedonhankintatapana pidettiin sitä, että tutkimus toteutettiin vastaajien henkilökohtaisen vastauslinkin kautta. Näin varmistettiin se, että vastaajan oli mahdollista keskeyttää vastaaminen ja jatkaa sitä myöhemmin. Henkilökohtainen vastauslinkki esti myös sen, että kukaan tutkimukseen osallistunut ei voinut vastata kyselyyn enempää kuin yhden kerran. Henkilökohtainen vastauslinkki varmisti myös sen, että kukaan tutkimuksen kohdejoukkoon kuulumaton ei voinut osallistua siihen. Henkilökohtaisen vastauslinkin kautta tutkimuksen toteutusta oli mahdollista hallinnoida teknisesti niin, että tutkimukseen osallistumisen muistutuspyynnöt menivät vain niille vastaanottajille, jotka eivät olleet vielä osallistuneet tutkimukseen.

Tutkimusaineiston tallentaminen ja säilytys on tehty erityisellä tarkkuudella voimassa olevan tietosuojalainsäädännön mukaisesti. Tutkimusaineisto on talletettu riittävällä tietosuojauksella niin, että siihen ei ole ollut pääsyä muilla kuin tutkimuksen tekijällä. Tutkimusaineiston alkuperäistä tiedostoa on säilytetty erityisellä huolellisuudella. Tutkimusaineiston tallentaminen ja muokkaus on tehty luottamuksellisesti vain tutkimuksen tekijän toimesta. Tutkimusaineiston muokkaus SPSS-tiedostomuotoon on tehty tarkasti ja niin, että yksittäistä vastaajaa ei ole ollut mahdollista tunnistaa missään aineiston käsittelyn tai analyysin vaiheessa. Tutkimukseen osallistuneiden vastaajien paikkakuntatiedot ovat olleet tietoja, jotka on haluttu suojata tutkimuksessa täysin. Tutkimusaineiston käsittely ja tilastolliset analyysit on tehty hyvää tieteellistä tutkimusmenetelmäosaamista käyttäen. Tutkimusaineistoa ei ole tarkoituksellisesti muokattu tutkimusta varten, vaan lähtökohtana on ollut objektiivisuus tutkimusaineiston tietoa kohtaan. Tutkimuksesta saatuja tietoja ei ole käytetty muuhun kuin tutkimustarkoitukseen. Tutkimuksen tietoja ei ole myöskään käytetty muuhun kuin tämän nimenomaisen tutkimuksen tarkoitukseen. Tietoja ei ole luovutettu sivullisille missään tutkimuksen teon vaiheessa.

5.5 TUTKIMUSAINIESTON EDUSTAVUUS

Tutkimusaineisto on laaja (N=506) ja kattaa määrällisesti melko hyvin tutkimuksen kohdejoukon. Suomalaisessa lastensuojelututkimuksessa tutkimusaineisto on ensimmäisiä tutkimusaineistoja, jossa on pyritty saavuttamaan lastensuojelun sosiaalityötä tekevät sosiaalityöntekijät mahdollisimman laajasti. Aineiston kadon ja edustavuuden analyysia on kuitenkin ollut vaikea tehdä, koska tutkimuksen perusjoukkoa kuvaavaa vertailukelpoista tietoa ei ollut saatavissa tutkimuksen toteutuksen aikaan.

Esimerkiksi kuntakohtaista tai alueellista katoanalyysia ei ole ollut mahdollista tehdä. Tutkimuksen toteuttamiseen antoi luvan 62 prosenttia Manner-Suomen kunnista, kyselyn vastausprosentti oli 49 prosenttia ja kaikkiaan kyselyyn osallistui 508 sosiaalityöntekijää. Vaikka kadon analyysia ei ole ollut mahdollista tehdä, voidaan kuitenkin todeta, että tutkimuksessa onnistuttiin saavuttamaan määrällisesti mitattuna melko hyvin tutkimuksen kohdejoukko eli lastensuojelun sosiaalityötä tekevät sosiaalityöntekijät Suomessa. Sitä, kuinka hyvin tutkimuksessa tässä todellisuudessa onnistuttiin, ei voida kuitenkaan todeta.

Vastaajien työpaikan sijainnin ja kunnan koon mukaan tehty kuntakokoryhmitys (ks. Tilastokeskus 2010) jakaantui aineistossa melko tasaisesti (ks. taulukko 2). Noin kolmannes vastaajista työskenteli kaupunkimaisella paikkakunnalla tai taajaan asutulla paikkakunnalla ja vajaa kolmannes maaseutumaisella paikkakunnalla. Suuralueittain tehty aluejako osoittaa kuitenkin enemmän hajontaa vastaajien työpaikan sijainnin mukaan. Vastauksia oli eniten Etelä-Suomesta ja vähiten Itä-Suomesta.

Taulukko 2. Vastaajat kuntaryhmityksen ja suuralueen mukaan, % (N).

	% (N)
Kuntaryhmitys	
kaupunkimainen (>15000)	34 (160)
taajaan asuttu (4000–15000)	35 (166)
maaseutumainen (<4000)	31 (143)
yht.	100 (469)
Suuralue	
Etelä-Suomi	42 (212)
Länsi-Suomi	30 (148)
Itä-Suomi	11 (56)
Pohjois-Suomi	17 (83)
yht.	100 (499)

Kadon syitä on vaikea tietää tai arvioida kyselyn toteutuksen jälkeen. Aineiston kadon välttämiseksi kyselyn toteuttaminen pyrittiin suunnittelemaan hyvin ja sen ajoittamista harkittiin ennakoita, jotta ajankohta vastaamiseen olisi vastaajien kannalta hyvä. Aineistonkeruun ensimmäinen vaihe ajoittui tapahtuvaksi ennen kesälomia ja toinen vaihe kesän jälkeen syksyllä kesälomien jälkeen, mutta kuitenkin ennen joulua. Aineiston kadon vähentämiseksi tutkimuksessa toteutui kaksi muistutuskertaa niille vastaajille, jotka eivät olleet vielä vastanneet kyselyyn.

Kadon pohdinnassa on hyvä huomioida myös, että aineistoon syntyi katoa jo tutkimuslupahakuvaiheessa, koska tutkimuslupan antaneiden kuntien osuus kaikista kunnista oli 62 prosenttia. Kuntien, joista ei myönnetty tutkimuslupaa tai joihin ei saatu yhteyttä osuus oli 38 prosenttia. Näissä kunnissa työskentelevien sosiaalityöntekijöiden määrää ei tiedetä. Aineiston koon suhdetta perusjoukkoon puolustaa kuitenkin tilastotieteeseen perustuva tieto otoskoon merkityksestä perusjoukkoa koskevista päätelmissä. Otokoko ja perusjoukon koko eivät ole suoraan verrannollisia. Tilastollisessa testauksessa keskiarvon keskiarvo pienenee, kun aineiston koko kasvaa, jolloin

aineiston perusteella voidaan tehdä tarkempia tutkimuksen perusjoukkoa koskevia päätelmiä (Nummenmaa 2009, 153). Mitä suurempi tutkimusaineisto on, sitä enemmän se todennäköisesti muistuttaa perusjoukkoa. Tähän perustuen tutkimusaineisto voidaan katsoa riittävän laajaksi ($N > 500$) lapsen tilanteen arviointiin liittyvien tilastollisten yhteyksien analyysiin.

Tutkimusaineistoa voi arvioida myös siitä näkökulmasta, onko tilastollisilla analyysimenetelmillä tehty testaus kokonaistutkimuksessa mielekäästä, koska tilastollisen testauksen tarkoituksena on tutkia, voiko otoksesta saatuja tuloksia yleistää koko perusjoukkoon. Testausta ei olisi välttämättä tarpeellista tehdä, koska saadut tulokset koskevat kokonaistutkimuksessa koko tutkittavaa joukkoa (Valkonen 1979). Tässä tutkimuksessa päädyttiin kuitenkin siihen, että testausta voidaan käyttää muuttujien eri luokkien välillä havaittujen erojen ja yhteyksien suuruuden arviointiin eli sen tutkimiseen, ovatko aineistossa havaitut erot niin suuria, että sellaisten erojen syntyminen sattumalta olisi hyvin epätodennäköistä (Valkonen 1976; Nummenmaa 2009, 153). Kaikilta tutkittavilta ei myöskään saatu vastausta, vaan aineiston kokonaisjoukkoon sisältyy katoa. Kadosta huolimatta aineiston koko on kuitenkin riittävän suuri ($N > 500$) tilastolliseen testaamiseen eli sen testaamiseen, että havaittu ilmiö johtuisi tämän kokoisessa otoksessa jostain muusta kuin sattumasta.

5.6 TUTKIMUKSEN RELIABILITEETTI JA VALIDITEETTI

Tutkimuksen ja siinä käytettävän aineiston luotettavuutta ja pätevyyttä tarkastellaan validiteetin ja reliabiliteetin käsitteiden avulla. Validiteetti kertoo, mitataanko tutkimuksessa, sitä mitä pitää mitata ja reliabiliteetti kertoo, miten tarkasti mittaus on tutkimuksessa tehty (Vehkalahti 2008, 41). Edellistä kutsutaan tavallisesti tutkimuksen pätevyydeksi ja jälkimmäistä tutkimuksen luotettavuudeksi tai toistettavuudeksi. Validiteettia ja reliabiliteettia tulee tarkastella sekä tutkimusmenetelmän että tulosten ja niistä johdettujen päätelmien kautta. Validiteetti on kuitenkin mittauksen luotettavuuden kannalta ensisijainen peruste. Jos tutkimuksessa ei ole onnistuttu mittaamaan oikeita asioita tai tutkimuksen toteutus on epäonnistunut, ei reliabiliteetilla ole merkitystä.

Validiteetin ja reliabiliteetin tarkastelu on sosiaalitieteellisessä tutkimuksessa keskeistä, koska käytettävät käsitteet eivät usein ole selvärajaisia, vaan enemmän monitulkintaisia ja vaikeaselkoisia (Neuman 2006, 115). Validius liittyy tutkimuskäsitteiden operationalisoinnin onnistuneisuuteen eli siihen, vastaako operationalisointi tutkittua käsitettä ja tutkimusaihetta. Validiteetin avulla arvioidaan sitä, kuinka hyvin tutkimus, sen käsitteiden määrittely ja tutkimuksen toteutus sopivat todelliseen kuvaan tutkimusaiheesta. Validiteetti on silloin hyvä, kun tutkimuksen kohderyhmä, kysymykset ja käytetyt mittaustavat ovat vastaavat toisiaan. Tutkimusmenetelmän validiteettia voidaan tarkastella esimerkiksi sisäisen, ulkoisen ja rakenteellisen validiteetin käsitteillä. (Vilka 2005.)

Tutkimus on sisäisesti validi (pätevä), kun tutkimustulokset osoitetaan perustellusti olevan tutkimusprosessin tulos. Sisäisen validiuden arviointi kohdistuu tutkimuksessa valittuun teoreettiseen viitekehukseen, määriteltäviin käsitteisiin, aineiston keräämisen tapaan, aineiston keräämisessä käytettyihin kysymyksiin, tutkimiseen, tulkintaan, päättelyyn ja tuloksiin (Vilka 2005). Tässä tutkimuksessa on pyritty todentamaan tutkimuksen korkeaa sisäistä validiteettia kuvaamalla koko tutkimusprosessi mahdollisimman tarkasti, perustelemalla tutkimuksessa tehdyt valinnat sekä painottamalla tulosten tulkinnan ja ymmärtämisen suhteuttamista tutkimuksen

teoreettiseen taustaan. Tutkimus ja sen aineistonkeruu on tehty suunnitelmallisesti ja huolellisesti. Tutkimuksen aineistonkeruun valmisteluun ja suunnitteluun käytettiin huomattavan paljon aikaa, koska määrällisen tutkimusaineiston keräämisen toteuttamista näin laajasti ei ollut aiemmin lastensuojelun tutkimuksessa tehty ja haluttiin varmistaa tutkimuksen onnistuminen. Tutkimusaineiston kerääminen tuli tehdä tarkasti ja suunnitelmallisesti myös siksi, että valtakunnallista rekisteritietoa ei ollut saatavissa lastensuojelun sosiaalityöntekijöistä. Tästä johtuen tutkimuksen validiteetin kannalta oli merkittävää, että tutkimuksessa tavoiteltiin lähtökohtaisesti laajaa vastaajajoukkoa ja siinä myös onnistuttiin.

Lapsen tilanteen arvioinnin käsitteen operationalisointiin kiinnitettiin erityistä huolellisuutta, koska vastaavaa aiempaa tutkimusta ja niiden empiirisiä toteutuksia (esimerkiksi aiempaan tutkimukseen perustuvia validoituja mittareita) ei ollut käytettävissä. Tästä johtuen tutkimuksen toteuttamisen lähtökohtana oli kuvailevan ja kartoittavan tiedon kerääminen lapsen tilanteen arvioinnista. Koska valmiita mittareita ei ollut mahdollista käyttää, tutkimuksessa pyrittiin mahdollisimman kattavaan tiedonkeruuseen käyttämällä useita kysymyksiä ja kysymystyyppejä, jotka kartoittivat arviointiin kohdistuvaa tietoa eri näkökulmista. Useiden eri kysymysten ja kysymystapojen käyttäminen on ollut perusteltua myös siksi, että arviointi käsitteenä oli tutkimuksen aineistonkeruun toteuttamisen aikaan vielä melko uutta lastensuojelussa. Vuoden 2007 lastensuojelulaissa arviointi ilmaistiin enemmän selvittämisen käsitteellä kuin arvioinnin käsitteellä. Tutkimuksessa arvioinnin käsitteen käyttäminen selvittämisen sijaan oli kuitenkin perusteltua, koska asiakastyössä tehtävä arviointi on ollut sosiaalityön lähtökohtana jo useiden vuosikymmenten ajan (esimerkiksi Kananoja ja Pentinmäki 1977).

Kysymysten vastausasteikkojen muotoiluun kiinnitettiin erityistä tarkkuutta, jotta vastausasteikot olisivat riittävän erottelevia ja tasavälisiä. Sisäistä validiteettia varmennettiin myös sillä, että kyselylomakkeen rakenne, käytetyt käsitteet ja kysymykset olivat selkeästi kuvatut. Kyselyyn vastaaminen tehtiin mahdollisimman helpoksi teknisesti ja sisällöllisesti. Kyselylomakkeen esitestauksella varmennettiin lomakkeen tekninen ja sisäinen toimivuus ennen aineistonkeruun aloitusta. Esitestauksen tarkoitus oli paljastaa kyselylomakkeen epätarkkuudet ja välttää näin esimerkiksi systemaattisten virheiden mahdollisuus kyselyssä. Sähköinen aineistonkeruu mahdollisti sen, että vastaaja pystyi keskeyttämään vastaamisen ja palaamaan siihen uudelleen. Näin pyrittiin vähentämään kyselyn keskeyttäneiden määrää ja varmentamaan kyselyn korkeaa vastausprosenttia.

Tutkimusaineiston vinouden ja kadon analyysi liittyvät sisäisen validiteetin arviointiin. Tutkimusaineiston sisäistä vinoutta tai kadon analyysia ei ole ollut mahdollista tehdä, koska niiden toteamiseen tarvittavia perusjoukon tietoja ei ole ollut käytettävissä. Tutkimusaineiston vinous ja kadon toteaminen vaikuttavat tutkimuksen ulkoisen validiteetin arviointiin. Ulkoisella validiteetilla tarkoitetaan tutkimuksen tulosten yleistettävyyttä, jonka toteutuminen on paljolti riippuvainen aineiston vinoudesta ja kadon analyysistä. Tämä tutkimus suunniteltiin niin, että lähtökohtana oli mahdollisimman hyvä kattavuus koko tutkimusjoukosta. Aineistoon kuitenkin sisältyi katoa jo tutkimuslupavaiheessa, koska kaikista kunnista ei saatu tutkimuslupaa. Voidaan ajatella, että tutkimusjoukon valinta on ainakin jossain määrin vino, koska tutkimukseen osallistuneet sosiaalityöntekijät edustavat vain osaa perusjoukosta. Tutkimuksen vastausprosentti (49 prosenttia) on kuitenkin verrattain hyvä ja aineiston koko (n=506) riittävän suuri tilastollisen analyysin tekemiseen, niin että satunnaisvirheiden mahdollisuus on pieni. Tutkimuksen yleistettävyyteen tulee kuitenkin

suhtautua niin, että tutkimusta ei voida yleistää koskemaan koko perusjoukkoa, vaan tutkimus kuvaa tutkimukseen osallistuneita sosiaalityöntekijöitä ja tulokset voidaan perustaa koskemaan vain tätä tutkittavaa joukkoa.

Reliabiliteetti tarkoittaa käytetyn tutkimusmenetelmän ja käytettyjen mittareiden kykyä saavuttaa tarkoitettuja tuloksia. Sillä tarkoitetaan tutkimuksessa käytettyjen mittareiden johdonmukaisuutta ja yhtenäisyyttä. Sitä, että mittarit mittaavat kokonaisuudessaan samaa asiaa ja mittarin kykyä antaa ei-sattumanvaraisia tuloksia. Reliabiliteetin avulla arvioidaan siis sitä, kuinka hyvin tutkimusaineisto kuvaa todellisuutta. Mittauksen reliabiliteetti on sitä parempi, mitä vähemmän siihen sisältyy mittausvirhettä. Mittausvirheitä pyrittiin välttämään tutkimuksessa kiinnittämällä tarkkuutta ja erityistä huolellisuutta kyselylomakkeen kysymysten ja vastausasteikkojen muotoiluun. Kyselylomakkeen kysymykset muodostettiin niin, että vastaaminen ja kysymysten ymmärtäminen olisi vastaajalle mahdollisimman helppoa ja selkeää. Kysymykset asetettiin niin selkeiksi, että kysymysten väärinymmärtämisen mahdollisuus olisi pieni ja kysymykset ymmärrettäisiin niin kuin tutkimuksessa on tarkoitettu. Tutkimuksen aineiston tallennus ja käsittely on tehty tarkasti ja niin, että virheellisten tallennusten mahdollisuus on pyritty minimoimaan. Kyselyaineisto kerättiin sähköisesti, jolloin tutkimusaineisto oli tallennettavissa ja siirrettävissä sellaisenaan SPSS tilasto-ohjelmaan. Aineiston muokkaus tilastolliseen matriisiin tehtiin erityisen tarkasti ja harkintaa käyttäen. Matriisin muokkaamisen aikana tehtiin myös aineistoon mahdollisesti tulleiden virheiden tarkastaminen.

Vaikka tässä tutkimuksessa ei voitu käyttää valmiita mittareita, tarkoitetaan mittareilla tutkimusaineistossa olleita samaa asiaa mittaavia asenneväittämiä- tai kysymysjoukkoja. Näiden muuttujien keskinäiseen korrelaatioon perustuen on aineiston analyysivaiheessa muodostettu summamuuttujia mittaamaan aineiston muuttujajoukoista muodostuneita ulottuvuuksia. Näiden muuttujajoukkojen mukaan muodostettujen summamuuttujien konsistenssia eli yhtenäisyyttä mitata samaa asiaa, on testattu Cronbachin alfa-kertoimella. Cronbachin alfa-kertoimen perustuu muuttujien välisiin korrelaatioihin.

5.7 KÄYTETYT TUTKIMUSMENETELMÄT JA AINEISTON ANALYYSIN ETENEMINEN

Tutkimusaineiston analyysissä on kuvattu lapsen tilanteen arviointia ilmiönä suomalaisessa lastensuojelun sosiaalityössä. Aineiston käsittely perustuu eksploratiiviseen, tutkittavaa ilmiötä kartoittavaan, analyysiin. Eksploratiivisen analyysin tarkoituksena on tutkia, millaisia piileviä eli latenteja ulottuvuuksia aineistosta löytyy rajaamatta etukäteen niiden määrää tai analyysin luonnetta (Metsämuuronen 2008).

Analyysissä on tutkittu arviointiin yhteydessä olevia tekijöitä ja arviointia selittäviä tai ennustavia tekijöitä. Tutkimustulosten tulkinta perustuu aineistosta esille saatavien havaintojen ja ulottuvuuksia kuvaamiseen ja tulkintaan. Aineiston analyysissä on käytetty kuvailevina menetelminä suoria jakaumia, ristiintaulukointia ja keskiarvoihin perustuvia analyyssejä. Monimuuttujamenetelminä on käytetty pääkomponenttianalyysia, varianssi- ja regressioanalyysia sekä logistista regressioanalyysia. Aineistoon on käytetty pääsääntöisesti parametrisiä analyysimenetelmiä. Analyysit on tehty IBM Statistics SPSS ohjelman versiolla 23.

Kahden muuttujaan välisiä yhteyksiä on havainnollistettu ristiintaulukoinnilla. Ristiintaulukoinnissa on tarkasteltu yhden kategorisen muuttujan jakaumia erikseen

toisen kategorisen muuttujan luokissa. Ristiintaulukoinnin yhteydessä käytettävä tilastollisen merkitsevyyden testi on ollut luokitteluasteikollisille muuttujille sopiva khiin neliö-testi. Sen avulla on tutkittu ovatko ristiintaulukossa havaitut muuttujaryhmien väliset erot riittävän suuria, jotta riippuvuus voidaan yleistää perusjoukkoon. (Metsämuuronen 2002; Treiman 2014.)

Tutkimusaineiston analyysissä on hyödynnetty pääkomponenttianalyysia aineistoon sisältyvän tiedon tiivistämisessä, tutkittaessa muuttujien välisten korrelaatioiden vahvuutta ja valittaessa yhteenlaskettavia muuttujia summamuuttujiksi mittaamaan arvioinnin eri osatekijöitä (Jolliffe 1986; Jolliffe ja Cadima 2016). Pääkomponenttianalyysin tavoitteena on ollut laajan aineiston sisältämän informaation pelkistäminen yksinkertaisempaan muotoon komponenttien muodostamisen avulla. Pääkomponenttianalyysia on käytetty myös tietynlaisena ensianalyysinä, jonka avulla on saatu viiheitä jatkoanalyysia varten muuttujien välisestä yhteisvaihtelusta.

Pääkomponenttianalyysi valikoitui analyysiperusteeksi, koska tutkimuksessa ei ollut aiempaan teoriatietoon ja tutkimustietoon pohjautuvia ennako-oletuksia komponenttien määrästä tai niihin liittyvistä muuttujista. Pääkomponenttianalyysia on käytetty kartoittavana, eksploratiivisena, menetelmänä. Pääkomponenttianalyysi on eräänlainen faktorianalyysin muoto. Se ei kuitenkaan perustu mihinkään tilastolliseen malliin toisin kuin faktorianalyysi (Nummenmaa 2009, 409; Metsämuuronen 2008, 17). Molemmat menetelmät tiivistävät keskenään korreloivat muuttujat alkuperäisiä muuttujia harvemmiksi muuttujajoukoiksi, pääkomponenteiksi tai faktoreiksi.

Pääkomponenttianalyysissä lopullinen komponenttimalli rakentuu usein erilaisen muuttujakokeilujen kautta (Nummenmaa 2009; Jolliffe ja Cadima 2016). Muuttujien määrän valinnalla on ollut merkitystä sille, mitä ulottuvuuksia mallista on saatu esille ja miten niitä on voitu parhaiten tulkita. Pääkomponenttianalyysissä aineiston muuttujajoukosta etsittiin komponentteja, jotka kuvasivat lapsen tilanteen arvioinnin sisältöä ja orientaatiota, työntekijöiden ammatillisia tekijöitä ja organisatorisen kontekstin tekijöitä. Komponentit rakentuivat joukosta arviointia kuvaavia muuttujia, jotka korreloivat keskenään ja ilmensivät muuttujajoukon taustalla olevaa ilmiötä, lapsen tilanteen arviointia ja siihen yhteydessä olevia tekijöitä. Pääkomponenttianalyysin tuloksena saatiin esille erilaisia komponenttimalleja, joiden perusteella muodostettiin summamuuttujia mittaamaan arvioinnin eri osatekijöitä kuten vastaajien yleistä käsitystä arvioinnista ja siihen liittyvistä ominaisuuksista kuten arviointiin tarvittavasta osaamisesta, tiedon ja päättelykyvyn taidoista sekä sosiaalityöntekijöiden omasta tavasta tehdä arviointia. Summamuuttujiin sisältyvät väittämät antavat viitteitä lapsen tilanteen arvioinnin taustalla olevista mekanismeista, jotka voivat selittää arvioinnin tekemisen tapaa lastensuojelun sosiaalityössä. Summamuuttujien kykyä mitata yhtenäisesti samaa asiaa on testattu Cronbachin alfa reliabiliteettikertoimella (Cronbach 1951; ks. Ketokivi 2015, 100-103).

Ryhmäkeskiarvojen testaukseen on käytetty yksisuuntaista T-testiä ja F-testiä. Yksisuuntaisessa varianssianalyysissä (One Way Anova) on ollut vain yksi ryhmitelevä muuttuja, jolloin tarkoituksena on ollut verrata ryhmien välisiä keskiarvoja toisiinsa suhteessa tarkasteltavaan ilmiöön (Agresti ja Finlay 1999, 439). Varianssianalyysi sopii parhaiten tilanteisiin, joissa selittävät muuttujat ovat pääosin luokitteluasteikollisia muuttujia ja selitettävä muuttuja on jatkuva. Varianssianalyysin avulla on tarkastelu eroavatko kahden tai useamman muuttujat keskiarvot toisistaan tilastollisesti merkitsevällä tavalla. (Metsämuuronen 2002.)

Tulosten tilastolliset merkitsevyytasot on tulkittu seuraavasti: $p < 0,05$ on tilastollisesti melkein merkitsevä, $p < 0,01$ on tilastollisesti merkitsevä ja $p < 0,001$ tilastollisesti

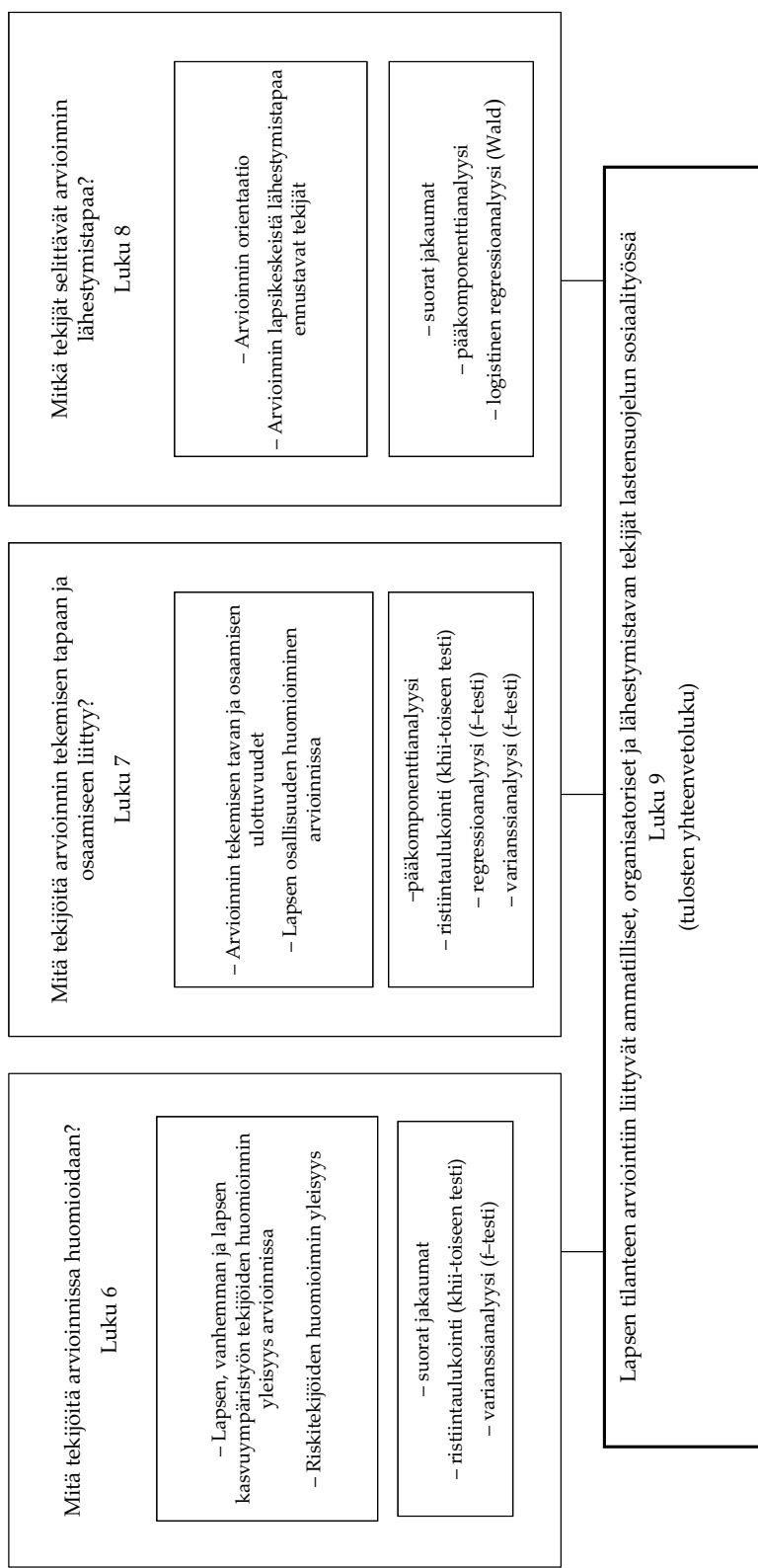
erittäin merkitsevä (Tähtinen ja Isoaho 2001, 17). Tuloksen tilastollisen merkitsevyyden nollahypoteesin rajana on käytetty arvoa 0,05, jolloin tuloksen todennäköisyys esiintyä sattumalta on pienempi kuin 0,05 (5 %). Tutkimuksessa on käytetty Likert-asteikollisia muuttujia, jotka ovat saaneet arvoja lukujen 1 ja 5 välillä. Likert-asteikolla mitattuja muuttujia ei voida varsinaisesti pitää jatkuvina muuttujina, mutta kyselytutkimusaineistojen analyysien yhteydessä on kuitenkin tavallista käsitellä kyseisiä muuttujia jatkuvina, erityisesti summamuuttujien yhteydessä (Tähtinen ja Isoaho 2001, 64). Näin on menetelty myös tässä tutkimuksessa. Ajatuksena on, että välimatka-asteikollinen muuttuja heijastelee jatkuvan muuttujan tavalla käyttäytyvää taustalla olevaa ilmiötä.

Edellisten menetelmien lisäksi tutkimuksessa on käytetty logistista regressioanalyysia (Metsämuuronen 2008; Agresti ja Finlay 1997, 575). Logistista regressioanalyysia on käytetty tutkimusaineistoon tutkittaessa lapsen tilanteen arvioinnin eri lähestymistapoja selittäviä tai ennustavia tekijöitä. Logistisessa regressioanalyysissä selitettävä muuttuja on kaksiluokkainen niin, että se voi saada joko arvon 1 tai 0. Kyseinen menetelmä sopii hyvin tilanteisiin, joissa halutaan tutkia tietyn selvärajaisen ilmiön esiintymistä tai poissulkemista, kuten tässä tutkimuksessa lapsen tilanteen arvioinnin kahta lähestymistapaa, lapsikeskeistä ja perhekeskeistä. Logistisen regressioanalyysin avulla ennustetaan todennäköisyyksiä, eli millä todennäköisyydellä tutkimuksen kohteena oleva asia, esimerkiksi arvioinnin lapsikeskeinen lähestymistapa, tapahtuu. Analyysin perusteella voidaan erottaa selittävien tekijöiden vaikutus ja sen voimakkuus tutkittavaan ilmiöön. Selittävät tekijöiden vaikutusta havainnoidaan Beeta-kertoimien avulla, joiden myötä voidaan tutkia eri muuttujien selitysvoimaa suhteessa selitettävään ilmiöön ja toisiinsa.

Logistisen regressioanalyysin avulla on rakennettu arvioinnin ammatillisten ja organisatoristen tekijöiden muuttujista malli. Logistisessa regressioanalyysissä on käytetty suurimman uskottavuuden (*maximum likelihood*) menetelmää. Analyysistä on raportoitu niin sanottu riskisuhde (*odds ratio*), mikä tarkoittaa selitettävän ilmiön vaihtoehdon todennäköisyyttä suhteessa toisen mahdollisen vaihtoehdon todennäköisyyteen, kuten esimerkiksi lapsikeskeisen lähestymistavan todennäköisyyttä suhteessa ei-lapsikeskeiseen lähestymistapaan (ks. esim. Agresti ja Finlay 1997). Riskisuhteita arvioitaessa on tavallista asettaa ryhmien sisäisiä referenssikategorioita, joiden avulla tulkinta helpottuu. Esimerkiksi eri ikäryhmien tapauksessa voidaan tutkia, miten paljon todennäköisemmin nuorimpaan ikäryhmään kuuluvat ovat lähestymistavaltaan lapsikeskeisiä verrattuna muihin ikäryhmiin.

Tutkimuksen tulososa alkaa tutkimusaineiston kuvauksella. Kuvauksen tarkoituksena on tarjota yleiskuvaus kyselyyn vastanneesta kohdejoukosta. Kuvauksessa on esitetty keskeisten taustamuuttujien jakaumat prosenttiosuuksina tai suorina jakaumina. Joidenkin taustamuuttujien mukaan on tehty ristiintaulukointeja aineiston kuvailun tarkentamiseksi. Tulososa etenee tutkimusaineiston kuvauksen jälkeen tutkimuksen varsinaisiin tuloslukuihin.

Kuviossa neljä on esitetty tutkimuksen tulososan rakenteellinen kuvaus. Tutkimuksen luku kuusi käsittelee tutkimuksen ensimmäisen tutkimuskysymyksen tuloksia. Luku lähtee liikkeelle arvioinnin sisältöä käsittelevästä analyysistä, jossa analyysimenetelminä käytetään vastausten jakaumien prosenttiosuuksia ja keskiarvoja. Ensin tarkastellaan lapseen liittyviä arvioinnissa huomioitavia tekijöitä. Tämän jälkeen siirrytään vanhemmasta huomioitaviin tekijöihin, jota seuraa lapsen perheen ja kasvuympäristön tekijöiden tarkastelu. Arvioinnissa huomioitavien tekijöiden analyysiin on otettu mukaan myös lapseen liittyvien riskitekijöiden huomioimisen yleisyys arvioinnissa. Riskitekijöitä on tutkittu myös suhteessa taustamuuttujiin.

Kuvio 4. Tutkimusasetelma. Lapsen tilannearviointia selittävät tekijät lastensuojelun sosiaalityössä.

Tulosluku seitsemän käsittelee arvioinnin tekemisen tavan ja osaamisen eri ulottuvuuksia. Analyysimenetelmänä käytetään pääkomponenttianalyysia, jonka avulla tutkimusaineistosta tutkitaan muuttujajoukkoja, jotka kuvaavat arvioinnin tekemisen tavan ja osaamisen erilaisia ulottuvuuksia. Analyysin tuloksena esille saatuja ulottuvuuksia hyödynnetään aineiston jatkoanalyysissä summamuuttujina, joiden avulla tutkitaan tarkemmin arvioinnin tekemisen tapaan yhteydessä olevia tekijöitä. Tuloslukuun sisältyy myös lapsen osallisuuden huomioimisen yleisyyttä arvioinnissa tarkasteleva analyysi. Tutkimusmenetelminä käytetään kuvailevina menetelminä vastausten prosenttiosuuksien ristiintaulukointeja ja monimuuttujamenetelminä regressio- ja varianssimallien avulla tapahtuvia analyysejä. Tulosluku kahdeksan vie analyysejä kohti arvioinnin orientaation ja lähestymistavan tutkimista. Arvioinnin orientaation tutkimiseen käytetään pääkomponenttianalyysia. Logistisella regressioanalyysillä tutkitaan arvioinnin lähestymistapoihin yhteydessä olevia ammatillisia ja organisatorisia selittäviä tekijöitä. Tulososan lopussa esitetään analyysi lastensuojelun vaikuttavuuden ja arvioinnin tekijöiden yhteydestä.

5.8 TUTKIMUSAINIESTON JA VASTAAJIEN KUVAUS

Tutkimusaineiston kuvaus on tehty suhteessa vastaajien taustamuuttujiin, kuten ikään, koulutukseen, vastaajan työpaikkakunnan väestömäärään ja vastaajan asiakasmäärään (ks. taulukko 3). Vastaajista valtaosa oli suomenkielisiä ja sukupuoleltaan naisia. Iältään vastaajat olivat keskimäärin 43-vuotiaita. Ikäryhmittäin jaoteltuna aineistossa oli eniten 30–44-vuotiaita vastaajia. Aineiston vastaajien sukupuoli- ja ikäjakauma vastaa hyvin tilastoa sosiaalihuollon henkilöstöstä vuodelta 2010, jonka mukaan yli 90 prosenttia henkilöstöstä oli naisia ja iän keskiarvo oli hieman alle 45-vuotta (Ailasmaa 2011⁴). Hieman yli puolella vastaajista oli yliopistotasoinen tutkinto ja noin joka kolmannella oli opistotasoinen tutkinto. Ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneiden osuus oli huomattavasti pienempi. Ikäryhmien väliset erot tulivat esille suoritetun tutkinnon tasossa. Yli 55-vuotiaista vastaajista 60 prosentilla oli opistotasoinen tutkinto ja vastaavasti alle 30-vuotiailla vastaajilla yli 60 prosentilla oli yliopistotasoinen tutkinto.

---

⁴Terveys- ja sosiaalipalvelujen henkilöstö tilasto käsittää tiedot koko toimialasta, ammattiryhmästä, iästä, sukupuolesta, työllisistä, työttömistä ja eläkkeellä olevista

Taulukko 3. Tutkimusaineisto taustamuuttujien mukaan (N, ka. %).

	% / ka./mediaani (N)
Sukupuoli	
nainen	96 (485)
mies	4 (20)
yht.	100 (505)
Ikä	Ka. 43
<30 vuotta	11 (52)
30–44 vuotta	42 (212)
45–54 vuotta	27 (137)
>55 vuotta	20 (101)
yht.	100 (506)
Äidinkieli	
suomi	93 (466)
ruotsi	7 (37)
yht.	100 (503)
Koulutus	
Yliopistotutkinto	54 (265)
AMK-tutkinto	12 (61)
Opistotason tutkinto tai muu tutkinto	34 (164)
yht.	100 (490)
Sosiaalityöntekijän kelpoisuus	
kelpoisuus	73 (362)
ei kelpoisuutta	27 (135)
yht.	100 (497)
Työkokemuksen pituus lastensuojelutyössä vuosina	Ka. 9 (486) Md 7
Työn luonne	
Eriytetty työ (vain lastensuojelun sosiaalityö)	61 (308)
Yhdennetty työ (myös muuta sosiaalityötä)	32 (162)
muu	7 (33)
yht.	100 (503)
Työtilanne	
Vakituisen	69 (348)
Määräaikainen	30 (151)
muu	1 (6)
yht.	100 (505)

Pelkästään lastensuojelun sosiaalityön tehtäviä, eli niin sanottua eriytettyä työtä, hoiti vastaajista yli 60 prosenttia. Eriytettyä lastensuojelun sosiaalityötä tekevien kohdalla sosiaalityöntekijän ammatillisen kelpoisuuden omaavien osuus oli 70 prosenttia. Koko aineistossa sosiaalityöntekijän ammatillisen kelpoisuuden omaavia vastaajia oli 73 prosenttia. Osuus vastaa hyvin aineiston keräämisajankohdan tietoa kelpoisuuden omaavien sosiaalityöntekijöiden määrästä⁵.

Vakituisessa työsuhteessa oli vastaajista hieman alle 70 prosenttia. Kelpoisuuden omaavista vastaajista lähes kaikilla oli vakituinen työsuhde. Pelkästään lastensuojelun sosiaalityötä tekevillä vakituisessa työsuhteessa olevien osuus oli matalampi. Lastensuojelun sosiaalityön työkokemuksen pituuden keskiarvo oli vastaajilla yhdeksän vuotta ja mediaani seitsemän vuotta. Työkokemuksen pituus vaihteli 0–38 vuoden välillä.

Sosiaalityöntekijän ammatillisen kelpoisuuden osuuksia tarkasteltiin tarkemmin vastaajien eri ikäryhmien, kuntaryhmyksen ja vastaajan työn organisoimistavan mukaan (ks. taulukko 4). Tarkastelusta nähdään, että eri ikäryhmien välillä oli eroja sosiaalityöntekijäksi ammatillisesti kelpoisten ja ei-kelpoisten vastaajien kesken. Nuorten alle 30-vuotiaiden sosiaalityöntekijöiden joukossa hieman yli puolella oli sosiaalityöntekijän kelpoisuus. Vastaavasti 45–54-vuotiaiden joukossa kelpoisten määrä oli huomattavasti korkeampi. Nuorten työntekijöiden kohdalla sosiaalityöntekijän kelpoisuuden omaavien pienempi määrä selittyy osittain sillä, että heistä osa oli sosiaalityön opiskelijoita, joilla ei vielä ollut sosiaalityöntekijän kelpoisuutta. Kuntaryhmyksen mukaisesta tarkastelusta nähdään, että kaupunkimaisten, taajaan asuttujen ja maaseutumaisten kuntien välillä ei ollut eroja sosiaalityöntekijän kelpoisuuden omaavien vastaajien välillä. Eroja ei myöskään ollut työn organisoimistapojen välillä. Kelpoisten työntekijöiden määrällä ei ollut eroja sen mukaan tekeekö työntekijä lastensuojelutyötä yhdennettynä tai eriytettynä työnä.

---

⁵ Vuonna 2009 pätevien sosiaalityöntekijöiden osuus oli 73,4 prosentti (Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu 2009:17)

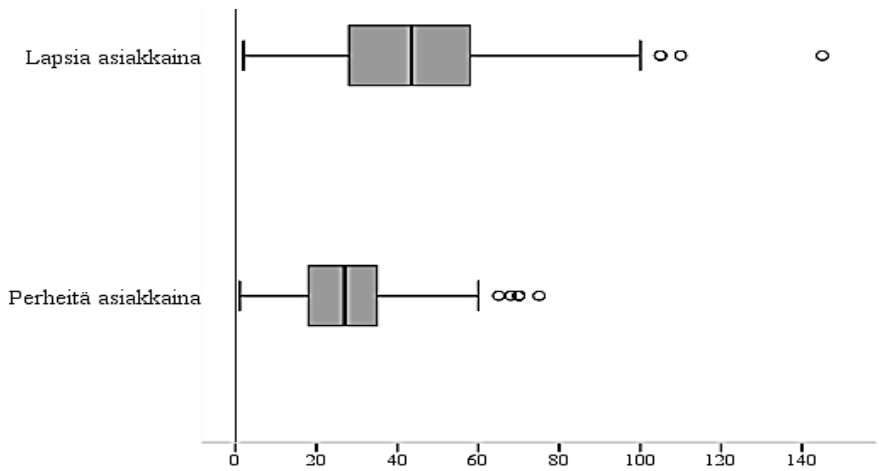
Taulukko 4. Kelpoiset ja ei-kelpoiset vastaavat eri ikäluokkien, kuntaryhmyksen ja työn organisoimistavan mukaan, % (N).

		Kelpoisuus	Ei kelpoisuutta	Yhteensä
Ikä	alle 30 vuotta	55 (27)	45 (22)	100 (49)
	30–44 vuotta	64 (134)	36 (76)	100 (210)
	45–54 vuotta	79 (108)	21 (28)	100 (136)
	yli 55 vuotta	91 (90)	9 (9)	100 (99)
		73 (359)	27 (135)	100 (494)
p<0,001***				
Kuntaryhmyitys	Kaupunkimaiset	73 (115)	27 (42)	100 (157)
	Taajaan asutut	74 (121)	26 (42)	100 (163)
	Maaseutumaiset	72 (102)	28 (40)	100 (142)
		73 (338)	27 (124)	100 (462)
p>0,05*				
Työn organisointitapa	Eriytetty työ (vain lastensuojelun sosiaalityön tehtäviä)	70 (212)	30 (89)	100 (301)
	Yhdenntetty työ (myös muuta kuin lastensuojelun sosiaalityön tehtäviä)	73 (118)	27 (43)	100 (161)
		71 (330)	29 (132)	100 (462)
p>0,05*				

Tutkimusaineiston keräämisen aikaan kyselyyn vastanneilla sosiaalityöntekijöillä oli aktiivisesti hoidettavanaan keskimäärin 27 perhettä ja 45 asiakaslasta. Asiakasmäärän tarkastelussa on kuitenkin hyvä huomioida, että lastensuojelussa asiakkaana on aina lapsi, mutta yhdestä perheestä asiakkaana voi olla useampi kuin yksi lapsi. Asiakaslasten ja perheiden määrä vaihteli suuresti kyselyyn vastanneilla sosiaalityöntekijöillä. Perheiden määrän vaihteluväli per sosiaalityöntekijä oli 1–75 perheen välillä ja asiakaslasten osalta välillä 2–145. Laatikko-janakuva (kuva X) havainnollistaa tarkemmin perheiden ja lapsiasiakkaiden määrän jakamalla asiakasmäärää kuvaavat arvot neljään neljännekseen ylä- ja alakvartiiliin mukaan. ⁶

Laatikon kvartiiliväliin eli sen sisäpuolelle jäävät arvot osoittavat, että puolella vastaajista lapsiasiakkaiden määrä vaihteli 30 ja 60 lapsen välillä. Perheiden osalta vaihteluväli oli 18 ja 35 perheen välillä. Kuviosta nähdään, että vastaajien alimmalla neljänneksellä lapsiasiakkaiden määrä oli alle 30 lasta ja perheiden määrän osalta alle 18 perhettä. Ylin neljännes puolestaan osoittaa, että neljänneksellä sosiaalityöntekijöistä lapsiasiakkaiden määrä oli yli 60 lasta ja perheiden määrä oli yli 35 perhettä.

⁶ Kuvassa laatikon kvartaaliväliin jää 50 prosenttia havaintoarvoista. Arvojen mediaani on merkitty laatikon poikki kulkevalla viivalla. Janan päiden väliin mahtuvat kaikki muut arvot paitsi voimakkaimmin poikkeavat havainnot, jotka on merkitty kuvaan ympyröillä.

Kuvio 5. Sosiaalityöntekijällä hoidettavina olevien asiakaslasten ja perheiden määrä kyselyn vastaamishetkellä, (N/työntekijä)

Lastensuojelun työntekijöiden asiakasmäärien aiemmat tarkastelut ovat osoittaneet asiakasmäärien suuren vaihtelun. Asiakasmäärien vaihtelu on suurinta isoissa kaupungeissa ja pienintä maaseutumaisilla paikkakunnilla (Toimiva lastensuojelu 2013; Kuntaliiton kyselyt 2011 ja 2017). Tutkimusaineistossa esimerkiksi ero työntekijällä olevien asiakaslasten määrässä oli kaupungeissa 42 prosenttia ja maaseutumaisilla paikkakunnilla 19 prosenttia silloin kun asiakaslapsia oli 41–60 lasta per työntekijä. Asiakasmääriä tarkasteltiin vertailemalla asiakkaana olevien lasten ja perheiden määrää kunnan väestömäärän mukaan. Väestömäärältään pienemmillä paikkakunnilla oli sosiaalityöntekijällä vähemmän lapsia ja perheitä asiakkaina kuin väestömäärältään suuremmilla paikkakunnilla (ks. taulukko 5).

Taulukko 5. Sosiaalityöntekijällä olevien asiakaslasten ja perheiden määrä kunnan väestömäärän mukaan, % (N)

		Kunnan väestömäärä				
		yli 100 000	60–100 000	30–60 000	15–30 000	alle 15 000
Lasten määrä p<0.001	alle 40	30	33	33	43	72
	yli 40	70	67	67	57	28
	yhteensä	100 (113)	100 (33)	100 (97)	100 (56)	100 (132)
Perheiden määrä p<0.001	alle 30	52	40	57	75	85
	yli 30	48	60	43	25	15
	yhteensä	100 (100)	100 (30)	100 (94)	100 (53)	100 (131)

Kyselyyn vastanneet sosiaalityöntekijät hoitivat pääasiassa avohuollon lastensuojelun tehtäviä, lastensuojelutarpeen selvityksiä sekä huostaanottoon ja sijaishuollon lastensuojeluun lukeutuvia tehtäviä (ks. taulukko 6)⁷. Yli puolet vastaajista ilmoitti nämä tehtävät pääasiallisina hoidettavina tehtävinään lastensuojelussa. Jälkihuollon, sosiaali- ja kriisipäivystyksen ja lapsen elatuksen ja huollon tehtäviä hoiti pääasiallisesti vastaajista alle puolet. Johdon ja hallinnon tehtävissä toimi noin joka kymmenes vastaaja.

Taulukko 6. Vastaajan pääasialliset tehtävät, % (N)

Pääasiallinen työtehtävä	% (N)
avohuollon lastensuojelu	84 (423)
lastensuojelutarpeen selvitykset	76 (384)
huostaanotto	66 (335)
sijaishuollon lastensuojelutyö	50 (251)
jälkihuolto	43 (216)
sosiaali- ja kriisipäivystys	22 (109)
elatus, huolto- ja tapaamisasiat	16 (83)
johtaminen ja hallinto	9 (47)
muu	10 (52)

Vastaajien työyksiköissä lastensuojelutyötä tekevien tiimien tai lähityöyksiköiden sosiaalialan henkilöstön määrä oli keskimäärin 13 henkilöä. Tiimeissä/lähityöyksiköissä olevien sosiaalityöntekijöiden määrä oli keskimäärin kuusi. Kelpoisuusvaatimukset⁸ täyttäviä sosiaalityöntekijöitä oli tiimeissä/lähityöyksiköissä keskimäärin neljä. Lastensuojelun sosiaalityötä tekevien tiimien/lähityöyksiköiden sosiaalityöntekijöiden määrän tarkempi jaottelu osoitti, että vastaajista yli puolet hoiti lastensuojelun sosiaalityön tehtävää tiimeissä, jossa sosiaalityöntekijöiden määrä oli viisi tai vähemmän (ks. taulukko 7). Vastaajista noin joka viides puolestaan työskenteli yhden tai kahden sosiaalityöntekijän työyksikössä. Suuria yli kahdeksan sosiaalityöntekijän tiimejä/lähityöyksiköitä vastaajien työyksiköistä oli noin joka neljäs.

⁷Kysymys on monivalintakysymys.

⁸Vuonna 2010 sosiaalityöntekijän kelpoisuudesta säädettiin laissa sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista (272/2005). Sosiaalityöntekijän tehtäviin kelpoisuusvaatimuksena oli ylempi korkeakoulututkinto, johon sisältyi tai jonka lisäksi oli suoritettu pääaineopinnot tai pääainetta vastaavat yliopistolliset opinnot sosiaalityössä.

Taulukko 7. Lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden määrä vastaajan lähityöyksikössä/tiimissä, % (N)

2 tai vähemmän	22 (107)
3–5	33 (159)
6–8	20 (98)
9–11	13 (65)
12 tai enemmän	12 (58)
Yhteensä	100 (487)

Alueelliset erot lastensuojelun tehtäviä hoitavien työyksiköiden sosiaalityöntekijöiden määrässä olivat suuret. Suuralueittain tehty vertailu osoitti, että lastensuojelun tehtäviä hoitavien sosiaalityöntekijöiden määrä työyksikössä oli selkeästi pienin Pohjois-Suomessa ja Itä-Suomessa (ks. taulukko 8). Näillä alueilla noin 40 prosenttia työyksiköistä oli sellaisia, joissa lastensuojelun tehtäviä hoitavien sosiaalityöntekijöiden määrä oli kaksi tai vähemmän. Vastaava osuus Etelä-Suomessa oli 9 prosenttia ja Länsi-Suomessa 23 prosenttia, kun työntekijöitä oli kaksi tai vähemmän. Suuralueittain tehty vertailu osoittaa, että noin joka kolmannessa lastensuojelun lähityöyksikössä työskennellään tiimeissä, joissa lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden määrä vaihtelee kolmen ja viiden työntekijän välillä.

Taulukko 8. Lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden määrä lähityöyksikössä suuralueen mukaan, % (N)

		Suuralue				Yhteensä
		Etelä-Suomi	Länsi-Suomi	Itä-Suomi	Pohjois-Suomi	
Sosiaalityöntekijöiden määrä työyksikössä	2 tai vähemmän	9 (18)	23 (33)	42 (23)	39 (30)	22 (104)
	3–5	38 (77)	33 (48)	22 (12)	28 (22)	33 (159)
	6–8	24 (49)	20 (29)	14 (8)	12 (9)	20 (95)
	9–11	18 (36)	10 (15)	7 (4)	11 (9)	13 (64)
	12 tai enemmän	11 (22)	14 (20)	15 (8)	10 (8)	12 (58)
Yhteensä		100 (202)	100 (145)	100 (55)	100 (78)	100 (480)

$p < 0,001$

Tutkimuksen aineiston kokonaisuus on varsin kattava. Aineisto sisältää sopivassa määrin eri ikäisiä ja työuran eri vaiheissa olevia sosiaalityöntekijöitä. Vaikka tutkimusaineiston edustavuutta ei ole ollut mahdollista varmistaa otosperustaisesti, on tutkimusaineiston kattavuus alueellisesti varsin hyvä. Aineisto edustaa vastaajia, jotka ovat alueellisesti eri puolilta Suomea. Aineistossa on myös eri kokoisilta paikkakunnilta olevia vastaajia. Työtehtävien mukaan aineistossa on eniten lastensuojelu avohuollon tehtäviä hoitavia vastaajia, mikä on tärkeä huomioida tutkimuksen analyseissä.

6 LAPSEN TILANTEEN ARVIOINNISSA HUOMIOITAVAT TEKIJÄT

6.1 ARVIOINNISSA HUOMIOITAVAT LAPSEEN LIITTYVÄT TEKIJÄT

Arvioinnissa huomioitavien tekijöiden tutkimisessa tarkastellaan, mitä tekijöitä sosiaalityöntekijät ottavat arvioinnissa huomioon lapsesta, vanhemmasta ja perheestä, kun kyseessä on 3–12-vuotiaan lapsen tilanteen arviointi (ks. kyselylomake). Lapsesta, vanhemmasta ja perheestä huomioitavien tekijöiden yleisyyden tarkastelussa ovat mukana muuttujien vastausasteikon ääripäät, joiden kautta on havainnollistettu arvioitavien tekijöiden huomioonottamisen yleisyyttä arvioinnissa⁹. Tarkastelu kohdentuu tekijöihin, joita sosiaalityöntekijät huomioivat arvioinnissa usein (vastausvaihtoehto ”aina”) ja tekijöihin, jotka jäävät vähemmälle huomiolle (vastausvaihtoehto ”harvoin”). Prosenttiosuuksien vertailu näiden vastausvaihtoehtojen välillä paljastaa selkeimmin erot lapsen tilanteen arvioinnissa eniten ja vähiten huomioitavissa tekijöissä. Arvioinnissa huomioitavien tekijöiden tarkastelu aloitetaan lapseen liittyvistä tekijöistä.

Arvioinnissa huomioitavia lapseen liittyviä tekijöitä kysyttiin kysymyslomakkeen B osassa, joka käsitti 26 lapseen kohdentuvaa eri väittämää. Alla olevassa taulukossa on kuvattu kysymysosion väittämien vastausten arvot prosenttiosuuksien ja keskiarvon mukaan. Muuttujat on laitettu taulukossa järjestykseen arvioinnissa huomioitavan tekijän yleisyyden mukaan. Keskiarvoilla mitattuna eniten huomioitu lapseen liittyvä tekijä arvioinnissa on lapsen vuorovaikutus vanhempansa kanssa (ka. 3,51). Vähiten huomioitu tekijä keskiarvolla mitattuna on lapsen fyysinen kehityshistoria (ka. 2,29). Keskiarvojen mukainen tarkastelu kuitenkin osoittaa, että vastaajat huomioivat kaikkia kysymysosiossa kysytyjä tekijöitä keskimäärin lähes aina. Kysymysosion kaikkien vastausten yhteenlaskettu keskiarvo oli 3,03.

---

⁹Vastaajia pyydettiin arvioimaan, kuinka usein he huomioivat tiettyjä kysymyslomakkeella kysytyjä asioita, kun he arvioivat 3–12-vuotiaan lapsen tilannetta. Kysymysten vastausvaihtoehdot vaihtelivat välillä 1 (”en juuri koskaan”) ja 5 (”aina”). Vastausasteikon alkupään arvot 1 (”en juuri koskaan”) ja 2 (”vain harvoin”) on laskettu yhteen ja nimetty luokaksi ”harvoin”. Tarkastelussa luokka ”harvoin” kuvaa tekijöitä, joita sosiaalityöntekijät huomioivat arvioinnissa vähiten. Asteikon lopun arvoa 5 (”aina”) käytetään kuvaamaan eniten huomioitavia tekijöitä arvioinnissa.

Taulukko 9. Arvioinnissa huomioitujen lapsen liittyvien tekijöiden yleisyys. Prosentti-jakaumat % (N), keskiarvot ja keskihajonnat.

Kuinka usein huomioit seuraavia asioita arvioidessasi 3–12-vuotiaan lapsen tilannetta?	Harvoin %	Silloin tällöin %	Lähes aina %	Aina %	Yhteensä % (N)	ka.	sd
Lapsen vuorovaikutusta vanhempansa kanssa	0	3	43	54	100 (505)	3,51	,56
Lapsen vahvuuksia	1	5	45	49	100 (503)	3,44	,60
Lapsen ystävyysuhteita	1	7	42	50	100 (505)	3,41	,66
Lapsen kiintymyssuhteita	1	6	45	48	100 (500)	3,40	,64
Lapsen sosiaalista lähipiiriä esimerkiksi sukulaiset	1	8	43	48	100 (504)	3,39	,65
Lapsen kiinnostuksen kohteita	0	5	51	44	100 (504)	3,39	,58
Lapsen vuorovaikutustaitoja	1	11	47	41	100 (504)	3,28	,69
Lapsen mahdollisuutta leikkiin	2	13	49	36	100 (504)	3,19	,73
Lapsen sosiaalista kehitystä	1	12	51	36	100 (502)	3,21	,69
Lapsen kykyä ilmaista tunteitaan	1	10	58	31	100 (504)	3,19	,65
Lapsen asuinolosuhteita, esimerkiksi mahdollisuus omaan tilaan ja rauhaan	1	15	49	35	100 (505)	3,18	,71
Lapsen psyykkistä terveyttä	1	10	58	31	100 (503)	3,18	,64
Lapsen sosiaalisuutta	2	11	57	30	100 (505)	3,16	,68
Lapsen tarvitsevuutta	1	13	57	29	100 (503)	3,13	,67
Lapsen kykyä ilmaista omia tarpeitaan	3	15	56	26	100 (504)	3,06	,65
Lapsen kaltoinkohtelun psyykkisiä tunnusmerkkejä	4	22	42	32	100 (505)	3,03	,82
Lapsen kaltoinkohtelun fyysisiä tunnusmerkkejä	6	27	35	32	100 (504)	2,92	,82
Lapsen haavoittuvuutta	3	23	52	22	100 (502)	2,92	,76
Lapsen fyysistä terveyttä	8	24	44	24	100 (505)	2,84	,89
Lapsen psyykkistä kehityshistoriaa	8	21	54	17	100 (505)	2,79	,81
Lapsen temperamenttia	7	26	50	17	100 (505)	2,76	,81
Lapsen köyhyyttä	14	31	36	19	100 (504)	2,58	,95
Lapsen tiedollista osaamista ja taitoja	11	30	43	16	100 (503)	2,64	,88
Lapsen itsetuntemusta	12	32	41	15	100 (503)	2,58	,89
Lapsen itsenäistymismahdollisuuksia	13	36	38	13	100 (500)	2,50	,88
Lapsen fyysistä kehityshistoriaa	22	36	33	9	100 (503)	2,29	,91

Lapsen liittyvien tekijöiden tarkastelu tuo esille, että arvioinnissa huomioidaan useimmin lapsen vuorovaikutusta vanhemman kanssa. Yli puolet vastaajista huomioi tämän tekijän arvioinnissa aina. Lähes puolet vastaajista huomioi arvioinnissa aina myös lapsen sosiaaliset suhteet. Sosiaalisten suhteiden huomiointi kohdentuu lapsen

ystäviin ja lähipiiriin, lapsen sukulaissuhteisiin ja lapsen kiintymyssuhteisiin. Eniten arvioitavien tekijöiden joukossa on myös lapsen ominaisuuksien huomiointi. Arvioinnissa huomioidaan verrattain usein esimerkiksi lapsen vahvuudet ja kiinnostuksen kohteet. Myös lapsen sosiaalinen kehitys, sosiaalisuus ja vuorovaikutustaidot ovat eniten arvioitavien tekijöiden joukossa. Lapsen tunteita ja tarpeita arvioidaan myös verrattain usein. Kun eniten huomioitavia lapseen liittyviä tekijöitä tarkastellaan kokonaisuutena, voi havaita, että ne kohdistuvat pääosin lapsen sosiaalisiin suhteisiin ympäristönsä kanssa ja tämän ympäristön mahdollisuuksiin tukea lasta hänen kasvussaan ja kehityksessään sekä lapsen vahvuuksiin.

Kun tarkastelun suunta vaihdetaan tekijöihin, joita sosiaalityöntekijät huomioivat arvioinnissa harvemmin, huomataan, että nämä tekijät sisältävät lapsen fyysistä ja psyykkistä kehityshistoriaa, lapsen köyhyyttä sekä lapsen itsetuntemusta ja tiedollista osaamista ja taitoja kartoitettavia tekijöitä. Tuloksen mukaan lapsen fyysisen kehityshistorian huomioiminen on harvimmoin huomioitu lapseen liittyviä tekijä arvioinnissa. Viidennes sosiaalityöntekijöistä huomioi lapsen fyysisen kehityshistorian arvioinnissa vain harvoin ja se on aina arvioitavien tekijöiden joukossa vain noin kymmenesosalla sosiaalityöntekijöistä. Kiinnostava havainto on myös, että lapsen köyhyys on tekijä, jota huomioidaan arvioinnissa vain harvoin. Viidennes sosiaalityöntekijöistä huomioi sen arvioinnissa aina ja noin puolet silloin tällöin tai harvoin. Lapsen kaltoinkohtelun tunnusmerkkien huomioiminen nousee myös harvemmin arvioitavien tekijöiden joukkoon. Noin viidennes sosiaalityöntekijöistä huomioi näitä tekijöitä vain silloin tällöin arvioinnissa ja noin joka kolmas aina.

6.2 ARVIOINNISSA HUOMIOITAVAT VANHEMPAAN LIITTYVÄT TEKIJÄT

Tutkimuksessa tutkittiin myös tekijöitä, joita sosiaalityöntekijät huomioivat arvioinnissa lapsen vanhemmasta. Kysymysosiossa oli yhteensä 23 vanhempaan liittyvää arvioinnissa huomioitavaa väittämää. Samoin kuin lasta koskien, kysymysosiossa sosiaalityöntekijöiltä kysyttiin arvioitavan tekijän yleisyyttä arvioinnissa; kuinka usein vastaaja huomioi kysyttävää tekijää arvioinnissa, kun kyseessä on 3–12 vuotiaan lapsen arviointi. Kysymysosan väittämien jakaumien prosenttiosuudet ja keskiarvot ovat näkyvissä alla olevassa taulukossa.

Keskiarvolla mitattuna eniten arvioinnissa huomioitu vanhempaan liittyvä tekijä oli vanhemman kyky ottaa vastuuta lapsesta (ka. 3,71). Vähiten huomioitu tekijä keskiarvon mukaan oli vanhemman henkilökohtainen historia (ka. 2,52). Keskiarvojen vaihtelu on pienempää lapseen liittyvien arviointitekijöihin verrattuna, mikä antaa viitteitä siitä, että vanhempaan liittyviä arviointitekijöitä huomioidaan lapsen tilanteen arvioinnissa jonkin verran useammin kuin lapseen liittyviä tekijöitä. Kysymysosion kaikkien vastausten yhteenlaskettu keskiarvo oli 3,26.

Taulukko 10. Arvioinnissa huomioitujen vanhempaan liittyvien tekijöiden yleisyys. Prosenttija-kaumat % (N), keskiarvot ja keskihajonnat.

Kuinka usein huomioit seuraavia asioita arvioidessasi 3–12-vuotiaan lapsen tilannetta?	Harvoin %	Silloin tällöin %	Lähes aina %	Aina %	Yhteensä % (N)	ka.	sd
Vanhemman kykyä ottaa vastuuta lapsesta	0	1	28	71	100 (505)	3,71	,46
Vanhemman kykyä asettaa lapsen ikätasoisia rajoja	0	1	34	65	100 (502)	3,63	,51
Vanhemman kykyä taata lapsen fyysinen turvallisuus	0	3	32	65	100 (505)	3,62	,56
Vanhemman kykyä taata arjen pysyvyyttä ja hallintaa	0	2	35	63	100 (505)	3,61	,52
Vanhemman vuorovaikutusta lastaan kohtaan	0	3	38	59	100 (504)	3,55	,57
Vanhemman kykyä vastata lapsen emotionaalisiin tarpeisiin	0	5	40	55	100 (498)	3,49	,61
Äidin päihteidenkäyttöä	0	7	39	54	100 (505)	3,46	,63
Isän päihteidenkäyttöä	0	7	39	54	100 (502)	3,46	,63
Vanhemman kiintymystä lastaan kohtaan	0	7	41	52	100 (504)	3,44	,63
Vanhemman kykyä ottaa vastuuta itsestään	0	7	45	48	100 (504)	3,4	,63
Vanhemman psyykkistä terveyttä	0	8	49	43	100 (505)	3,34	,63
Vanhemman asuinolosuhteita	1	13	42	44	100 (505)	3,29	,72
Vanhemman kykyä tukea lapsen sosiaalista kehitystä ja sosiaalisia taitoja	1	11	48	40	100 (503)	3,27	,69
Vanhemman kykyä kuntoutua	1	17	48	34	100 (503)	3,15	,73
Vanhemman sosiaalisia verkostoja	2	18	45	35	100 (504)	3,13	,77
Isän väkivaltaisuutta lastaan kohtaan	2	24	32	42	100 (504)	3,13	,85
Äidin väkivaltaisuutta lastaan kohtaan	2	25	32	41	100 (503)	3,12	,86
Vanhemman sensitiivisyyttä lastaan kohtaan	2	18	47	33	100 (503)	3,11	,76
Vanhemman kykyä edistää lapsen oppimista ja älyllistä kehitystä	2	22	44	32	100 (503)	3,05	,79
Vanhemman tiedollisia ja taidollisia kykyjä	4	25	46	25	100 (505)	2,91	,81
Vanhemman fyysistä terveyttä	5	33	38	24	100 (504)	2,82	,86
Vanhemman kokemaa parisuhdeväkivaltaa	4	38	36	22	100 (501)	2,76	,84
Vanhemman henkilökohtaista historiaa	10	41	35	14	100 (505)	2,52	,85

Vanhempaan liittyvien arviointitekijöiden jakaumista nähdään, että arvioinnissa huomioidaan eniten vanhemman kykyä ottaa vastuuta lapsesta. Tämä tekijä saa vastausvaihtoehdon "aina" mukaan yli 70 prosentin osuuden ja se on kaikkiaan tässä tutkimuksessa olleiden arviointitekijöiden kartoituksessa arvioinnissa eniten huomioitu tekijä. Muita eniten huomioituja tekijöitä ovat vanhemman kyky taata lapsen fyysinen koskemattomuus, kyky asettaa ikätasoisia rajoja ja kyky taata arjen pysyvyyttä ja hallintaa. Yli 60 prosenttia sosiaalityöntekijöistä huomioi nämä tekijät aina arvioinnissa. Kun eniten huomioituja tekijöitä tarkastelee kokonaisuutena, huomataan että ne kaikki liittyvät vanhemmuuteen. Niissä kaikissa on kyse vanhemman kyvykkyydestä ja toiminnasta olla vanhempänä ja huoltajana lapselleen.

Vähiten huomioitu vanhempaan liittyvä arviointitekijä on vanhemman henkilökohtainen historia. Se on vanhemman kokeman parisuhdeväkivallan ohella tekijä, jonka noin 40 prosenttia sosiaalityöntekijöistä huomioi arvioinnissa vain silloin tällöin ja joka kymmenes vain harvoin. Vastaajista ainoastaan 14 prosenttia huomioi vanhemman henkilökohtaisen historian arvioinnissa aina. Matalat prosenttiosuudet tulevat myös muuttujille vanhemman fyysinen terveys ja vanhemman tiedolliset ja taidolliset kyvyt. Nämä tekijät ovat aina huomioitavien tekijöiden joukossa vain noin joka neljännellä sosiaalityöntekijällä. Matalien prosenttiosuuksien joukossa ovat myös lapsen riskejä kartoittavat kysymykset vanhemman väkivaltaisuudesta lastaan kohtaan. Äidin ja isän väkivaltaisuuksien huomioi arvioinnissa silloin tällöin noin joka neljäs sosiaalityöntekijä. Aina arvioitavien tekijöiden joukossa vanhemman väkivaltaisuus on noin 40 prosentilla sosiaalityöntekijöistä. Tuloksen vanhemman väkivaltaisuuden huomioimisen yleisyydestä voi esittää myös niin, että 60 prosenttia sosiaalityöntekijöistä ei huomioi vanhemman väkivaltaisuutta arvioinnissa aina. Joka kolmas sosiaalityöntekijä huomioi vanhemman väkivaltaisuuden arvioinnissa vain harvoin tai silloin tällöin.

Vanhempaan kohdistuvien arviointitekijöiden prosenttiosuuksien jakaumat osoittavat, että vanhempaan liittyvät arviointitekijät kohdentuvat vähemmän vanhempaan henkilöön tai vanhempaan itseensä ja enemmän vanhemman toimimiseen vanhempänä. Arvioinnissa huomioitavien lapsen ja vanhemman arviointitekijöiden tuloksien kokonaisuudesta voi myös havaita, että arvioinnin tekijät kohdentuvat kaikkiaan useammin lapsen arviointihetkellä olevaan tilanteeseen kuin lapsen tai vanhemman taustaa ja elämänhistoriaa kartoitaviin tekijöihin, kuten lapsen kehityshistoriaan, vanhemman elämänhistoriaan tai vanhemman kokemaan parisuhdeväkivaltaan.

6.3 ARVIOINNISSA HUOMIOITAVAT PERHEESEEN LIITTYVÄT TEKIJÄT

Lapsen perheen ja hänen kasvuympäristönsä tekijöitä kartoitettiin kysymysosassa, joka sisälsi yhteensä yhdeksän eri väittämää. Alla olevassa taulukossa on kuvattu perheen ja kasvuympäristön väittämät prosenttiosuuksien ja keskiarvojen mukaan. Keskiarvolla mitattuna arvioinnissa huomioidaan eniten perheen tukiverkostoja (ka. 3,48). Vähemmälle huomiolle jää perheen taustan ja historian arviointi, joka oli keskiarvolla mitattuna alhaisin tekijä perheen ja lapsen kasvuympäristön tekijöissä (ka. 2,85). Perheeseen liittyviä tekijöitä huomioidaan kuitenkin verrattain usein. Ne ovat selvästi oleellinen temaattinen kokonaisuus arvioinnissa. Perheen ja lapsen kasvuympäristön kysymysten vastausten yhteenlaskettu keskiarvo oli 3,48.

Taulukko 11. Arvioinnissa huomioidut perhetekijät. Prosenttijakaumat % (N), keskiarvot ja keskihajonnat.

Kuinka usein huomioit seuraavia asioita arvioidessasi 3–12-vuotiaan lapsen tilannetta?	Harvoin %	Silloin tällöin %	Lähes aina %	Aina %	Yhteensä % (N)	ka.	sd
Perheen tukiverkostoja	0	4	43	53	100 (502)	3,48	,58
Perheen perherakennetta	2	9	44	45	100 (505)	3,32	,71
Perheen asumisjärjestelyjä	1	10	46	43	100 (504)	3,32	,67
Perheen sisarusuhteita	1	11	47	41	100 (505)	3,29	,68
Perheen sisäistä kommunikaatiota	1	12	47	40	100 (499)	3,26	,69
Perheen sukulaissuhteita	2	16	53	29	100 (503)	3,10	,72
Perheen yhteenkuuluvaisuutta	2	22	47	29	100 (505)	3,03	,77
Perheen toimeentulon pysyvyyttä	4	24	45	27	100 (505)	2,95	,82
Perheen historiaa	5	29	42	24	100 (505)	2,85	,84

Taulukossa on kuvattu perhetekijöiden tarkastelun prosenttiosuudet eniten ja vähiten huomioitujen tekijöiden osalta. Tuloksista havaitaan, että perhettä koskien arvioidaan eniten perheen sosiaalisia verkostoja, asumisjärjestelyjä ja perherakennetta. Nämä tekijät ovat arvioitavien tekijöiden joukossa aina noin joka toisella sosiaalityöntekijällä. Kysymysosiossa korkein osuus oli perheen tukiverkostojen muuttujalla. Perheen historiaa koskeva muuttuja sai matalimman prosenttiosuuden. Sen huomioi arvioinnissa aina joka neljäs sosiaalityöntekijä ja silloin tällöin joka kolmas.

Perheeseen liittyvien arviointitekijöissä on kiinnostava havainto perheen toimeentulon pysyvyyden muuttuja, joka oli yksi vähiten huomioiduista tekijöistä. Perheen toimeentulon pysyvyyden huomioi arvioinnissa aina noin joka neljäs työntekijä. Aiemmin läpikäydyssä arviointitekijöiden tarkastelussa myös lapsen köyhyys oli yksi vähiten huomioitavista tekijöistä arvioinnissa. Lapsen köyhyyden huomioi aina vain joka viides sosiaalityöntekijä.

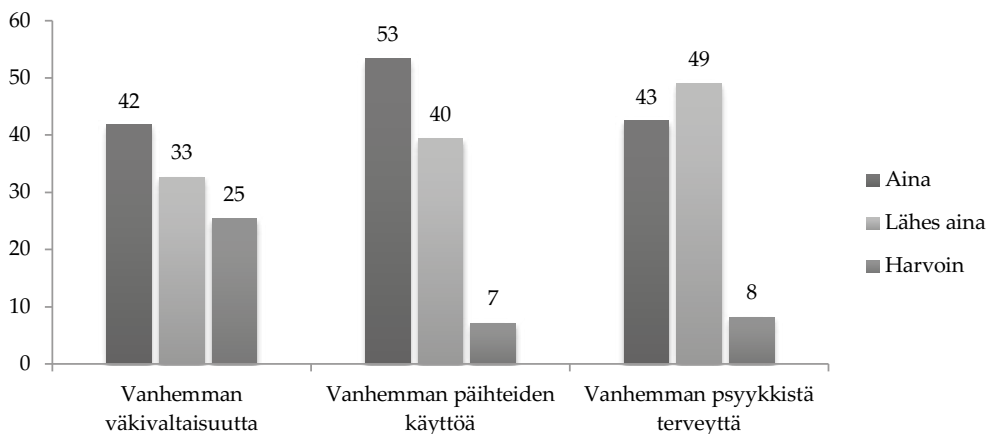
6.4 ARVIOINNISSA HUOMIOITAVAT RISKITEKIJÄT

Lastensuojelun tärkeimpiä tehtäviä on turvata lapsen tilanne silloin, kun lapsi on välittömässä vaarassa tai hänen hyvinvointinsa on uhattuna. Lastensuojelun tulisi pystyä tunnistamaan niiden lasten tilanne, jotka kohtaavat elämässään kaltoinkohtelua tai laiminlyöntiä, joka voi ilmetä esimerkiksi lapseen itseensä tai hänen perheensä jäseniin kohdistuvana väkivaltana. Väkivallan uhan ohella myös vanhemman päihteiden väärinkäyttö voi olla lapsen kasvu- ja kehitykselle voimakas riskitekijä. Edellä mainittujen tekijöiden lisäksi vanhemman psyykkisen terveyden tasapaino on keskeinen arvioinnissa huomioitava tekijä.

Tutkimuksessa otettiin tarkasteluun muuttujat, joissa kysyttiin äidin ja isän päihteiden käytön ja lapseen kohdistuvan väkivaltaisuuden huomiointia arvioinnissa sen selvittämiseksi, kuinka usein sosiaalityöntekijät huomioivat arvioinnissa nämä tekijät. Aineistosta tehtiin ensin korrelaatiotarkastelu muuttujille ”Kuinka usein huomioit arvioinnissa äidin väkivaltaisuutta lastaan kohtaan” ja ”Kuinka usein huomioit

arvioinnissa isän väkivaltaisuutta lastaan kohtaan. Koska muuttujien jakaumat korreloivat ($r=0,977$) vahvasti keskenään, summattiin muuttujat yhteen ja luotiin summamuuttuja, joka mittaa vanhemman väkivaltaisuuden huomioimisen yleisyyttä arvioinnissa. Summamuuttujan Cronbachin alfan arvo α oli 0,98.

Korrelaatiotarkastelu tehtiin myös muuttujille ”Kuinka usein huomioit arvioinnissa äidin päihteiden käyttöä” ja ”Kuinka usein huomioit arvioinnissa isän päihteiden käyttöä”. Muuttujien jakaumat osoittivat vahvaa keskinäistä vaihtelua ($r=1,00$), joten muuttujista muodostettiin summamuuttuja mittaamaan vanhemman päihteiden käytön huomioimisen yleisyyttä arvioinnissa¹⁰. Summamuuttujan alfan arvo α oli 1,0. Alla olevassa kuviossa näkyvät vanhemman väkivaltaisuuden ja päihteiden käytön huomioimisen yleisyyden summamuuttujan prosentiosuuksien jakaumat. Kuvioon on lisätty myös vanhemman psyykkisen terveyden huomioimisen yleisyys arvioinnissa¹¹.

Kuvio 6. Vanhemman väkivaltaisuuden, päihteiden käytön ja vanhemman psyykkisen terveyden huomioimisen yleisyys arvioinnissa, % (N=502–505).

Tuloksista näkyy, että vanhemman lapsen kohdistaman väkivaltaisuuden ja vanhemman psyykkisen terveyden huomioi arvioinnissa aina yli 40 prosenttia kyselyyn vastanneista sosiaalityöntekijöistä. Vanhemman päihteiden käyttö huomioidaan hieman useammin. Sen huomioi arvioinnissa aina yli puolet kyselyyn vastanneista sosiaalityöntekijöistä. Osuudet ovat yllättävän alhaisia. Tulosta voi tulkita niin, että noin joka toisen lapsen kohdalla vanhemman väkivaltaisuuden ja päihteiden käytön huomioiminen ei ole aina arvioitavien tekijöiden joukossa. Neljännnes sosiaalityöntekijöistä arvioi vanhemman väkivaltaisuutta lastaan kohtaan vain harvoin. Kaikkiaan vanhemman päihteiden käyttö on useammin arvioitu tekijä arvioinnissa kuin vanhemman väkivaltaisuus lastaan kohtaan, mutta päihteiden käytönkin huomioi arvioinnissa aina vain hieman yli puolet sosiaalityöntekijöistä.

¹⁰ Summamuuttujan arvot vaihtelivat välillä 1–5. Arvot luokiteltiin kolmeluokkaiseksi välille 1=harvoin, 2=lähes aina ja 3=aina. Luokkaan ”harvoin” laskettiin yhteen arvot välillä X–X vastausvaihtoehdoista ”en juuri koskaan”, ”vain harvoin” ja ”silloin tällöin”.

¹¹ Kysymys B15.2.9_Kuinka usein huomioit vanhemman psyykkistä terveyttä?

Ristiintaulukointia hyödynnettiin sen selvittämiseksi, onko vastaajan iällä tai työkokemuksen pituudella yhteyttä vanhemman väkivaltaisuuden huomioimisen yleisyyteen arvioinnissa (ks. taulukot 12 ja 13). Tämä tarkastelu haluttiin tehdä siksi, koska lapseen kohdistuvaa ja perhepiirissä tapahtuvaa kaltoinkohtelua ei aina huomata riittävässä laajuudessa lastensuojelussa. Tutkimusten kautta tiedetään esimerkiksi, että parisuhdeväkivallan yhteyttä lapseen kohdistuvaan väkivaltaan ei aina tiedosteta arvioinnissa, vaikka tutkimustieto vahvistaa näiden tekijöiden välisen yhteyden. Ison-Britannian tutkimusesimerkit myös tuovat esille lastensuojelulasten tilanteita, joissa on toistuvasti jätetty huomioimatta lapseen kohdistuva kaltoinkohtelu ja tiedossa ollut tai epäilty vanhemman väkivaltaisuus (Parton 2004). Vaikka tietoa lapsen kaltoinkohtelun ilmiöstä ja siihen liittyvistä tekijöistä on paljon, on valitettavan yleistä, että lapsi tulee sivuutetuksi väkivalta kontekstissa. Jos vanhemmat kieltävät väkivallan, jää myös lapsen kokemus herkästi selvittämättä (Horwath 2014).

On oletettavaa, että iän ja työkokemuksen pituuden myötä lastensuojelutyössä tarvittava ammatillinen osaaminen kasvaa. Vanhemman väkivaltaisuuden huomioimisen yleisyyden tarkastelussa haluttiin selvittää, onko iällä ja työkokemuksen pituudella yhteys väkivallan huomioimisen yleisyyteen arvioinnissa. Muuttujien välisen ristiintaulukoinnin tulos osoittaa, että iällä ja työkokemuksen pituudella on yhteys vanhemman väkivaltaisuuden huomioimisen yleisyyteen lapsen tilanteen arvioinnissa.

Taulukko 12. Vanhemman väkivaltaisuuden huomioiminen arvioinnissa vastaajan iän mukaan, % (N)

		Vastaajan ikä				Yhteensä
		alle 30 vuotta	30–44 vuotta	45–54 vuotta	yli 55 vuotta	
Väkivaltaisuuden huomioimisen yleisyys arvioinnissa	Silloin tällöin	47 (23)	33 (67)	15 (20)	14 (14)	25 (124)
	Lähes aina	24 (12)	34 (70)	34 (45)	33 (32)	33 (159)
	Aina	29 (14)	33 (70)	51 (68)	53 (51)	42 (203)
Yhteensä		100 (49)	100 (207)	100 (133)	100 (97)	100 (486)
p<0,001***						

Ikäryhmien väliset erot vanhemman väkivaltaisuuden huomioimisessa tulevat selkeimmin esille alle 30-vuotiaiden ja yli 55-vuotiaiden vastaajien välillä. Näiden ikäluokkien väliset erot väkivaltaisuuden huomioimisen yleisyydessä ilmenivät erityisesti vastausvaihtoehtojen "silloin tällöin" ja "aina" välillä. Noin puolet alle 30-vuotiaista sosiaalityöntekijöistä huomioi vanhemman väkivaltaisuuden arvioinnissa vain silloin tällöin, kun yli 55-vuotiailla osuus on noin 15 prosenttia. Vastaavasti vajaa kolmannes alle 30-vuotiaista huomioi vanhemman väkivaltaisuuden arvioinnissa aina, kun yli 55-vuotiaista väkivaltaisuuden huomioi arvioinnissa aina yli puolet sosiaalityöntekijöistä. Vastaajan iän ja väkivaltaisuuden huomioimisen yleisyydellä on tilastollisesti erittäin merkitsevä yhteys.

Lastensuojelutyössä tehdyn työkokemuksen pituuden mukainen tarkastelu osoittaa, että vanhemman väkivaltaisuus huomioidaan arvioinnissa sitä useammin, mitä pidempi työkokemus vastaajalla on lastensuojelun sosiaalityön tehtävissä.

Työkokemuksen pituuden ero tulee selkeimmin esille lastensuojelutyötä yli kymmenen vuotta tehneiden ja alle viisi vuotta tehneiden välillä. Yli kolmannes alle viisi vuotta lastensuojelutyön työkokemusta omaavista vastaajista huomioi vanhemman väkivaltaisuuden arvioinnissa aina. Vastaava osuus yli kymmenen vuotta alalla oleiden vastaajien kohdalla oli 54 prosenttia ja yli 20 vuotta alalla oleilla osuus oli 57 prosenttia.

Taulukko 13. Vanhemman väkivaltaisuuden huomioiminen arvioinnissa vastaajan työkokemuksen pituuden mukaan, % (N)

		Työkokemuksen pituus				Yhteensä
		alle 5 vuotta	5–10 vuotta	10–20 vuotta	yli 20 vuotta	
Väkivaltaisuuden huomioimisen yleisyys arvioinnissa	Silloin tällöin	30 (61)	28 (35)	20 (17)	12 (7)	26 (120)
	Lähes aina	34 (69)	36 (44)	26 (22)	32 (19)	32 (154)
	Aina	36 (72)	36 (45)	54 (45)	56 (34)	42 (196)
Yhteensä		100 (202)	100 (124)	100 (84)	100 (60)	100 (470)
p<0,007**						

Tulokset vanhemman päihteiden käytön, väkivaltaisuuden ja psyykkisen terveyden huomioimisen yleisyydestä arvioinnissa kertovat osittain siitä, että lastensuojelu ei aina varmista riittävässä määrin lapsen kasvuympäristön riskejä, kuten lapsen kohdistuvan väkivallan tai kaltoinkohtelun uhkaa, osana tilannearviointia. Arvioinnin onnistuneisuudessa ja vaikuttavuudessa lapsen tilanteeseen liittyvien riskien tunnistamiselle on kuitenkin ensiarvoisen tärkeä asema. Suomalainen lastensuojelu on perinteisesti painottunut enemmän lapsen hyvinvointia tukevaan kuin lapsen liittyviä riskejä todentavaan lähtökohtaan. Riskilähtöinen työote ei ole ollut ensisijainen lähtökohta lastensuojelussa tehtävälle työlle Suomessa, vaikka se on siihen oleellisesti aina kuulunut. Tämä voi olla osasy esimerkiksi vanhemman väkivaltaisuuden vähäiseen huomioimiseen arvioinnissa.

Sosiaalityöntekijöiden käsitystä osaamisestaan tunnistaa lapsen kaltoinkohtelua ja laiminlyöntiä selvitettiin tutkimuksessa kahdella kysymyksellä ”Lapsen tilannetta koskevassa arvioinnissa on vaikeaa tunnistaa lapsen laiminlyöntiä” ja ”Lapsen tilannetta koskevassa arvioinnissa on vaikeaa tunnistaa lapsen kaltoinkohtelua”. Nämä muuttujat korreloivat vahvasti keskenään ($r=0,794$). Vahvaan korrelaatioon perustuen muuttujista muodostettiin summamuuttuja ($\alpha 0,885$) kuvaamaan lapsen kaltoinkohtelun ja laiminlyönnin tunnistamisen vaikeutta arvioinnissa. Summamuuttujan mieli-pideasteikollinen vastausasteikko luokiteltiin kolmeluokkaiseksi.¹²

¹² Arvot välillä 1–2,5=samaa mieltä, arvot välillä 2,55–3,45=ei samaa eikä eri mieltä, arvot välillä 3,5–5=eri mieltä

Taulukko 14. Kokemus laiminlyönnin ja kaltoinkohtelun tunnistamisen vaikeudesta arvioinnissa % (N)

Lapsen tilanteen arvioinnissa on vaikea tunnistaa lapsen laiminlyöntiä ja kaltoinkohtelua	
Samaa mieltä	21 (106)
Ei samaa eikä eri mieltä	23 (118)
Eri mieltä	56 (280)
Yht.	100 (504)

Vastausten jakauma osoittaa, että viidennes sosiaalityöntekijöistä myöntää lapsen kaltoinkohtelun ja laiminlyönnin tunnistamisen vaikeuden arvioinnissa, kun hieman yli puolet sosiaalityöntekijöistä ei koe tunnistamista vaikeaksi. Jakaumasta on kuitenkin hyvä huomioida ”ei samaa eikä eri mieltä” olevien vastausten varsin korkea osuus, joka osaltaan kuvastaa vastaajien epävarmuutta tunnistaa lapsen kaltoinkohtelua ja laiminlyöntiä arvioinnissa. Hieman yli viidennes vastaajista kokee, että ei voi olla väitämän kanssa samaa tai eri mieltä. Tulosta voi tulkita niin, että sosiaalityöntekijöistä noin puolet kokee lapsen kaltoinkohtelun tunnistamisen jossain määrin vaikeaksi arvioinnissa tai ei ainakaan koe sitä helpoksi.

Lapsen kaltoinkohtelun tunnistamisen vaikeutta tutkittiin tarkemmin tekemällä kaksisuuntainen varianssianalyysitarkastelu, jossa haluttiin selvittää, onko sosiaalityöntekijän kokemuksella työroolinsa selkeydestä ja arviointiin käytettävän ajan riittäväyydestä yhteys lapsen kaltoinkohtelun tunnistamisen vaikeuteen arvioinnissa. Aluksi muodostettiin kaksi uutta selittävää muuttujaa, joista toinen mittasi vastaajan työroolin selkeyttä¹³ ja toinen arviointiin käytettävän ajan riittävyttä¹⁴.

¹³ Työroolin selkeyttä mittaava summamuuttuja saatiin summaamalla yhteen muuttujat ”Minulla on selkeä käsitys siitä, mitä työltäni edellytetään arvioidessani lapsen tilannetta” ja ”Koen työroolini selkeäksi tehdessäni arviointia lapsen tilanteesta”. Muuttujien välinen korrelaatio oli vahva (Spearmanin rho 0,720) ja summamuuttujan luotettavuutta mittaavan Cronbachin alfan arvo 0,847.

¹⁴ Arviointiin käytettävän ajan riittävyden muuttuja saatiin summaamalla yhteen muuttujat ”Tehdessäni lapsen tilannetta koskevaa arviointia ehdin perehtyä riittävästi asioihin, joita joudun ratkaisemaan lasta koskien” ja ”Tehdessäni lapsen tilannetta koskevaa arviointia voin käyttää siihen riittävästi aikaa”. Muuttujat osoittivat vahvaa keskinäistä vaihtelua (Spearman rho 0,652). Summamuuttujan Cronbachin alfan arvo oli 0,788.

Taulukko 15. Työroolin selkeyden ja arviointiin käytettävän riittävän ajan yhteys lapsen kaltoinkohtelun tunnistamisen vaikeuteen arvioinnissa. Varianssianalyysi (B-arvot, F-arvot tummennettu ja tilastollisen merkitsevyyden aste merkitty tähdillä)

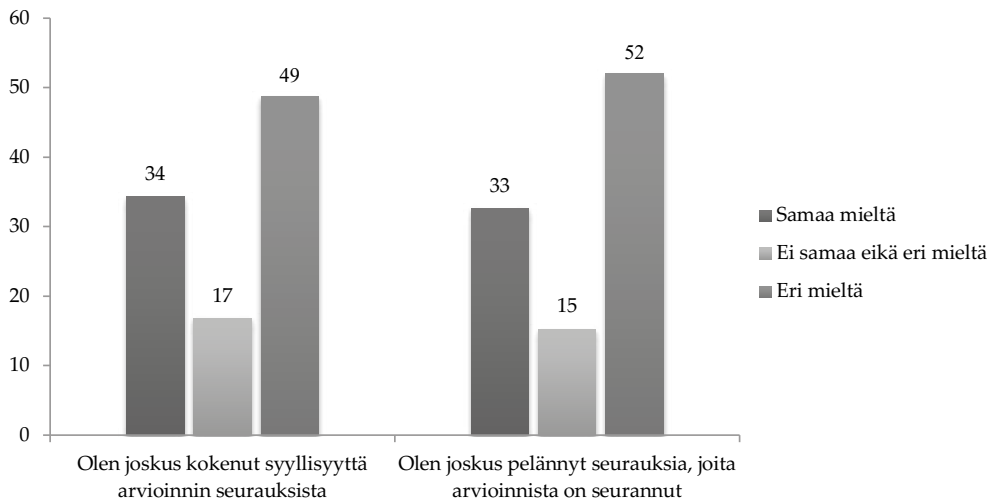
	Kaltoinkohtelun tunnistamisen vaikeus arvioinnissa
Työroolin selkeys	13,56***
Työrooli selkeä	0,69***
Työrooli melko selkeä	0,49***
Työrooli ei selkeä	Ref.
Arviointiin käytetyn ajan riittävyys	4,44**
Aikaa riittävästi vain harvoin	-2,75**
Aikaa riittävästi silloin tällöin	-2,37**
Aikaa riittävästi lähes aina	Ref.
R ²	0,081

* p<0.05, ** p<0.01, *** p<0.001

Varianssianalyysin tuloksen mukaan työroolin selkeydellä ja arviointiin käytettävän ajan riittävyydellä on yhteys työntekijän kokemukseen kaltoinkohtelun tunnistamisen vaikeudesta arvioinnissa. Kummankin muuttujan kohdalla yhteys on positiivinen. Tuloksen mukaan, mitä paremmin työntekijä kokee työroolinsa selkeyden ja arviointiin käytetyn ajan riittävyuden, sitä vähemmän hän kokee epävarmuutta tunnistaa lapsen kaltoinkohtelua arvioinnissa. Tulos osoittaa, että työroolin selkeyden muuttujan yhteys kaltoinkohtelun tunnistamiseen on erityisen vahva. Arviointiin käytettävän ajan riittävyuden yhteys on myös merkitsevä, mutta sen yhteys ei nouse yhtä vahvaksi kuin työroolin selkeyden muuttujan. Analyysissä mukana olevien muuttujien selitysaste ei kuitenkaan nouse kovin korkeaksi. Työroolin selkeydellä ja arviointiin käytetyn ajan riittävyydellä voidaan selittää kahdeksan prosenttia kaltoinkohtelun tunnistamisen vaikeuteen suhtautumisen vaihtelusta.

Lapsen kaltoinkohtelun ja laiminlyönnin tunnistamisen vaikeus ja siihen sisältyvä epävarmuus ovat osa arvioinnin vaativaa tehtävää lastensuojelun sosiaalityössä. Lapsen tilanteen arviointi lapsen liittyvien riskien arviointina on ammattilaiselle tehtävä, joka vaatii rohkeutta, mutta samalla myös varovaisuutta ja herkkyyttä. Arvioinnin vaativuus ja siihen sisältyvä vastuu tulevat esille sosiaalityöntekijöiden vastausten eroissa kysymyksissä arvioinnin seurauksista ja sosiaalityöntekijöiden syyllisyyden kokemuksista arvioinnin tekemisessä (ks. kuvio 7).

Kyselyssä sosiaalityöntekijöiltä kysyttiin ensinnäkin heidän joskus kokemaansa syyllisyyttä tekemänsä arvioinnin seurauksista ja toiseksi sitä, ovatko he joskus pelänneet seurauksia, joita arvioinnista on seurannut. Tulosten mukaan noin joka kolmas sosiaalityöntekijä on tuntenut joskus syyllisyyttä tai pelkoa tehdyn arvioinnin seurauksista. Usein syyllisyyttä arvioinnin seurauksista on kokenut kuitenkin vain harva sosiaalityöntekijä. Arvioinnista joskus aiheutuneiden syyllisyyden ja pelon kokemuksia tarkasteltiin ristiintaulukoinnilla vastaajien iän ja työkokemuksen pituuden mukaan. Syyllisyyden ja pelon kokemuksilla ei ollut eroja vastaajien työkokemuksen pituuden tai eri ikäryhmien välillä.

Kuvio 7. Arvioinnin seurauksista koettu syyllisyys ja pelko, % (N=502–506).

Syyllisyys ja pelko tehdyn arvioinnin seurauksista on osa sosiaalityön ammatillisuutta (esimerkiksi Banks 2012, 30). Lastensuojelussa kohdataan vaikeita tilanteita ja sosiaalityöntekijöiden vastuu lasten ja heidän perheidensä tilanteiden hoitamisesta on suuri. Sosiaalityöntekijät kantavat vastuuta tekemänsä työn seurauksista yhteiskunnalle ja asiakkailleen. Ammatillinen asema, jonka he tehtävää hoitaessaan ottavat vastaan, on painava ja eettisesti vaativa. Syyllisyyden ja pelon kokemusten myöntäminen on osoitus arvioinnin vastuullisuudesta. Työn vaativuutta lisää myös, että arviointia tehdään aina jossain määrin epävarman tiedon varassa ja lapsen tilanteen todellisuus rakentuu arvioinnissa pala palalta. Se, että yli puolet sosiaalityöntekijöistä ei ollut kokenut tehdyn arvioinnin seurauksena syyllisyyttä tai pelkoa kuvaa myös työntekijöiden korkeaa ammatillista työmoraalia. Sosiaalityöntekijät luottavat tekemäänsä arviointiin ja päätöksentekoon. Sosiaalityöntekijöiden työmoraalin vahvuutta kuvaa se, että yli 70 prosenttia kyselyyn vastanneista sosiaalityöntekijöistä koki olevansa vastuullinen työnantajalleen tekemästään arvioinnista.

7 LAPSEN TILANTEEN ARVIOINNIN TEKEMISEN TAPA

7.1 ARVIOINNIN TEKEMISEN TAVAN ULOTTUVUUDET

Tässä tutkimuksen osassa käydään läpi lapsen tilanearvioinnin käytäntöjä ja tutkitaan tarkemmin sitä, millaisena arvioinnin tekemisen tapa ja osaaminen näyttäytyvät. Tutkimuksessa käytettiin pääkomponenttianalyysiä sen selvittämiseksi, millaisia tutkimusaineiston taustalla olevia piileviä eli latentteja ulottuvuuksia arvioinnin tekemisen tapaan ja osaamiseen mahdollisesti sisältyy. Pääkomponenttianalyysiin valittiin arvioinnin tekemisen tapaa ja osaamista kuvaavia välttämisiä kysymyslomakkeen osasta B3 sekä osasta B1 ja B5 (ks. kyselylomake liitteessä 2). Näissä kyselylomakkeen osissa kysyttiin eri välttämien avulla vastaajan omaa tapaa tehdä lapsen tilanteen arviointia ja työntekijän arviota osaamisestaan arvioinnissa.

Pääkomponenttianalyysiin tulevien muuttujien valinta aloitettiin muuttujien välisten korrelaatioiden tarkastelulla. Muuttujajoukosta jätettiin ensin pois muuttujat, jotka eivät sisällöllisesti sopineet analyysiin. Analyysistä jäivät pois myös muuttujat, joiden keskinäinen korrelaatio oli heikkoa ja joiden latausten neliön summa (kommunaliteetti) yksittäiselle pääkomponentille jäi alhaiseksi. Näin analyysistä saatiin esille sopivin muuttujajoukko, joka käsitti 15 muuttujaa. Muuttujille suoritettiin pääkomponenttianalyysi käyttäen suorakulmaista Varimax-rotatiota. Varimax-rotatio kasvatti muuttujien komponenttikohtaista varianssia, jolloin suuret lataukset voimistuivat ja pienet heikkenivät. Pääkomponenttianalyysin mallin muodostaneet muuttujat on esitetty alla olevassa taulukossa.

Arvioinnintavan eri ulottuvuuksiin tulkinnallisesti mielekkäimmän tuloksen antoi kolmen pääkomponentin ratkaisu. Taulukossa esitetään muodostuneet komponenttirakenteet tunnuslukuineen. Pääkomponenteille latauksia saaneet arvot ovat tulkinnan helpottamiseksi lihavoitu. Kaikkiaan kyseiset kolme pääkomponenttia selittävät 50 prosenttia muuttujien välisestä kokonaisvaihtelusta, mitä voidaan pitää riittävän korkeana selitysosuutena. Pääkomponenttien selitysosuudet vaihtelivat 24,0 ja 11,3 prosentin välillä ja muuttujien kommunaliteetit puolestaan välillä 0,22–0,70. Saadut arvot riittävät hyvin komponenttien sisällölliseen tulkintaan.

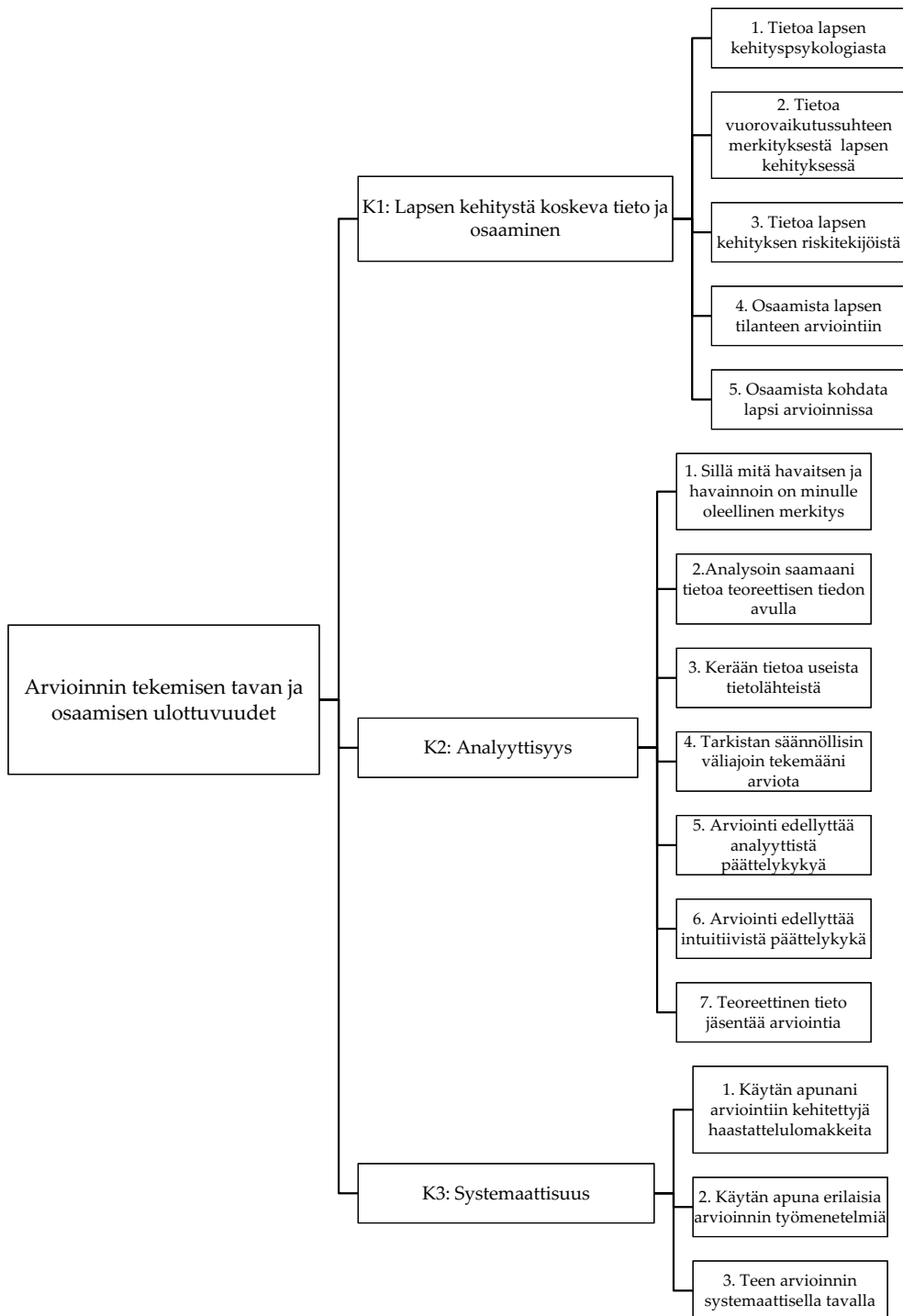
Taulukko 16. Pääkomponenttianalyysin tulos arvioinnin tekemisen tavan eri muuttujilla.

	Komponentit			h ²
	1	2	3	
Tehdessäni lapsen tilannetta koskevaa arviointia käytän apunani erilaisia arviointiin kehitettyjä haastattelulomakkeita ym.	-,001	-,017	,808	,653
Tehdessäni lapsen tilannetta koskevaa arviointia käytän arvioinnissa apuna erilaisia arvioinnin työmenetelmiä/-välineitä (esimerkiksi nallekortit, verkostokartta tms.)	-,077	,027	,834	,701
Tehdessäni lapsen tilannetta koskevaa arviointia teen sen systemaattisella/strukturoidulla tavalla	-,139	,215	,613	,442
Tehdessäni lapsen tilannetta koskevaa arviointia, sillä mitä havaitsen ja havainnoin lapsesta tai perheestä on minulle oleellinen merkitys	-,118	,419	,276	,266

	Komponentit			h ²
	1	2	3	
Tehdessäni lapsen tilannetta koskevaa arviointia analysoin saamaani tietoa teoreettisen tiedon avulla	-,197	,627	,268	,504
Tehdessäni lapsen tilannetta koskevaa arviointia kerään tietoa useista eri tietolähteistä	-,044	,455	,093	,217
Tehdessäni lapsen tilannetta koskevaa arviointia tarkistan säännöllisin väliajoin lapsen tilanteesta tekemääni arviota	-,040	,465	,224	,268
Lapsen tilannetta koskeva arviointi edellyttää työntekijältä analyttistä päättelykykyä	,062	,709	-,090	,514
Lapsen tilannetta koskeva arviointi edellyttää työntekijältä intuitiivista päättelykykyä	,067	,599	-,166	,390
Lapsen tilannetta koskevassa arvioinnissa teoreettinen tieto jäsentää arviointia	-,099	,663	-,003	,450
Minulla on mielestäni riittävästi tietoa lapsen kehityspsykologiasta arvioidessani lapsen tilannetta	,809	-,039	-,039	,658
Minulla on mielestäni riittävästi tietoa vuorovaikutussuhteen merkityksestä lapsen kehityksessä arvioidessani lapsen tilannetta	,833	-,024	-,004	,694
Minulla on mielestäni riittävästi teoreettista tietoa lapsen kehityksen riskitekijöistä arvioidessani lapsen tilannetta	,803	-,100	-,056	,658
Minulla on mielestäni riittävästi osaamista lapsen tilannetta koskevaan arviointiin	,790	-,088	-,045	,634
Minulla on mielestäni riittävästi osaamista kohdata lapsi henkilökohtaisesti tehdessäni arviointia	,660	-,020	-,179	,468
Pääkomponentin ominaisarvo	3,60	2,22	1,69	
Komponentin selitysosuus,	23,9	14,8	11,3	
Kumulatiivinen selitysosuus,	23,9	38,8	50,1	

Ensimmäiseen komponenttiin voimakkaimmat lataukset saivat muuttujat, jotka kuvaavat sosiaalityöntekijällä olevaa osaamista kohdata lapsi ja huomioida lapsen kehityspsykologista ja vuorovaikutussuhteisiin liittyvää tietoa arvioinnissa. Ensimmäinen komponentti nimettiin "Lapsen kehitystä koskevan tiedon ja osaamisen" komponentiksi. Komponentin selitysosuus osoittaa, että komponentti selittää 24 prosenttia aineiston kokonaisvaihtelusta, joka on suhteellisen hyvä tulos. Toiseen komponenttiin latautuneet muuttujat liittyivät sosiaalityöntekijän arvioinnin tapaan, jossa hän käyttää apunaan teoreettista tietoa, havainnointia ja useita eri tietolähteitä. Komponenttiin latautuneet kuusi muuttujaa kuvasivat analyttisyyttä arvioinnin tekemisen tavassa. Komponentti nimettiin "Arvioinnin analyttisen tekemisen tavan" komponentiksi ja sen selitysosuus oli 11 prosenttia. Kolmannen komponentin muuttujalataukset liittyivät arvioinnin systemaattiseen tekemisen tapaan. Komponenttiin latautuneet muuttujat kuvasivat sosiaalityöntekijän tapaa käyttää arvioinnissa apuna erilaisia haastattelulomakkeita ja arvioinnin toiminnallisia välineitä. Komponentti nimettiin "Systemaattisen tekemisen tavan" komponentiksi. Sen selitysosuus oli 15 prosenttia aineiston kokonaisvaihtelusta.

Kuviossa 8 on kuvattu pääkomponenttien muodostamat ulottuvuudet ja niiden mukaan nimetyt summamuuttujat. Summamuuttujat nimettiin arvioinnin systemaattisen tavan, arvioinnin analyttisen tavan ja lasta koskevan tiedon ja osaamisen summamuuttujiksi. Muodostuneita summamuuttujia käytetään jatkoanalyysissä arvioinnin tekemisen tapaa kuvaavina selittävinä tai selitettävinä muuttujina. Jatkoanalyysissä pääkomponenttianalyysin tuloksena muodostuneita komponentteja on käytetty arvioinnin tekemisen tapaa ja osaamista mittaavien summamuuttujien muodostamisen perusteena.

Kuvio 8. Arvioinnin tekemisen tavan ja osaamisen ulottuvuudet.

Pääkomponenttianalyysin tuloksena esille saadut latentit ulottuvuudet arvioinnin tekemisen tavoista kuvaavat sosiaalityöntekijän päättelykyvyn ja tiedonkäsittelyn edellytyksiä arvioinnissa. Ne ovat osoitus arvioinnissa tarvittavasta tiedollisesta- ja prosessiosaamisesta. Ulottuvuuksista systemaattisuus ja analyttisyys ovat arvioinnin tekemisen prosessiin liittyviä tiedon käsittelyn osaamisalueita. Lapsen kehitystä koskevan tiedon ja osaamisen ulottuvuus on enemmän sosiaalityöntekijän arvioinnissa tarvitseman tiedollisen osaamisen kuvaaja. Tutkimuksen seuraavissa luvuissa tehdään tarkemmin analyysiä arvioinnin tekemisen tavoista ja arvioinnin tekemisen tavan eri ulottuvuuksista ja niitä selittävästä tekijöistä.

7.1.1 Arvioinnin tekemisen tavan systemaattisuus ja mallintaminen

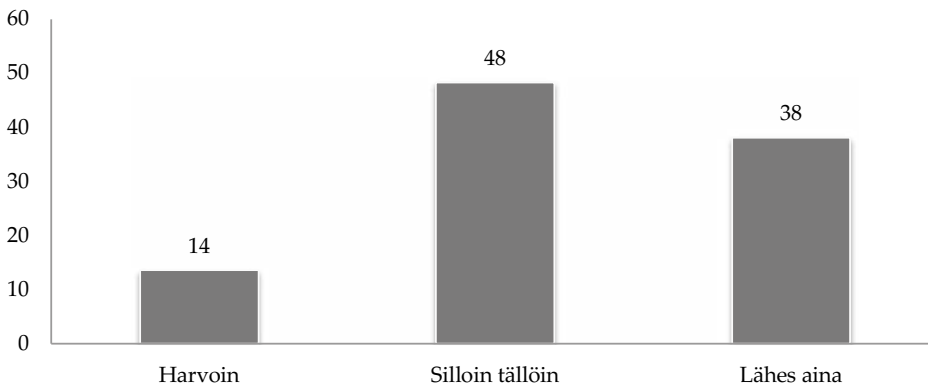
Arvioinnin systemaattista tekemisen tapaa tutkittiin muodostamalla systemaattisen arviointitavan yleisyyttä kuvaava summamuuttuja. Summamuuttuja muodostettiin arvioinnin tekemisen tavan ja osaamisen eri muuttujille tehdyn pääkomponenttianalyysin tulokseen perustuen. Arvioinnin systemaattisen tekemisen tavan summamuuttujaan valikoituivat pääkomponenttianalyysin tuloksena samalle pääkomponentille latautuneet muuttujat, jotka on eritelty alla olevaan taulukkoon. Arvioinnin systemaattista tekemisen tapaa kuvaavan summamuuttujan reliabiliteetti testattiin Cronbachin alfa (α) kertoimella, jonka arvo oli 0,682. Alfa arvo voidaan pitää kohtuullisena summamuuttujan reliabiliteettia mittaavana arvona.

Taulukko 17. Arvioinnin systemaattisen tekemisen tavan ulottuvuuden muuttujat

Pääkomponentti Systemaattinen arvioinnin tapa	Komponenttilataus	h ²	r	alfa
Käytän apunani erilaisia arviointiin kehitettyjä haastattelulomakkeita ym.	,808	,653	,546	,521
Käytän arvioinnissa apuna erilaisia arvioinnin työmenetelmiä/-välineitä	,834	,701	,591	,460
Tehdessäni arviointia teen sen systemaattisella/strukturoidulla tavalla	,613	,442	,364	,746
Ominaisarvo Selitysosuus				,682

Systemaattista arvioinnin tapaa kuvaavan summamuuttujan viisiluokkainen vastausasteikko luokiteltiin edelleen kolmeluokkaiseksi¹⁵. Näin summamuuttujaan sisältyvä tieto saatiin esitettyä informatiivisemmin ja tiiviimmin. Kuvioista nähdään, että arvioinnin tekemisen tapa on systemaattinen lähes aina noin 40 prosentilla vastaajista. Vastaavasti noin puolet vastaajista kuvaa arvioinnin tekemisen tavan olevan systemaattinen silloin tällöin. Tulos kuitenkin osoittaa, että sosiaalityöntekijöiden tapa tehdä arviointia systemaattisella otteella on melko yleistä.

¹⁵ Arvot välillä 1–2,5 kuvaavat luokkaa harvoin, arvot välillä 2,6–3,5 luokkaa silloin tällöin ja arvot välillä 3,6–5 luokkaa lähes aina.

Kuvio 9. Systemaattisen tekemisen tavan yleisyys arvioinnissa, % (N=499).

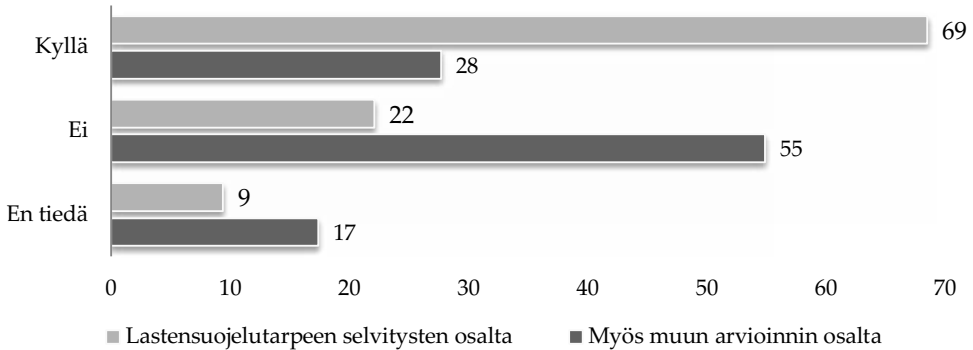
Pääkomponenttianalyysin tuloksena saadun arvioinnin systemaattisen tekemisen tavan ulottuvuuden lisäksi arvioinnin tavan systemaattisuutta tutkittiin myös kyselylomakkeelle sisältyvien muiden kysymysten avulla. Arvioinnin tavan systemaattisuutta selvitettiin esimerkiksi kysymällä vastaajilta käyttävätkö he työssään arviointityöhön kehitettyjä eri menetelmiä ja välineitä. Vastaajilta kysyttiin myös heidän mielipidettään siitä, auttavatko erilaiset arviointimenetelmät varmistamaan arvioinnin tarkkuutta. Vastaajista 80 prosenttia oli tämän väitteen kanssa samaa mieltä. Kuitenkin kysyttäessä, käyttääkö vastaaja itse apunaan erilaisia arviointiin kehitettyjä työmenetelmiä, esimerkiksi haastattelulomakkeita, ainoastaan noin joka kolmas kertoi käyttävänsä niitä lähes aina tai aina. Tulosten perusteella näyttää siltä, että suuri osa sosiaalityöntekijöistä tunnustaa erilaisten arviointiin kehitettyjen menetelmien ja välineiden hyödyn lapsen tilanteen arvioinnissa, mutta ei kuitenkaan käytä näitä menetelmiä kovin usein omassa työssään.

Edellä kuvattu tulos kertoo siitä, että useimmat sosiaalityöntekijät tuntevat lapsen tilanearviointiin kehitettyjä menetelmiä ja tietävät niiden tarkoituksen. Arviointiin kehitettyjen menetelmien käyttäminen ei kuitenkaan ole yksin työntekijän osaamisen ja mahdollisuuksien varassa, vaan arvioinnin systemaattiseen ja strukturoituun työtapaan vaikuttavat myös lastensuojelusta vastaavien työyhteisöjen, työpaikkojen ja organisaatioiden käytännöt arvioinnin tekemisestä. Siihen vaikuttaa myös työpaikoilla ja organisaatioissa tehtävä kehittämistyö uusien arvioinnin työtapojen käyttöönottamiseen. Osana arvioinnin tekemisen tavan systemaattisuuden tarkastelua tutkimuksessa haluttiin selvittää tilanearvioinnin mallintamista vastaajan työpaikalla. Arvioinnin mallintamisen tarkastelu haluttiin ottaa mukaan analyysiin yhtenä arvioinnin systemaattisuutta kuvaavana tekijänä, koska mallintamisen tarkoituksena on mahdollistaa systemaattisempi työote arvioinnin toteuttamiseen. Arvioinnin mallintamisen tarkoituksena on esimerkiksi tuoda arviointiin selkeä rakenne ja struktuur, joka on systemaattinen. Systemaattisella työtavalla tavoitellaan myös arvioinnin objektiivisuutta, jolloin arvioinnissa huomioidaan ja toteutetaan sama työtapo riippumatta esimerkiksi lapsen tai perheen lastensuojeluun hakeutumisen syystä.

Tutkimuksessa kysyttiin, onko vastaajan työpaikalla mallinnettu arvioinnin työprosessia lastensuojelutarpeen selvittämisen osalta (nk. alkuarviointi). Tutkimuksessa kysyttiin myös, onko arviointia mallinnettu työpaikalla myös muun arvioinnin kuin lastensuojelutarpeen selvittämisen osalta. Vastausten prosenttijakaumat on esitetty alla olevassa kuviossa. Jakaumista näkyvät, että arvioinnin työprosessi on mallinnettu

suurella osalla vastaajien työpaikoista asiakkuuden alkuvaiheessa tehtävän lastensuojelutarpeen selvitysvaiheen osalta. Vastauksista kuitenkin näkyy alkuvaiheen arvioinnin ja muun arvioinnin välinen ero arvioinnin työprosessin mallintamisessa. Muun arvioinnin kuin lastensuojelutarpeen selvittämisen osalta työprosesseja on mallinnettu vain kolmasosassa vastaajien työpaikoista. Niiden osuus, jotka eivät tiedä, onko työprosesseja mallinnettu myös muun arvioinnin kuin lastensuojelutarpeen selvittämisen osalta osuus oli melko korkea 17 prosenttia.

Kuvio 10. Arvioinnin työprosessin mallinnus vastaajan työpaikalla, % (N=502–505).

Vuonna 2008 voimaan astuneen lastensuojelulain uudistuksen tavoite oli saada strukturoidumpaa arvioinnin työtapaa lastensuojelun asiakkuuden alkuvaiheen työskentelyyn. Tämä tavoite näkyy tuloksessa ainakin jossain määrin, koska ero asiakkuuden alkuvaiheen mallintamisen ja muun arvioinnin mallintamisen välillä on selkeästi todettavissa. Lastensuojelutarpeen selvittämisen prosessi ja aikarajoin säännelty asiakkuuden alkuvaiheen työ osoittavat, että lastensuojelussa on käytössä arvioinnin työtapaa, joka on systemaattinen ja mallinnettu ainakin asiakkuuden alkuvaiheen kohdalla. Huomiota on kuitenkin kiinnitettävä siihen, että noin kolmasosassa vastaajien työpaikoista lastensuojelutarpeen selvityksen mallinnusta ei ollut tehty tai vastaaja ei tiennyt, onko työpaikalla selvitysvaiheen työprosessin mallinnusta. Tuloksesta myös näkyy, että lastensuojelussa tehtävän arvioinnin mallintaminen ei vielä aineiston keruun ajankohtana ollut edennyt asiakkuuden alkuvaiheen kartoitustyötä pidemmälle. Tietoisuus arvioinnin mallintamisesta muun kuin alkuvaiheen työskentelyn osalta oli vielä vähäistä. Yhteenlaskettu prosenttiosuus niille, jotka eivät tieneet tai joiden työpaikalla arviointia ei ole mallinnettu myös muun kuin lastensuojelutarpeen selvityksen osalta oli yli 70 prosenttia.

Lastensuojelutarpeen arvioinnin työprosessin mallintamista vastaajan työpaikalla tutkittiin ristiintaulukoinnilla sen selvittämiseksi, onko lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden määrällä työkysikössä yhteys lastensuojelutarpeen arvioinnin mallintamiseen. Arvioinnin mallintamista tutkittiin myös suhteessa vastaajan kunnan kokoon väestömäärällä mitattuna. Tuloksen mukaan lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden määrällä ja kuntakoolla on yhteys lastensuojelutarpeen arvioinnin työprosessin mallinnukseen vastaajan työpaikalla.

Taulukko 18. Lastensuojelutarpeen selvityksen mallintaminen vastaajan työpaikalla sosiaalityöntekijöiden määrän eri luokissa, % (N)

		Lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden määrä vastaajan työyksikössä					% (N)
		> 2	3–5	6–8	9–11	12 <	
Lastensuojelutarpeen arvioinnin mallinnus vastaajan työpaikalla	Kyllä	56 (53)	79 (112)	80 (70)	86 (50)	85 (46)	76 (331)
	Ei	44 (42)	21 (30)	20 (17)	14 (8)	15 (8)	24 (105)
	% (N)	100 (95)	100 (142)	100 (87)	100 (58)	100 (54)	100 (436)

$p > 0,001^{***}$

Sosiaalityöntekijöiden määrän mukainen tarkastelu osoittaa pienten ja suurten työyksiköiden välisen eron mallinnukseen pohjautuvan lastensuojelutarpeen arvioinnin käytössä. Pienten, alle kaksi sosiaalityöntekijää käsittävien, työyksiköiden kohdalla lastensuojelutarpeen selvittämisen mallinnus puuttuu yli 40 prosentilta työyksiköistä. Työyksiköissä, joissa on enemmän kuin kaksi lastensuojelun sosiaalityöntekijää lastensuojelutarpeen selvittämisen arvioinnin mallinnus on yli 80 prosentilla työyksiköistä. Ero pienten, alle kaksi työntekijää käsittävien, ja suurempien työyksiköiden välillä on tilastollisesti erittäin merkitsevä ($p > 0,001$). Kunnan koon mukainen tarkastelu puolestaan osoittaa, että arviointia on mallinnettu enemmän väestömäärältään suuremmilla kuin pienemmällä paikkakunnilla. Ero on selkein pienempien alle 30 000 asukkaan paikkakuntien ja sitä suurempien paikkakuntien välillä. Pienillä alle 30 000 asukkaan paikkakunnilla lastensuojelutarpeen arvioinnin mallinnus puuttuu noin joka neljänneltä paikkakunnalta. Kunnan väestömäärän mukainen tarkastelu tuo esiin tilastollisesti erittäin merkitsevät erot ($p > 0,001$) lastensuojelutarpeen arvioinnin mallintamisessa.

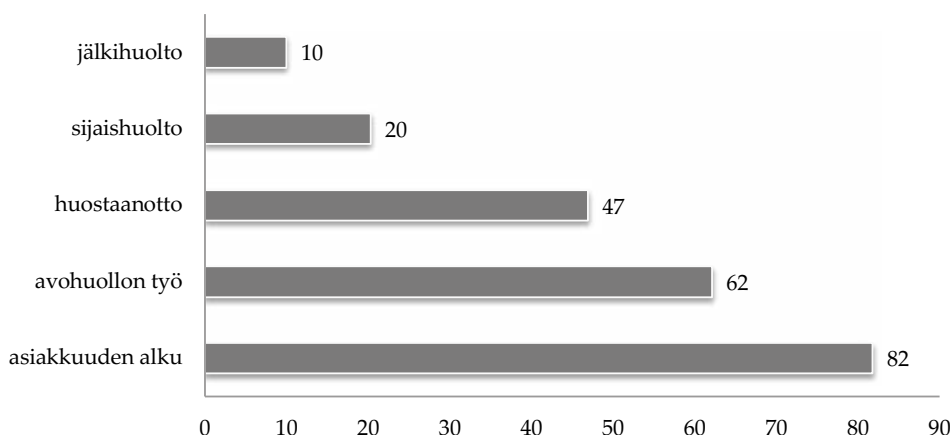
Taulukko 19. Lastensuojelutarpeen selvityksen mallintaminen vastaajan kuntakoon eri luokissa, % (N)

		Kuntakoko					% (N)
		yli 100 000	60–100 000	30–60 000	15–30 000	alle 15 000	
Lastensuojelutarpeen arvioinnin mallinnus vastaajan työpaikalla	Kyllä	85 (96)	94 (30)	84 (79)	74 (42)	57 (72)	76 (319)
	Ei	15 (17)	6 (2)	16 (15)	26 (15)	43 (54)	24 (103)
	Yht.	100 (113)	100 (32)	100 (94)	100 (57)	100 (126)	100 (422)

$p > 0,001^{***}$

Selitys siihen, miksi lapsen tilanteen arvioinnin mallintaminen muun kuin lastensuojelutarpeen selvittämisen osalta näyttäytyy aineiston tuloksissa vähäiseltä, voi löytyä siitä, että arviointi käsitteenä oli vuonna 2010 lastensuojelussa vielä uutta. Lastensuojelulain uudistus tuli voimaan vuoden 2008 alussa ja laissa arviointi ilmaistaan

selvityksen ja selvittämisen käsitteellä. Vuoden 2008 lastensuojelulain uudistuksessa arvioiva työ painottui alkuvaiheen työskentelyyn, esimerkiksi lastensuojelutarpeen selvittämisen aikarajat koskivat vain asiakkuuden alkamista. Arviointi tulisi ymmärtää lastensuojelussa ammatilliseksi työotteeksi, jota tehdään asiakkaan koko asiakkuuden ajan. Tutkimusaineiston tulosten mukaan näyttää kuitenkin siltä, että lastensuojelun työntekijöillä arviointi painottui kyselyn toteuttamishetkellä asiakkuuden alkuun ja avohuollon työhön. Tutkimuksessa kysyttiin vastaajan käsitystä siitä, mihin asiakkuuden vaiheeseen arviointi vastaajan mielestä painottuu. Vastausten prosenttijakaumat on esitetty kuviossa 11.

Kuvio 11. Arvioinnin painottuminen asiakkuuden eri vaiheissa, % (N=501).

Tuloksista näkyy, että lapsen tilanteen arviointi mielletään vahvasti sijoittuvaksi asiakkuuden alkuvaiheeseen. Vastaajista yli 80 prosenttia kokee, että lapsen tilanteen arviointi painottuu asiakkuuden alkuvaiheen työhön. Avohuollon työhön arvioinnin sijoittaa 62 prosenttia vastaajista. Sijaishuoltoon ja huostaanottoon arvioinnin sijoittaa alle puolet vastaajista. Jakaumien ero sijaishuollon ja avohuollon välillä on suuri, mikä vahvasti kertoo siitä, että arviointi mielletään enemmän avohuollossa kuin sijaishuollossa tehtäväksi työksi. Tuloksen tulkinnessa on kuitenkin syytä huomioida, että kyselyyn vastanneista sosiaalityöntekijöistä yli 80 prosenttia hoiti pääasiallisena tehtävänänsä avohuollon lastensuojelun tehtäviä. Syytä on myös huomioida, että lastensuojelulain uudistus kohdistui asiakkuuden alkuvaiheessa tehtävään lastensuojelutarpeen selvitykseen.

Työpaikoilla ja työyksiköissä tehtävällä kehittämistyöllä on vaikutus uusien työtapojen leviämiseen lastensuojelun käytäntöihin. Vastaajista lähes puolet vastasi kysymykseen myönteisesti, kun heiltä kysyttiin, kehitetäänkö heidän työpaikallaan lapsen tilannetta koskevaa arviointityöskentelyä. Ristiintaulukointia hyödynnettiin sen selvittämiseksi, onko lastensuojelutarpeen selvitysvaiheen työprosessin mallintamisella eroa siihen, kehitetäänkö arviointia työpaikalla. Ristiintaulukointi siis havainnollistaa lastensuojelutarpeen selvittämisen mallintamisen ja arvioinnin kehittämistyön välistä riippuvuutta vastaajien työpaikoilla ja kuvaa näin ollen arvioinnin mallintamisen ja kehittämismyönteisen työpaikan yhteyttä.

Taulukko 20. Lastensuojelutarpeen selvityksen mallintaminen työpaikalla arvioinnin kehittämisen mukaan, % (N=421)

		Arviointia kehitetään työyksikössä		Yhteensä
		Kyllä	Ei	
Arvioinnin mallinnus työyksikössä	Kyllä	89 (203)	58 (113)	75 (316)
	Ei	11 (24)	42 (81)	25 (105)
	Yhteensä	100 (227)	100 (194)	100 (421)

$p > 0,001^{***}$

Tulosta voi tulkita niin, että arvioinnin mallintamisella on tilastollinen yhteys työpaikan osoittamaan kehittämismyönteisyyteen arviointia kohtaan. Tuloksen mukaan, arvioinnin kehittämällä ja arvioinnin mallintamisella työpaikalla on tilastollisesti merkitsevä yhteys, niin että niissä työpaikoissa, joissa arviointia kehitetään, on mallinnus tehty useammin kuin sellaisissa, joissa arviointia ei kehitä. Voidaan myös ajatella niin, että arvioinnin systemaattinen tekeminen tapa edellyttää arviointia mallintavaa työotetta sosiaalityössä. Tulosten mukaan vaikuttaa siltä, että työntekijöillä on valmius omaksua systemaattisuutta arviointiin, mutta se vaatii työpaikkojen kehittämismyönteisyyttä arviointia kohtaan.

Edellä olevissa analyysissä on tarkasteltu arvioinnin mallintamista ja siihen yhteydessä olevia eri tekijöitä, kuten lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden määrää, kuntakokoa ja työpaikan kehittämismyönteisyyttä arviointia kohtaan. Arvioinnin mallintamisen tarkastelu on ollut osa arvioinnin systemaattisen tekemisen tavan analyysiä. Arvioinnin systemaattisuutta tarkastellaan seuraavassa regressioanalyysissä suhteessa siihen, miten eri muuttujat, kuten arvioinnin mallinnus tai arvioinnin kehittäminen työpaikalla, selittävät sosiaalityöntekijöillä olevaa arvioinnin systemaattista tekemisen tapaa.

Selitettävänä muuttujana on arvioinnin systemaattisen tekemisen tavan summa-
muuttuja. Regressioanalyysia varten useampiluokkaiset selittävät kategoriset muuttujat muutettiin kaksiluokkaisiksi dummy-muuttujiksi. Regressioanalyysin mallin muodostivat jatkuvina muuttujina vastaajan ikä ja lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden määrä työyksikössä. Kaksiluokkaisina dummy-muuttujia olivat arvioinnin kehittäminen työpaikalla, arvioinnin mallinnus lastensuojelutarpeen selvitykseen, arviointiin mahdollistettu riittävä aika ja sosiaalityöntekijän kokemus työroolinsa selkeydestä arvioinnissa. Regressioanalyysin tulos on esitetty taulukossa 21.

Taulukko 21. Arvioinnin systemaattisen tekemisen tavan yleisyyteen yhteydessä olevat tekijät. Lineaarinen regressioanalyysi (B-arvot, tilastollisen merkitsevyyden aste merkitty tähdillä).

	B
Vakio	3,632***
Ikä	,001
Työrooli selkeä	0,186*
Lastensuojelutarpeen mallinnus työpaikalla	0,298***
Arviointia kehitetään työpaikalla	0,189*
Arviointiin riittävästi aikaa	0,193*
Sosiaalityöntekijöiden määrä työyksikössä	0,003
R ²	0,11

* p<0.05, ** p<0.01, *** p<0.001

Tuloksen mukaan arvioinnin systemaattisen tavan yleisyydellä ja arvioinnin työprosessin mallintamisella on vahva yhteys. Niillä työntekijöillä, joilla arvioinnin tapa on yleisemmin systemaattinen, on myös arvioinnin työprosessia mallinnettu työpaikalla lastensuojelutarpeen selvitysten osalta. Vaikuttaa myös siltä, että systemaattisen työtapen omaavien vastaajien työpaikoilla kehitetään lapsen tilanteen arviointia. Regressiomallissa arvioinnin systemaattista tapaa selittävät myös sosiaalityöntekijän kokemus arviointiin käytettävän ajan riittävydestä. Ne vastaajat, jotka kertoivat voivansa käyttää arviointiin riittävästi aikaa, tekevät arviointia useammin systemaattisella tavalla. Kokemus työroolin selkeydestä on myös yhteydessä arvioinnin systemaattiseen tekemisen tapaan. Sen sijaan työyksikössä työskentelevien lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden määrällä ei ole yhteyttä arvioinnin systemaattiseen tekemisen tapaan.

7.1.2 Arvioinnin tekemisen tavan analyttisyys

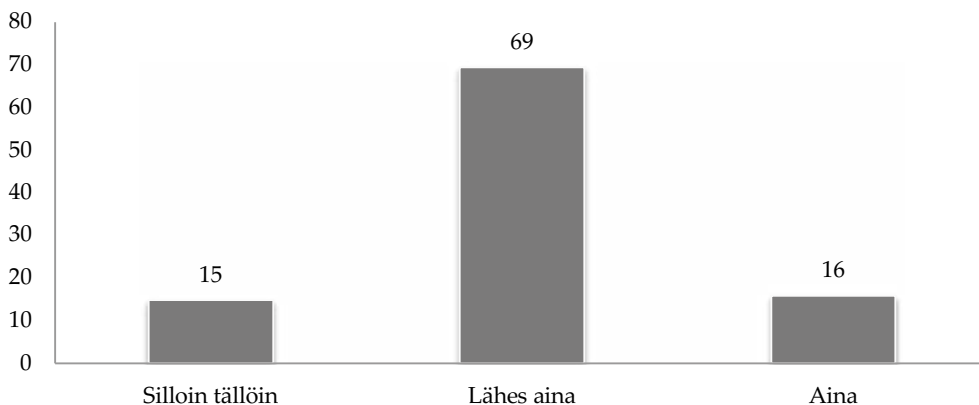
Arvioinnin systemaattisen tekemisen tavan tarkastelun lisäksi arvioinnin tekemisen tapaa tutkittiin pääkomponenttianalyysin tulokseen perustuen kuvaamalla arviointia analyttisenä asiakasta koskevan tiedon käsittelyn ja tiedonmuodostuksen taitona. Arvioinnin analyttisellä tekemisen tavalla haluttiin tutkia muun muassa sosiaalityöntekijöiden ammatillista tapaa käsitellä arvioinnissa tarvittavaa tietoa.

Arvioinnin tavan analyttisyyttä kuvaava summamuuttuja muodostettiin pääkomponenttianalyysiin perustuen. Arvioinnin tavan analyttisyyttä kuvaavalle pääkomponentille latautui seitsemän muuttujaa. Pääkomponenttianalyysin tulos ja muuttujien korrelaatiot on kuvattu alla olevassa taulukossa 22. Arvioinnin analyttisyyttä mittaavan summamuuttujan alfan arvo (α) on 0,669. Arvoa voidaan pitää kohtuullisen hyvänä mittarin yhtenäisyyttä mittaavana reliabiliteetin arvona.

Taulukko 22. Pääkomponenttianalyysin tulos summamuuttujaan arvioinnin analyttinen tekemisen tapa.

Pääkomponentti Analyttinen arvioinnin tapa	Komponentti- lataus	h ²	r	alfa
Sillä mitä havainnoin, on minulle oleellinen merkitys	,419	,266	,319	,651
Analysoin saamaani tietoa teoreettisen tiedon avulla	,627	,504	,471	,604
Kerään tietoa useista eri tietolähteistä	,455	,217	,325	,648
Tarkistan säännöllisin väliajoin lapsen tilanteesta tekemäni arviota	,465	,268	,325	,651
Arviointi edellyttää työntekijältä analyttistä päättelykykyä	,709	,514	,443	,615
Arviointi edellyttää työntekijältä intuitiivista päättelykykyä	,599	,390	,343	,645
Arvioinnissa teoreettinen tieto jäsentää arviointia	,663	,450	,430	,619
Ominaisarvo	2,22			,669
Selitysosuus	14,81			

Arvioinnin analyttisyyttä mittaavan summamuuttujan jakauma on kuvattu alla luokiteltuna prosenttijakaumana. Summamuuttujassa mukana olevien muuttujien alkuperäinen viisiluokkainen vastausasteikko muutettiin kolmiluokkaiseksi¹⁶. Jakauman arvojen luokat kuvaavat asteikkoa ”silloin tällöin” ”lähes aina” ja ”aina”. Jakauman mukaan arvioinnin tekemisen tapa on analyttinen lähes aina 70 prosentilla vastaajista. Analyttisen arviointitavan omaa aina 16 prosenttia vastaajista ja silloin tällöin 15 prosenttia vastaajista.

Kuvio 12. Arvioinnin analyttisen tekemisen tavan yleisyys, % (N=493).

¹⁶ Luokkaan ”silloin tällöin” laskettiin yhteen arvot välillä 1,0–3,49 ja se sisälsi luokat ”en juuri koskaan”, ”vain harvoin” ja ”silloin tällöin”. Arvot välillä 3,50–4,49 sisälsi luokan ”lähes aina” ja arvot välillä 4,50–5,0 luokan ”aina”.

Arvioinnin analyttisyyden summamuuttujaa analysoitiin useampisuuntaisella varianssianalyysillä sen testaamiseksi, onko ryhmien luokkakeskiarvojen välillä tilastollisesti merkitseviä eroja tarkasteltaessa analyttisyyden summamuuttujaa selittävien muuttujien eri luokissa. Analyysin tarkoituksena oli löytää arvioinnin analyttiseen tekemisen tapaan yhteydessä olevia ja sitä selittäviä eri tekijöitä. Varianssianalyysiin tehtiin mallinnus, johon otettiin mukaan seuraavat muuttujat; työroolin selkeys, systemaattisen arvioinnin tavan yleisyys, arviointiin käytetyn ajan riittävyys, ikä, työkokemuksen pituus ja työtiimin sosiaalityöntekijöiden määrä. Varianssianalyysin tulos on kuvattu taulukossa 23. Varianssianalyysin mallin sopivuutta mittaava selityssaste (R^2) osoittaa, että analyttisen tekemisen tavan summamuuttujan vaihtelusta voidaan selittää 30 prosenttia selitettävien muuttujien välisellä vaihtelulla.

Taulukko 23. Arvioinnin analyttiseen tekemisen tapaan yhteydessä olevat tekijät. Varianssianalyysi.

Vakio	4,387***
Työroolin selkeys	14,293 ***
Työrooli selkeä	,295***
Työrooli melko selkeä	,078
Työrooli ei selkeä	Ref.
Arvioinnin systemaattisen tekemisen tavan yleisyys	5,582**
Systemaattinen vain harvoin	-,237***
Systemaattinen silloin tällöin	-,085
Systemaattinen lähes aina	Ref.
Arviointiin käytettävän ajan riittävyys	28,452***
Aikaa riittävästi vain harvoin	-,412***
Aikaa riittävästi silloin tällöin	-,314***
Aikaa riittävästi lähes aina	Ref.
Lastensuojelutarpeen mallinnus työpaikalla	4,180*
Mallinnus työpaikalla	-0,106*
Mallinnusta ei työpaikalla	Ref.
Ikä	2,314
Työkokemuksen pituus	0,686
Sosiaalityöntekijöiden määrä työyksikössä	0,724
R^2	0,30

* $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, *** $p < 0.001$

Muuttujista työroolin selkeys ja arviointiin käytetyn ajan riittävyys ovat selvimmän yhteydessä arvioinnin analyttisen tekemisen tavan yleisyyteen. Kummankin muuttujan yhteys on positiivinen eli mitä selkeämpi työrooli sosiaalityöntekijällä on ja mitä paremmin työntekijä kokee arviointiin käytetyn ajan riittävyuden, sitä yleisemmin arvioinnin tekemisen tapa on analyttinen. Selittävästä muuttujista arviointiin käytettävän ajan riittävyys on vahvin. Sosiaalityöntekijän kokemuksella ajan riittävydestä

arvioinnissa on erittäin merkitsevä yhteys arvioinnin analyttiseen tekemisen tapaan. Työroolin selkeyden muuttuja on myös vahvasti yhteydessä arvioinnin analyttiseen tekemisen tapaan. Eri luokkien väliset erot tulevat merkitsevästi esille työroolinsa selkeäksi kokevien ja ei-selkeäksi kokevien välille.

Arvioinnin systemaattisella tekemisen tavalla on myös merkitsevä yhteys arvioinnin analyttisyyden yleisyyteen. Yhteys ei kuitenkaan ole yhtä vahva kuin työroolin selkeydellä ja arviointiin käytettävän ajan riittävyydellä. Kuitenkin ero arviointia lähes aina ja vain harvoin systemaattisesti tekevien välillä on erittäin merkitsevä. Systemaattinen arvioinnin tekemisen tapa on yhteydessä arvioinnin analyttisyyden yleisyyteen. Lastensuojelutarpeen mallinnuksen yhteys arvioinnin analyttisen tekemisen tavan yleisyyteen oli negatiivinen. Tuloksen mukaan työpaikalla oleva lastensuojelutarpeen arvioinnin mallinnus ei vaikuta arvioinnin analyttisyyden yleisyyteen. Tilastollinen yhteys muuttujien välillä ei kuitenkaan ole kovin vahva. Vastaajan ikä tai hänellä olevan työkokemuksen pituus eivät vaikuta arvioinnin analyttiseen tekemisen tapaan. Yhteyttä ei ole myöskään työyksikössä työskentelevien sosiaalityöntekijöiden määrällä.

7.1.3 Lapsen kehitystä koskeva tieto ja osaaminen arvioinnissa

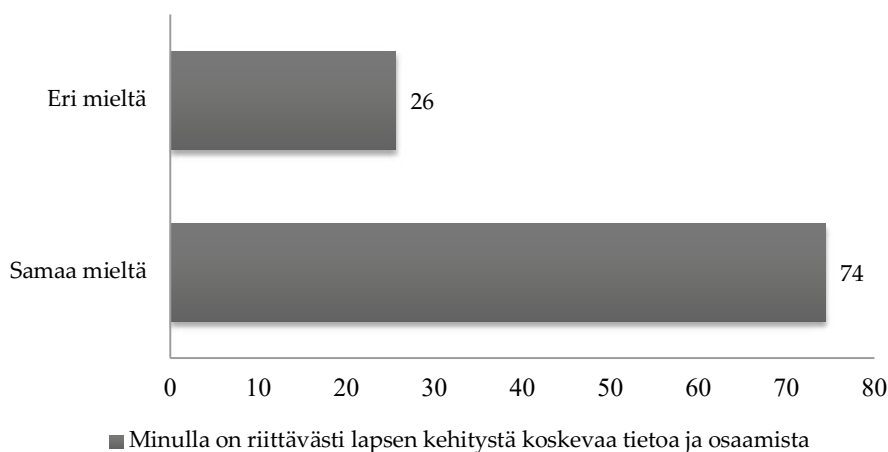
Lapsen kehitystä koskevaa tietoa ja osaamista mitattiin summamuuttujalla, joka muodostettiin pääkomponenttianalyysin komponenttialatauksiin perustuen ja nimettiin lapsen kehitystä koskevan tiedon ja osaamisen summamuuttujaksi. Summamuuttujassa mukana olevat muuttujat, pääkomponenttianalyysin tulokset, muuttujien korrelaatiot ja summamuuttujan alfan arvo (α 0,841) on kuvattu alla olevassa taulukossa. Lapsen kehitystä koskevan tiedon ja osaamisen komponentille latautuneet muuttujat kuvaavat vastaajan omaa arviota hänellä itsellään olevan lapsen kehitystä koskevan tiedon ja osaamisen riittävyydestä lapsen tilanteen arvioinnissa.

Taulukko 24. Lapsen kehitystä koskeva tieto ja osaaminen arvioinnissa

Pääkomponentti Lapsen kehitystä koskeva tieto ja osaaminen arvioinnissa	Komponentti- lataus	h ²	r	alfa
Minulla on riittävästi tietoa lapsen kehityspsykologiasta arvioidessani lapsen tilannetta	,809	,658	,664	,805
Minulla on riittävästi tietoa vuorovaikutussuhteen merkityksestä lapsen kehityksessä arvioidessani lapsen tilannetta	,833	,694	,698	,794
Minulla on riittävästi teoreettista tietoa lapsen kehityksen riskitekijöistä arvioidessani lapsen tilannetta	,803	,658	,673	,802
Minulla on riittävästi osaamista lapsen tilannetta koskevaan arviointiin	,790	,634	,679	,801
Minulla on riittävästi osaamista kohdata lapsi henkilökohtaisesti tehdessäni arviointia	,660	,468	,532	,839
Ominaisarvo Selitysosuus	3,600 23,999			,841

Summamuuttujaan sisältyvä alkuperäinen viisiluokkainen likert-asteikollinen (1=täysin samaa mieltä ja 5=täysin eri mieltä) vastausasteikko muutettiin kaksiluokkaiseksi¹⁷. Kaksiluokkainen summamuuttuja kuvaa vastaajan mielipidettä siitä, onko hänellä riittävästi lapsen kehitystä koskevaa tietoa ja osaamista arvioinnissa. Niiden osuus, jotka kokevat omaavansa riittävästi lapsen kehitystä koskevaa tietoa ja osaamista arvioinnissa oli yli 70 prosenttia vastanneista. Riittämättömäksi osaamisensa koki noin joka neljäs vastaaja.

Kuvio 13. Kokemus lapsen kehitystä koskevan tiedon riittävydestä, % (N=506).

Lapsen kehitystä koskevan tiedon ja osaamisen summamuuttujaa käytettiin tarkastelussa, jossa haluttiin tutkia, kuinka työntekijän analyttinen ja systemaattinen arvioinnin tekeminen tapa ovat yhteydessä työntekijän kokemukseen lapsen kehitystä koskevan tiedon ja osaamisen riittävydestä arvioinnissa. Analyysissä käytettiin kaksisuuntaista varianssianalyysiä. Analyysin tulos on kuvattu alla olevassa taulukossa.

¹⁷ Kaksiluokkaisen asteikon katkaisukohtaksi määrittyi alkuperäisen asteikon keskikohta, jonka mukaan arvot välillä 1–2,49 muodostivat luokan "samaa mieltä" ja arvot välillä 2,5–5 luokan "eri mieltä".

Taulukko 25. Lapsen kehitystä koskevan tiedon ja osaamisen muuttujan keskiarvojen ero arvioinnin analyttisen ja systemaattisen tekemisen tavan eri luokissa. Varianssianalyysi. Keskiarvot ja niiden erotuksen F-testi.

Lapsen kehitystä koskevan tiedon ja osaamisen riittävyys arvioinnissa	N	Keski-arvo (ka)	F-testi	p
Arvioinnin analyttinen tekemisen tapa				
Silloin tällöin	70	2,2800	6,693 (Levene 0,297)	0,001***
Lähes aina	337	2,2036		
Aina	77	1,9299		
Arvioinnin systemaattinen tekemisen tapa				
Harvoin	66	2,3152	10,262 (Levene 0,233)	0,001***
Silloin tällöin	236	2,2669		
Lähes aina	188	2,0074		

Analyysin tulos osoittaa, että arvioinnin analyttisellä ja systemaattisella tekemisen tavalla on ero siihen, millaisena sosiaalityöntekijä kokee lapsen kehitystä koskevan tiedon ja osaamisen riittävyyden arvioinnissa. Ne vastaajat, jotka kokevat omaavansa arvioinnissa riittävää tietoa lapsen kehityksestä ja osaamisestaan, tekevät arviointia useammin analyttisellä ja systemaattisella tavalla. Vaikuttaa siis siltä, että sosiaalityöntekijän kokemus lapsen kehitystä koskevan tiedon ja osaamisen riittävyydestä on yhteydessä arvioinnin systemaattiseen ja analyttiseen tekemisen tapaan.

Lapsen kehitystä koskevaa tietoa ja osaamista haluttiin tutkia tarkemmin teemmällä tarkastelu, johon otettiin mukaan lapseen liitettäviä arvioinnissa huomioitavia eri tekijöitä. Tarkastelussa haluttiin tutkia sitä, eroavatko lapsen kehitystä koskevan tiedon ja osaamisen summamuuttujan eri luokat toisistaan lapsen arviointitekijöiden yleisyyden suhteen. Kiinnostus kohdistui siis siihen, onko sosiaalityöntekijällä olevan lapsen kehitystä koskevan tiedon ja osaamisen riittävyyden kokemuksella yhteyttä lapsen eri arviointitekijöiden huomioimisen yleisyyteen arvioinnissa. Tarkastelu tehtiin käyttäen epäparametristä Mann-Whitney U-testiä. Tämä testaus tuli kyseeseen, koska parametriin testeihin vaadittavat tyypilliset oletukset, kuten normaalijakautuneisuus, eivät toteutuneet tutkimusmuuttujien kohdalla riittävän hyvin. Mann-Whitney U-testi perustuu tutkittavien muuttujien vastausten suuruusjärjestyksen mukaisten sijalukujen keskiarvoihin ja sopii tästä syystä hyvin tarkasteluun, jossa ei voida käyttää muuttujien keskiarvojen mukaista testausta. Testin tulos on kuvattu seuraavassa taulukossa.

Taulukko 26. Lapsen kehitystä koskevan tiedon ja osaamisen riittävyys lapsesta huomioitavien tekijöiden mukaan.

	Lapsen kehitystä koskevaa tietoa ja osaamista riittävästi	N	Järjestysluvun keskiarvo	Järjestysluvun summa	U	p
Lapsen tiedollista osaamista ja taitoja	eri mieltä	126	227,47	28661,5	20660,5	0,046*
	samaa mieltä	366	253,05	92616,5		
Lapsen kykyä ilmaista omia tarpeitaan	eri mieltä	126	220,13	27737	19736	0,000***
	samaa mieltä	367	256,22	94034		
Lapsen kykyä ilmaista tunteitaan	eri mieltä	127	227,11	28843,5	20715,5	0,000***
	samaa mieltä	366	253,9	92927,5		
Lapsen tarvitsevuutta	eri mieltä	127	227,06	28836,5	20708,5	0,002**
	samaa mieltä	365	253,26	92441,5		
Lapsen haavoittuvuutta	eri mieltä	127	215,29	27342	19214	0,000***
	samaa mieltä	364	256,71	93444		
Lapsen fyysistä kehityshistoriaa	eri mieltä	127	211,46	26856	18728	0,001***
	samaa mieltä	365	258,69	94422		
Lapsen psyykkistä kehityshistoriaa	eri mieltä	127	211,43	26852	18724	0,000***
	samaa mieltä	367	259,98	95413		
Lapsen fyysistä terveyttä	eri mieltä	127	232,91	29580	21452	0,101
	samaa mieltä	367	252,55	92685		
Lapsen psyykkistä terveyttä	eri mieltä	127	225,54	28643	20515	0,000****
	samaa mieltä	365	253,79	92635		
Lapsen temperamenttia	eri mieltä	127	227,17	28850	20722	0,024*
	samaa mieltä	367	254,54	93415		
Lapsen sosiaalisuutta	eri mieltä	127	230,42	29263,5	21135,5	0,007**
	samaa mieltä	367	253,41	93001,5		
Lapsen itsetuntemusta	eri mieltä	127	214,89	27290,5	19162,5	0,001***
	samaa mieltä	365	257,5	93987,5		
Lapsen itsenäistymismahdollisuuksia	eri mieltä	125	225,8	28225,5	20350,5	0,052*
	samaa mieltä	364	251,59	91579,5		
Lapsen kiinnostuksen kohteita	eri mieltä	126	240,43	30294	22293	0,093
	samaa mieltä	367	249,26	91477		
Lapsen mahdollisuutta leikkiin	eri mieltä	126	243,52	30684	22683	0,602
	samaa mieltä	367	248,19	91087		
Lapsen sosiaalista kehitystä	eri mieltä	125	238,86	29858	21983	0,264
	samaa mieltä	366	248,44	90928		
Lapsen vahvuuksia	eri mieltä	127	238,13	30243	22115	0,047*
	samaa mieltä	365	249,41	91035		
Lapsen kaltointkohtelun fyysisiä tunnusmerkkejä	eri mieltä	126	240,29	30276	22275	0,457
	samaa mieltä	367	249,31	91495		

Taulukko 26. jatkuu.

Lapsen kaltoinkohtelun psyykkisiä tunnusmerkkejä	eri mieltä	127	229,15	29101,5	20973,5	0,027*
	samaa mieltä	367	253,85	93163,5		
Lapsen vuorovaikutustaitoja	eri mieltä	126	232,44	29288	21287	0,016*
	samaa mieltä	367	252	92483		
Lapsen vuorovaikutusta vanhempiensa kanssa	eri mieltä	127	243,33	30903	22775	0,199
	samaa mieltä	367	248,94	91362		
Lapsen köyhyyttä	eri mieltä	126	240	30239,5	22238,5	0,475
	samaa mieltä	367	249,4	91531,5		
Lapsen asuinolosuhteita	eri mieltä	127	254,83	32363,5	22373,5	0,286
	samaa mieltä	367	244,96	89901,5		
Lapsen kiintymyssuhteita	eri mieltä	125	233,06	29132,5	21257,5	0,014*
	samaa mieltä	364	249,1	90672,5		
Lapsen sosiaalista lähipiiriä esimerkiksi sukulaiset	eri mieltä	127	249	31623	22987	0,707
	samaa mieltä	366	246,31	90148		
Lapsen ystävyysuhteita	eri mieltä	127	247,4	31420	23292	0,985
	samaa mieltä	367	247,53	90845		

* $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, *** $p < 0.001$

Sosiaalityöntekijöiden vastausten erot lapsen kehitystä koskevan tiedon ja osaamisen riittävydessä tulevat tuloksissa selkeimmin esille lapsen liittyvien arviointitekijöiden yleisyydessä erityisesti niiden muuttujien kohdalla, jotka mittaavat lapsen fyysisen- ja psyykkisen kehityshistorian huomioimisen useutta arvioinnissa. Vastausten erot näiden tekijöiden kohdalla tulevat voimakkaimmin tilastollisesti erittäin merkitseviksi. Erot tulevat selkeästi esille myös lapsen tarpeiden ja tunteiden sekä kiintymyssuhteiden ja vuorovaikutustaitojen huomioimisessa arvioinnissa. Lapsen kaltoinkohtelun psyykkisten tunnusmerkkien huomioiminen nousee myös tuloksia erotteluvaksi tekijäksi. Ne työntekijät, jotka kokevat osaamisensa riittävyttä, huomioivat useammin lapsen kaltoinkohtelun psyykkisiä tunnusmerkkejä arvioinnissa. Kiinnostavaa on katsoa tuloksia myös huomioiden tekijät, joiden suhteen ryhmien välillä ei havaita eroja. Nämä tekijät tiivistyvät paljolti lapsen sosiaalisen ympäristön tekijöihin, kuten lapsen ystävyysuhteisiin ja lapsen sosiaaliseen lähipiiriin. Muita tekijöitä ovat lapsen asuinolosuhteet, köyhyys, kaltoinkohtelun fyysiset tunnusmerkit ja mahdollisuus leikkiin.

Tulosta voi tulkita niin, että lapsen psyykkisiin toimintoihin liittyvät tekijät erotteluvat sosiaalityöntekijöiden vastauksia lapsen liittyvissä arviointitekijöissä voimakkaimmin. Mitä paremmin sosiaalityöntekijä tunnistaa itsellään olevan lapsen kehitystä koskevan tiedon ja osaamisen riittävyden, sitä useammin hän huomioi arvioinnissa lapsen tilanteeseen vaikuttavia psyykkisiä tekijöitä, kuten lapsen kokemuksellisia ja tunteisiin liittyviä tekijöitä, lapsen tarpeita ja lapsen psyykkisen ja fyysisen kehityksen tekijöitä.

7.2 LAPSEN OSALLISUUDEN HUOMIOIMINEN ARVIOINNISSA

Lapsen osallisuutta arvioinnissa tutkittiin aineistosta tutkimalla muuttujia, jotka kuvaavat sosiaalityöntekijän työtappaa ottaa arvioinnissa huomioon sen eri osapuolia. Lapsi ei ole vain arvioinnin kohde vaan kyse on lapsen kanssa työskentelystä ja hänen osallisuutensa mahdollistamisesta, jota lastensuojelulain mukaisesti tulee arvioinnissa toteuttaa. Osallisuuden tutkimisella haluttiin tuottaa tietoa tavoista, joilla sosiaalityöntekijät huomioivat lapsen arvioinnissa. Tavoitteena oli myös havainnollistaa taustatekijöitä, jotka ovat yhteydessä lapsen huomioivaan työtapaan arvioinnissa.

Osallisuuden tutkimisen yhtenä perusteena olivat lastensuojelutyöhön kohdistuneet huomiot siitä, että työn keskiössä oleva lapsi jää arvioinnissa helposti aikuisjohdetoisen työn varjoon (esimerkiksi Hurtig 2006). Vuoden 2008 alussa voimaan astuneen lastensuojelulain tavoitteena oli edistää aiempaa paremmin lapsen huomioimista, osallisuutta ja subjektiluonnetta lastensuojelutyössä. Lain mukaan sosiaalityöntekijän tulee tavata lasta lastensuojelutarpeen selvityksessä ja asiakastyön suunnittelun vaiheessa henkilökohtaisesti. Lapselle tulisi myös antaa kaikki tarvittavat tiedot häntä itseään koskien.

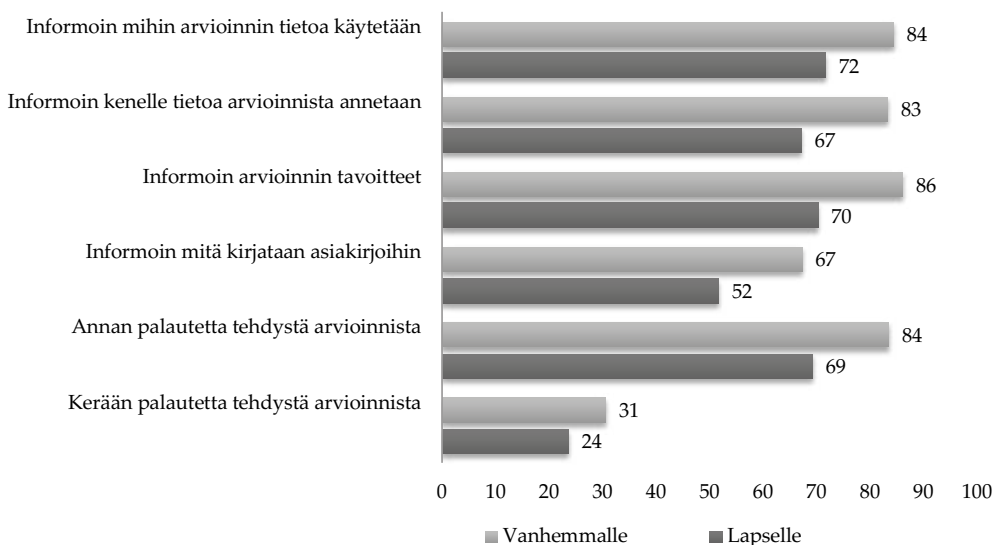
Tutkimuksessa oli useita kysymyksiä, joiden tarkoituksena oli saada esille tietoa lapsen huomioimisesta, osallisuudesta, lapsen asemasta ja lapsikeskeisyydestä arvioinnissa. Vastaajilta kysyttiin esimerkiksi heidän arviotaan siitä, kuinka monta kertaa he keskimäärin tapaavat lasta henkilökohtaisesti lastensuojelutarpeen selvitysvaiheessa. Vastausten mukaan hieman alle puolet vastaajista tapaa lasta oman arvionsa mukaan kaksi kertaa ja noin viidennes tapaa lasta keskimäärin kerran. Kolme neljästä tutkimukseen vastanneesta sosiaalityöntekijästä piti lasta enemmän arvioinnin subjektina ja aktiivisena osallistujana kuin objektina.

Vastaajilta kysyttiin myös kolmea heidän mielestään merkityksellisintä tiedontuottajaa arvioinnissa. Seuraavana olevan taulukon prosenttiosuudet osoittavat, että lapsi on 65 prosentin osuudella sosiaalityöntekijöille merkityksellisin tiedontuottaja arvioinnissa. Merkityksellisimpiä tiedontuottajia ovat myös lapsen vanhemmat ja arvioinnissa mukana olevat eri yhteistyötahot, kuten ohjaajat ja päiväkotien ja koulujen henkilöstö. Keskiarvojen mukaan lapsi saa ensimmäisen sijaluvun (ka. 1,54) ja näin lapsi on merkityksellisin tiedontuottaja myös keskiarvoja vertailemalla. Keskiarvojen mukaan vanhemmat (ka. 1,81) ovat toiseksi merkityksellisin ja perhetyöntekijät (ka. 1,89) kolmanneksi merkityksellisin tiedontuottaja arvioinnissa.

Taulukko 27. Lasta koskevan arvioinnin merkityksellisimmät tiedontuottajat. Vastausten prosenttijakauma (N) keskiarvo ja keskihajonta.

	1.sija-luku %	2. sija-luku %	3. sija-luku %	% (N)	ka.	sd
Lapsi	65	25	10	100 (453)	1,54	,78
Vanhemmat/vanhempi/huoltaja	38	45	17	100 (459)	1,81	,86
Perhetyöntekijät	40	30	30	100 (230)	1,89	1,1
Kollegat (muut sosiaalityöntekijät)	32	42	26	100 (133)	1,93	,93
Ohjaajat	25	51	24	100 (106)	2,00	,88
Yhteistyötahot (esimerkiksi päivähoito, koulu ym.)	29	23	48	100 (419)	2,18	1,1
Sukulaiset	16	41	43	100 (114)	2,27	1,0

Tutkimuksessa tutkittiin vastaajan omaa tapaa tehdä lapsen tilanteen arviointia (ks. lomake osio B3). Tutkimukseen sisältyi kysymyksiä, joiden kautta kartoitettiin lapsen huomioimisen ja osallisuuden yleisyyttä arvioinnissa ja vastaajan tapaa huomioida lasta arvioinnissa. Tutkimuksessa kysyttiin muun muassa kerääkö vastaaja lapselta palautetta tehdystä arvioinnista ja toisaalta antaako vastaaja lapselle palautetta tehdystä arvioinnista. Tutkimuksessa kysyttiin myös vastaajan tapaa informoida lasta arvioinnin tavoitteista ja siitä, kenelle ja mihin arvioinnissa saatua tietoa käytetään. Kysymykset olivat kohdennettu erikseen lasta ja vanhempaa koskien. Koska kysymykset mahdollistivat lapsen ja vanhemman huomioimisen yleisyyden vertailun arvioinnissa, tehtiin kysymyksistä prosenttijakaumien vertailu lapsen ja vanhemman välillä. Prosenttiosuudet on saatu summaamalla yhteen vastausvaihtoehdot aina ja lähes aina lasta ja vanhempaa koskien kyseisissä muuttujissa. Prosenttiosuudet on kuvattu alla olevassa kuviossa.

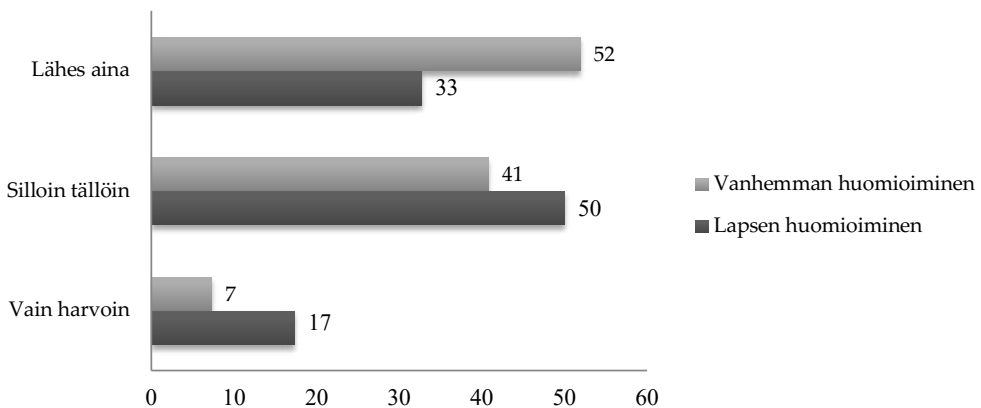

Kuvio 14. Lapsen ja vanhemman huomioimisen yleisyys arvioinnissa, % (N=501–504).

Jakaumien vertailusta nähdään, että arvioinnissa vanhempi tulee lasta useammin huomioituksi, kun kyse on arvioinnista vanhemmalle ja lapselle informoitavista asioista. Vaikka ero vanhemman ja lapsen huomioimisen yleisyyden välillä on selkeästi havaittavissa, on tuloksessa kuitenkin myönteistä se, että osuudet niin lasta kuin vanhempaakin koskien ovat verrattain korkeat usean muuttujan kohdalla. Tuloksesta näkyy, että sosiaalityöntekijät informoivat varsin usein niin lapselle kuin vanhemmalle arvioinnin tavoitteet ja sen kenelle arvioinnissa saatua tietoa annetaan ja mihin tietoa käytetään. Esimerkiksi arvioinnin tavoitteet informoivat vanhemmalle aina tai lähes aina yli 85 prosenttia vastaajista ja lapselle 70 prosenttia vastaajista.

On kuitenkin hyvä huomioida, että kolmannes sosiaalityöntekijöistä ei informoi arvioinnin tavoitteita lapselle aina tai lähes aina. Tulos osoittaa selkeästi myös, että vain noin joka toisen lapsen kohdalla sosiaalityöntekijä informoi lasta siitä, mitä arvioinnista kirjataan asiakirjoihin. Palautteen antamisen suhteen tulos on hyvä. Tehdystä arvioinnista palautteen antaa vanhemmalle yli 80 prosenttia ja lapselle 70 prosenttia vastaajista. Tosin lapselta ja vanhemmalta palautetta kerätään harvoin tai ei juuri koskaan. Tuloksen voi kääntää niin, että yli 70 prosenttia vastaajista ei kerää palautetta arvioinnista lapselta eikä vanhemmalta tai kerää sitä vain harvoin.

Edellä olevista lapsen ja vanhemman huomioimista ja osallisuutta kuvaavista muuttujista muodostettiin kaksi summamuuttujaa, jotka mittasivat lapsen huomioimisen ja vanhemman huomioimisen yleisyyttä arvioinnissa. Summamuuttujien muodostamisella haluttiin tutkia tarkemmin lapsen ja vanhemman huomioimisen yleisyyden eroja arvioinnissa. Ennen summamuuttujien muodostamista muuttujille tehtiin korrelaatiotarkastelu, joka osoitti yhteenlaskettavien muuttujien väliset korrelaatiot vahvoiksi. Mittariin mukaan tulevien muuttujien keskinäisiä korrelaatioita ja mittarin sisäistä yhteneväisyyttä mittaavan Cronbachin alfan arvo oli vanhemman huomioimisen summamuuttujalle 0,788 ja lapsen huomioimisen summamuuttujalle 0,817. Summamuuttujat luokiteltiin kolmeluokkaisiksi¹⁸. Summamuuttujien jakaumien prosenttiosuudet ovat nähtävissä vanhemman ja lapsen osalta alla olevassa kuviossa.

$p < 0.001^{***}$

Kuvio 15. Lapsen ja vanhemman huomioimisen yleisyyden ero arvioinnissa, % (N=495–496).

¹⁸ Luokkaan "vain harvoin" laskettiin arvot väliltä 1–2,99, luokkaan "silloin tällöin" arvot väliltä 3–3,49 ja luokkaan "lähes aina" arvot väliltä 3,5–5.

Prosenttiosuuksien jakaumista on nähtävissä, että vanhemman osallisuuden huomioiminen toteutuu arvioinnissa useammin kuin lapsen. Yli puolet vastaajista huomioi vanhemman osallisuuden aina tai lähes aina, kun vastaava osuus lapsen kohdalla on hieman yli 30 prosenttia. Ero tulee selkeimmin esille vastausvaihtoehdossa vain harvoin, jossa vanhemman huomioimisen osuus on seitsemän prosenttia ja lapsen 17 prosenttia. Jakaumien eroa tutkittiin kahden riippumattoman otoksen t-testillä sen selvittämiseksi, onko muuttujien ryhmäkeskiarvojen välillä tilastollisesti merkitseviä eroja. Tuloksen mukaan sosiaalityöntekijän lapsen ja vanhempaan kohdistaman osallisuuden huomioimisen yleisyydellä on tilastollisesti erittäin merkitsevä ero vanhemman ja lapsen huomioimisen yleisyyden välillä. Tuloksen mukaan vanhemman osallisuus huomioidaan arvioinnissa useammin kuin lapsen.

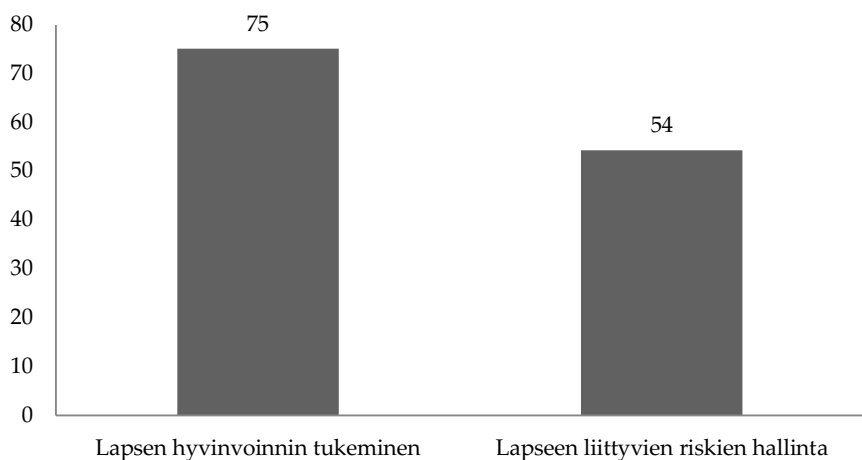
8 LAPSEN TILANTEEN ARVIOINNIN ORIENTAATIO JA LÄHESTYMISTAVAT

8.1 ARVIOINNIN ORIENTAATIO

Arvioinnin orientaation tutkimisella on haluttu kuvata lastensuojelussa tehtävän asiakasarvioinnin lähtökohtia. Sen tutkimisella on haettu vastausta siihen, mikä on ensisijainen peruste lapsen auttamiseen lastensuojelun sosiaalityössä. Orientaatio on taustalähtökohta, joka ohjaa ja suuntaa sosiaalityöntekijöitä lapsen ja hänen perheensä tilanteen arvioinnissa. Orientaation tutkimisella on tavoiteltu tietoa esimerkiksi riski- ja hyvinvointilähtökohtien eroista arvioinnissa kyselyyn vastanneilla sosiaalityöntekijöillä. Suomalaisen lastensuojelun lähtökohtana pidetään lapsen hyvinvoinnin tukemisen ja ennaltaehkäisyn ensisijaisuutta, kun suuressa osaa muissa länsimaissa lastensuojelun lähtökohtana on enemmän lapsen riskejä tunnistava ja lasta riskeiltä suojeleva lähtökohta. Orientaation tutkimisella on pyritty todentamaan näiden eri lähtökohtien eroa suomalaisessa lastensuojelussa.

Tutkimus (lomakkeen osio B1) sisälsi yleisellä tasolla olevia väittämiä lapsen tilanteen arvioinnista, esimerkiksi väittämiä arvioinnin peruslähtökohdista. Väittämien tarkoituksena oli saada selvitettyä arvioinnin tekemisen orientaatiota suomalaisessa lastensuojelun sosiaalityössä. Kuviossa 18 on esitetty prosenttijakauma väittämille ”Lapsen tilannetta koskeva arviointi tähtää lapsen hyvinvoinnin tukemiseen” ja ”Lapsen tilannetta koskeva arviointi tähtää lapseen liittyvien riskien hallintaan”. Kuviossa on kuvattu näiden muuttujien vastausten prosenttiosuudet vastausvaihtoehdon ”täysin samaa mieltä” mukaan. Tämä tarkastelutapa osoitti selkeimmin vastausten väliset erot muuttujien välillä.

Kuvion prosenttiosuudet osoittavat, että sosiaalityöntekijöiden vastauksissa lapsen hyvinvoinnin tukemisen lähtökohta saa selkeästi korkeamman osuuden verrattuna sitä lapseen liittyvien riskien hallinnan lähtökohdan vastauksiin. Jakaumien tulos antaa viitteitä siitä, että lapsen hyvinvoinnin tukemisen lähtökohta ohjaa sosiaalityöntekijöitä arvioinnissa enemmän kuin riskilähtöisyys. On kuitenkin hyvä huomioida, että lapsen riskien hallinnan lähtökohta on vahvasti hyvinvoinnin tukemisen lähtökohdan rinnalla, mutta sen jakauman osuus jää kuitenkin alhaisemmaksi lapsen hyvinvoinnin lähtökohtaan nähden. Vastausten jakaumat antavat suuntaa tutkia arvioinnin orientaatiota tarkemmin.

(Vastausvaihtoehto 1=täysin samaa mieltä).

Kuvio 16. Prosenttiosuudet lapsen hyvinvoinnin tukemisen ja riskien hallinnan muuttujille, % (N=503–506)

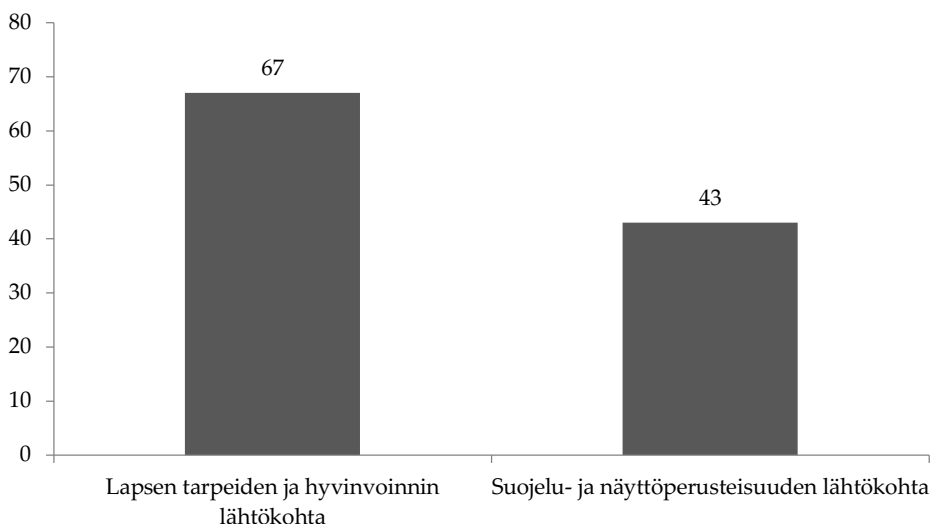
Arvioinnin orientaatiota tutkittiin tarkemmin pääkomponenttianalyysillä sen selvittämiseksi, millaisia arvioinnin orientaation ulottuvuuksia tutkimusaineistoon mahdollisesti sisältyy. Pääkomponenttianalyysiä edelsi muuttujien välinen korrelaatiotarkastelu, jonka perusteella analyysiin valittiin vahvaa muuttujien välistä korrelaatiota osoittaneet muuttujat. Analyysistä jäivät pois muuttujat, jotka olivat sisällöllisesti analyysin tarkoitukseen sopimattomia tai joiden korrelaatio oli heikkoa. Erilaisten kokeilujen ja poistojen kautta pääkomponenttianalyysiin valittiin kahdeksan muuttujaa kysymyslomakkeen ensimmäisestä A-osasta, johon sisältyi yleisiä väittämiä lapsen tilanteen arvioinnista. Aineistolle suoritettiin pääkomponenttianalyysi käyttäen suorakulmaista Varimax rotaatiota. Tulkinnallisesti mielekkäimmän tuloksen antoi kahden komponentin ratkaisu.

Alla olevassa taulukossa esitetään muodostuneet komponenttirakenteet tunnuslukuineen. Komponenteille päälatauksia saaneet arvot on tulkinnan helpottamiseksi lihavoitu. Kaikkiaan kyseiset kaksi komponenttia selittävät 49,18 prosenttia muuttujien kokonaisvaihtelusta. Komponenttien selitysosuudet vaihtelivat 33,84 ja 15,36 prosentin välillä ja muuttujien kommunaliteetit puolestaan välillä 0,23–0,65. Saadut arvot riittävät hyvin komponenttien sisällön tulkintaan. Ensimmäinen komponentti kuvaa arvioinnin orientaation ulottuvuutta, jonka sisältönä ovat lapsen etu, suojeleminen ja tarpeet sekä lapsen hyvinvoinnin tukeminen. Komponentti nimettiin lapsen tarpeiden ja hyvinvoinnin orientaation komponentiksi. Toiseen komponenttiin latautuivat muuttujat, joihin sisältyi ulottuvuuksia arvioinnin näyttöperusteisuuden, lastensuojelulain tarkan tulkinnan ja lapsen suojeluperusteiden orientaatiosta. Komponentti nimettiin lapsen suojele- ja näyttöperusteisen orientaation komponentiksi.

Taulukko 28. Arvioinnin orientaation ulottuvuudet, pääkomponenttianalyysi.

	1	2	h ²
Lapsen tilannetta koskevassa arvioinnissa korostuu lapsen terveyden ja kehityksen vaarantumisen todistava näyttö	,064	,764	,588
Lapsen tilannetta koskevassa arvioinnissa korostuu lastensuojelulain tarkka tulkinta	,050	,807	,653
Lapsen tilannetta koskevassa arvioinnissa merkitsevää on lapsen suojeleminen	,382	,534	,431
Lapsen tilannetta koskevaan arviointiin sisältyy ennuste lapsen tilanteen kehittymisestä	,152	,453	,229
Lapsen tilannetta koskeva arviointi tähtää lapsen hyvinvoinnin tukemiseen	,758	,121	,589
Lapsen tilannetta koskeva arviointi tähtää lapseen liittyvien riskien hallintaan	,654	,084	,435
Lapsen tilannetta koskevassa arvioinnissa huomioidaan riittävästi lapsen tarpeet	,773	,117	,612
Lapsen tilannetta koskeva arviointi toteutuu lapsen edun mukaisesti	,598	,202	,398
Komponentin ominaisarvo	2,706	1,229	
Komponentin selitysosuus	33,824	15,358	
Kumulatiivinen selitysosuus	33,824	49,182	

Pääkomponenttianalyysin tulokseen perustuen aineistosta muodostettiin kaksi summamuuttujaa kuvaamaan lapsen tilanteen arvioinnin orientaation lähtökohtia. Summamuuttujat nimettiin pääkomponenttianalyysin tuloksena muodostuneiden muuttujajoukkojen mukaan. Lapsen tarpeiden ja hyvinvoinnin orientaation summamuuttujaan sisältyi yhteensä neljä muuttujaa. Summamuuttujan yhtenäisyyttä mittaavan alfan arvo (α) oli 0,582, jota voidaan pitää kohtuullisena mittarin reliabiliteettia mittaavana arvona. Lapsen suojele- ja näyttöperustaisen orientaation summamuuttujaan sisältyi myös neljä muuttujaa. Summamuuttujan alfan arvo (α) oli 0,665. Summamuuttujan vastausasteikko palautettiin vastaamaan alkuperäistä viisiluokkaista asteikkoa.

Kuvio 17. Arvioinnin orientaation ulottuvuuksien summamuuttujat, % (N=503–506).

Summamuuttujien arvojen jakaumat esitetään yllä olevassa kuviossa. Arvioinnin orientaatioiden summamuuttujien kuvaamiseen valittiin jakaumasta arvoksi yksi (1) saaneet vastaukset, jotka osoittavat vastausvaihtoehdon ”täysin samaa mieltä” osuudet. Summamuuttujien jakaumat osoittavat arvioinnin orientaatioiden ulottuvuuk-sien välisiä eroja. Tuloksen mukaan lapsen tarpeiden ja hyvinvoinnin orientaatio on selkeästi vahvempi lähtökohta arvioinnissa kuin lapsen suoje-lu- ja näyttöperusteis-suuden lähtökohta.

8.2 ARVIOINNIN LÄHESTYMISTAPA JA SITÄ SELITTÄVÄT TEKIJÄT

Lapsen tilanteen arvioinnin lähestymistapojen tutkimisen tarkoituksena on ollut tuot-taa aineistosta esille tietoa arvioinnin eri lähestymistavoista. Arvioinnin lähestymista-pa kuvaa työntekijän omaa päätöstään tai valintaansa työskennellä itselle ominaisen tavan mukaan. Orientaatio puolestaan kuvaa vahvemmin yhteiskuntapoliittista läh-tökohtaa ja käytäntöä lastensuojelun tarpeeseen.

Tutkimuksessa arvioinnin lähestymistapaa kysyttiin strukturoidulla kysymyksel-lä, jossa sosiaalityöntekijä vastasi, millaista hänen tekemänsä arviointi on. Vastaus-vaihtoehdot olivat lapsikeskeistä, perhekeskeistä, lakikeskeistä tai vanhempikeskeistä. Vastauksista erottui selkeästi kahden lähestymistavan, perhekeskeisen ja lapsikeskei-sen osuudet, jotka jakaantuivat kahteen lähes yhtä suureen osuuteen. Lapsikeskei-nen lähestymistapa sai vastausten osuuksista korkeimman osuuden. Lapsikeskeisellä lähestymistavalla työskentelevien osuus oli lähes puolet vastaajista. Perhekeskeisen lähestymistavan osuus jäi hieman tämän alle. Vanhempikeskeisen ja lakikeskeisen lähestymistavan osuudet jäivät huomattavasti matalammiksi. Vastausten jakaumat näkyvät seuraavassa taulukossa.

Taulukko 29. Arvioinnin lähestymistavan jakaumat, % (N).

	N	%
Perhekeskeistä	221	44
Vanhempikeskeistä	18	4
Lapsikeskeistä	233	46
Lakikeskeistä	31	6
Yhteensä	503	100

Tutkimuksessa haluttiin tutkia tarkemmin lapsikeskeistä lähestymistapaa selittäviä tekijöitä. Lapsikeskeisen lähestymistavan tutkimisessa kiinnostus haluttiin kohdistaa erityisesti sitä selittäviin ammatillisiin ja organisatorisiin tekijöihin. Lähestymistavan tutkimiseen sopiva tutkimusmenetelmä oli logistinen regressioanalyysi. Logistisen regressioanalyysin avulla rakennettiin arvioinnin eri tekijöiden muuttujista malli, jolla analysoitiin arvioinnin lapsikeskeistä lähestymistapaa selittäviä tekijöitä. Logistisen regressioanalyysin malliin otettiin mukaan ammatillisia ja organisatorisia selittäjiä. Logistisen regressioanalyysin mallin rakentamista edelsi organisatoristen tekijöiden tarkempi tutkiminen aineistosta.

Tutkimuksessa vastaajilta kysyttiin heidän työnantajanaan olevaan organisaatioon kohdistettuja kysymyksiä (lomakkeen osio C). Organisaatiotekijöitä tutkimisen tarkoituksena oli tutkia sitä, löytyykö tutkimusaineistosta erilaisia organisaatioulottuvuuksia kuvaavia muuttujajoukkoja ja ulottuvuuksia. Muuttujajoukkojen tutkimiseen käytettiin pääkomponenttianalyysia. Pääkomponenttianalyysiin ensimmäisessä vaiheessa tarkasteltiin muuttujien välisten korrelaatioiden ja kommunaliteettien arvoja. Analyysistä jäivät pois muuttujat, jotka olivat sisällöllisesti analyysin tarkoitukseen sopimattomia tai joiden korrelaatio oli heikkoa. Tällä perusteella analyysiin valittiin erilaisten kokeilujen ja poistojen kautta kaksitoista muuttujaa organisaatiotekijöitä mittaavasta C-osasta. Aineistolle suoritettiin pääkomponentti-analyysi käyttäen suorakulmaista Varimax rotaatiota. Tulokinnallisesti mielekkäimmän tuloksen antoi kahden pääkomponentin ratkaisu.

Seuraavassa taulukossa esitetään muodostuneet komponenttirakenteet tunnuslukuineen. Komponenteille päälatauksia saaneet arvot on tulkinnan helpottamiseksi lihavoitu. Kaikkiaan kyseiset kaksi komponenttia selittävät 58,28 prosenttia muuttujien kokonaisvaihtelusta. Komponenttien selitysosuudet vaihtelivat 42,57 ja 15,70 prosentin välillä ja muuttujien kommunaliteetit välillä 0,38 ja 0,72. Saadut arvot riittävät erittäin hyvin komponenttien tulkintaan. Ensimmäiseen komponenttiin latautui kahdeksan muuttujaa. Muuttujat kuvaavat kehittävästä ja työn onnistumisia arvioivaa ja arvostavaa työnantajaorganisaatiota. Komponenttiin latautuneet muuttujat mittaavat organisaation tavoitesuuntautuneisuutta, rohkaisevuutta ja työntekijöiden osaamisen arvostusta. Ensimmäinen komponentti nimettiin organisaation tavoitelähtöisyyden ja kannustavuuden ulottuvuudeksi. Toiseen komponenttiin latautui neljä muuttujaa. Muuttujien sisältöinä olivat kuvaukset organisaation vaativuudesta ja vaatimuksista, organisaatorakenteen raskaudesta ja hierarkisuudesta. Komponentti nimettiin organisatorista jäykkyyttä mittaavaksi ulottuvuudeksi.

Taulukko 30. Organisaatiota kuvaavat komponenttiulottuvuudet.

	Komponentit		
	1	2	h ²
Työnantajanani toimivan kunnan tai kuntayhtymän sosiaalitoimen organisaatio arvostaa lastensuojelutyötä tekevien työntekijöidensä osaamista	,564	,535	,605
Työnantajanani toimivan kunnan tai kuntayhtymän sosiaalitoimen organisaatio rohkaisee työntekijöitään keksimään uudenlaisia toimintatapoja	,682	,365	,599
Työnantajanani toimivassa kunnan tai kuntayhtymän organisaatiossa uudet toimintatavat ja työmenetelmät yleistyvät nopeasti	,677	,226	,509
Työnantajanani toimivassa kunnan tai kuntayhtymän organisaatiossa minulla on mahdollisuus henkilökohtaiseen kehittymiseen työssäni työnantajan tukemana	,603	,357	,490
Työnantajanani toimivassa kunnan tai kuntayhtymän sosiaalitoimen organisaatiossa on asetettu lastensuojelutyölle selkeä päämäärä, jota tavoitellaan	,752	,151	,588
Työnantajanani toimivassa kunnan tai kuntayhtymän sosiaalitoimen organisaatiossa arvioidaan asiakastyön onnistumista	,815	,023	,664
Työnantajanani toimivassa kunnan tai kuntayhtymän sosiaalitoimen organisaatiossa raportoidaan työn tuloksista ja onnistumisista	,806	-,086	,657
Työnantajanani toimivan kunnan tai kuntayhtymän sosiaalitoimen organisaatio mahdollistaa riittävän ajan lapsilähtöiseen lastensuojelun sosiaalityöhön	,470	,400	,381

Taulukko 30. jatkuu.

Työnantajanani toimivan kunnan tai kuntayhtymän sosiaalitoimen organisatorakenne on mielestäni raskas ja hierarkkinen	,092	,639	,417
Työnantajanani toimivassa kunnan tai kuntayhtymän sosiaalitoimen organisaatiossa taloudelliset reunaehdot estävät eettisesti kestävien ratkaisujen tekemistä lastensuojelutyössä	,062	,806	,653
Työnantajanani toimivassa kunnan tai kuntayhtymän sosiaalitoimen organisaatiossa työn johtamiseen ja organisoimiseen liittyvät reunaehdot estävät eettisesti kestävien ratkaisujen tekemistä lastensuojelutyössä	,194	,819	,709
Työnantajanani toimivan kunnan tai kuntayhtymän sosiaalitoimen organisaation asettamat vaatimukset kaventavat lastensuojelutyön ammatillisia edellytyksiä	,179	,830	,720
Komponentin ominaisarvo	5,109	1,884	
Komponentin selitysosuus	42,574	15,702	
Kumulatiivinen selitysosuus	42,574	58,276	

Pääkomponenttianalyysin tuloksena saatuja organisaatioulottuvuuksia on hyödynnetty arvioinnin lapsikeskeistä lähestymistapaa tutkivassa logistisessa regressioanalyysissä. Logistisen regressioanalyysin mallia varten organisaatioulottuvuuksista muodostettiin kaksi summamuuttujaa mittaamaan sosiaalityöntekijöiden kokemuksta työnantajaorganisaation tavoite- ja kannustussuuntautuneisuudesta ja toisaalta työnantajaorganisaation vaativuudesta ja jäykkyydestä. Organisaation kannustus- ja tavoitesuuntautuneisuutta mittaavan summamuuttujan Cronbachin alfa-arvo oli 0,866, joka osoittaa erittäin hyvää mittarin konsistenssia eli yhtenäisyyttä. Organisaation vaativuutta ja jäykkyyttä mittaavan summamuuttujan Cronbachin alfa-arvo oli 0,817. Organisaatioulottuvuuksia mittaavien summamuuttujien kolmeluokkainen jakauma on kuvattu alla olevassa taulukossa¹⁹.

Summamuuttujien jakaumien prosentiosuudet osoittavat, että aineiston vastaajista noin 40 prosenttia kokee työnantajaorganisaation vaativana ja jäykkänä ja noin 40 prosenttia puolestaan kannustavana ja tavoitesuuntautuneena. Jakaumista nähdään, että vastausten osuudet luokkaan ”ei samaa eikä eri mieltä ovat melko korkeat”, mikä toisaalta kertoo siitä, että vastaajat kokevat epävarmuutta vastatessaan työnantajaorganisaation kysymyksiin. Toisaalta vastausten jakaumaa voi selittää myös se, että vastaajat eivät selkeästi osaa muodostaa kantaansa työnantajaorganisaatiostaan näiden kysymysten osalta.

Taulukko 31. Organisaatioulottuvuuksien summamuuttujien kolmeluokkainen jakauma, % (N=499–506)

	Organisaation vaativuus ja jäykkyys	Organisaation tavoite- ja kannustussuuntautuneisuus
Samaa mieltä	43 (214)	44 (219)
Ei samaa eikä eri mieltä	37 (187)	42 (212)
Eri mieltä	20 (102)	14 (68)
Yhteensä	100 (506)	100 (499)

¹⁹ Alkuperäinen viisiluokkainen asteikko muutettiin kolmeluokkaiseksi laskemalla yhteen arvot asteikon luokista 1 ja 2 (samaa mieltä) sekä 4 ja 5 (eri mieltä).

Työnantajaorganisaation tavoite- ja kannustussuuntautuneisuutta mittaava summamuuttuja otettiin mukaan yhdeksi selittäjäksi lapsikeskeistä lähestymistapaa ennustavaan logistiseen regressioanalyysiin. Analyysi suoritettiin käyttäen askeltavaa menetelmää. Askeltavassa menetelmässä selitettävää ilmiötä oletettavasti ennustavat muuttujat lisätään tai poistetaan mallista sen mukaan, mikä valinta kasvattaa mallin selitysstetta parhaiten. Askeltava menetelmä sopii analyysiin, jossa usean muuttujan joukosta etsitään tekijöitä, jotka yhdessä kykenevät selittämään selitettävää muuttujaa mahdollisimman hyvin. Askeltava menetelmä sopi analyysivaihtoehdoksi myös siksi, koska aiempaa vastaavaa tutkimusta tai teoreettista lähtökohtaa ei ollut käytettävissä.

Logistisessa regressioanalyysissä selitettävä muuttuja koodataan niin, että se saa ainoastaan arvon yksi tai nolla. Selitettävänä muuttujana analyysissä on arvioinnin lähestymistavan muuttuja, jossa arvo 1 mittaa lapsikeskeistä lähestymistapaa ja arvo 0 ei-lapsikeskeistä lähestymistapaa²⁰. Malliin otettiin mukaan selittäviksi muuttujiksi kahdeksan eri muuttujaa. Valitut selittävät muuttujat olivat: vastaajan ikä, lapsen tarpeiden ja hyvinvoinnin orientaatio, sosiaalityöntekijän kokemus työroolinsa selkeydestä, arviointiin mahdollistettu riittävä aika, organisaation tavoitelähtöisyys ja kannustus, arvioinnin mallinnus työyksikössä, lapsen kehitystä koskevan tiedon ja osaamisen riittävyys ja lapsen osallisuuden huomiointi. Analyysiin valitut muuttujat jakaantuvat organisatorisiin tekijöihin, arvioinnin orientaation tekijöihin ja ammatillisen osaamisen tekijöihin.

Taulukko 32. Lapsikeskeistä lähestymistapaa selittävät tekijät. Logistinen regressioanalyysimalli.

Taustamuuttujat	<ul style="list-style-type: none"> • Vastaajan ikä
Ammatillisen osaamisen muuttujat	<ul style="list-style-type: none"> • Lapsen osallisuuden huomioiminen • Lapsen kehitystä koskevan tiedon ja osaamisen riittävyys
Organisatorisen kontekstin muuttujat	<ul style="list-style-type: none"> • Arviointiin mahdollistettu riittävä aika • Työroolin selkeys • Organisaation kannustus- ja tavoitesuuntautuneisuus • Arvioinnin mallinnus työyksikössä
Arvioinnin orientaation muuttujat	<ul style="list-style-type: none"> • Lapsen tarpeiden ja hyvinvoinnin orientaatio

Logistisen regressioanalyysin mallin selitysstetta eivät kasvattaneet työroolin selkeyden, arvioinnin mallinnuksen eivätkä arviointiin mahdollistetun riittävän ajan muuttujat. Nämä muuttujat eivät tulleet tilastollisesti merkitseviksi lapsikeskeisen lähestymistavan selittäjiksi ja ne jäivät lopullisesta mallista pois. Sen sijaan mallin viisi muuta muuttujaa vaikuttivat malliin tilastollisesti merkitsevästi ($p < 0,001$). Malli kokonaisuudessaan muodosti tilastollisesti erittäin merkitsevän mallin ($p < 0,001$). Mallin muuttujien perusteella pystyttiin ennustamaan lapsikeskeisen lähestymistavan luokkaan 53 prosenttia havainnoista oikein. Mallin kokonais selityssteeaksi tuli 16,6 prosenttia. Ihmistieteille tyypilliseen tapaan lapsikeskeisen lähestymistavan ilmiöstä jäi suurehko osa selittämättä. Tämä selittyy sillä, että aineistossa ei ollut kaikkia ilmiötä

²⁰ Ei-lapsikeskeinen muuttuja sisältää muuttujan B6 "Onko tekemäsi arviointi mielestäsi" vastausvaihtoehdot "perhekeskeistä", "vanhempikeskeistä" ja "lakikeskeistä"

kuvaavia muuttujia. Analyysissa käytettiin suurimman uskottavuuden (maximum likelihood) menetelmää. Analyysista on raportoitu niin sanottu riskisuhde (odds ratio), mikä tarkoittaa selitettävän ilmiön vaihtoehdon todennäköisyyttä suhteessa toisen mahdollisen vaihtoehdon todennäköisyyteen. Riskisuhdetta arvioitaessa on asetettu ryhmien sisäisiä referenssikategorioita, joiden avulla on tulkittu analyysin tulosta.

Taulukko 33. Lapsikeskeistä arvioinnin lähestymistapaa ennustavat tekijät. Askeltava logistinen regressioanalyysi, vetosuhteet (odds ratio) ja tilastolliset merkitsevyydet.

Muuttujat	Riskikerroin	p-arvo
Ikä	1,034	0,001***
Lapsen kehitystä koskevaa tietoa ja osaamista riittävästi (ref. eri mieltä)	1,772	0,022**
Lapsen osallisuuden huomioiminen	1,615	0,003**
Organisaation tavoitelähtöisyys ja kannustus (ref. eri mieltä)	1,612	0,025*
Lapsen tarpeiden ja hyvinvoinnin orientaatio (ref. eri mieltä)	2,501	0,019*
N	426	
Mallin pseudoselitysaste (Nagelkerke) 16.6 %		

* p<0.05, ** p<0.01, *** p<0.001

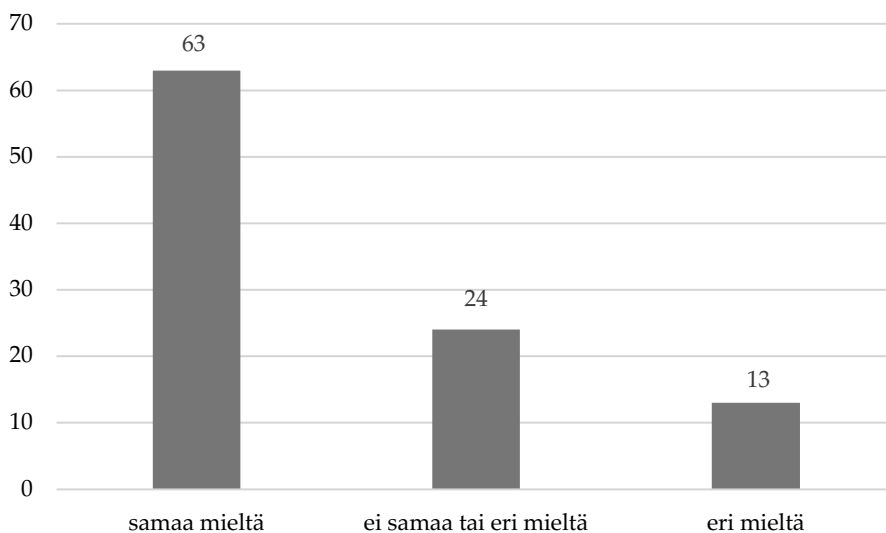
Logistisen regressioanalyysin tuloksista havaitaan riskikerroinsuhteet, jotka lisäävät lapsikeskeisen arvioinnin lähestymistavan todennäköisyyttä. Vahvin selittäjä lapsikeskeiselle lähestymistavalle on lapsen tarpeiden ja hyvinvoinnin orientaatio, jonka todennäköisyyskerroin on 2,50. Tämä tarkoittaa, että lapsen tarpeiden ja hyvinvoinnin orientaatio kasvattaa lapsikeskeistä arvioinnin lähestymistapaa kaksi ja puolikertaisesti verrattuna siihen, että sosiaalityöntekijä ei kannattaisi lapsen tarpeiden ja hyvinvoinnin orientaatiota. Lapsen kehitystä koskevan tiedon ja osaamisen muuttuja on myös vahva lapsikeskeisyyttä ennustava tekijä. Ammatillisen osaamisen tekijöistä myös lapsen huomioiva työtapo kasvattaa lapsikeskeisen lähestymistavan todennäköisyyttä. Organisaatiotekijöistä tavoitelähtöinen työtapo ja organisaation kannustus lastensuojelutyöhön lisäävät myös lapsikeskeisen lähestymistavan todennäköisyyttä. Vastaajan iän vaikutus on positiivinen. Sosiaalityöntekijän korkeampi ikä lisää lapsikeskeisen lähestymistavan todennäköisyyttä. Tulos osoittaa, että vastaajan iän kasvu yhdellä vuodella lisää lapsikeskeisen lähestymistavan ennustetta 3,4 prosentilla.

8.3 ARVIOINNIN ERI TEKIJÄT JA LASTENSUOJELUN VAIKUTTAVUUS

Lastensuojelun vaikuttavuuden tutkimuksessa yksi lähtökohta on, että lastensuojelun tulisi onnistua tarkoituksessaan niin, että sen johdosta lapsen tilanne paranee tai ei ainakaan huonone. Tässä tutkimuksessa tutkittiin lastensuojelun onnistuneisuutta kysymällä sosiaalityöntekijöiltä heidän käsitystään heidän työnantajanaan toimivan organisaation onnistuneisuudesta lastensuojelun tehtävässä. Kuviossa 20 on esitetty sosiaalityöntekijöiden vastausten jakaumat. Tulos osoittaa, että yli 60 prosenttia sosiaalityöntekijöistä kokee työnantajaorganisaatiossa tehtävän lastensuojelutyön

onnistuneena, niin että lapsen tilanteeseen voidaan vaikuttaa sitä parantavasti. Noin joka neljäs vastaaja kuitenkin epäröi kantaansa ja eikä muodosta selvää käsitystä lastensuojelun onnistuneisuudesta työnantajaorganisaatiossa. Hieman useampi kuin joka kymmenes vastaaja kokee organisaation epäonnistuneen lastensuojelun vaikuttavuudessa ja muodostaa kielteisen kannan työnantajaorganisaation onnistuneisuudessa tehtävässään.

Kuvio 18. Organisaatiossa tehtävä lastensuojelutyön onnistuneisuus, % (N=506).

Lastensuojelun vaikuttavuuden tutkiminen on ollut mahdollista tässä tutkimuksessa edellä kuvatun muuttujan jakauman kautta. Kyselyyn ei sisällynyt muita lastensuojelun tai lapsen tilannearvioinnin vaikuttavuutta mittaavia muuttujia. Kyselyaineiston analyysi ei siis anna mahdollisuuksia tutkia tarkemmin lapsen tilanteen arvioinnin vaikuttavuutta tai sitä määrittäviä tekijöitä. Aineisto antaa kuitenkin mahdollisuuden tarkastella sitä, mitkä ammatilliset ja organisatoriset tekijät ovat yhteydessä sosiaalityöntekijän kokemukseen työnantajaorganisaatiossa tehtävän lastensuojelun onnistuneisuudesta. Ristiintaulukoinnilla tehtyyn analyysiin otettiin mukaan selittäviksi organisaatiotason muuttujiksi organisaation tavoite- ja kannustussuuntaus, arviointiin käytettävän ajan riittävyys ja arvioinnin kehittäminen työyksikössä. Ammatillisia selittäviä muuttujia olivat työntekijän riittävä osaaminen arviointiin, työviihtyvyys sekä arvioinnin systemaattinen ja analyttinen tekemisen tapa. Selittäväna muuttujana oli myös kuntakoko. Ristiintaulukoinnin tulos on esitetty seuraavassa taulukossa.

Taulukko 34. Arvioinnin eri tekijöiden ja lastensuojelun vaikuttavuuden yhteys, % (N).

Organisaatiossa tehtävä lastensuojelutyö on tuloksiltaan onnistunutta siinä mielessä, että lapsen tilanteeseen voidaan vaikuttaa niin, että lapsen tilanne paranee	Organisaation tavoite- ja kannustusuuuntaus***				Kuntakoko***			Riittävästi osaamista arvioitiin**		Arviointia kehitetään työpaikalla*		Työviihtyvyys***			Arviointiin on riittävästi aikaa***		
	Sa- maa mieltä	Ei sa- maa tai eri mieltä	Eri mieltä	Maa- seutu- mais et	Kau- punk- mais et	Taa- jaan asut ut	Eri mieltä	Sa- maa mieltä	Kyllä	Ei	Huo- no	Ei hyvä ei huo	Hyvä	Vain harvoin	Silloin tällöin	Lähes aina	
																	78 (172)
Samaa mieltä	78 (172)	35 (24)	64 (106)	48 (77)	52 (65)	67 (247)	70 (165)	58 (125)	41 (20)	48 (33)	69 (265)	49 (65)	60 (133)	80 (120)			
Ei samaa tai eri mieltä	17 (37)	32 (22)	25 (41)	32 (51)	30 (38)	22 (82)	19 (46)	27 (58)	39 (19)	30 (21)	21 (80)	34 (45)	24 (52)	15 (23)			
Eri mieltä	5 (10)	33 (22)	11 (18)	20 (31)	18 (23)	11 (39)	11 (26)	15 (32)	20 (10)	22 (15)	10 (38)	17 (22)	16 (35)	5 (7)			
Yhteensä	100 (219)	100 (211)	100 (165)	100 (159)	100 (126)	100 (368)	100 (237)	100 (215)	100 (49)	100 (69)	100 (383)	100 (132)	100 (220)	100 (150)			

Organisaatiossa tehtävä lastensuojelutyö on tuloksiltaan onnistunutta siinä mielessä, että lapsen tilanteeseen voidaan vaikuttaa niin, että lapsen tilanne paranee	Arvioinnin analyttinen tekemisen tapa**			Arvioinnin systemaattinen tekemisen tapa***		
	Silloin tällöin	Lähes aina	Aina	Har- voin	Silloin tällöin	Lähes aina
Samaa mieltä	49 (35)	62 (210)	78 (66)	53 (36)	59 (142)	72 (136)
Ei samaa tai eri mieltä	31 (22)	25 (83)	16 (14)	41 (28)	26 (62)	16 (30)
Eri mieltä	20 (14)	13 (44)	6 (5)	6 (4)	15 (36)	12 (24)
Yhteensä	100 (71)	100 (337)	100 (85)	100 (68)	100 (240)	100 (189)

* p<0.05, ** p<0.01, *** p<0.00

Tulos osoittaa selkeästi organisaation tavoite- ja kannustussuuntautuneisuuden yhteyden sosiaalityöntekijän kokemukseen lastensuojelun onnistuneisuuteen. Ne työntekijät, jotka kokevat työnantajaorganisaation kannustavaksi ja tavoitesuuntautuneeksi kokevat selkeästi enemmän lastensuojelutyön onnistuneisuutta organisaatiossa. Tuloksesta myös näkyy, että ne vastaajat, jotka eivät koe työnantajaorganisaatiota kannustavana, ovat kannassaan epäilevämpiä tai kielteisiä myös lastensuojelun onnistuneisuudesta. Muuttujien välinen yhteys on tilastollisesti erittäin merkitsevä.

Sosiaalityöntekijän kokemus arviointiin käytettävän ajan riittävydestä on toinen organisaatioon liittyvä selittäjä lastensuojelun onnistuneisuudessa. Työntekijät, joilla on mahdollisuus käyttää riittävästi aikaa lapsen tilanteen arviointiin kokevat muita enemmän lastensuojelutyön olevan onnistunutta organisaatiossa. Työpaikalla tehtävän arvioinnin kehittämisen yhteys lastensuojelun onnistuneisuuteen on analyysissä myös merkitsevä. Ammatillisista tekijöistä vahvin selittäjä on työntekijän työviihtyvyys. Työssään viihtyvä sosiaalityöntekijä kokee työnantajaorganisaatiossa tehtävän lastensuojelutyön enemmän onnistuneeksi kuin työssään huonommin viihtyvä sosiaalityöntekijä. Sosiaalityöntekijän kokemuksella osaamisensa riittävydestä arvioinnissa on myös tilastollinen yhteys organisaation lastensuojelun onnistuneisuuteen. Sosiaalityöntekijän analyttisen ja systemaattisen tekemisen tavan yleisyys osoittaa myös tilastollista yhteyttä lastensuojelun onnistuneisuuteen. Analyysissä mukana ollut kuntakoon selittäjä toi esille tuloksen, jonka mukaan maaseutumaisilla paikkakunnilla koetaan kaupunkimaisia paikkakuntia enemmän lastensuojelun onnistuneisuutta lapsen tilanteen kohenemisessä lastensuojelun vaikutuksesta.

9 TULOSTEN YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET

9.1 KESKEISET TULOKSET

Tutkimuksessa on tutkittu lapsen tilanteen arviointiin yhteydessä olevia ja sitä selittäviä tekijöitä lastensuojelun sosiaalityössä. Tutkimus on kohdentunut lapsen tilanteen arvioinnin tekijöiden kuvaamiseen ja siihen, mitkä ammatilliset ja organisatoriset tekijät selittävät ja ovat yhteydessä arviointiin. Tutkimuksessa on lähestytty arviointia ilmiönä tutkimalla arvioinnin sisältötekijöitä, sosiaalityöntekijöiden arvioinnin tekemisen tapaa, arvioinnin orientaatiota ja lähestymistapaa. Arviointia selittävinä tekijöinä ovat olleet sosiaalityöntekijöiden ammatillisen osaamisen ja lastensuojelun organisatorisen toimintaympäristön tekijät. Tutkimuksen tarkoituksena on ollut tuottaa tietoa lapsen tilanteen arvioinnista ilmiönä suomalaisessa lastensuojelutyössä. Tutkimus on perustunut oletukseen arvioinnista yhtenä vaikuttavan lastensuojelun edellytyksistä silloin kun arviointi tehdään ammatillisesti hyvin.

Tutkimuksessa lähestyttiin arviointia ilmiönä tarkastelemalla ensin sen sisältötekijöitä. Sisältötekijät olivat tekijöitä, joita sosiaalityöntekijät huomioivat arvioidessaan lapsen tilannetta. Arvioinnin sisältötekijöitä tutkittiin lapseen, vanhempaan ja lapsen kasvuympäristön kohdentuvien tekijöiden yleisyyden analyysillä. Arvioinnin sisältötekijänä tutkittiin myös lapseen kohdistuvien riskitekijöiden huomioimisen yleisyyttä arvioinnissa. Arvioinnin sisältötekijät painoutuivat eri tavoin sosiaalityöntekijöiden vastauksissa. Useimmin ja harvimminkin huomioitavien tekijöiden välillä oli selkeitä eroja.

Arvioinnissa huomioidaan ensisijaisesti lapsen arviointihetken tilannetta ja siinä vaikuttavia, erityisesti, sosiaalisia tekijöitä. Lähes puolet sosiaalityöntekijöistä huomioi lapsen sosiaalisen kasvuympäristön tekijöitä arvioinnissa aina. Arviointi kohdentuu erityisesti lapsen sosiaaliseen kasvuympäristöön ja sen mahdollisuuksiin tukea lasta hänen kasvussaan ja kehityksessään, kuten lapsen läheisiin ihmissuhteisiin, vanhemmuuteen vuorovaikutussuhteena ja perhe- ja sukulaissuhteisiin sekä lapsen vahvuuksiin.

Harvimminkin arvioidaan lapsen kehityshistorian tekijöitä, vanhemman omaa taustaa ja perheen historiaa. Noin joka kolmas huomioi lapsen kehityshistorian tekijöitä arvioinnissa silloin tällöin ja aina arvioidavien tekijöiden joukossa ne ovat vain noin joka kymmenennellä sosiaalityöntekijällä. Lapsen kehitystä koskeva tieto kuitenkin tunnistetaan arvioinnissa, mutta sitä ei aina kuitenkaan huomioida arvioinnissa siinä määrin kuin olisi lapsen tilanteen kokonaisuuden kannalta tarpeellista ja välttämätöntä.

Tutkimuksessa nousi esille lapsen köyhyyden ja perheen taloudellisen tilanteen vähäinen huomiointi arvioinnissa. Lapsen arviointitekijöiden kokonaisuudessa lapsen köyhyyden huomiointi oli vain harvoin huomioitavien tekijöiden joukossa. Noin joka viides sosiaalityöntekijä huomioi lapsen köyhyyden arvioinnissa aina ja vain noin joka neljäs sosiaalityöntekijä huomioi perheen toimeentulon pysyvyyttä arvioinnissa aina.

Arvioinnin sisältötekijöinä tutkittiin myös lapsen tilanteeseen liittyviä riskitekijöitä. Riskitekijöinä tarkasteltiin vanhemman väkivaltaisuuden, päihteiden käytön ja psyykkisen terveyden huomioimisen yleisyyttä arvioinnissa. Riskitekijöiden

huomiointi arvioinnissa jäi tulosten perusteella merkittävän matalaksi. Vanhemman päihteiden käyttö ja psyykkinen terveys huomioidaan arvioinnissa vanhemman väkivaltaisuutta useammin. Noin puolet sosiaalityöntekijöistä huomioi vanhemman päihteiden käytön ja psyykkisen terveyden arvioinnissa aina. Vanhemman väkivaltaisuutta arvioi 40 prosenttia aina. Tulosta voi tulkita myös niin, että 60 prosenttia ei huomioi vanhemman väkivaltaisuutta arvioinnissa aina. Silloin tällöin sen huomioi joka neljäs tutkimukseen osallistunut sosiaalityöntekijä.

Sosiaalityöntekijän työkokemuksen pituudella on yhteys vanhemman väkivaltaisuuden huomioimisen yleisyyteen. Mitä pidempään sosiaalityöntekijä on tehnyt lastensuojelutyötä, sitä useammin vanhemman väkivaltaisuus huomioidaan arvioinnissa aina. Tutkimuksessa tutkittiin myös lapsen kaltoinkohtelun tunnistamisen vaikeutta arvioinnissa. Sosiaalityöntekijän työroolin selkeydellä ja arviointiin käytetyn ajan riittävyydellä oli yhteys työntekijän kokemukseen kaltoinkohtelun tunnistamisen vaikeudesta. Kaltoinkohtelun tunnistaminen koetaan vähemmän vaikeaksi silloin kun sosiaalityöntekijän työrooli on selkeä ja arviointiin on mahdollista käyttää riittävästi aikaa.

Arvioinnin sisältötekijöiden lisäksi tutkimuksessa tutkittiin arvioinnin tekemisen tapaa. Analyysi perustui vastaajien omaan arvioon heidän tavastaan tehdä arviointia, heidän tiedonkäsittelyn tavastaan arvioinnissa ja osaamisen tasostaan arvioinnissa. Analyysistä saatiin esille kolme arvioinnin tekemisen tavan ulottuvuutta, jotka ilmensivät arvioinnin tekemisen tavan systemaattisuutta, analyyttisyyttä ja osaamista arvioinnissa. Tutkimus osoitti, että sosiaalityöntekijöiden arvioinnin tapa on systemaattinen lähes aina noin 40 prosentilla ja silloin tällöin noin puolella. Sosiaalityöntekijät tunnustavat systemaattiseen työtapaan sisältyvien erilaisten arviointivälineiden ja lomakkeiden hyödyn arvioinnissa, mutta he eivät kuitenkaan käytä näitä menetelmiä arvioinnissa kovin usein.

Arvioinnin tekemisen tavan systemaattisuutta tarkennettiin tarkastelussa, jossa pyrittiin selvittämään, kuinka paljon arviointia on lastensuojelussa mallinnettu. Arviointia oli kyselyn toteuttamishetkellä mallinnettu enemmän asiakkuuden alkuvaiheen työhön ja vähemmän lastensuojeluprosessin muihin työvaiheisiin. Arviointiin kehitettyjä mallinnuksia oli käytössä enemmän isoissa työyksiköissä kuin pienissä työyksiköissä. Arvioinnin mallinnus on useammin käytössä työyksiköissä, joissa kehitetään arviointia. Arvioinnin systemaattisella tekemisen tavalla ja mallintamisella on tutkimuksen mukaan yhteys. Työntekijät, joiden työpaikalla arviointia on mallinnettu, tekevät useammin arviointia systemaattisella tavalla.

Tutkimuksesta esille nousut arvioinnin analyyttisen tavan ulottuvuus osoitti sosiaalityöntekijöillä olevaa analyyttistä tiedonkäsittelyn taitoa arvioinnissa. Noin 70 prosentilla sosiaalityöntekijöistä arvioinnin tapa on heidän oman arvionsa mukaan lähes aina analyyttinen. Sosiaalityöntekijän kokemus työroolinsa selkeydestä ja arviointiin käytettävän ajan riittävydestä olivat yhteydessä analyyttisen arvioinnin tavan yleisyyteen. Arvioinnin systemaattinen ja analyyttinen tapa ovat yhteydessä toisiinsa. Arvioinnin analyyttisyys edellyttää ainakin jossain määrin systemaattista arvioinnin osaamista. Arvioinnin analyyttisyys on yhteydessä myös arvioinnin mallintamiseen. Niillä sosiaalityöntekijöillä, joiden arvioinnin tapa on useammin analyyttinen, on myös arvioinnin mallinnus työpaikalla. Tuloksissa tämä yhteys jäi kuitenkin melko heikoksi, mutta sen mukaan arvioinnin mallinnus lisää ainakin jossain määrin työntekijän analyyttisen arvioinnin tekemisen tavan yleisyyttä.

Sosiaalityöntekijän kokemus lapsen kehitystä koskevan tiedon ja osaamisen riittävydestä oli yksi arvioinnin tekemisen tavan ulottuvuus. Noin 70 prosenttia sosiaalityöntekijöistä koki hänellä olevan riittävästi lapsen kehitystä koskevaa tietoa ja

osaamista arvioinnissa. Kun tulosta vertaa aiempaan tulokseen lapsen kehitystiedon huomioimisen yleisyydestä arvioinnissa, on mahdollista päätellä, että sosiaalityöntekijöillä on riittävää osaamista ottaa huomioon lapsen kehitystieto arvioinnissa. Lapsen kehitystiedon ja osaamisen riittävytyellä on merkitsevä yhteys lapsen fyysisen ja psyykkisen kehityshistoriatiedon huomioimisen yleisyyteen arvioinnissa. Työntekijät, jotka kokevat osaamisen riittävytyttä arvioinnissa, huomioivat yleisemmin lapsen fyysisen ja psyykkisen kehityshistorian tietoa arvioinnissa. Myös lapsen tarpeiden, tunteiden, vuorovaikutus- ja kiintymyssuhteiden ja kaltoinkohtelun tunnusmerkkien huomioiminen on yleisempää silloin kun työntekijä kokee osaamisen riittävytyttä arvioinnissa.

Sosiaalityöntekijät tunnistavat lapsen subjektiluonteen arvioinnissa ja lapsi on sosiaalityöntekijöille arvioinnin merkityksellisin tiedontuottaja. Lapsen osallisuus huomioidaan arvioinnissa varsin usein. Lapsi on vanhemman rinnalla tärkeä arvioinnin osallinen ja hänen osallisuutensa huomioidaan. Vanhemman ja lapsen huomioimisen yleisyyden vertailu kuitenkin osoitti, että vanhempi tulee lasta useammin huomioituksi arvioinnissa. Vaikka tutkimuksessa esille nousseet tulokset lapsen osallisuuden yleisyydestä ovat varsin hyvät, on kuitenkin tärkeää nostaa esille, että lapsen informoiminen arvioinnin tarkoituksesta ja lapselta kerätty palaute arvioinnista olivat tulosten mukaan vähäistä.

Tutkimuksessa analysoitiin arvioinnin orientaatiota ja lähestymistapoja. Orientaation tutkiminen tähtäsi tietoon siitä, mikä on sosiaalityöntekijän ensisijainen lähtökohta arviointiin. Orientaatio käsitettiin tutkimuksessa kulttuuriseksi taustalähtökohdaksi, joka ohjaa ja suuntaa arvioinnin tekemisessä. Tutkimuksen mukaan lapsen tarpeiden ja hyvinvoinnin tukemisen orientaatio oli vahva arviointia ohjaava lähtökohta. Lapsen riskejä kartoittava, näyttö- ja suojeluperusteinen orientaatio ei näyttäytynyt tutkimuksessa niin vahvana lähtökohtana.

Arvioinnin lähestymistapa on kaksijakoinen. Sosiaalityöntekijät ovat omaksuneet arvioinnissa sekä perhekeskeisen että lapsikeskeisen lähestymistavan. Tutkimuksessa tarkasteltiin lapsikeskeistä lähestymistapaa ennustavia ammatillisia ja organisatorisia selittäjiä. Tuloksen mukaan lapsen tarpeiden ja hyvinvoinnin orientaatio oli vahvin ennustava selittäjä lapsikeskeiseen lähestymistapaan. Lapsen kehitystiedon osaaminen ja lapsen huomioiva työtapo kasvattivat sosiaalityöntekijän lapsikeskeisen lähestymistavan todennäköisyyttä. Organisaatiotekijöistä merkittävä ennustava tekijä oli organisaation tavoite- ja kannustussuuntautuneisuus. Sosiaalityöntekijän omaksunan lapsikeskeisen lähestymistavan todennäköisyys kasvaa työntekijän iän mukaan. Mitä enemmän työntekijällä on ikää, sitä todennäköisempää on, että hän on arvioinnin lähestymistavaltaan lapsikeskeinen.

Tutkimuksen tavoitteena oli tutkia arviointia selittäviä ja siihen yhteydessä olevia ammatillisia ja organisatorisia tekijöitä. Alla olevaan taulukkoon on tiivistetty tutkimuksen tuloksista esille nousseet ammatilliset ja organisatoriset tekijät. Ammatilliset tekijät kuvastavat arvioinnin tiedollista (esimerkiksi lapsen kehitystiedon osaaminen), taidollista (esimerkiksi lapsikeskeinen lähestymistapa) ja arvioinnin prosessin (esimerkiksi systemaattisuus) osaamista kuvaavia muuttujia. Ammatillisina taustatekijöitä ovat työntekijän ikä ja työkokemus. Tutkimuksessa työntekijän korkeampi ikä oli yksi ennustava tekijä lapsikeskeisessä lähestymistavassa, mitä korkeampi ikä työntekijällä on, sitä todennäköisemmin arvioinnin lähestymistapa on lapsikeskeinen. Työkokemuksen pituudella oli yhteys arvioinnin riskitekijöiden huomioimisen yleisyyteen arvioinnissa. Mitä pidempi työkokemus lastensuojelutyössä työntekijällä on, sitä yleisemmin lapsen tilanteeseen liittyvät riskitekijät tulevat huomioituiksi arvioinnissa.

Taulukko 35. Lapsen tilannearviointia selittävät ja siihen yhteydessä olevat ammatilliset ja organisatoriset tekijät

Ammatilliset tekijät (arvioinnin tiedolliset, taidolliset ja prosessi-tekijät)	Organisatoriset tekijät (arvioinnin toimintaympäristön tekijät)
<ul style="list-style-type: none"> • Ikä • Työkokemus • Arvioinnin tekemisen tavan systemaattisuus • Analyttisyys arvioinnin tekemisen tavassa • Lapsen kehitystiedon osaaminen • Lapsikeskeinen lähestymistapa • Lapsen tarpeiden ja hyvinvoinnin orientaatio 	<ul style="list-style-type: none"> • Työpaikan kehittämismyönteisyys • Työroolin selkeys • Arviointiin käytettävän ajan riittävyys • Tavoite ja kannustussuuntautuneisuus • Työyksikön koko

Organisatoriset tekijät ovat arvioinnin toimintaympäristön tekijöitä. Ne ovat tekijöitä, jotka olivat tutkimuksessa yhteydessä arvioinnin tekemisen tapaan. Työntekijän kokemus työroolin selkeydestä, työpaikan kehittämismyönteisyydestä ja arviointiin käytettävän ajan riittävydestä olivat yhteydessä arvioinnin systemaattiseen tekemisen tapaan. Organisaation tavoite- ja kannustussuuntautuneisuus oli vahva ennustaja työntekijän lapsikeskeisen lähestymistavan yleisyydessä. Arvioinnin tekemisen tavan systemaattisuudessa ja mallintamisessa oli työyksikkökoon ja paikkakunnan koon mukaisia eroja. Suuremmissa työyksiköissä koettiin enemmän kehittämismyönteisyyttä.

Tutkimuksessa tutkittiin myös arvioinnin tekijöitä, jotka olivat yhteydessä lastensuojelun onnistuneisuuteen. Selitettävänä muuttujana oli työntekijän kokemus työnantajaorganisaatiossa tehdyn lastensuojelun onnistuneisuudesta, niin että lapsen tilanteeseen voidaan vaikuttaa sitä parantavasti. Yleisesti tulos työntekijöiden kokemuksesta lastensuojelutyön onnistuneisuudessa oli hyvä. Yli 60 prosenttia työntekijöistä koki organisaatiossa tehtävän lastensuojelutyön onnistuneena. Tutkimuksessa esille nousseita arvioinnin tekijöitä lastensuojelun onnistuneisuuteen olivat työntekijän kokemus osaamisensa riittävydestä arvioinnissa, työntekijän analyttisen ja systemaattisen arvioinnin tavan yleisyys, työntekijän kokemus ajan riittävydestä arvioinnin tekemiseen, työviihtyvyys ja organisaation tavoite- ja kannustussuuntautuneisuus. Nämä tekijät olivat tutkimuksessa tilastollisesti merkitseviä tai erittäin merkitseviä tekijöitä, joilla oli yhteys työntekijän kokemukseen lastensuojelutyön onnistuneisuudessa omassa organisaatiossa.

9.2 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Tiede määritellään toiminnaksi, jossa tavoitellaan ja hankitaan tietoa. Tieteellisessä tutkimuksessa ei kuitenkaan ole kyse pelkästään teorioista ja tiedosta, vaan myös näkemisestä. Kreikankielen sana *”theorein”* on alun perin tarkoittanut katselemista ja katsantokantaa. Voidaan ajatella, että tutkimuksen tekemisen tavoitteena on tieteelliseen tietoon perustuvan näkemyksen muodostaminen tutkimuksen kohteena olevan ilmiön laajemmista yhteyksistä ja merkityksistä (Haaparanta ja Niiniluoto 2016). Tässä tutkimuksessa kiinnostus on ollut tiedon ja näkemyksen tuottamisessa lapsen tilanteen arvioinnista ilmiönä. Tutkimuksessa on tutkittu sitä, millaisena lapsen tilanteen arviointi näyttäytyy suomalaisessa lastensuojelun sosiaalityössä. Tutkimuksella

on tavoiteltu tietoa lastensuojelun arviointikäytännöistä, arvioinnin sisältötekijöistä, osaamisesta, arvioinnin tekemisen tavoista ja lähtökohdista.

Tutkimuksessa on käytetty määrällisen tutkimuksen mahdollisuuksia jäsentää lastensuojelussa tehtävää arviointia. Tutkimuksen kohderyhmänä ovat olleet kunnissa työskentelevät lastensuojelun sosiaalityötä tekevät sosiaalityöntekijät. Sosiaalityöntekijät pääsivät vastaamaan kyselyyn, jolla tavoiteltiin tietoa arvioinnin eri osa-alueista ja arviointiin yhteydessä olevista tekijöistä. Tutkimuksen toteutustapa ja määrällinen tutkimusote tuovat uudenlaista lähestymistapaa lastensuojelun tutkimuksen metodologisiin mahdollisuuksiin ja tutkimustiedon tuottamisen tapoihin Suomessa, jossa sosiaalityön tutkimuksessa on painottunut laadullinen tutkimusote.

Tutkimuksella on saatu esille yleisiä havaittavissa olevia suuntaviivoja lapsen tilanteen arvioinnista lastensuojelun sosiaalityössä. Tutkimuksen kysymyksenasetteluun olisi ollut mahdollista vastata myös laadullisella tutkimusotteella. Tällöin tutkimuksen tiedonintressi olisi kuitenkin muodostunut toisenlaiseksi ja tutkimuksella olisi tavoiteltu tietoa esimerkiksi tutkittavien arvioinnille antamista käsityksistä ja merkitysrakenteista. Tämän tutkimuksen kohdalla on tärkeä esimerkiksi huomioida, että määrällinen tutkimusote ei voi ottaa huomioon arvioinnin kontekstitekijöitä. Arvioinnin tekeminen sosiaalityöntekijän työssä ei ole niin yksiselitteistä kuin monet kyselyn kysymykset ja tulokset antavat ymmärtää. Arvioinnin tekeminen ei ole yksin työntekijästä riippuvaa eikä se ole kaikissa työn tekemisen konteksteissa samanlaista. Lastensuojelussa arviointi ja sitä seuraava päätöksenteko ovat aina kompleksinen ja monitahoinen prosessi, jossa myös kontekstitekijöillä on vaikutusta.

Juha Varto (2005) esittää, että määrällinen tutkimus ikään kuin idealisoi tutkimuskohteensa ja puhdistaa sen kaikista siihen vaikuttavista asioista. Se ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö myös määrällisen tutkimuksen tarkoitus olisi tutkittavan kokemuksen todellisuuden mahdollisimman hyvä tavoittaminen. Tutkimuksen lähtökohtana oli toteuttaa laajalle vastaajajoukolle suunnattu kysely, jolla tavoiteltiin yksittäisiin tapauksiin pohjautuvan tiedon sijaan laajempaa ja yleistettävämpää tietoa. Tutkimustyyppin valinnalla haluttiin varmistaa sitä, että tutkittavan ilmiön ominaisuudet ja siinä havaittavat erot ovat perusteltavissa hyvin tutkimusaineiston avulla. Tutkimuksen kysymyksenasettelu pyrittiin asettamaan määrälliselle tutkimukselle sopivalla tavalla niin, että arvioinnin ulottuvuuksien tutkiminen strukturoidulla lomakkeella oli mahdollista. Tutkimuksessa saavutettiin laajasti lastensuojelun sosiaalityötä tekeviä sosiaalityöntekijöitä eri puolilta Suomea ja erilaisista kunnista osallistumaan kyselyyn. Kyselyyn vastanneiden sosiaalityöntekijöiden määrä oli 506 ja kyselyn vastausprosentti oli 49 prosenttia. Kyselyn vastausprosenttia voi pitää kohtuullisen onnistuneena, kun huomioidaan lomakkeen kysymysten määrä ja vastaamiseen käytetty aika (keskimäärin noin 20 minuuttia).

Tutkimusaineiston koko on ollut riittävä määrälliseen tutkimusasetelmaan ja tilastolliseen analyysiin. On kuitenkin hyvä painottaa, että vaikka tutkimusaineisto on laaja, koskee tutkimustulosten yleistettävyys kuitenkin vain tutkimukseen vastanneita. Tämä perustuu siihen, että tutkimuksen kohderyhmän perusjoukkoa koskevia tietoja ei voitu käyttää tutkimuksen toteutuksessa eikä voitu tehdä katoanalyysia. Tutkimus on kuitenkin varsin kattava ja vastanneet sosiaalityöntekijät edustavat määrällisesti suurta osaa lastensuojelun sosiaalityötä tekevästä sosiaalityöntekijöistä Suomessa 2010-luvun alussa. Määrällisen lastensuojelututkimuksen heikkoutena ja erityisenä haasteena on jatkossakin tiedon yleistettävyuden vaikeus. Määrällisten tutkimusten tekemisessä sosiaalityöntekijöille auttaisi tulevaisuudessa rekisteripohjainen tieto lastensuojelun sosiaalityötä tekevien sosiaalityöntekijöiden määrästä Suomessa.

Tutkimuksen validiteetin tarkasteluun liittyy, vastaako tutkimuksen tieto vallalla olevaa tietoa tai teoriaa tutkimuksen aiheesta tai pystyykö tutkimus sitä tarkentamaan ja parantamaan. Validiteettiin liittyy myös kysymys sopivien mittareiden laadinnasta ja kyselyn sopivuus suomalaisen lastensuojelun tutkimukseen. Tämän tutkimuksen kysely laadittiin aikana, jolloin lapsen tilanteen arvioinnin tavoista oli olemassa vain vähän tietoa. Tutkimustietoa arvioinnista ja sen tekemisen tavoista on edelleenkin suomalaisessa lastensuojelututkimuksessa vain vähän, erityisesti määrällisillä tutkimusmenetelmillä tehtyä tutkimusta. Sen arviointia, kuinka hyvin tutkimuksen tieto vastaa tietoa arvioinnista tutkimuksen toteutuksen ajankohtana, on vaikea todentaa. Tutkimuksen tulosten kautta on ollut mahdollista saada yleistä kuvaa lapsen tilanteen arvioinnista, sen tekemisen tavoista, osaamisesta, orientaatiosta ja lähestymistavoista 2010-luvun alussa. Olisi suotavaa, että tutkimuksen asetelma olisi mahdollista toistaa, nyt noin kymmenen vuotta myöhemmin, 2020-luvun alussa. Määrällisen metodologian etuna on tutkimuksen mittauksen toistettavuus ja eri poikkileikkaushetkinä tehdyt ajalliset vertailut.

Tutkimuksen toteutuksen lähtökohtiin ja tutkimuksen havaintojen tulkintaan ovat vaikuttaneet tiedot lastensuojelulain kokonaisuudistuksen tavoitteista, erityisesti tavoitteista, joita lapsen tilanteen arvioinnille asetettiin vuoden 2007 lakiuudistuksen valmistelussa (Oranen 2006; HE 252/2006). Lastensuojelulain kokonaisuudistuksessa tavoiteltiin muun muassa lastensuojelun avoimuuden selkeyttämistä ja suunnitelmallisuutta. Lain uudistamisessa korostettiin lapsen ja perheen tuentarpeen oikea-aikaisempaa tunnistamista, lapsen riski- ja suojaavien tekijöiden huomioonottamista ja annetun tuen vaikuttavuuden parantamista. Arviointiosaamista kohdennettiin erityisesti asiakkuuden alun työskentelyyn. Arviointityöskentelyä pyrittiin systematisoimaan ja parantamaan lapsen osallisuutta. Asiakkuuden alun tarkemmalla arvioinnilla tavoiteltiin fokusoidumpaa, jäsentyneempää ja prosessuaalisesti säädellympää työskentelyä. Lapsen osallisuuden toteutumisen takaamiseksi sosiaalityöntekijöitä oli koulutettu ja arvioinnin menetelmällistä osaamista oli koulutuksen kautta pyritty monipuolistamaan.

Tutkimuksen tulokset osoittivat lapsen tilanteen arviointikäytäntöjen uudistumista vuonna 2010. Näin voidaan todeta ainakin asiakkuuden alkuvaiheen arvioinnin osalta. Tutkimuksesta on todettavissa, että arviointi miellettiin sosiaalityöntekijöiden käytännöissä erityisesti asiakkuuden alkuvaiheeseen painottuvaksi työskentelyksi. Tutkimuksen tulos toi myös esille arvioinnin tekemisen tavan systemaattisuutta ja analyttisyyttä, mikä viittaa siihen, että arvioinnissa on edetty Suomessa lastensuojelulain uudistuksen tavoitteiden suuntaan. On kuitenkin tärkeää huomioida, että aiempaa tietoa arvioinnin tekemisen tavan systemaattisuudesta ja analyttisyydestä ei ole vastaavalla tutkimusaineistolla saatavissa, mikä vaikuttaa tulosten tulkintaan ja johtopäätösten tekemiseen. Poikkileikkauksena toteutettu kysely ei mahdollista sen arvioimista, mikä on muuttunut uuden lain voimaantulon jälkeen.

Tutkimuksen tulos arvioinnin systemaattisuuden ja analyttisyyden ulottuvuuksista on mahdollista liittää yleisemmin sosiaalityön ammatilliseen osaamiseen, johon sisältyy tavoitteellinen, suunnitelmallinen ja asiakkaan kokonaistilannetta jäsentävä työote. Sosiaalityöhön on kuulunut sen alkujaoista lähtien asiakkaan yksilöllisen tilanteen määrittäminen ja siihen vaikuttaminen. Mary Richmond (1917) korosti jo aikanaan suunnitelmallisuutta ja analyttisiä valmiuksia yksilökohtaisessa työmallissaan. Tässä suhteessa tutkimuksen tulokset arvioinnin tavan systemaattisuudesta ja analyttisyydestä vastaavat osaamista, jota arviointiin tulee liittää. Analyttisyyden ja systemaattisuuden tutkimisella tavoiteltiin tietoa siitä, kohdentuuko tiedonkäsittelyn

analyttisyys ja systemaattisuus arvioinnin tapaan. Ne kuvastavat sosiaalityöntekijöiden osaamista jäsentää ja käsitteellistää arvioinnissa saatua tietoa.

Richmondin yksilökohtaisessa työmallissa oli keskeistä, että niin asiakas kuin työntekijä tarvitsevat jäsentynyttä kuvaa arvioinnin tarkoituksesta. Malli oli lähtökohdiltaan tieteelliseen tutkimukseen perustuva auttamisprosessi ja se johdettiin analyttisenä prosessina. Richmondin ajattelussa arvioinnissa tehdyille havainnoille tuli antaa merkitys. Merkitysten arvioinnissa työntekijä tarvitsi kriteereitä ja teoreettiseen tietoon pohjaavaa jäsenystä. Yksilökohtainen työ kohdentui myös yksilön persoonallisuuden huomioimiseen ja siihen vaikuttamiseen. Keskeisiä olivat myös kysymykset siitä, mihin puoliin asiakkaan elämässä perehdytään ja mitkä elämän osa-alueet nähdään merkityksellisinä. Richmondille oli keskeistä, että arvioinnin tuli kohdistua sosiaalisten tekijöiden merkityksen huomioimiseen asiakkaan ongelmaa tutkittaessa.

Tämän tutkimuksen tuloksista käy esille, että arvioinnissa lapsen tilannetta ja hänen todellisuuttaan pyritään hahmottamaan eniten suhteessa lapseen itseensä ja hänen sosiaaliseen ympäristöönsä. Lapsen sosiaaliset läheissuhteet, perheen tukiverkostot ja vuorovaikutus sekä sosiaalisen kasvuympäristön tuki ja vaikutus lapsen hyvinvoinnille olivat selkeästi useimmiten arvioinnissa huomioituja tekijöitä. Lapsen sosiaalisen ympäristön tuki hänen kasvulleen ja kehitykselleen on arvioinnissa yksi tärkeimmistä tekijöistä sosiaalityöntekijöille. Sen sijaan esimerkiksi lapsen identiteetin ja itsenäistymisen arviointi tai lapsen kehitys- ja perheen taustahistorian tieto olivat arvioinnin tekijöitä, joita sosiaalityöntekijät huomioivat arvioinnissa harvemmin.

Lastensuojelun aiemmassa, erityisesti kansainvälisessä tutkimuksessa, on haettu selityksiä lapsen ja perheen historiatiedon sekä lapsen kehitystä ja kasvua koskevan tiedon vähäiseen painottumiseen arvioinnissa. Tämä on tullut esille erityisesti niissä tilanteissa, joissa lastensuojelu ei ole onnistunut suojelutehtävässään ja lapsi on menehtynyt lastensuojelun toimenpiteistä huolimatta (Winter 2001; Munro 1999). Lapsen kehitystiedon huomioimattomuutta on aiemmassa tutkimuksessa selittänyt sosiaalityöntekijöiden tietämättömyys lapsen kehityksen tekijöiden merkityksestä arvioinnissa ja arviointiin käytetyn ajan riittämättömyys lasta kohden (esim. Boyd Webb 2011). Suomessa kehitystiedon vähyys on tullut esille aiemmissa tutkimuksissa, kuten Tanja Haarakankaan (2018) lisensiaattitutkimuksessa. Arvioinnissa ei välttämättä jää aikaa kartoittaa lapsen ja vanhemman taustahistoriaa tai lapsen psyykkisen tai fyysisen kehityksen kulkua, koska lastensuojelussa olevien lasten asiakasmäärä on suuri (Haarakangas 2018; Muukkonen ja Tulensalo 2016). Kyse voi olla myös siitä, että tieto lapsen kehityksestä ja kasvusta katsotaan edelleenkin kuuluvan enemmän muiden ammattialojen, kuten psykologien ja lääkäreiden, arviointiosaamiseen. Tulosta voi selittää myös, että sosiaalityöntekijöillä ei ole riittävästi tietoa lapsen kehitystiedon merkityksestä lapsen tilanteen selittäjänä ja se jää siksi helposti huomioimatta arvioinnissa (Toros 2013).

Arvioinnissa vaikuttavat lapsikeskeinen ja perhekeskeinen lähestymistapa. Tulokset lapsikeskeiseen lähestymistapaan yhteydessä olevista tekijöistä liittyvät lastensuojelutyön ydinosaamiseen. Tulokset kertovat arvioinnin ammatillisesta osaamisesta sekä siitä, millaisiin tekijöihin lapsen tilanteen arviointi painottuu, kun työntekijän lähestymistapa arvioinnissa on lapsikeskeinen. Tulosten mukaan työntekijöiden kokemus omien tietojen ja arviointiosaamisen riittävydestä olivat yhteydessä lapsikeskeiseen arvioinnin lähestymistapaan. Työntekijän näkemys oman osaamisensa vahvuudesta lapsen kanssa työskentelyssä ja tietojen riittävydestä lapsen kehitystiedon osaamisessa lisäsivät lapsikeskeisen lähestymistavan todennäköisyyttä arvioinnissa.

Aiemmassa arvioinnin tutkimuksessa on tullut esille, että lapsikeskeisellä työskentelyllä on vaikutus lapsen identiteettikehityksen huomioon ottamisessa arvioinnissa (Thomas ja Holland 2009). Tämä tutkimus vahvistaa osaltaan sitä, että arvioinnissa huomiota tulisi suunnata enemmän lapsen kehitykselliseen tietoon, lapsen identiteetin kehitykseen ja itsenäistymisen mahdollisuuksiin. Tutkimuksessa työntekijän kokemus lapsen kehitystiedon osaamisen vahvuudesta oli yhteydessä lapsen tunteiden ja kokemusten sekä kiintymys- ja vuorovaikutussuhteiden huomioimiseen. Kehitystiedon osaamisen vahvuus oli yhteydessä myös kaltoinkohtelun tunnusmerkkien huomioimiseen. Lastensuojelu perustuu lapsen edun ensisijaisuuteen ja lapsen iän ja kehitystason huomioonottamiseen. Arvioinnissa vanhemmuutta arvioidaan suhteessa lapsen huolenpitoon lapsen iän ja kehitystason edellyttämällä tavalla. Lapsikeskeisen arvioinnin ydintä on kyky havaita ja tehdä tulkintoja lapsen terveyden ja kehityksen vaarantumisesta. Tätä varten on sosiaalityöntekijällä oltava teoreettista tietopohjaa lapsen psykologisen, fyysisen ja emotionaalisen kehityksen normaalista etenemisestä sekä lapsen kehityksen riski- ja suojatekijöistä ja näiden tekijöiden vaikutuksesta lapsen hyvinvointiin. Tutkimuskirjallisuudessa tuodaan esille esimerkiksi sitä, miten vanhemman omat lapsuudenaikaiset kokemukset kaltoinkohtelusta, turvattomasta kiintymyksestä tai väkivallasta saattavat heijastua kielteisesti oman lapsen kehityksen tukemiseen ja hyvinvoinnin ylläpitämiseen (Boyd Webb 2011).

Lapsikeskeisyys on liitetty 2010 luvulla erityisesti osaksi lastensuojelutyön onnistuneisuutta, vaikuttavuutta ja lapsen oikeuksien aiempaa tarkempaa toteutumista (Picot 2014; Horwath 2014; Fox-Harding 1997). Lapsen oikeuksien näkökulman vahvistuminen on ollut pitkä kehityskulku, jota Lorraine Fox-Harding tarkasteli jo 1990-luvun alussa. Tässä tutkimuksessa työntekijän lapsikeskeinen arvioinnin lähestymistapa oli tekijä, jolla oli yhteys työntekijän kokemukseen lastensuojelutyön vaikuttavuudesta omassa työorganisaatiossaan. Aiemmassa tutkimuksessa on voitu todeta samansuuntaisia tuloksia. Lapsikeskeisyys toteutuu paremmin silloin, kun lastensuojelu organisaationa on sitoutunut lapsikeskeiseen lähestymistapaan, joka tukee ja kannattelee lastensuojelun mahdollisuutta huomioida lapsen hyvinvoinnin, arjen ja kehityksen tekijöitä (Benbenishty ym. 2015; Spratt 2001). Lapsikeskeisen lastensuojelun toteutumisen esteenä ovat kuitenkin usein hallinnolliset ehdot ja vaateet, jotka eivät välttämättä jätä riittävää aikaa lapsikeskeiselle työskentelylle, joka edellyttää luottamuksen rakentamista, tiedon reflektiota ja lapsen tilanteeseen liittyvien asioiden emotionaalista käsittelemistä.

Lapsikeskeisyyteen liittyy lapsen oikeus osallisuuteen. Kyse ei siis ole vain arvioinnin sisällöistä ja painotuksista vaan myös arvioinnin prosessista, jossa lapsi on osallinen ja jossa lapsi kohdataan (Horwath 2014; Muukkonen 2008). Lapsen osallisuutta ovat aiemmin tutkineet useammat pohjoismaalaiset tutkijat (esim. Vis ja Thomas 2009; Nybom 2005). Tutkimukset ovat pitkin 2000- ja 2010-lukua luoneet kuvaa lapsen näkymättömyydestä ja lapsen osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuuksien vähäisyydestä arvioinnissa. Osallisuus on todettu näkymättömäksi erityisesti pienten lasten kohdalla (Vis ja Thomas 2009). Tässä tutkimuksessa tutkittiin lapsen osallisuutta arvioinnissa vanhemman ja lapsen huomioimisen yleisyyden avulla. Tulos on sikäli hyvä, että se osoittaa lapsen osallisuuden mahdollisuutta vanhemman rinnalla. Lapsen osallisuus huomioidaan arvioinnissa ja se on selvästi sosiaalityöntekijöille tärkeä lähtökohta arvioinnissa. Kyselytutkimuksessa ei kuitenkaan päästä siihen, miten työntekijä todellisuudessa toteuttaa arvioinnin tai miten hän työskentelee lapsen kanssa. Työntekijät ovat arvioineet omaa tapaansa työskennellä lapsen kanssa ja vastanneet kyselyyn. Näin ollen dynaamiset puolet kuten arvioinnissa toteutuva

vuorovaikutus lapsen ja vanhemman tai lapsen ja työntekijän kanssa jäävät tämän tutkimuksen ulkopuolelle ja päätelmiä voi tehdä vain epäsuorasti esimerkiksi siitä, kuinka paljon työntekijä mahdollistaa lapsen osallisuutta.

Arviointi ei perustu vain siihen, tarvitseeko lapsi lastensuojelun apua vai ei, vaan sen tulee kohdistua myös siihen, millainen lapsen elämäntilanne kokonaisuudessaan ja erityisesti hänen kokemanaan on. Tutkimuksen tulos lapsen huomioimisesta ja työntekijän mahdollistamasta lapsen osallisuudesta arvioinnissa oli varsin hyvä. Lapsi on sosiaalityöntekijöille arvioinnin tärkein informantti, ja lapsen subjektiluonne tunnustetaan arvioinnissa. Lapsen osallisuudessa on kyse perustavanlaatuisesta oikeudesta hänen ihmisarvonsa kunnioittamiseen, mikä ei voi toteutua vain vanhemmuuden kautta, vaan tavoittamalla lapsen kokemuksellista tietoa hänen arjestaan, elämäntapahtumistaan, tunteistaan ja ihmissuhteistaan. Lapsen mielen ja tunteiden huomiointi tarkoittaa arvioinnin kohdentamista emootioiden tasolla ja sen tärkeys liittyy erityisesti lapsen biologiseen tarpeeseen luoda kiintymyssuhteita. Lapsen emotionaalisen kohtaamisen tärkeys tiedetään aiemmasta tutkimuksesta. Se on arvioinnissa lasta suojaava, lapsen identiteettikokemusta, resilienssiä ja selviytymismahdollisuuksia vahvistava tekijä (Wilkins 2015; Skivenes & Skramstad 2014; Jobe & Gorin 2013; Horwath 2011).

Arvioinnin orientaation tutkiminen on tähdännyt tietoon suomalaisen lastensuojelun lähtökohdista. Orientaatio ilmentää lastensuojelun arvo- ja kulttuurisidonnaista kontekstia, jossa sosiaalityöntekijät toimivat ja arviointia tehdään. Vaikka tutkimuksen tulos lapsen tarpeiden ja hyvinvoinnin orientaation vahvuudesta arvioinnissa oli selkeästi vahvempi kuin suojele- ja näyttöperusteisuuden orientaatio, on tärkeää huomioida, että orientaatiota koskeva tulos osoitti näiden molempien orientaatioiden näkymistä arvioinnissa.

Tutkimuksen tuloksissa lapsen tarpeiden ja hyvinvoinnin orientaatio oli vahvin lapsikeskeisen arvioinnin lähestymistavan selittäjä. Tulosta voi tulkita suomalaisen lastensuojelun arvolähtökohdista käsin. Tulos lapsen tarpeiden ja hyvinvoinnin orientaation vahvuudesta arvioinnissa osoittaa, että suomalainen lastensuojelu perustuu lähtökohdiltaan lapsen hyvinvoinnin sekä suotuisan kasvun ja kehityksen edistämiseen. Tulos kertoo myös siitä, että lapsikeskeinen lähestymistapa on arvolähtökohta, joka on sidoksissa lapsen tarpeiden ja hyvinvoinnin orientaatiolähtökohtaan. Lastensuojelu ei ole perustunut riskilähtöiseen arviointiin toisin kuin monissa muissa länsimaissa (Gilbert 2011; Blomberg ym. 2010; Rasmusson ym. 2010; Grinde 2007). Lapsen turvallisuuden takaaminen ja suojele- ja näyttöperusteisten riskien tunnistaminen ovat kuitenkin tärkeä osa arviointia ja sosiaalityöntekijöiden ammatillista arvioinnin osaamista.

Tutkimuksen tulokset lapsen riskitekijöiden huomioimisesta arvioinnista kuitenkin osoittivat, että ne huomioidaan arvioinnissa vain vaihtelevasti. Lapsen tilanteen riskien arviointia tutkittiin vanhemman päihteiden käytön, väkivaltaisuuden ja vanhemman mielenterveyden huomioimisen yleisyyden kautta. Noin 40 prosenttia sosiaalityöntekijöistä huomioi vanhemman väkivaltaisuuden arvioinnissa aina. Lapsen tilanteeseen liittyvien riskitekijöiden huomioimisen vähyyttä herättää kysymyksen siitä, tulisiko arvioinnissa olla tekijöitä, joita jokaisen lapsen kohdalla huomioitaisiin aina ja systemaattisemmin. Se tuo esille kysymyksen siitä, tulisiko suomalaisessa lastensuojelussa olla vahvemmin esillä myös lapsen riskejä painottava orientaatio. Tulisiko arviointiin esimerkiksi sisällyttää lasta uhkaavien tekijöiden arviointia, jolloin esimerkiksi lapsen kaltoinkohtelun riskin tunnusmerkkejä huomioitaisiin arvioinnissa jokaisen lapsen kohdalla aina. Neuvolatyössä on jo kehitetty tämän tapaista lapsen kaltoinkohtelun riskien tunnistamista (Paavilainen ja Flinck 2013; Flinck ym. 2019).

Yksiselitteistä vastausta lapsen tilanteeseen liittyvien riskitekijöiden vähäiseen huomioimiseen arvioinnissa ei ole. Sitä voi jossain määrin selittää lapsen tarpeiden ja hyvinvoinnin orientaation vahvuus, jolloin arviointia suuntaa lähtökohtaisesti muu kuin riskien arviointi. Vaikka tietoa lapsen elin- ja perheympäristöön sisältyvistä riskeistä ja riskien puheeksi ottamisesta on ollut tutkimusten ja käytännön esimerkkien kautta tarjolla yhä paremmin, saattaa esimerkiksi väkivaltaan tai mielenterveyden häiriöihin liittyä edelleen käsityksiä, joiden vaikutuksesta niihin ei välttämättä puututa tai niitä ei oteta arvioinnissa riittävässä määrin puheeksi (Bildjuschkin ym. 2019; Hobbs ja Wynne 2002).

Tässä tutkimuksessa riskitekijöiden huomioimisen yleisyyttä selitti työntekijän korkeampi ikä. Ikään voi liittyä elämäkokemuksen kautta tullut varmuus huomioida riskitekijöitä useammin. Nuorempien työntekijöiden kohdalla selittäjät voivat liittyä työkokemuksen vähyyteen sekä koulutuksen ja osaamisen vajeisiin lapsen riskien tunnistamisessa ja kohtaamisessa (Skivenes ja Skramstad 2014). Kyse voi olla myös siitä, että työntekijöille ei aina ole täysin selvää, mitä kaltoinkohtelulla tai lapsen laiminlyönnillä tarkoitetaan tai miten niihin viittaavia merkkejä ja oireita osataan tulkita lapsen kohdalla oikein. Myös väkivaltaa selittäviä tekijöitä tai väkivallan eri ilmenemismuotoja ei välttämättä osata tunnistaa arvioinnissa riittäväällä tarkkuudella (Flinck ym. 2019; Kautila 2017). Tätä tietoa vahvistaa esimerkiksi aiempi suomalainen tutkimus, jossa lapsen kokeman väkivallan tieto sivuutettiin ja se jäi arvioinnissa taka-alalle (Haarakangas 2018).

On tärkeää korostaa, että lapsen köyhyys ja perheen toimeentulon riittävyys olivat tämän tutkimuksen tuloksissa yksi vähiten arvioinnissa huomioiduista tekijöistä. Tulos on puhutteleva, kun tiedetään, että lastensuojelussa asiakkaana olevilla lapsilla on huomattavasti muuta väestöä heikommalla lähtökohdalla (Kataja ym. 2014). Lapsiköyhyys ja perheen toimeentulon niukkuus ovat merkittäviä lasten eriarvoistumiskehityksen taustatekijöitä väestötasolla (Ristikari ym. 2014). Köyhyys ja sen seurausvaikutuksiin vaikuttaminen tulisi käsittää arvioinnissa lasten välisen yhdenvertaisuuden ja sosiaalisen oikeudenmukaisuuden arvolähtökohdista käsin. Köyhyyteen vaikuttaminen ja lasten eriarvoistumiskehitystä estävä toiminta lastensuojelussa ovat osa rakenteellisen sosiaalityön tehtävää. Stephen Webb (2011) korostaa sosiaalityön vahvuudeksi yhteisen moraalien puolustamista heikompiin kohtaan. Lastensuojelun tulee voida ylläpitää ammatillisesti vahvaa eettisyyttä heikommassa asemassa olevia lapsia kohtaan ja osoittaa se osana arviointi. Rakenteellinen vaikuttaminen köyhyyteen on merkityksellistä erityisesti siksi, että toimeentulo-ongelmat periytyvät ja kasautuvat ylisukupolisesti.

Köyhyys ei kuitenkaan yksin ole lastensuojelun tarvetta aiheuttava tekijä, vaan enemmän kyse voi olla sen seurausvaikutuksista. Esimerkiksi vanhempien työttömyyden ja epävarman työmarkkina-aseman pitkittymisen tiedetään vaikuttavan perheen toimeentulon vähenemiseen ja vanhempien psyykkiseen jaksamiseen ja edelleen perheen ilmapiiriin, parisuhteeseen ja lasten arkeen (Kalil 2009). Rahan riittämättömyyden vaikutukset välittyvät lasten hyvinvointiin tavallisesti vanhempien jaksamisen ja hyvinvoinnin kautta (Kallio 2017). Taloudellisen tilanteen niukkuus lisää erityisesti vanhempien kokemaa psyykkistä stressiä. Sen tiedetään vaikuttavan myös lapsen omakohtaiseen kokemukseen eriarvoisuudesta (Hakovirta ja Rantalaiho 2012; Jack ja Gill 2010).

Köyhyyden ja lasten välisen eriarvoisuuskehityksen seurausvaikutuksista on keskusteltu viime vuosina Suomessa paljon (esimerkiksi Korkman 2019). Köyhyyden tiedetään olevan yhteydessä lasten epäedulliseen fyysiseen ja psyykkiseen kehitykseen.

Koetun köyhyyden tiedetään vaikuttavan heikentävästi lasten sosiaaliseen ja kognitiiviseen kyvykkyyteen ja sillä voi olla lasten myöhempiä koulutusmahdollisuuksia kapeuttava vaikutus esimerkiksi koulutusvalintojen ja työelämään sijoittumisen kautta (Kallio 2017; Vauhkonen ym. 2017). Tämän tutkimuksen tulokset lapsen köyhyyden ja perheen taloudellisen tilanteen huomioimisesta arvioinnissa herättävät kysymyksen siitä, tulisiko näiden tekijöiden vaikutuksia lapsen tilanteessa huomioida arvioinnissa tarkemmin. Voi olla, että köyhyys mielletään arvioinnissa kapea-alaisesti vain taloudellisena selviytymisenä, ja sen laajemmat seurausvaikutukset esimerkiksi perheilmapiirin heikentymisenä tai taloudellisena väkivaltana, jää vaille sitä huomioita, jota perheen talouteen liittyvät asiat arvioinnissa vaatisivat (ks. esimerkiksi Kaittila 2017). Viimeaikainen suomalainen köyhyystutkimus on kohdentunut tarkastelemaan erityisesti sitä, mikä köyhyyden merkitys on lasten arjessa ja mitä ovat lasten subjektiiviset käsitykset köyhyydestä ja huono-osaisuudesta (Kallio ja Hakovirta 2020).

Lastensuojelupalvelujen yksi, jo pitkään tiedetty, epäkohta on ollut palvelujen kuntakohtainen epätasaisuus ja sen aikaansaama lasten eriarvoisuus saaduissa palveluissa (Sipilä ja Österbacka 2013; Hanhinen ja Rintala 2012). Tulokset arvioinnin systemaattisen ja mallinnetun tekemisen tavan eroista paikkakunnan kokoon tai työntekijämäärään suhteen osittain vahvistavat tätä tietoa. Systemaattinen ja mallinnettu arvioinnin tapa ovat yleisemmin käytössä suuremmilla paikkakunnilla ja suuremmissa työyksiköissä. Systemaattinen ja mallinnukseen perustuva työote voisi lastensuojelussa varmistaa sitä, että arvioinnissa kaikkien lasten ja perheiden kohdalla huomioitaisiin aina tietyt tekijät, kuten lapsen tilanteen riskejä kartoittavat kysymykset lapsen kaltoinkohtelusta tai vanhemman väkivaltaisuudesta (ks. esim. Boyd Webb 2011 ”tripartite assesment”). Mallintaminen lastensuojelun prosessin eri työvaiheissa voisi varmistaa paremmin myös sen, että arviointi sidottaisiin vahvemmin tutkimustietoon perustuvaan menettelyyn. Systemaattisuus tai arvioinnin sitominen mallinnettuun arviointitapaan ei kuitenkaan suomalaisessa lastensuojelun viitekehityksessä tarkoita sitä, että mallintaminen veisi tilaa joustavalta ja asiantuntijuuteen perustavalta sosiaalityön ammattitaidolta. Lapsen elämän riski- ja suojatekijöiden tunnistaminen ja hyvä vuorovaikutus ja yhteistyö asiakkaan kanssa eivät vaaranna arviointikäytäntöjä kehittämällä.

Vuoden 2010 jälkeen lastensuojelun ja sosiaalihuollon lainsäädännön uudistukset ovat vaikuttaneet arviointikäytäntöjen tarkistamiseen, kehittämiseen ja uudelleen organisointiin Suomessa. Sosiaalihuoltolaki on tuonut arviointiin uutta sääntelyä lastensuojelulain rinnalle. Lasten- ja perheiden palveluiden painopiste on muuttunut kohden yleisinä perhepalveluina tarjottavia palveluja. Normiohjauksen lisäksi lastensuojelun ja sosiaalihuoltolain mukaisiin palveluihin on suunnattu myös muuta kansallista ohjausta. Esimerkiksi Lapsi- ja perhepalvelujen muutosohjelmaan on sisällytetty uusien työtapojen käyttöönottoa kuntien lastensuojelutyöhön (esimerkiksi systeeminen malli, ks. Aaltio ja Isokuorti 2019). Lape-muutosohjelmassa on tavoiteltu kehittävää uudistuspyrkimystä, tarkasteltu arvioinnin tietopohjaa ja kohdistettu huomiota lastensuojelun tiedonmuodostuksen prosesseihin (Petrelius ym. 2016).

Sosiaali- ja terveydenhuollon integraation toteutuminen voi vaikuttaa tulevaisuudessa lasten ja perheiden palveluissa tehtävän lapsen tilanteen arvioinnin tapoihin. Palveluiden integraatio merkitsee työntekijöille roolia, jossa eri alojen monialainen osaaminen todentaa hyvinvointipoliittisia tavoitteita käytännön toiminnaksi. On esitetty, että Suomeen tulee luoda monialainen koko maan kattava rakenne lasten- ja perheiden palveluiden näyttöön perustuvan osaamisen tueksi (Korkman 2019). Tämän rakenteen avulla tavoitellaan lasten- ja perheiden palveluiden monialaisen

osaamisen vahvistamista ja palvelutehokkuutta niin arvioinnissa kuin muussakin työskentelyssä. Sen tarkoituksena on pyrkiä tunnistamaan ja ennaltaehkäisemään varhaisessa vaiheessa lasten tilanteiden vaikeutumista ja tarjota myös erityistä tukea. Sosiaalityöntekijöiden ja muiden alojen ammattilaisten rooli on keskeinen siinä, millaiseksi palveluintegraatiolle asetetut tavoitteet muodostuvat. Lasten- ja perheiden palveluihin kohdennettu palveluintegraatio on eräällä tavalla osoitus yhteiskunnan keinoista ehkäistä riskejä, joita liittyy lapsiväestön hyvinvoinnin uhkiin (Harrikari 2008; Webb 2007).

Lapsi- ja perhepalveluiden uudistamisen tulee voida vahvistaa lapsen tarpeiden ja hyvinvoinnin orientaatiota, koska suomalaisen hyvinvointijärjestelmä perustuu universaaleihin palveluihin. Palveluiden uudistamisessa on oleellista huomioida arvioinnin orientaatiolähtökohtia. Lastensuojelu on osa julkista lapsi- ja perhepalveluiden järjestelmää ja toimii koko lapsiväestön hyvinvoinnin turvaajana. Sosiaalihuoltolain yleisen lapsiperhetuen ja lastensuojelulain erityisen ja intensiivisen tuen on tärkeä perustua samaan orientaatiolähtökohtaan. Tätä näkökantaa puolustaa tutkimuksen tulos lapsikeskeisen lähestymistavan ja lapsen tarpeiden ja hyvinvoinnin orientaation yhteydestä. Lapsikeskeinen osaaminen arvioinnissa vahvistaa lapsen oikeuksia puolustavaa, lapsen tietoa ja kokemuksia tavoittelevaa työskentelyä, jonka lähtökohtana on lapsen oikeus saada kehitystasoista tukea hyvinvoinnilleen ja kasvulle (Horwath 2014).

Eileen Munro (2019) on esittänyt, että arviointiin vaadittava kehittynyt asiantuntijuus saavutetaan kokonaisten työyhteisöjen ja organisaatioiden uudistuspyrkimysten kautta. Tätä tukee myös käsitys siitä, että lastensuojelua toteuttavien organisaatioiden tulisi voida vahvistaa rakenteita, jotka mahdollistavat hyvän ja onnistuneen arvioinnin tekemisen (Spratt 2001). Tässä tutkimuksessa on saatu esille arviointiin liittyviä organisaatiotason tekijöitä, joilla on yhteys työntekijän kokemukseen lastensuojelun onnistuneisuudesta. Näistä tekijöistä kaksi merkitsevintä olivat arviointia tukeva ja kannustava työnantajaorganisaatio ja työntekijän työviihtyvyys.

Lastensuojelutyön osaamisen kehittymiseen tulevaisuudessa liittyvät vahvasti työntekijöiden motivoinnin ja työtä tukevien rakenteiden kysymykset. Työntekijän reflektiokyvyn tiedetään vaikuttavan prosessitasoiseen suorittamiseen lastensuojelussa ja siinä onnistumiseen (Gould & Baldwin 2012; Munro & Hubbard 2011). Lastensuojelun tulisi voida organisaationa mahdollistaa hyvää ja kriittistä ammatillista työtettä niin arvioinnissa kuin myös muussa työskentelyssä. Lastensuojelun kehittymisen edellytyksenä on nähty työnantajaorganisaatiot, jotka rohkaisevat lastensuojelun ammatillaisia ajattelemaan ja oppimaan. Työntekijän päättelykyvyn tarkkuus, reflektiotaito ja siinä kehittyminen ovat välttämätön edellytys korkeatasoiselle ammatilliselle toiminnalle arvioinnissa.

Suomalaisen lastensuojelutyön tulee tulevaisuudessa tavoitella entistä korkeatasoisempaa arvioinnin osaamista kaikilla lastensuojelun osa-alueilla ja kehittää edelleen yhteneväisempiä arvioinnin tekemisen tapoja. Lapsen edun, hänen hyvinvointinsa, kasvun, kehityksen ja turvallisuuden tulee olla arvioinnin ensisijaisia arvolähtökohtia. Sosiaalityö voi professiona vahvistua luomalla edellytyksiä arvioinnin korkeatasoiselle osaamiselle ja siihen liitettävälle asiantuntijuudelle. Arvioinnin tietoperustan vahvuudella ja laadukkaalla osaamisella on yhteys lastensuojelun vaikuttavuuteen. Tässä tutkimuksessa työntekijän arvioinnin osaaminen, arviointiin käytettävän ajan riittävyys, kehittävä työyksikkö ja arvioinnin systemaattisuus olivat yhteydessä työntekijän kokemukseen lastensuojelun vaikuttavuudesta. Tulevaisuudessa tarvitaan kehittävää uudistuspyrkimystä ja arvioinnin käytäntöjen uudelleen tarkastelua.

Huomiota tulee kiinnittää päättelyn ja tiedonmuodostuksen prosesseihin, erityisesti kysymykseen siitä, millaisen tiedon kautta lasta arvioidaan ja millainen arvo- ja eettinen perusta ohjaa arviointia (Horwath 2014; Lefevre 2015). Arvioinnin tiedollinen ja taidollinen kehittyminen edellyttävät kuitenkin lisää tutkimustietoa arvioinnin osaamisesta ja siihen yhteydessä olevista eri tekijöistä. Tutkimusperustaisella tiedolla voidaan vahvistaa arvioinnin tietoperustaa sekä osaamisen ja siihen tarvittavan asiantuntijuuden merkittävyyttä lastensuojelun sosiaalityössä ja yleisemmin lasten- ja perheiden palveluissa.

LÄHTEET

- Aaltio, E., & Isokuoritti, N. (2019). *Systeemisen lastensuojelun toimintamallin pilotointi: Valtakunnallinen arviointi*. Helsinki: Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos.
- Agresti, A., & Finlay, B. (1997). *Statistical methods for the social sciences* (3rd ed.). Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall.
- Ahla, M., & Tarvainen, L. (1959). *Henkilökohtainen huolto*. Porvoo: WSOY.
- Aira, T., Hämylä, R., Kannas, L., Aula, M. K., & Harju-Kivinen, R. (2015). *Lasten hyvinvoinnin tila: Kansallisten indikaattoreiden kuvaamana*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Alanen, L. (1992). *Modern childhood? : Exploring the 'child question' in sociology*. Kasvatustieteiden tutkimuslaitos, Kasvatustieteiden tutkimuslaitoksen julkaisusarja. A, *Tutkimuksia*, 0782-9809; 50.
- Alanen, L., & Bardy, M. (1990). *Lapsuuden aika ja lasten paikka: Tutkimus lapsuudesta yhteiskunnallisena ilmiönä*. Helsinki: Sosiaalhallitus.
- Alasuutari, P. (2001). *Johdatus yhteiskuntatutkimukseen*. Helsinki: Gaudeamus.
- Alatalo, M. (2018). *Suhdeperustaisen tiedonmuodostuksen jännitteet avoimuuden sosiaalisuudessa. Ammatillinen lisensiaatintutkimus*, Jyväskylän yliopisto.
- Alatalo, M., Lappi, K., & Petrelius, P. (2017). *Lapsikeskeinen suojelu ja perheen toimijuuden tukeminen lastensuojelun perhetyössä ja perhekuntoutuksessa: Kohti monitoimijaista, yhteistä perhetyötä*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Aldgate, J., Jones, D., Rose, W. & Jeffery, C. (Eds.) (2006). *The developing world of the child*. London, UK: Jessica Kingsley Publishing.
- Alhanen, K. (2014). *Vaarantunut suojeluvälillä: Tutkimus lastensuojelujärjestelmän uhkatekijöistä*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Andersson, G. (1992). *Social workers and child welfare*. *The British Journal of Social Work*, 22(3), 253–269.
- Araneva, M. (2016). *Lapsen suojelu: Toteuttaminen ja päätöksenteko: Käsikirja lapsen asioista päättävälle*. Helsinki: Talentum Pro.
- Archard, D. (2009). *Hearing the child*. *Child & Family Social Work*, 14(4), 391–399.
- Arki, arvot ja etiikka: Sosiaalialan ammattihenkilön eettiset ohjeet(2017). Helsinki: Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry.
- Axford, N., & Little, M. (2006). *Refocusing children's services towards prevention: Lessons from the literature*. *Children & Society*, 20(4), 299–312.
- Banks, S. (2004). *Ethics, accountability, and the social professions*. Houndmills: Palgrave Macmillan.
- Banks, S. (2012). *Ethics and values in social work* (4th ed. ed.). Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Bardy, M., & Bardy, M. (2009). *Lastensuojelun ytimissä*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Bardy, M., Salmi, M., & Heino, T. (2001). *Mikä lapsiamme uhkaa? Suuntaviivoja 2000-luvun lapsipoliittiseen keskusteluun*. Helsinki: Stakes.
- Baumann, D. J., Fluke, J., Dalgleish, L., & Kern, H. (2014). *The Decision-making ecology*. Teoksessa *From evidence to outcomes in child welfare: An international reader*. 24-40. New York: Oxford University Press.
- BBIC. (2006). *Grundbok. barns behov i centrum*. Socialstyrelsen.
- Benbenishty, R., Davidson-Arad, B., López, M., Devaney, J., Spratt, T. Koopmans, C., Knorth, E. J., Witteman, C., Del Valle, J. F., & Hayes D. (2015). *Decision making in child protection: An international comparative study on maltreatment substantiation, risk assessment and interventions recommendations, and the role of professionals' child welfare attitudes*. *Child Abuse & Neglect*, Volume 49. 63-75.
- Beck, U. (1992). *Risk society: Towards a new modernity*. London: Sage.
- Beckett, C. (2010). *Assessment & intervention in social work: Preparing for practice*. London: SAGE.
- Beckett, C., & Maynard, A. (2013). *Values and ethics in social work* (2nd edition ed.). London: SAGE.
- Bergman, J. (2010). *Barns behov i centrum (BBIC): Uniformity: An unreachable goal? Socialhögskolan vid Lunds universitet*.
- Blomberg, H., Corander, C., Kroll, C., Meeuwisse, A., Scaramuzzino, R., & Swärd, H. (2010). *A nordic model in child welfare? Teoksessa H. Forsberg, & T. Kröger (Eds.), Social work and child welfare politics through nordic lenses* (pp. 29–45). Bristol: Policy Press.

- Blomberg, H., Kroll, C., & Meeuwisse, A. (2013). Nordic social workers' assessments of child welfare problems and interventions: A common model in child welfare? *European Journal of Social Work*, 16
- Bowles, W. (cop. 2006). *Ethical practice in social work: An applied approach*. Maidenhead: Open University Press.
- Bradshaw, J., & Richardson, D. (2009). An index of child well-being in Europe. *Child Indicators Research*, 2(3), 319–351.
- Brittain, C., & Hunt, D. E. (2004). *Helping in child protective services: A competency-based casework handbook* (2nd ed ed.). Oxford: New York: Oxford University Press.
- Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development: Experiments by nature and design*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Bronfenbrenner U. (Ed.) (2005). *Making human beings human: Bioecological perspectives on human development*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications Ltd.
- Brown, L., Moore, S., & Turney, D. J. (2012). *Analysis and Critical Thinking in Assessment - Resource Pack*. Research in Practice, Dartington.
- Brunnberg, E., & Pečnik, N. (2007). Assessment processes in social work with children at risk in Sweden and Croatia. *International Journal of Social Welfare*, 16(3), 231–241.
- Buckley, H., Holt, S., & Whelan, S. (2007). Listen to me! Children's experiences of domestic violence. *Child Abuse Review*, 16(5), 296–310.
- Gallagher, A. (2009). *Ethics in professional life: Virtues for health and social care*. New York: Palgrave Macmillan.
- Camasso, M. J., & Jagannathan, R. (2000). Modeling the reliability and predictive validity of risk assessment in child protective services. *Children and Youth Services Review*, 22(11–12), 873–896.
- Cleaver, H., & Walker, S. (2004a). *Assessing children's needs and circumstances: The impact of the assessment framework*. London: Jessica Kingsley.
- Cleaver, H. & Walker, S. (2004b). From Policy to Practice: The Implementation of a New Framework for Social Work Assessments of Children and Families. *Child & Family Social Work*. 9. 81 - 90.
- Cleaver, H., Nicholson D., Tarr S. (2007) (Eds.), *Child protection, domestic violence and parental substance misuse: Family experiences and effective practice*. Jessica Kingsley Publishers: London, GBR.
- Cocozza, M., Gustafsson, P. A., & Sydsjö, G. (2006). Child protection in Sweden: Are routine assessments reliable? *Acta Paediatrica*, 95(11), 1474–1480.
- Compton, B. R., Galaway, B., & Cournoyer, B. (2005). *Social work processes* (7th ed ed.). Belmont, CA: Thomson Brooks/Cole.
- Connolly, M. (2007). Practice frameworks: Conceptual maps to guide interventions in child welfare. *Br.J.Soc. Work*, 37(5), 825–837.
- Connolly, M. (2017). *Beyond the risk paradigm in child protection*. London: Macmillan Education, Palgrave.
- Conte, J. R., & Klika, J. B. (2018). *The APSAC handbook on child maltreatment* (Fourth edition ed.). Los Angeles: SAGE.
- Corby, B. (2006). *Child abuse: Towards a knowledge base* (Third edition ed.). Maidenhead: Open University Press.
- Corby, B. C. (2003). Supporting families and protecting children: Assisting child care professionals in initial decision-making and review of cases. *Journal of Social Work*, 3(2), 195–210.
- Corby, b., Millar, M., & Young, L. (1996). Parental participation in child protection work: Rethinking the rhetoric. *The British Journal of Social Work*, 26(4), 475–492.
- Corsaro, W. A. (2005). *The sociology of childhood* (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: Pine Forge Press.
- Coulshed, V., & Orme, J. (1998). *Social work practice: An introduction* (3rd ed ed.). Basingstoke: Macmillan.
- Crea, T. M. (2010). Balanced decision making in child welfare: Structured processes informed by multiple perspectives. *Administration in Social Work*, 34(2), r/May2010,–212.
- Crisp, B., Anderson, M., Orme, J., & Lister, P. (2005). *Learning and teaching in social work education: Textbooks and frameworks on assessment*
- D'Andrade, A., Austin, M., & Benton, A. (2008). Risk and safety assessment in child welfare. *Journal of Evidence-Based Social Work*, 5, 31–56.
- Darlington, Y., Healy, K., & Feeney, J. A. (2010). Approaches to assessment and intervention across four types of child and family welfare services. *Children and Youth Services Review*, 32(3), 356–364.
- Egelund, T. (1997). *Beskyttelse af barndommen : Socialforvaltningers risikovurdering og indgreb*. Reitzel. , 405 sivua.

- Erath, P., Vornanen, R., & Littlechild, B. (2004). *Social work in Europe: Descriptions, analysis and theories*. Stassfurt: BK-Verlag.
- Eronen, T. (2007). Katsaus 2000-luvulla julkaistuun suomalaiseen lastensuojelututkimukseen. *Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, THL*.
- Eronen, T. (2013). Viisi vuotta huostaanotosta: Seurantatutkimus huostaanotettujen lasten institutionaalisista poluista. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.
- Ervast, S., & Tulensalo, H. (2006). *Sosiaalityötä lapsen kanssa: Kokemuksia lapsikeskeisen tilannearvion kehittämisestä*. Helsinki: SOCCA : Heikki Waris -instituutti.
- Eräsääri, L. (1995). *Kohtaamisia byrokraattisilla näyttämöillä*. Gaudeamus, Helsinki.
- Esping-Andersen, G. (1990). *The three worlds of welfare capitalism*. Cambridge: Polity Press.
- Eydal, G. B., & Kröger, T. (2010). *Nordic family policies: Constructing context for social work with families*. Teoksessa Forsberg, H. & Kröger, T. (Ed.), *Social work and child welfare politics through nordic lenses* (pp. 11–28). Bristol: The Polity Press.
- Featherstone, B., White, S., & Morris, K. (2014). *Re-imagining child protection: Towards humane social work with families*. Bristol: Policy Press.
- Fitch, D. (2006). Examination of the child protective services decision-making context with implications for decision support system design. *Journal of Social Service Research*, 32(4), 117–134.
- Flinck, A. & Paavilainen, E. (2016) Ylisukupolvisen lasten kaltoinkohtelun ehkäiseminen lasten ja perheiden palveluiden haasteena. Teoksessa Nousiainen, K., Petrelius, P., & Yliruka, L. (Eds.), *Puheista tekoihin: Ylisukupolvis-ten ongelmien ehkäiseminen lastensuojelussa ja perhe- ja sosiaalipalveluissa*. Sivut 92-102. (1., ed.). Helsinki: Terveiden- ja hyvinvoinnin laitos.
- Flinck, A., Rantanen, H., & Paavilainen, E. (2019). Äitien kokemuksia neuvolapalveluista ja neuvolan kyselylomakkeista: Analyysi äitien kirjoituksista sosiaalisessa mediassa. *Yhteiskuntapolitiikka*, 84(3), 322–331.
- Forsberg, H. & Ritala-Koskinen, A. (2010). From welfare to illfare: Public concern for finnish childhood. Teoksessa Forsberg, H. & Kröger, T. (Ed.), *Social work and child welfare politics through nordic lenses* (pp. 47–64). Bristol: The Polity Press.
- Forsberg, H., & Autonen-Vaaraniemi, L. (2012). *Kiistanalainen perhe, moraalinen järkeily ja sosiaalityö*. Tampere: Vastapaino.
- Forssén, K. (1993). Suojaverkon lapsiperheet: Keitä lastensuojelun asiakasperheet ovat ja miten lastensuojelun sosiaalityö vastaa heidän tarpeisiinsa. Turku: Turun yliopisto.
- Forssén, K. (2006). Lapsiperheiden hyvinvoinnin muutossuunnat 2000-luvun suomessa. Teoksessa L. Hokkanen, & M. Sauvola (Eds.), *Puhumattomat paikat. puheenvuoroja perheestä*. (pp. 101–116). Oulu: Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen julkaisuja 22.
- Gambrill, E. D. (2005). *Critical thinking in clinical practice: Improving the quality of judgments and decisions* (2nd ed ed.). Hoboken, N.J.: Wiley.
- Gambrill, E. D. (2013). *Social work practice: A critical thinker's guide* (3rd ed ed.). New York: Oxford University Press.
- Gibbs, A. (2001). The changing nature and context of social work research. *The British Journal of Social Work*, 31(5), 687–704.
- Gilbert, N. (1995). *Combatting child abuse: International perspectives on reporting systems*. Combatting Child Abuse: International Perspectives on Reporting Systems,
- Gilbert, N. (2012). A comparative study of child welfare systems: Abstract orientations and concrete results. *Children and Youth Services Review*, 34.
- Gilbert, N. (1997). *Combatting child abuse: International perspectives and trends*. New York: Oxford University Press.
- Gilbert, N., Parton, N., & Skivenes, M. (2011). *Child protection systems: International trends and orientations*. New York, NY: Oxford University Press.
- Gillingham, P. (2006). Risk assessment in child protection: Problem rather than solution? *Australian Social Work*, 59(1), 86–98.
- Gillingham, P. (2011). Decision-making tools and the development of expertise in child protection practitioners: Are we 'just breeding workers who are good at ticking boxes'? *Child & Family Social Work*, 16(4), 412–421.
- Glaser, D. (2001). Lasten pahoinpitelyn ja laiminlyönnin vaikutukset aivoihin - kirjallisuuskatsaus. Teoksessa J. Sinkkonen, & M. Kalland (Eds.), *Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen* (pp. 67–114). Porvoo: WSOY.

- Goddard, C. R., Saunders, B. J., Stanley, J. R., & Tucci, J. (1999). Structured risk assessment procedures: Instruments of abuse? *Child Abuse Review*, 8(4), 251–263.
- Gordon, J., & Owen, G. (2010). The impact of economic factors on parents or caregivers and children. Teoksessa J. Horwath (Ed.), *The child's world. the comprehensive guide to assessing children in need*. 2nd edition. (pp. 368–381). London and Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers.
- Gould, N., & Baldwin, M. (2012). *Social work, critical reflection and the learning organization*. NY: Routledge.
- Haaparanta, L., & Niiniluoto, I. (2016). *Johdatus tieteelliseen ajatteluun*. Helsinki: Gaudeamus.
- Haarakangas, T. (2018). *Lastensuojelutarpeen selvitys sosiaalityön tiedonmuodostuksena. Ammatillinen lisensiaatintutkimus, Helsingin yliopisto*.
- Haataja, A., Airio, I., Saarikallio-Torp, M., & Valaste, M. (2016). Lapsiperheet 2000–luvulla. Teoksessa A. Haataja, I. Airio, M. Saarikallio-Torp & M. Valaste (Eds.), *Laulu 573 566 perheestä. Lapsiperheet ja perhepolitiikka 2000–luvulla* (pp. 8–27). Helsinki: Kela.
- Hakalehto, S. (2016a). Lapsen oikeuksien sopimuksen lapsikäsituksesta. *Lakimies: Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen Aikakauskirja*, 114(7), 14.
- Hakalehto, S. (2016b). Johdatus lapsen oikeuksiin lastensuojelussa. Teoksessa Hakalehto, S., Hakalehto, S., Toivonen, V., Araneva, M., Helander, M., Koulu, S., et al. (2016). *Lapsen oikeudet lastensuojelussa* (1. painos ed.). Sivut 22-39. Helsinki: Kauppakamari.
- Hakovirta, M., & Rantalaiho, M. (2012). *Taloudellinen eriarvoisuus lasten arjessa. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 124. Kelan tutkimusosasto*. Helsinki 2012.
- Hakovirta, M., & Kallio, J. (2016). Children's perceptions of poverty. *Child Indicators Research*, 9(2), 317–334.
- Halvorsen, A. (2009). What counts in child protection and welfare? *Qualitative Social Work*, 8(1), 65–81.
- Hamilton, G. (1953). *Theory and practice of social case work*. New York: Published for the New York School of Social Work, Columbia University, by Columbia University Press.
- Handley, G. (2014). Ascertaining the wishes and feelings of young children: Social workers' perspectives on skills and training. *Child & Family Social Work*, 19(4), 443–454.
- Hanhinen, S., & Rintala, T. (2012). Tuloksellisuustarkastuskertomus. *Lastensuojelu. Valtiontalouden tarkastusviraston tarkastuskertomukset 6/2012*. Valtiontalouden tarkastusvirasto.
- Harding, L. F. (1997). *Perspectives in child care policy*. London: Routledge.
- Harding, L. F. (2014). *Perspectives in child care policy* (2nd ed ed.). London: Routledge, Taylor and Francis.
- Harrikari, T. (2008). Riskillä merkityt: Lapset ja nuoret huolen ja puuttumisen politiikassa. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, Nuorisotutkimusverkosto.
- Harrikari, T. (2019). *Lastensuojelun historia: Tutkielma oikeussäätelystä, kulttuurisista kerrostumista ja hallinnan murroksista*. Tampere: Vastapaino.
- Harris, N. (2012). Assessment: When does it help and when does it hinder? Parents' experiences of the assessment process. *Child & Family Social Work*, 17(2), 180–191.
- Hearn, J., Pösö, T., Smith, C., White, S., & Korpinen, J. (2004). What is child protection? Historical and methodological issues in comparative research on lastensuojelu/child protection. *International Journal of Social Welfare*, 13(1), 28–41.
- Heino, T. (1997). *Asiakkuuden hämäryys lastensuojelussa: Sosiaalityöntekijän tuottama määrittäminen lastensuojelun asiakkaaksi*. Stakes.
- Heino, T. (2007). *Keitä ovat uudet lastensuojelun asiakkaat? : Tutkimus lapsista ja perheistä tilastolukujen takana*. Helsinki: Sosiaali- ja terveystalouden tutkimus- ja kehittämiskeskus.
- Heino, T. (2014). *Lastensuojelun pirallinen tehtävä*. Teoksessa Lammi-Taskula, J. & Karvonen, S. ed. *Lapsiperheiden hyvinvointi 2014*. Helsinki: Terveystalouden- ja hyvinvoinnin laitos.
- Heino, T., & Pösö, T. (2003). *Tilastot ja tarinat lastensuojelun tietolähteinä*. Helsinki: Stakes.
- Heino, T., Kuoppala, T., & Säkkinen, S. (2005). *Lastensuojelun avohuollon tilaston haasteet : Kuntakyselyn yhteenveto*. Helsinki: Sosiaali- ja terveystalouden tutkimus- ja kehittämiskeskus.
- Heino, T., & Forsell, M. (2016). *Selvitys ja ehdotus lastensuojeluasian syylokituksesta*. Helsinki: THL.
- Heino, T., Hyry, S., Ikäheimo, S., Kuronen, M., & Rajala, R. (2016). *Lasten kodin ulkopuolelle sijoittamisen syyt, taustat, palvelut ja kustannukset: HuosTa-hankkeen (2014–2015) päätulokset*. Helsinki: Terveystalouden ja hyvinvoinnin laitos.
- Heinonen, T., & Spearman, L. B. (2001). *Social work practice: Problem solving and beyond*. Toronto: Irwin Publishing.
- Helm, D. (2010). *Making sense of child and family assessment: How to interpret children's needs*. London: Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers.

- Helm, D. (2011). Judgements or assumptions? The role of analysis in assessing children and young people's needs. *Br.J.Soc.Work*, 41(5), 894–911.
- Hepworth, D. H., & Larsen, J. A. (1990). *Direct social work practice: Theory and skills* (3. ed ed.). Belmont, Calif.: Wadsworth.
- Hiitola, J. (2008). *Selvitys vuonna 2006 huostaanotetuista ja sijaishuoltoon sijoitetuista lapsista: Lastensuojelun sijaishuollon kehittäminen tampereella, tampereen seutukunnassa ja etelä-pirkanmaalla -hanke*. Helsinki: Stakes.
- Hilli, P., Ståhl, T., Merikukka, M., & Ristikari, T. (2017). *Syrjäytymisen hinta – case investoinnin kannattavuuslaskemasta*
- Holland, S. (2001). Representing children in child protection assessments. *Childhood*, 8(3), 322–339.
- Holland, S. (2004). *Child and family assessment in social work practice*. London: Sage.
- Holland, S. (2011). *Child & family assessment in social work practice* (2nd ed ed.). Thousand Oaks: Sage.
- Hollis, F. (1963) *Casework: A psychosocial therapy*. New York: Random house, 1963.
- Hollis, F., & Woods, M. E. (1981). *Casework: A psychosocial therapy* (3rd ed.). New York: Random House.
- Horwath, J. (2001). *The child's world: Assessing children in need*. London: Jessica Kingsley.
- Horwath, J. (2005). Identifying and assessing cases of child neglect: Learning from the Irish experience. *Child & Family Social Work*, 10(2), 99–110.
- Horwath, J. (2007a). *Child neglect: Identification and assessment*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Horwath, J. (2007b). The missing assessment domain: Personal, professional and organizational factors influencing professional judgements when identifying and referring child neglect. *The British Journal of Social Work*, 37(8), 1285–1303.
- Horwath, J. (2010). Assessing children in need: Background and context. Teoksessa J. Horwath (Ed.), *The child's world. the comprehensive guide to assessing children in need*. 2nd edition. (pp. 18–33). London and Philadelphia: Jessica Kinsley Publishers.
- Horwath, J. (2011). See the practitioner, see the child: The framework for the assessment of children in need and their families ten years on. *Br.J.Soc.Work*, 41(6), 1070–1087.
- Horwath, J. (2014). *Child visibility in cases of chronic neglect: Implications for social work practice*. *Br.J.Soc. Work*, doi
- Horwath, J., & Morrison, T. (2007). Collaboration, integration and change in children's services: Critical issues and key ingredients. *Child Abuse & Neglect*, 31(1), 55–69.
- Houston, & Griffiths. (2000). Reflections on risk in child protection: Is it time for a shift in paradigms? *Child and Family Social Work*, 5(1), 1–10.
- Howe, D. (1992). Child abuse and the bureaucratisation of social work. *The Sociological Review*, 40(3), 491–508.
- Hughes, R. C., & Rycus, J. S. (2013). Discussion of issues in differential response. *Research on Social Work Practice*, 23(5), 563–577.
- Hughes, R. C., & Rycus, J. S. (2006). Issues in risk assessment in child protective services. *Journal of Public Child Welfare*, 1(1), 85–116.
- Hurtig, J. (2006). Lasten tieto sosiaalityön haasteena. Teoksessa Forsberg, H., Ritala-Koskinen, A. & Törrönen, M. (Eds.), *Lapset ja sosiaalityö. Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleenarviointia*. (pp. 167–194). Jyväskylä: PS-kustannus.
- Hurtig, J. (2003). *Lasta suojelemissa: Etnografia lasten paikan rakentumisesta lastensuojelun perhetyön käytännöissä*. Lapin yliopisto.
- Hämäläinen, U. & Kangas, O. (2010). Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin tarkastelua. Teoksessa Hämäläinen, Ulla & Kangas, Olli (Ed.), *Perhepiirissä* (pp. 7–27). Helsinki: Kelan tutkimusosasto.
- Hämäläinen, J. (2007). Lastensuojelun kehityslinjoja. Tutkimus Suomen lastensuojelun aatepohjasta ja oppihistoriasta. *Snellman-instituutin A-sarja 22/2007*. Vaajakoski: Gummerus.
- Hämäläinen, J. (2010). *Perheintervention oikeutus lastensuojelussa*. Teoksessa A. Pehkonen, & M. Väänänen-Fomin (Eds.), *Sosiaalityön arvot ja etiikka* (pp. 47–66). Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Ikonen, R., & Helakorpi, S. (2019). *Lasten ja nuorten hyvinvointi: Kouluterveyskysely 2019*. Helsinki: THL.
- Jaakkola, O. (2016). *Sosiaalityöntekijän tiedot ja taidot lastensuojelutarpeen arvioinnissa*. Ammatillinen lisensiaatintutkimus, Jyväskylän yliopisto.
- Jaakkola, A-M. (2016). *Lapsikeskeisen lähestymistavan näkökulmat lastensuojelun tutkimuskirjallisuudessa*. Teoksessa P. Petrelius, H. Tulensalo, A-M. Jaakkola & J. Hietämäki (Eds.), *Lapsen elämäntilanteen ja tuen tarpeiden lapsikeskeinen, monitoimijainen arviointi. Tietoa lastensuojelun kehittämisen pohjaksi*. Työpöytäpaperi 33/2016 ed., pp. 115–131. Helsinki: Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos.

- Jaakola, A.-M., Vornanen, R., & Pölkki, P. (2014). Kriittisten tapahtumien menetelmä lastensuojelun sosiaalityötä koskevassa tutkimuksessa. *Janus: Sosiaalipolitiikan Ja Sosiaalityön Tutkimuksen Aikakauslehti*, 1(2), 156–171.
- James, A., & Prout, A. (1997). *Constructing and reconstructing childhood: Contemporary issues in the sociological study of childhood*. London: Falmer Press.
- James, A., Jenks, C., & Prout, A. (1998). *Theorizing childhood*. Cambridge: Polity Press.
- Jobe, A. (2013). 'If kids don't feel safe they don't do anything': Young people's views on seeking and receiving help from children's social care services in England. *Child & Family Social Work*, 18(4), 429–438.
- Johnson, M. A., Stone, S. M., Lou, C. W. M., Vu, C. M. T., Ling, J., Mizrahi, P., et al. (2008). Family assessment in child welfare services: Instrument comparisons. *Journal of Evidence-Based Social Work*, 5 1–2, 57–90.
- Johnson, S. (2004). Child protection and risk-management: The death of Victoria Climbié. *Journal of Social Policy*, 33(2), 179–202.
- Jolliffe, I. T. (1986). *Principal component analysis*. New York, NY: Springer.
- Jones, D. (2010). Assessment of parenting. Teoksessa J. Horwath (Ed.), *The child's world. the comprehensive guide to assessing children in need*. 2nd edition. (pp. 282–304). London and Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers.
- Juhila, K. (2009). Sosiaalityön selontekovelvollisuus. *Janus*, 17(4), 296–312.
- Julkunen, R. (2006). Kuka vastaa? Hyvinvointivaltion rajat ja julkinen vastuu. *Stakes*. Gummerus, Vaajakoski.
- Julkunen, R. (2008). Uuden työn paradoksit: Keskusteluja 2000-luvun työprosess(e)ista. Tampere: Vastapaino.
- Jäntti, M. (2010). Lapsiköyhyydestä Suomessa. In Hämäläinen, Ulla & Kangas, Olli (Ed.), *Perhepiirissä* (pp. 62–75). Helsinki: Kelan tutkimusosasto.
- Kaittila, A. (2018). Why do conflicts over money occur between partners? exploring the explanations of childbearing adults in finland. *Journal of Family Studies*, , 1–17.
- Kajanoja, J. (2005). Hyvä lapsuus - avain menestyvään kansantalouteen? In P. Takala (Ed.), *Onko meillä malttia sijoittaa lapsiin?* (pp. 234–248). Helsinki: Kelan tutkimusosasto.
- Kajava, M. (1997). Lapsen etu huostaanotto-prosessissa : Tutkimus pakkohuostaanotoista. Oulun yliopisto. , 171 sivua.
- Kalil, A. (2009). Joblessness, family relations and children's development. *Family Matters*, (83), 15–22.
- Kalland, M. (2004). Vauvan ja lapsen kehityksellisten tarpeiden huomioiminen lastensuojelussa. In Anna-Maija Puonti, Tuula Saarnio & Anne Hujala (Eds.), *Lastensuojelu* (pp. 119–139). Suomi: Tammi.
- Kalland, M., & Sinkkonen, J. (2001). Finnish children in foster care: Evaluating the breakdown of long-term placements. *Child Welfare: Journal of Policy, Practice, and Program*, 80(5), 513–527.
- Kallio, J. M., Kauppinen, T. M., & Erola, J. (2016). Cumulative socio-economic disadvantage and secondary education in finland. *European Sociological Review*, 32(5), 649–661.
- Kallio, J. & Hakovirta, M. (Ed.) (2020). *Lapsiperheiden köyhyys ja huono-osaisuus*. Tampere: Vastapaino.
- Kananoja, A. (2013). *Toimiva lastensuojelu –selvitysryhmän loppuraportti No. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2013:19*. Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Kananoja, A. & Ruuskanen, K. (2019). *Selvityshenkilön ehdotuksen lastensuojelun toimintaedellytysten ja laadun parantamiseksi: Loppuraportti No. Raportteja ja muistioita (2019:4)*. Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Kananoja, A., & Ruuskanen, K. (2018). *Selvityshenkilön ehdotus lastensuojelun laatua parantavaksi tielartaksi väliraportti Sosiaali- ja terveysministeriö*.
- Kananoja, A., & Ruuskanen, K. (2019). *Selvityshenkilön ehdotukset lastensuojelun toimintaedellytysten ja laadun parantamiseksi. loppuraportti Sosiaali- ja terveysministeriö*.
- Karvonen, S., & Salmi, M. (2016). *Lapsiköyhyys suomessa 2010-luvulla*. Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos.
- Kastell, J., & Willis, M. B. (1962). *Casework in child care*. London: Routledge & Paul.
- Kataja, K., Ristikari, T., Paananen, R., Heino, T., & Gissler, M. (2014). Hyvinvointiongelmien ylisukupolviset jatkumot kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten elämässä. *Yhteiskuntapolitiikka*, 79(1), 38–54.
- Kempe, C. H., Silverman, F. N., Steele, B. F., Droegemueller, W., & Silver, H. K. (1962). The battered-child syndrome. *Jama*, 181(1), 17–24.

- Keski-Säntti, M., Sutela, E., Haapakorva, P., Kiilakoski, T., Pekkarinen, E., Kääriälä, A., et al. (2018). Suomi lasten kasvuympäristönä: Kahdeksantoista vuoden seuranta vuonna 1997 syntyneistä. Helsinki: THL.
- Kestilä, L., Paananen, R., Väisänen, A., Heino, T., & Gissler, M. (2012a). Kodin ulkopuolelle sijoitetut nuorina aikuisina: Rekisteripohjainen seurantatutkimus suomessa vuonna 1987 syntyneistä. *Yhteiskuntapolitiikka*, 77(6), 599–620.
- Kestilä, L., Paananen, R., Väisänen, A., Muuri, A., Merikukka, M., Heino, T., et al. (2012b). Kodin ulkopuolelle sijoittamisen riskitekijät. *Yhteiskuntapolitiikka*, 77, 34–52.
- Ketokivi, M. (2015). Tilastollinen päättely ja tieteellinen argumentointi (2nd ed.). Helsinki: Gaudeamus.
- Khoo, E., Hyvonen, U., & Nygren, L. (2002). Child welfare or child protection: Uncovering Swedish and Canadian orientations to social intervention in child maltreatment. *Qualitative Social Work*, 1, 451–471.
- Kiili, J. (2006). Lasten osallistumisen voimavarat: Tutkimus ipanoiden osallistumisesta. Jyväskylän yliopisto: Jyväskylä.
- Kirk, S. A., Siporin, M., & Kutchins, H. (1989). The prognosis for social work diagnosis. *Social Casework*, 70(5), 295–304.
- Kirmanen, T. (2000). Lapsi ja pelko: Sosiaalipsykologinen tutkimus 5–6-vuotiaiden lasten peloista ja pelon hallinnasta. Kuopion yliopisto: Kuopio.
- Kivinen, T. (1994). Valikoituminen lastensuojelun asiakkaaksi: Näkökulmia asiakkuuden määrittämiseen. *Stakes*.
- Koponen, A. (2006). Sikiöaikana päihteille altistuneiden lasten kasvuympäristö ja kehitys. Kehitysvamma-liiton tutkimusyksikkö Kotu.
- Korkman, S. (2019). Lapsipolitiikka on moraalinen valintamme. *Helsingin Sanomat* 3.6.2019.
- Kriz, K. (2012). Child-centric or family focused? A study of child welfare workers' perceptions of ethnic minority children in england and norway. *Child & Family Social Work*, 17(4), 448–457.
- Kumpula, K. (2013). 8–vuotiaan kuolemaan johtaneet tapahtumat. Oikeusministeriön julkaisu 32/2013. Oikeusministeriö.
- Kähkönen, P. (1991). Biologisen perheen huomioonottaminen lapsen huostaanotossa ja sijoituksessa. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä.
- Kähkönen, P. (1994). Vanhemmuuden murtuminen: lapsen huostaanotto sosiaalitoimen asiakirja-aineiston valossa. Jyväskylän opettussosiaalikeskus. Jyväskylä.
- Kähkönen, P. (1997). From the child welfare trap to the foster care trap. *Child Welfare*, 76(3), 429.
- Kähkönen P. (1999). The assessment of parenting in the child welfare practice. *Children and Youth Services Review* 21, 581–603.
- Lagerberg, D., & Stundelin, C. (2000). Risk och prognos i socialt arbete med barn : Forskningsmetoder och resultat. Stockholm: Centrum för utvärdering av socialt arbete och Förlagshuset Gothia.
- Lammi-Taskula, J., & Karvonen, S. (2014). Lapsiperheiden hyvinvointi 2014. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Lamponen, T., Pösö, T., & Burns, K. (2019). Children in immediate danger: Emergency removals in finnish and irish child protection. *Child & Family Social Work*, 24(4), 486–493.
- Lapinleimu, H. (2015). Miten markkinoistuminen lävistää lastensuojelua? sosiaalityöntekijöiden arki-kokemuksia tavoittamassa. *Ammatillinen lisensiaattitutkimus*, Tampereen yliopisto.
- Lammi-Taskula J. (2009). Lapsiperheiden hyvinvointi 2009. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Hel-sinki.
- Lammi-Taskula, J. & Karvonen, S. (2014). Lapsiperheiden hyvinvointi 2014. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki.
- Lastensuojelu 2013. Tilastoraportti. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Lastensuojelu 2015. Tilastoraportti. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Lastensuojelu 2018. Tilastoraportti. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Lefevre, M. (2013). Becoming effective communicators with children: Developing practitioner capability through social work education. *The British Journal of Social Work*, 45(1), 204–224.
- Leinonen, J., Solantaus, T., & Punamäki, R. (2002). The specific mediating paths between economic hardship and the quality of parenting. *International Journal of Behavioral Development*, 26, 423–435.
- Lewin, K., & Lewin, K. (1997). *Resolving social conflicts: &, field theory in social science*. Washington, DC: American Psychological Association.
- Lipsky, M. (1980). *Street level bureaucracy: Dilemmas of the individual in public services* Russell Sage Foundation.

- Littlechild, B. (2005). The stresses arising from violence, threats and aggression against child protection social workers. *Journal of Social Work*, 5(1), 61–82.
- Littlechild, B. (2008). Child protection social work: Risks of fears and fears of risks – impossible tasks from impossible goals? *Social Policy & Administration*, 42(6), 662–675.
- Littleschild, B. (2004). Risk assessment and social work values - problems and possibilities. Teoksessa P. Erath, B. Littlechild & R. Vornanen (Eds.), *Social work in europe - descriptions, analysis and theories*. (pp. 147–157) Institut für vergleichende sozialarbeitswissenschaft und interkulturelle/internationale sozialarbeit.
- Macdonald, G., & Macdonald, K. (2010). Safeguarding: A case for intelligent risk management. *The British Journal of Social Work*, 40(4), 1174–1191.
- Mainstone, F., & Wonnacott, J. (2014). *Mastering whole family assessment in social work: Balancing the needs of children, adults and their families*. London: Jessica Kingsley Publishers.
- Malja, M., Malja, M., Puustinen-Korhonen, A., Petrelius, P., & Eriksson, P. (2019). Lastensuojelun laatusuositus sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksessa. *Sosiaalinen ja terveysministeriö*.
- Mänttari-van der Kuip, M. (2013). Julkinen sosiaalityö markkinoistumisen armoilla? *Yhteiskuntapolitiikka*, 78(1), 5–19.
- Matscheck, D., & Berg Eklundh, L. (2014). Does BBIC make a difference? Structured assessment of child protection and support. *Nordic Social Work Research*, 5, 1–19.
- Mattaini, M. A., & Kirk, S. A. (1991). Assessing assessment in social work. *Social Work*, 36(3), 260–266.
- C., McAuley, C., & Rose, W. (2010). *Child well-being: Understanding children's lives*. Philadelphia, PA ; London: Jessica Kingsley.
- Merikukka, M., Ristikari, T., Tuulio-Henriksson, A., Gissler, M., & Laaksonen, M. (2018). Childhood determinants for early psychiatric disability pension: A 10-year follow-up study of the 1987 Finnish birth cohort. *International Journal of Social Psychiatry*, 64(8), 715–725.
- Metsämuuronen, J. (2002). *Tilastollisen kuvauksen perusteet* (2nd ed.). Helsinki: International Methelp.
- Metsämuuronen, J. (2008). *Monitasomallituksen perusteet*. Helsinki: International Methelp.
- Miettinen, J. (2013). Lastensuojelupalvelujen järjestäminen ja saatavuus manner-suomen kunnissa vuonna 2010 Suomen Kuntaliitto.
- Milner, J., & O'Byrne, P. (1998). *Assessment in social work*. Basingstoke: Macmillan.
- Minty, B. (1994). Maria Colwell: The legacy. *The Journal of Forensic Psychiatry*, 5(3), 483–486.
- Moisio, P. (2006). Kasvanut polarisaatio lapsiperheiden parissa. Teoksessa M. Kautto (Ed.), *Suomalaisten hyvinvointi 2006* (pp. 36–56). Vaajakoski: Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus.
- Möller, S. (2004). Sattumista suunnitelmallisuuteen: lapsen elämäntilanteen kartoitus lastensuojelussa. *Pesäpuun opas- ja käsikirjat: 1/2004*. Jyväskylä: Pesäpuu ry.
- Möller, S. (2005). Arviosta sanoin: Tutkimus lastensuojelun asiakkuuden alkuvaiheeseen liittyvän arvioinnin mallintamisesta. *Tutkimuksi /Pesäpuu: 1/2005*. Jyväskylä: Pesäpuu ry.
- Munro, E. (2010). Learning to reduce risk in child protection. *British Journal of Social Work*, 40(4), 1135–1151.
- Munro, E. (2011). A systems approach to evaluating organisational change in children's social care. *British Journal of Social Work*, 41(4), 726–743.
- Munro, E. (1996). Avoidable and unavoidable mistakes in child protection work. *British Journal of Social Work*, 26.
- Munro, E. (1999). Common errors of reasoning in child protection work. *Child Abuse & Neglect*, 23 8, 745–758.
- Munro, E. (2002). In ebrary I. (Ed.), *Effective child protection* [[elektroninen aineisto] /]. London: SAGE,.
- Munro, E. (2004). The impact of audit on social work practice. *The British Journal of Social Work*, 34(8), 1075–1095.
- Munro, E. (2019). Decision-making under uncertainty in child protection: Creating a just and learning culture. *Child & Family Social Work*, 24(1), 123–130.
- Muukkonen, T., & Tulensalo, H. (2004). Kohtaavaa lastensuojelua: Lapsikeskeisen lastensuojelun sosiaalityön tilannearvion käsikirja. Helsinki: Helsingin kaupunki.
- Muukkonen, T., & Muukkonen, T. (2008). *Suunnitelmallinen sosiaalityö lapsen kanssa*. Helsinki: Socca: Heikki Waris -instituutti.
- Myllärniemi, A. (2006). *Huostaanottojen kriteerit pääkaupunkiseudulla*. Helsinki: Socca, Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus.
- Neuman, W. L. (2006). *Basics of social research: Qualitative and quantitative approaches* (3rd ed.). Boston: Pearson.

- Nousiainen, K., Petrelius, P., & Yiruka, L. (2016). Ylisukupolvisesta näköalattomuudesta muutokseen – näköalaistavan sosiaalityön tunnustelua. Teoksessa Nousiainen, K., Petrelius, P., & Yiruka, L. (Eds.), *Puheista tekoihin! Ylisukupolvisten ongelmien ehkäiseminen lastensuojelussa ja perhe- ja sosiaalipalveluissa*. Sivut 11-18. (1., ed.). Helsinki: Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos.
- Nummenmaa, L. (2009). *Käyttäytymistieteiden tilastolliset menetelmät* (1st ed.). Helsinki: Tammi.
- Nybohm, J. (2005). Visibility and 'child view' in the assessment process of social work: Cross-national comparisons. *International Journal of Social Welfare*, 14(4), 315–325.
- OECD (2009). Doing better for children. *OECD Observer*, (274), 35.
- Oranen, M. (2006). Tutkimista ja tunnustelua - lastensuojelun alkuarvioinnin käytäntöjä, malleja ja kehittämissuuntia. Alkuarviointi ja avoahoito-työryhmän loppuraportti 22.3.2006. Lastensuojelun kehittämissuunnitelma.
- O'Sullivan, T. (2011). *Decision making in social work* (2nd ed ed.). New York: Palgrave Macmillan.
- Paananen, R., & Gissler, M. (2014). Hyvinvointi ulottuu yli sukupolvien. Teoksessa J. Lammi-Taskula, & S. Karvonen (Eds.), *Lapsiperheiden hyvinvointi 2014* (pp. 208–215). Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Paasio, P. (2006). Yleinen ja erityinen viitekehys arvioinnista. *Halinnon Tutkimus*, 25, 92–107.
- Paavilainen, E., & Flinck, A. (2013). National clinical nursing guideline for identifying and intervening in child maltreatment within the family in Finland. *Child Abuse Review*, 22(3), 209–220.
- Pajulammi, H. (2014). *Lapsi, oikeus ja osallisuus*. Helsinki: Talentum.
- Parton, N. (2004). From Maria Colwell to Victoria Climbié: Reflections on public inquiries into child abuse a generation apart. *Child Abuse Review*, 13, 80–94.
- Parton, N. (2011). Child protection and safeguarding in England: Changing and competing conceptions of risk and their implications for social work. *Br.J.Soc.Work*, 41(5), 854–875.
- Patti, R. J. (2009). *The handbook of human services management* (2nd ed.). Los Angeles: SAGE.
- Pekkarinen, E. (2010). *Stadilaispojat, rikokset ja lastensuojelu: Viisi tapaustutkimusta kuudelta vuosikymmeneltä*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.
- Pekkarinen, E. (2011). Lastensuojelun tieto ja tutkimus. *Verkkojulkaisuja* 51, 2011. Lapsuudentutkimuksen seura & Lastensuojelun Keskusliitto & Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Pekkarinen, E., Heino, T., & Pösö, T. (2013). Lastensuojelusta tietäminen on moraalinen velvoite. *Yhteiskuntapolitiikka* 78 (2013):3.
- Perlman, H. H. (1957). *Social casework: A problem-solving process*. Chicago: University of Chicago Press.
- Petrelius, P., Tulensalo, H., Jaakola, A-M. & Hietamäki J. (Eds.) (2016a). Lapsen elämäntilanteen ja tuen tarpeiden lapsikeskeinen, monitoimijainen arviointi. Tietoa lastensuojelun kehittämisen pohjaksi. Työpäpaperi 33/2016 ed. Helsinki: Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos.
- Petrelius, P., Tulensalo, H., Jaakola, A-M. & Hietamäki J. (2016b). Kohti lapsikeskeistä ja kokonaisvaltaista lapsen tilanteen ja tuen tarpeiden arviointia. Teoksessa: Petrelius, P., Tulensalo, H., Jaakola, A-M. & Hietamäki, J. Lapsen elämäntilanteen ja tuen tarpeiden lapsikeskeinen, monitoimijainen arviointi. Tietoa lastensuojelun kehittä-misen pohjaksi. Työpäpaperi 33/2016 Edition. Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki. 5-27.
- Petrelius, P. (2016c). Lastensuojelun lapsi- ja perhekohtaisen arvioinnin kansainvälinen tutkimus. Teoksessa: Petrelius, P., Tulensalo, H., Jaakola, A-M. & Hietamäki, J. Lapsen elämäntilanteen ja tuen tarpeiden lapsikeskeinen, monitoimijainen arviointi. Tietoa lastensuojelun kehittämisen pohjaksi. Työpäpaperi 33/2016 Edition. Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki. 132–156.
- Picot, A. (2014). Transforming child welfare: From explicit to implicit control of families. *European Journal of Social Work*, 17(5), 689–701.
- Platt, D. (2006). Threshold decisions: How social workers prioritize referrals of child concern. *Child Abuse Review*, 15(1), 4–18.
- Platt, D. (2011). Assessments of children and families: Learning and teaching the skills of analysis. *Social Work Education*, 30(2), 157–169.
- Pölkki, P., Vornanen, R., & Colliander, R. (2016). Critical factors of intensive family work connected with positive outcomes for child welfare clients. *European Journal of Social Work*, 19(3–4), 500–518.
- Pölkki, P. (2004). Lastensuojelutyön tutkimus- ja kehittämistoiminta. Teoksessa A. Puonti, T. Saarnio & A. Hujala (Eds.), *Lastensuojelu tänään* (pp. 270–319). Jyväskylä: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Porko, P., Heino, T., & Eriksson, P. (2018). *Selvitys yksityisistä lastensuojelun yksiköistä*. Helsinki: THL.
- Pösö, T. (2007) Lastensuojelun puuttuva tieto. Teoksessa: Vuori, J. & Nätkin, R. (eds.) *Perhetyön tieto*. Tampere: Vastapaino. 65–82.

- Pösö, T. (2011). Combatting child abuse in Finland: From family to child-centered orientation. In N. Gilbert, N. Parton & M. Skivenes (Eds.), *Child protection systems. International trends and orientations* (pp. 112–130). New York: Oxford University Press.
- Pösö, T., Skivenes, M., & Hestbæk. (2014). Child protection systems within the Danish, Finnish and Norwegian welfare states—time for a child centric approach? *European Journal of Social Work*, 17
- Pösö, T. (2014). Child protection systems within the Danish, Finnish and Norwegian welfare states—time for a child centric approach? *European Journal of Social Work*, 17(4), 475–490.
- Qvortrup, J. (1987). Introduction. *International Journal of Sociology*, 17(3), 3–37.
- Qvortrup, J., & Qvortrup, J. (2005). *Studies in modern childhood; society, agency, culture*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Rajavaara, M. (2007). Vaikuttavuusyhteiskunta: Sosiaalisten olojen arvostelusta vaikutusten todentamiseen. *Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia* | 84. Kelan tutkimusosasto.
- Rasmusson, B. (2009). Analys, bedömning och beslut i utredningar enligt BBIC. *Socialstyrelsen*.
- Rasmusson, B., Hyvönen, U., Nygren, L., & Khoo, E. (2010). Child-centered social work practice — three unique meanings in the context of looking after children and the assessment framework in Australia, Canada and Sweden. *Children and Youth Services Review*, 32(3), 452–459.
- Raunio, K. (1999). *Positivismi ja ihmistiede: Sosiaalitutkimuksen perustat ja käytännöt*. Helsinki: Gaudeamus.
- Richmond, M. E. (1971). *What is social case work?* New York: Arno Press & The New York Times.
- Richmond, M. E. (1917). *Social diagnosis*. New York: Russell Sage Foundation.
- Ristikari, T., Törmäkangas, L., Lappi, A., Haapakorva, P., Kiilakoski, T., Merikukka, M., et al. (2016). Suomi nuorten kasvuympäristönä: 25 vuoden seuranta vuonna 1987 suomessa syntyneistä nuorista aikuisista. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus.
- Robson, C., & Linqvist, T. (2001). *Käytännön arvioinnin perusteet: Opas evaluaation tekijöille ja tilaajille*. Helsinki: Tammi.
- Rousu, S. (2007). Lastensuojelun tuloksellisuuden arviointi organisaatiossa: Näkymätön tuloksellisuus näkyväksi. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Rousu, S., & Holma, T. (1999). *Laadunhallinnan perusteita lastensuojelutyöhön: Toimintamalleja ja työvälineitä kuntien sosiaalitoimistojen laatutyöhön*. Helsinki: Suomen kuntaliitto.
- Rutter, M. (1979). Protective factors in children's responses to stress and disadvantage. *Annals of the Academy of Medicine, Singapore*, 8(3), 324–338.
- Rutter, M. (1985). Resilience in the face of adversity: Protective factors and resistance to psychiatric disorder. *British Journal of Psychiatry*, 147(6), 598–611.
- Räsänen, P. (2005). Havaintojen mittaus ja aineiston jäsentämisen metodologia. Teoksessa: Räsänen, P., Anttila, A.-H., ja Melin, H. *Tutkimus menetelmien pyörteissä*. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Saarikallio-Torp, M., Heino, T., Hiilamo, H., Hytti, H., & Rajavaara, M. (2010). *Lapset huostassa, vanhemmat ahdingossa*. Teoksessa: Hämäläinen, Ulla & Kangas, Olli (Ed.), *Perhepiirissä* (pp. 236–265). Helsinki: Kelan tutkimusosasto.
- Saastamoinen, K. (2016). *Lapsen suojele: Viranomaisten ja muiden toimijoiden välisenä yhteistyönä: Käsikirja arjen toimintaan*. Helsinki: Edita.
- Satka, M., Alanen, L., Harrikari, T., & Pekkarinen, E. (2011). *Johdatus lasten ja nuorten hallinnan kysymyksiin*. Teoksessa: M. Satka, L. Alanen, T. Harrikari & E. Pekkarinen (Eds.), *Lapset, nuoret ja muuttuva hallinta* (pp. 11–28). Tampere: Vastapaino.
- Satka, M., & Harrikari, T. (2008). The present Finnish formation of child welfare and history. *British Journal of Social Work*, 38(4), 645–661.
- Sauli, H., Salmi, M., & Lammi-Taskula, J. (2011). *Kriisistä kriisiin: Lapsiperheiden toimeentulo 1995–2009*. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus.
- Saurama, E. (2002). *Vastoin vanhempien tahtoa*. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus).
- Schofield, G. (1998). Inner and outer worlds: A psychosocial framework for child and family social work. *Child & Family Social Work*, 3(1), 57–67.
- Scriven, M. (1991). *Evaluation thesaurus* (4th ed ed.). Newbury Park (CA): Sage.
- Shlonsky, A. & Mildon, R. (2017). *Assessment and decision making to improve outcomes in child protection*. Teoksessa M. Connolly (Ed.), *Beyond the risk paradigm in child protection* (pp. 111–129). London: Palgrave.
- Shlonsky, A., & Benbenishty, R. (2014). *From evidence to outcomes in child welfare: An international reader*. Oxford: Oxford University Press.

- Sinko, P. (2004). *Laki ja lastensuojelu: Juridisoituvat käytännöt sosiaalityön arjessa ja asiantuntijuuden määrittelyssä*. Helsinki: Palmenia-kustannus.
- Sipilä, J., & Österbacka, E. (2013). Enemmän ongelmien ehkäisyä, vähemmän korjailua? Perheitä ja lapsia tukevien palvelujen tuloksellisuus ja kustannusvaikuttavuus. Helsinki: Valtiovarainministeriö.
- Skivenes, M. (2014). The emotional dimension in risk assessment: A cross-country study of the perceptions of child welfare workers in England, Norway and California (United States). *Br.J.Soc.Work*. Vol. 45, 3, April 2015. 809–824.
- Solantaus, T. (2012). Parental mental health problems, substance use, poverty and criminality in families – a call for policy, services and effective methods. *Neuropsychiatrie De l'Enfance Et De l'Adolescence*, 60, 561.
- Spratt, T. (2001). The influence of child protection orientation on child welfare practice. *The British Journal of Social Work*, 31(6), 933–954.
- Suzanne, S. (2006). Assessing children's quality of life in health and social services: Meeting challenges and adding value. *Journal of Children's Services*, 1(2), 41–50.
- Tähtinen, J., & Isoaho, H. (2001). *Tilastollisen analyysin lähtökohtia: Ensiasteleet kvantitatiiviseen käsittelyyn, analyysiin ja tulkintaan SPSS-ohjelmaympäristössä*. Turku: Turun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunta.
- Tapola-Haapala, M. (2011). *Sosiaalityön ammatillaiset refleksiivisinä toimijoina: Tutkimus erikoistumiskoulutuksesta Margaret Archerin teorian valossa*. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Tarvainen, L. (1954). *Lapsen sosiaalinen huolto*. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto.
- TENK. (2012). *Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2012. Tutkimuseettinen neuvottelukunta*.
- Thomas, J., & Holland, S. (2009). Representing children's identities in core assessments. *The British Journal of Social Work*, 40(8), 2617–2633.
- Toikko, T. (2005). *Sosiaalityön ideat: Johdatus sosiaalityön historiaan*. Tampere: Vastapaino.
- Toros, K. (2013). Child-centered approach in the context of the assessment of children in need: Reflections of child protection workers in Estonia. *Children and Youth Services Review*, 35(6), 1015–1022.
- Toros, K. (2018). Estonian child protection workers' assessment perspectives: The need for competence and confidence. *International Social Work*, 61(1), 93–105.
- Törrönen, M., Munn-Giddings, C., & Tarkiainen, L. (2018). *Reciprocal relationships and well-being: Implications for social work and social policy*. Abingdon, Oxon: Routledge.
- Törrönen, M., & Vornanen, R. (2007). *Sosiaalityön hyvinvointipoliittinen tehtävänä. Sosiaalityön hyvinvointipoliittikan välineenä* (pp. 107–124). Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Töttö, P. (2004). *Syvällistä ja pinnallista: Teoria, empiria ja kausaalisuus sosiaalitutkimuksessa*. Tampere: Vastapaino.
- Treiman, D. J. (2014). *Quantitative data analysis: Doing social research to test ideas* (1st ed.). New York, NY: Wiley.
- Trevithick, P. (2005). *Social work skills: A practice handbook* (2nd ed ed.). Maidenhead: Open University Press.
- Tulensalo, H., & Muukkonen, T. (2016). *Lapsikeskeisyys lastensuojelun tilanearviossa – 2000-luvun kehityksen ja nykytilan arviointia*. Teoksessa P. Petrelius, H. Tulensalo, A. Jaakola & J. Hietamäki (Eds.), *Lapsen elämäntilanteen ja tuen tarpeiden lapsikeskeinen, monitoimijainen arviointi. tietoa lastensuojelun kehittämisen pohjaksi* (Työpäpaperi 33/2016 ed., pp. 101–114). Helsinki: Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos.
- Turid, G. (2007). Nordic child welfare services: Variations in norms, attitudes and practice. *Journal of Children's Services*, 2(4), 44–58.
- Turner, F. J. (2005). *Social work diagnosis in contemporary practice*. New York, N.Y.: Oxford University Press.
- Turney, D. (2015). Thinking about thinking after Munro: The contribution of cognitive interviewing to child-care social work supervision and decision-making practices. *Br.J.Soc.Work*. Vol. 46, 3, April 2016. pp. 669–685.
- Turney, D. (2012). *Improving child and family assessments: Turning research into practice*. Philadelphia, PA: Jessica Kingsley Publishers.
- Uusitalo, H. (1991). *Tiede, tutkimus ja tutkielma: Johdatus tutkielman maailmaan*. Porvoo: WSOY.
- Vähämaa, P. (2009). *Tavallisuutta epätavallisissa olosuhteissa – lastensuojelun perhesijoituksen onnistuminen sosiaalityön kokemustietona*. Tampere: Tampereen yliopisto.

- Valkonen, T. (1976). Haastattelu- ja kyselyaineiston analyysi sosiaalitutkimuksessa (4th ed.). Helsinki: Gaudeamus.
- Valtioneuvoston kanslia 2018. (2018). Eriarvoisuutta käsittelevän työryhmän loppuraportti. Valtioneuvoston kanslia.
- Varto, J. (1992). Laadullisen tutkimuksen metodologia. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Vauhkonen, T., Kallio, J., & Erola, J. (2017). Sosiaalisen huono-osaisuuden ylisukupolvisuus suomessa
- Vehkalahti, K. (2008). Kyselytutkimuksen mittarit ja menetelmät. Helsinki: Tammi.
- Vilka, H. (2005). Tutki ja kehitä. Helsinki: Tammi.
- Vis, S. A. (2015). Organizational factors and child participation in decision-making: Differences between two child welfare organizations. *Child & Family Social Work*, 20(3), 277–287.
- Vis, S. A., Holtan, A., & Thomas, N. (2012). Obstacles for child participation in care and protection cases—why Norwegian social workers find it difficult. *Child Abuse Review*, 21(1), 7–23.
- Vis, S. A., & Thomas, N. (2009). Beyond talking – children’s participation in Norwegian care and protection cases. *European Journal of Social Work*, 12(2), 155–168.
- Vornanen, R. (2007). Arviointi lastensuojelussa. Teoksessa A. Pehkonen, & E. Pakarinen (Eds.), *Lasten hyvinvoinnin ulottuvuuksia* (pp. 11–42). Kuopio: Kuopio University Press.
- Vornanen, R., & Pölkki, P. (2018). Reciprocity and relationship-based approach in child welfare. Teoksessa M. Törrönen, C. Munn-Giddings & L. Tarkiainen (Eds.), *Reciprocal relationships and well-being: Implications for social work and social policy* (pp. 109–124)
- Walker, S., & Beckett, C. (2011). *Social work assessment and intervention* (2nd ed ed.). Lyme Regis: Russell House.
- Webb, N. B. (2011). *Social work practice with children*. New York, NY: Guilford Press.
- Webb, S. (2002). Evidence-based practice and decision analysis in social work: An implementation model. *Journal of Social Work*, 2(1), 45–63.
- Webb, S. A. (2015). Social workers as ‘Strong evaluators’: Rethinking moral sources and professional identity. *International Journal of Social Science Studies*, 3(6)
- Weckström, S. (2012). Self-assessed consequences of unemployment on individual wellbeing and family relationships: A study of unemployed women and men in Finland. *International Journal of Social Welfare*, 21(4), 372–383.
- Welbourne, P. (2012). *Social work with children and families: Developing advanced practice*. New York, NY: Routledge.
- Wendy, R. (2010). The assessment framework. Teoksessa J. Horwath (Ed.). *The child’s world. The comprehensive guide to assessing children in need*. 2nd edition. (pp. 34–55). London and Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers.
- Whittington, C. (2007). *Assessment in social work: A guide for learning and teaching*. Great Britain in August 2007: Social Care Institute for Excellence.
- Wilkins, D. (2015). Balancing risk and protective factors: How do social workers and social work managers analyse referrals that may indicate children are at risk of significant harm. *Br.J.Soc.Work*, 45(1), 395–411.
- Winter, K. (2010). The perspectives of young children in care about their circumstances and implications for social work practice. *Child & Family Social Work*, 15(2), 186–195.
- Winter, K. (2014). Understanding and supporting young children’s transitions into state care: Schlossberg’s transition framework and child-centred practice. *Br.J.Soc.Work*, 44(2), 401–417.
- Wolff, R., Biesel, K., & Heinitz, S. (2011). Child protection in an age of uncertainty: Germany’s response. In N. Gilbert, N. Parton & M. Skivenes (Eds.), *Child protection systems. International trends and orientations* (pp. 183–203). New York: Oxford University Press.
- Östberg, F. (2010). *Bedömningar och beslut. från anmälan till insats i den sociala barnvården.* (Doktorsavhandling Institutionen för socialt arbete, Stockholms universitet). Rapport i socialt arbete nr 134, 2010.
- Östberg, F. (2014). Using ‘Consensual ideology’: A way to sift reports in child welfare. *British Journal of Social Work*, 44(1), 63–80.

LIITTEET

LIITE 1. SAATEKIRJE

ITÄ-SUOMEN
YLIOPISTO

Tutkimuksen aineistonkeruuta koskeva lupapyyntö

25.3.2010

Pyydän lupaa kuntanne/kaupunkinne sosiaali- ja terveystoimialalta väitöskirjatutkimukseni aineistonkeruuta varten. Lupapyyntöä varten olen eritellyt tähän tarvittavia tietoja tutkimuksesta. Tutkimuksen aiheena on lapsen tilannetta koskeva arviointi lastensuojelun sosiaalityössä. Tutkimuksen aineistonkeruu toteutuu valtakunnallisena s-postikyselynä kaikille kunnallista lastensuojelun sosiaalityötä tekeville sosiaalityöntekijöille, jotka työssään tekevät lapsen tilannetta koskevaa arviointia.

LUPAPYYNTÖ SOSIAALI- JA TERVEYSTOIMELTA SAATAVIEN TIETOJEN HANKINTAAN JA KÄYTTÖÖN TUTKIMUKSESSA

1) Tutkimuksen nimi

Lapsen tilannetta koskeva arviointi lastensuojelun sosiaalityössä

2) Tutkimuksen toteuttaja, tekijät ja ohjaajat

Anne-Mari Jaakola
VTM, sosiaalityön jatko-opiskelija
Itä-Suomen yliopisto, Kuopio
Yhteiskuntatieteiden laitos
PL 1627
70211 Kuopio
p. [puhelinnumero]
s-posti: [s-posti]

Ohjaajat
professori Pirjo Pölkki
os. ks. yllä
p. [puhelinnumero]
s-posti: [s-posti]

professori Riitta Vornanen
os. ks. yllä
p. [puhelinnumero]
s-posti: [s-posti]

3) Tutkimuksen tausta, tarkoitus ja ajoitus

Tässä väitöskirjatutkimuksessa tutkitaan tekijöitä, jotka selittävät sosiaalityöntekijän tapaa tehdä lapsen tilannetta koskevaa arviointia. Tutkin lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden arvioinnin orientaatiota tai erilaisia arvioinnin orientaation variaatioita. Keskeisiä tutkimuskysymyksiä ovat, mitä arvioidaan, miten, miksi ja millaisin tuloksin. Tutkimus pyrkii lisäämään tietoa siitä miten sosiaalityöntekijä määrittää lapsen suojelun tarpeen ja millaisen osaamisen ja teoriapohjan varassa hän tämän päätöksen tekee. Tutkimus valmistuu tutkimussuunnitelman mukaan vuonna 2013.

4) Tutkimusaineisto

Tutkimuksessa tarvittavan aineiston kerääminen toteutuu kaikille kunnallista lastensuojelun sosiaalityötä tekeville sosiaalityöntekijöille kohdistettavalla s-postikyselyllä. Tutkimuksen otantamenetelmänä on kokonaisotanta kunnallisista lastensuojelun sosiaalityöntekijöistä, jotka työssään tekevät lapsen tilannetta koskevaa arviointia. Tutkimusta varten haetaan lupaa kaikista Suomen kunnista ja pyydetään saada käyttöön lastensuojelua tekevien sosiaalityöntekijöiden s-postiosoitteet. Yksittäisen työntekijän osallistuminen tutkimukseen on täysin vapaaehtoista.

Tutkimuksen aineistonkeruu toteutetaan mahdollisuuksien mukaan kevään 2010 aikana, mutta kuitenkin loppuvuoteen 2010 mennessä. Tutkimusaineistoa käytetään tutkimuksen valmistumiseen saakka.

5) Tutkimusaineiston suojaus, säilyttäminen ja hävittäminen

Tutkimusaineisto suojataan voimassaolevan henkilötietolain lainsäädännön mukaisesti. Tutkimusaineistoa suojataan ja käsitellään luottamuksellisesti. Tutkimusraportoidaan niin, ettei tutkimukseen osallistuvia henkilöitä ole mahdollista tunnistaa. Tutkimusaineistosta poistetaan kaikki tunnistetiedot aineiston analyysivaiheessa. Tutkimusaineisto säilytetään ja suojataan käyttäjätunnuksella ja salasanalla. Tutkimusaineistoa suojataan myös niin, että sen käyttö on mahdollista vain luvan saaneelle.

6) Sitoumukset

Sitoudun siihen, että en käytä saamiani tietoja muuhun kuin tutkimustarkoitukseen. En myöskään käytä saamiani tietoja kenenkään vahingoksi tai halventamiseksi taikka sellaisten etujen loukkaamiseksi, joiden suojaksi on säädetty salassapitovelvollisuus. En luovuta tietoja sivulliselle. Tietoja käytän vain kohdassa 3 ja 4 määriteltynä aikana ja suojaan ja säilytän tiedot edellä kuvatusti.

Paikka ja päiväys

Kuopiossa 25.3.2010

Allekirjoitus

LIITE 2. KYSELYLOMAKE

Hyvä vastaaja

Tässä väitöskirjatutkimuksessa tutkitaan lastensuojelun sosiaalityössä tehtävää lapsen tilannetta koskevaa arviointia. Tutkimus on osa Lastensuojelun tarpeet, prosessit ja tuloksellisuus tutkimushanketta, jota rahoittaa Suomen Akatemia. Tutkimusaiheesta tuotettua valtakunnallista tutkimustietoa on vähän. Nyt toteutuvassa kyselyssä ovat mukana kaikki kunnallisessa lastensuojelussa toimivat lastensuojelun sosiaalityöntekijät, jotka työssään tekevät lapsen tilannetta koskevaa arviointia.

Valtakunnantason laaja tutkimusaineisto mahdollistaa yleistettävän kuvauksen lapsen tilannetta koskevan arvioinnin käytännöistä Suomessa. Siksi jokaisen vastaajan antamalla vastauksella kysyttävistä asioista on tärkeä ja arvokas merkitys.

Pyydän ystävällisesti Sinua vastaamaan kaikkiin lomakkeen kysymyksiin huolellisesti. Vastaukset käsitellään ehdottoman luottamuksellisesti. Tutkimuksen tulokset raportoidaan alueellisin ja valtakunnallisina jakaumina ja tunnuslukuina. Raportointi tehdään siten, ettei yksittäisiä vastaajia voida tunnistaa.

Tutkimukseen on haettu ja myönnetty lupa siltä taholta, joka yksittäisen kunnan osalta on ollut luvan myöntäjänä. Sinulla on siis työnantajasi myöntämä lupa osallistua tutkimukseen. Osallistuminen tutkimukseen on kuitenkin Sinulle vapaaehtoista.

LUOTTAMUKSESTASI JA YHTEISTYÖSTÄSI LÄMPIMÄSTI KIITTÄEN!

Anne-Mari Jaakola
VTM, tutkija, sosiaalityön jatko-opiskelija
Itä-Suomen yliopisto, Kuopio
Yhteiskuntatieteiden laitos
p. [puhelinnumero]
s-posti: [s-posti]

HUOM!

Voit keskeyttää vastaamisen keskeytä-painikkeesta. Saat sähköpostiisi uuden linkin, sekä käyttäjätunnuksen ja salasanan, joilla voit myöhemmin kirjautua jatkamaan vastaamista. Aikaisemmat vastauksesi säilyvät normaalisti.

Vastaaminen vie aikaa alle 30 min.

A. VASTAAJAN HENKILÖÄ JA KOULUTUSTA KOSKEVAT TAUSTAKYSYMYKSET

Seuraavat kysymykset kartoittavat Sinun taustatietojasi. Vastaa kysymyksiin valitsemalla sopivin vaihtoehto tai kirjoita vastauksesi sille tarkoitettuun

A1. Sukupuoli

- nainen
 mies

A2. Syntymävuosi

vuosiluku

_____

A3. Äidinkieli

- suomi
 ruotsi
 muu, mikä?

_____

A4. Missä kaupungissa, kunnassa tai kuntayhtymän alueella työpaikkasi sijaitsee?

_____

A5. Minkä tutkinnon olet suorittanut sosiaalialalla?

- YTM/VTM (pääaine sosiaalityö)
 YTM/VTM (pääaine muu kuin sosiaalityö)
 sosiaalihuoltajatutkinto
 pol.kand. (socio) SSKH
 sosiaalialan AMK tutkinto
 opistotason tutkinto
 YTL/VTL
 YTT/VTT

muu sosiaalialan tutkinto, mikä?

_____

muu kuin sosiaalialan tutkinto, mikä?

_____

A6. Ovatko sosiaali-alan opintosi kesken?

- kyllä, minkä tutkinnon?
_____
- eivät

A7. Onko sinulla asetuksen (272/2005) mukainen sosiaalityöntekijän ammatillinen kelpoisuus?

- kyllä
- ei
- minulla on muu kelpoisuusperuste, mikä?
_____
- en tiedä

A8. Mitä ammatillista lisäkoulutusta sinulla on lastensuojelutyöhön liittyen? (Voit valita useamman vaihtoehdon)

- ei ammatillista lisäkoulutusta
- työnohjaajakoulutus
- yksilöterapiakoulutus
- pariterapiakoulutus
- perheinterventiokoulutus
- verkostotyökoulutus
- perheterapiakoulutus
- päihdetyökoulutus
- väkivaltatyökoulutus
- lastensuojelutarpeen selvitykseen liittyvä koulutus
- muuta, mitä?
_____

B. LAPSEN TILANNETTA KOSKEVA ARVIOINTI

B1. Seuraavassa kysymysosiossa esitetään yleisellä tasolla olevia väittämiä lapsen tilannetta koskevasta arvioinnista. **HUOM! Lapsen tilannetta koskevalla arvioinnilla tarkoitetaan arviointia, jota tehdään lapsesta ja perheestä koko lapsen lastensuojeluasiakkuuden ajan.** Se siis sisältää myös lapsensuojelun asiakkuuden alussa tehtävän lastensuojelutarpeen selvityksen, mutta ei tarkoita pelkästään sitä.

Valitse vastausvaihtoehto, joka mielestäsi vastaa parhaiten näkemystäsi kysytystä asiasta seuraavalla asteikolla (1-5)

	1=täysin samaa mieltä	2=jokseenkin samaa mieltä	3=ei samaa eikä eri mieltä	4=jokseenkin eri mieltä	5=täysin eri mieltä
1) Lapsen tilannetta koskevassa arvioinnissa korostuu lapsen terveyden ja kehityksen vaarantumisen todistava näyttö	☐	☐	☐	☐	☐
2) Lapsen tilannetta koskevassa arvioinnissa korostuu lastensuojelulain tarkka tulkinta	☐	☐	☐	☐	☐
3) Lapsen tilannetta koskevassa arvioinnissa lastensuojelun sosiaalityöntekijän ammatillisella tulkinnalla lapsen tilanteesta on oleellinen merkitys	☐	☐	☐	☐	☐
4) Lapsen tilannetta koskevassa arvioinnissa sosiaalityöntekijän persoonalla on merkitystä arvioinnin lopputuloksen kannalta	☐	☐	☐	☐	☐
5) Lapsen tilannetta koskevassa arvioinnissa merkitsevää on lapsen suojeleminen	☐	☐	☐	☐	☐
6) Lapsen tilannetta koskevassa arvioinnissa sosiaalityöntekijän tulee tavata lapsi aina henkilökohtaisesti/kahden kesken	☐	☐	☐	☐	☐
	1=täysin samaa mieltä	2=jokseenkin samaa mieltä	3=ei samaa eikä mieltä	4=jokseenkin eri mieltä	5=täysin eri mieltä
7) Lapsen tilannetta koskeva arviointi painottuu enemmän lapsen äidin kanssa tehtävään työskentelyyn kuin isän	☐	☐	☐	☐	☐

- 8) Lapsen tilannetta koskevaan arviointiin sisältyy ennuste lapsen tilanteen kehittymisestä
- 9) Lapsen tilannetta koskevan arvioinnin sisältöön vaikuttavat työntekijän arvot
- 10) Lapsen tilannetta koskevan arvioinnin sisältöön vaikuttavat työntekijän asenteet
- 11) Lapsen tilannetta koskeva arviointi edellyttää työntekijältä analyyttistä päättelykykyä
- 12) Lapsen tilannetta koskeva arviointi edellyttää työntekijältä intuitiivista päättelykykyä
- 13) Lapsen tilannetta koskevassa arvioinnissa teoreettinen tieto jäsentää arviointia

1=täysin samaa mieltä   **2=jokseenkin samaa mieltä**   **3=eikä seenkin eri mieltä**   **4=jokseenkin eri mieltä**   **5=täysin eri mieltä**

- 14) Lapsen tilannetta koskevassa arvioinnissa erilaiset arviointimenetelmät auttavat varmistamaan arvioinnin tarkkuutta
- 15) Lapsen tilannetta koskeva arviointi kunnioittaa lapsen itsemääräämisoikeutta
- 16) Lapsen tilannetta koskeva arviointi kunnioittaa lapsen vanhempien itsemääräämisoikeutta
- 17) Lapsen tilannetta koskeva arviointi keskittyy enemmän perhettä kuin lasta koskevien ongelmien ratkaisemiseen
- 18) Lapsen tilannetta koskeva arviointi tähtää lapsen hyvinvoinnin tukemiseen

19) Lapsen tilannetta koskeva arviointi tähtää lapseen liittyvien riskien hallintaan

20) Lapsen tilannetta koskevassa arvioinnissa huomioidaan riittävästi lapsen tarpeet

1=täysin samaa mieltä 2=jokseenkin samaa mieltä 3=ei samaa eikä eri mieltä 4=jokseenkin eri mieltä 5=täysin eri mieltä

21) Lapsen tilannetta koskeva arviointi toteutuu lapsen edun mukaisesti

22) Lapsen tilannetta koskevassa arvioinnissa parityökentely korjaa arvioinnin virhemahdollisuutta

23) Lapsen tilannetta koskevassa arvioinnissa työntekijän koulutustausta vaikuttaa arvioinnin laatuun

24) Lapsen tilannetta koskevassa arvioinnissa ensivaikutelma johtaa usein oikeaan arvioon

25) Lapsen tilannetta koskevassa arvioinnissa on vaikeaa tunnistaa lapsen laiminlyöntiä

26) Lapsen tilannetta koskevassa arvioinnissa on vaikeaa tunnistaa lapsen kaltoinkohtelua

B2. Aseta seuraavat lasta koskevan arvioinnin tiedontuottajat numerojärjestykseen niin, että valitset 3 merkityksellisintä tiedontuottajaa. 1=merkityksellisin tiedontuottaja.

1 2 3

Yhteistyötahot (esim. päivähoito, koulu ym.)

Kollegat (muut sosiaalityöntekijät)

Perhetyöntekijät

Ohjaajat

Vanhemmat/vanhempi/huoltaja	☐ ☐ ☐
Lapsi	☐ ☐ ☐
Sukulaiset	☐ ☐ ☐

B3. Arvioi seuraavien kysymysten kautta omaa tapaasi tehdä lapsen tilannetta koskevaa arviointia.

Tarkoituksena on, että vastaat niin kuin työssäsi todellisuudessa teet tai pystyt tekemään, eikä niinkään se, mikä olisi mielestäsi toivottavin tapa tehdä arviointia.

Valitse vastausvaihtoehto, joka mielestäsi vastaa parhaiten arviotasi kysyttävästä asiasta seuraavalla asteikolla (1-5).

	1=ei/ juuri kos- kaan	2=vain harvoin	3=sil- loin tällöin	4=lä- hes aina	5=aina
1) Tehdessäni lapsen tilannetta koskevaa arviointia pyrin lapsen tilanteen kokonaisvaltaiseen arviointiin	☐	☐	☐	☐	☐
2) Tehdessäni lapsen tilannetta koskevaa arviointia käytän apunani erilaisia arviointiin kehitettyjä haastattelulomakkeita ym.	☐	☐	☐	☐	☐
3) Tehdessäni lapsen tilannetta koskevaa arviointia käytän arvioinnissa apuna erilaisia arvioinnin työmenetelmiä/-välineitä (esim. nallekortit, verkostokartta tms.)	☐	☐	☐	☐	☐
4) Tehdessäni lapsen tilannetta koskevaa arviointia tapaan lapsen molempia vanhempia	☐	☐	☐	☐	☐
5) Tehdessäni lapsen tilannetta koskevaa arviointia teen sen systemaattisella/strukturoidulla tavalla	☐	☐	☐	☐	☐
6) Tehdessäni lapsen tilannetta koskevaa arviointia käytän apunani aiemmista asiakastapauksista kertynyttä kokemusperäistä tietoa	☐	☐	☐	☐	☐

	1=ei/ juuri kos- kaan	2=vain harvoin	3=sil- loin täl- löin	4=lä- hes aina	5=aina
7) Tehdessäni vauvaikäisen lapsen (0-2 vuotta) tilannetta koskevaa arviointia havainnoin lapsen ja vanhemman/huoltajan välistä vuorovaikutussuhdetta	☐	☐	☐	☐	☐

- 8) Tehdessäni lapsen tilannetta koskevaa arviointia tapaan arvioinnissa leikki-ikäistä lasta (2-5 vuotta) henkilökohtaisesti/kahden kesken
- 9) Tehdessäni lapsen tilannetta koskevaa arviointia tapaan kouluikäistä lasta (6-12 vuotta) henkilökohtaisesti/kahden kesken
- 10) Tehdessäni lapsen tilannetta koskevaa arviointia tapaan arvioinnissa nuorta (13-18 vuotta) henkilökohtaisesti/kahden kesken
- 11) Tehdessäni lapsen tilannetta koskevaa arviointia, sillä mitä havaitsen ja havainnoin lapsesta tai perheestä on minulle oleellinen merkitys
- 12) Tehdessäni lapsen tilannetta koskevaa arviointia analysoin saamaani tietoa teoreettisen tiedon avulla
- 13) Tehdessäni lapsen tilannetta koskevaa arviointia kerään tietoa useista eri tietolähteistä

1=ei/en juuri koskaan   2=vain harvoin   3=sil-loin tällöin   4=lähes aina   5=aina

- 14) Tehdessäni lapsen tilannetta koskevaa arviointia ehdin perehtyä riittävästi asioihin, joita joudun ratkaisemaan lasta koskien
- 15) Tehdessäni lapsen tilannetta koskevaa arviointia tarkistan säännöllisin väliajoin lapsen tilanteesta tekemääni arviota
- 16) Tehdessäni lapsen tilannetta koskevaa arviointia voin käyttää siihen riittävästi aikaa
- 17) Tehdessäni lapsen tilannetta koskevaa arviointia siihen sisältyy kotikäynti
- 18) Tehdessäni lapsen tilannetta koskevaa arviointia kerään lapselta palautetieto tekemästani arvioinnista

19) Tehdessäni lapsen tilannetta koskevaa arviointia kerään vanhemmilta palautetietoa tekemästani arvioinnista

20) Tehdessäni lapsen tilannetta koskevaa arviointia kerään palautetietoa yhteistyötahoiltani

1=ei/enuuri koskaan 2=vainharvoin 3=silloin tällöin 4=lähes aina 5=aina

21) Tehdessäni lapsen tilannetta koskevaa arviointia annan lapselle palautetta tehdystä arvioinnista

22) Tehdessäni lapsen tilannetta koskevaa arviointia annan vanhemmille palautetta tehdystä arvioinnista

23) Tehdessäni lapsen tilannetta koskevaa arviointia se toteutuu työparityöskentelynä

24) Tehdessäni lapsen tilannetta koskevaa arviointia joudun tinkimään eettisistä periaatteistani

25) Tehdessäni lapsen tilannetta koskevaa arviointia informoin lasta siitä, mitä asioita kirjaan asiakirjoihin

26) Tehdessäni lapsen tilannetta koskevaa arviointia informoin vanhempia/vanhempaa/huoltajaa siitä, mitä asioita kirjaan asiakirjoihin

1=ei/enuuri koskaan 2=vainharvoin 3=silloin tällöin 4=lähes aina 5=aina

27) Tehdessäni lapsen tilannetta koskevaa arviointia minun on vaikea noudattaa dokumentoinnissa systemaattista kirjaamista-paa

28) Tehdessäni lapsen tilannetta koskevaa arviointia informoin lasta arvioinnin tavoitteista ja sisällöstä

- 29) Tehdessäni lapsen tilannetta koskevaa arviointia informoin vanhempia/vanhempaa/huoltajaa arvioinnin tavoitteista ja sisällöstä
- 30) Tehdessäni lapsen tilannetta koskevaa arviointia informoin lasta siitä, kenelle tietoa arvioinnista annetaan
- 31) Tehdessäni lapsen tilannetta koskevaa arviointia informoin vanhempia/vanhempaa/huoltajaa siitä, kenelle tietoa arvioinnista annetaan
- 32) Tehdessäni lapsen tilannetta koskevaa arviointia informoin lasta siitä, mihin lapsen tilannetta koskevan arvioinnin tietoa käytetään
- 33) Tehdessäni lapsen tilannetta koskevaa arviointia informoin vanhempia/vanhempaa/huoltajaa siitä, mihin lapsen tilannetta koskevan arvioinnin tietoa käytetään

B4. Tehdessäsi lapsen tilannetta koskevaa arviointia painottuuko arviointi mielestäsi johonkin seuraavista asiakkuuden vaiheista? (Voit valita useamman vaihtoehdon)

- asiakkuuden alku
- avohuollon työ
- huostaanotto
- sijaishuolto
- jälkihuolto

B5. Seuraava väittämäosio kartoittaa lisää lapsen tilannetta koskevaa arviointia.

Valitse seuraavista kysymyksistä vastausvaihtoehto, joka mielestäsi vastaa parhaiten arviotasi kysyttävästä asiasta seuraavalla asteikolla 1-5.

1=täysin samaa mieltä	2=jokseenkin samaa mieltä	3=eimaa eri mieltä	4=jokseenkin eri mieltä	5=täysin eri mieltä
-----------------------	---------------------------	--------------------	-------------------------	---------------------

- 1) Minulla on mielestäni riittävästi tietoa lapsen kehityspsykologiasta arvioidessani lapsen tilannetta

2) Minulla on mielestäni riittävästi tietoa vuorovaikutussuhteen merkityksestä lapsen kehityksessä arvioidessani lapsen tilannetta

3) Minulla on mielestäni riittävästi teoreettista tietoa lapsen kehityksen riskitekijöistä arvioidessani lapsen tilannetta

4) Minulla on mielestäni riittävästi osaamista lapsen tilannetta koskevaan arviointiin

5) Minulla on mielestäni riittävästi osaamista kohdata lapsi henkilökohtaisesti tehdessäni arviointia

6) Minulla on mielestäni riittävästi tietoa eri kulttuuri- tai etnisen taustan omaavista asiakkaista tehdessäni lasta koskevaa arviointia

1=täysin samaa mieltä   **2=jokseenkin samaa mieltä**   **3=ei samaa mieltä**   **4=jokseenkin eri mieltä**   **5=täysin eri mieltä**

7) Olen käyttänyt moniammatillista asiantuntijaryhmää apuna lapsen tilannetta koskevassa arvioinnissa

8) Olen joskus kokenut syyllisyyttä tekemäni arvioinnin seurauksista

9) Koen usein syyllisyyttä tekemästani arvioinnista

10) Olen joskus pelännyt seurauksia, joita arvioinnista on seurannut

11) Minulla on selkeä käsitys siitä, mitä työltäni edellytetään arvioidessani lapsen tilannetta

12) Koen työroolini selkeäksi tehdessäni arviointia lapsen tilanteesta

13) Koen olevani työntekijänä
vastuullinen työnantajalleni
tekemästani arvioinnista

B6. Onko tekemäsi arviointi mielestäsi?

- perhekeskeistä
- vanhempikeskeistä
- lapsikeskeistä
- lakikeskeistä

B7. Onko lapsi mielestäsi arvioinnin subjekti (aktiivinen osallistuja) vai objekti (kohde)?

- subjekti
- objekti

B8. Onko lapsen tilannetta koskevan arvioinnin työprosessia mallinnettu työpaikallasi
lastensuojelutarpeen selvitysten osalta?

- kyllä
- ei
- en tiedä

B9. Arvioi kuinka monta kertaa keskimäärin tapaat lasta henkilökohtaisesti/kahden kes-
ken lastensuojelutarpeen selvitysvaiheessa?

kertaa

B10. Onko lapsen tilannetta koskevan arvioinnin työprosessia mallinnettu työpaikallasi
myös muun arvioinnin kuin lastensuojelutarpeen selvitysten osalta?

- kyllä
- ei
- en tiedä

B12. Kuinka riittävästi olet saanut tietoa lastensuojelulain edellyttämästä lapsilähtöisestä
työskentelystä?

- täysin riittävästi

- melko riittävästi
- vain jonkin verran
- vähän
- en lainkaan

B13. Jos olet saanut tietoa lapsilähtöisestä työskentelystä, mistä olet saanut tarvittavaa tietoa?

- koulutuksesta
- kirjallisuudesta
- työkavereilta
- esimieheltä
- muualta, mistä?
- _____

B11. Kehitetäänkö työpaikallasi lapsen tilannetta koskevaa arviointityöskentelyä aktiivisesti?

- kyllä
- ei
- en tiedä

B14. Onko työhuoneessasi tarjolla leluja, kirjoja, piirustusvälineitä ym. toteuttaaksesi lapsilähtöistä työskentelyä?

- kyllä
- ei

B15. Seuraavassa kysymysosiossa kartoitetaan tekijöitä, joita mahdollisesti huomioit tehdessäsi lapsen tilannetta koskevaa arviointia.

Arvioi kysymysoSION kautta, kuinka usein huomioit kysyttävää asiaa, kun arvioit 3-12 vuotiaan lapsen tilannetta. Tarkoituksena on, että vastaat niin kuin työssäsi teet tai pystyt tekemään, ei niinkään se, mikä mielestäsi olisi toivottavinta huomioida arvioinnissa.

Valitse seuraavista kysymyksistä vastausvaihtoehto, joka mielestäsi vastaa parhaiten arviotasi kysyttävästä asiasta seuraavalla asteikolla 1-5.

B15.1. Kuinka usein huomioit seuraavia tekijöitä arvioinnissa lapsen liittyen lapsen ollessa 3-12 vuotias?

	1=en koskaan	juuri	2=vain voin	har-	3=silloin tällöin	4=lähes aina	5=aina
1) Lapsen tiedollista osaamista ja taitoja	☐		☐		☐	☐	☐
2) Lapsen kykyä ilmaista omia tarpeitaan	☐		☐		☐	☐	☐
3) Lapsen kykyä ilmaista tunteitaan	☐		☐		☐	☐	☐
4) Lapsen tarvitsevuutta	☐		☐		☐	☐	☐
5) Lapsen haavoittuvuutta	☐		☐		☐	☐	☐
6) Lapsen fyysistä kehityshistoriaa	☐		☐		☐	☐	☐
7) Lapsen psyykkistä kehityshistoriaa	☐		☐		☐	☐	☐
8) Lapsen fyysistä terveyttä	☐		☐		☐	☐	☐
9) Lapsen psyykkistä terveyttä	☐		☐		☐	☐	☐
10) Lapsen temperamenttia	☐		☐		☐	☐	☐
11) Lapsen sosiaalisuutta	☐		☐		☐	☐	☐
12) Lapsen itsetuntemusta	☐		☐		☐	☐	☐
13) Lapsen itsenäistymismahdollisuuksia	☐		☐		☐	☐	☐

	1=en koskaan	juuri	2=vain harvoin	3=silloin tällöin	4=lähes aina	5=aina
14) Lapsen kiinnostuksen kohteita	☐		☐	☐	☐	☐
15) Lapsen mahdollisuutta leikkiin	☐		☐	☐	☐	☐
16) Lapsen sosiaalista kehitystä	☐		☐	☐	☐	☐
17) Lapsen vahvuuksia	☐		☐	☐	☐	☐
18) Lapsen kaltoinkohtelun fyysisiä tunnusmerkkejä	☐		☐	☐	☐	☐
19) Lapsen kaltoinkohtelun psyykkisiä tunnusmerkkejä	☐		☐	☐	☐	☐
20) Lapsen vuorovaikutustaitoja	☐		☐	☐	☐	☐

21)Lapsen vuorovaikutusta vanhempansa kanssa	☐	☐	☐	☐	☐
22)Lapsen köyhyyttä	☐	☐	☐	☐	☐
23)Lapsen asuinolosuhteita, esim. mahdollisuus omaan tilaan ja rauhaan	☐	☐	☐	☐	☐
24)Lapsen kiintymyssuhteita	☐	☐	☐	☐	☐
25)Lapsen sosiaalista lähipiiriä esim. sukulaiset	☐	☐	☐	☐	☐
26)Lapsen ystävyysuhteita	☐	☐	☐	☐	☐

B15.2. Kuinka usein huomioit seuraavia tekijöitä arvioinnissa vanhempaan liittyen lapsen ollessa 3-12 vuotias?

	1=en koskaan	2=vain harvoin	3=silloin tällöin	4=lähes aina	5=aina
1) Vanhemman tiedollisia ja taidollisia kykyjä	☐	☐	☐	☐	☐
2) Vanhemman kykyä ottaa vastuuta itsestään	☐	☐	☐	☐	☐
3) Vanhemman kykyä kuntoutua	☐	☐	☐	☐	☐
4) Vanhemman kykyä ottaa vastuuta lapsesta	☐	☐	☐	☐	☐
5) Vanhemman kykyä taata lapsen fyysinen turvallisuus	☐	☐	☐	☐	☐
6) Vanhemman kykyä edistää lapsen oppimista ja älyllistä kehitystä	☐	☐	☐	☐	☐
7) Vanhemman kykyä tukea lapsen sosiaalista kehitystä ja sosiaalisia taitoja	☐	☐	☐	☐	☐
8) Vanhemman fyysistä terveyttä	☐	☐	☐	☐	☐
9) Vanhemman psyykkistä terveyttä	☐	☐	☐	☐	☐
10) Vanhemman kykyä taata arjen pysyvyyttä ja hallintaa	☐	☐	☐	☐	☐
11) Vanhemman asuinolosuhteita	☐	☐	☐	☐	☐
12) Vanhemman kykyä asettaa lapsen ikätasoisia rajoja	☐	☐	☐	☐	☐
13) Vanhemman kykyä vastata lapsen emotionaalisiin tarpeisiin	☐	☐	☐	☐	☐

	1=en koskaan	juuri 2=vain voin	har- 3=silloin tällöin	4=lähes aina	5=aina
14) Vanhemman sensitiivisyyttä lastaan kohtaan	☐	☐	☐	☐	☐
15) Vanhemman kiintymystä lastaan kohtaan	☐	☐	☐	☐	☐
16) Vanhemman vuorovaikutusta lastaan kohtaan	☐	☐	☐	☐	☐
17) Vanhemman sosiaalisia verkostoja	☐	☐	☐	☐	☐
18) Vanhemman henkilökohtaista historiaa	☐	☐	☐	☐	☐
19) Vanhemman kokemaa parisuhdeväkivaltaa	☐	☐	☐	☐	☐
20) Äidin väkivaltaisuutta lastaan kohtaan	☐	☐	☐	☐	☐
21) Isän väkivaltaisuutta lastaan kohtaan	☐	☐	☐	☐	☐
22) Äidin päihteidenkäyttöä	☐	☐	☐	☐	☐
23) Isän päihteidenkäyttöä	☐	☐	☐	☐	☐

B15.3. Kuinka usein huomioit seuraavia tekijöitä arvioinnissa perheeseen ja lapsen kasvu-ympäristöön liittyen lapsen ollessa 3-12 vuotias?

	1=en koskaan	juuri 2=vain voin	har- 3=silloin tällöin	4=lähes aina	5=aina
1) Perheen historiaa	☐	☐	☐	☐	☐
2) Perheen sukulaissuhteita	☐	☐	☐	☐	☐
3) Perheen asumisjärjestelyjä	☐	☐	☐	☐	☐
4) Perheen toimeentulon pysyvyyttä	☐	☐	☐	☐	☐
5) Perheen perherakennetta	☐	☐	☐	☐	☐
6) Perheen yhteenkuuluvaisuutta	☐	☐	☐	☐	☐
7) Perheen sisarusuhteita	☐	☐	☐	☐	☐
8) Perheen tukiverkostoja	☐	☐	☐	☐	☐

9) Perheen sisäistä kommunikaatiota

C. ORGANISAATIOTA KUVAAVAT YLEISET KYSYMYKSET

C1. Seuraavassa kysymysosiossa esitetään väittämiä työnantajasi toimivaan organisaatioon liittyen.

Valitse seuraavista kysymyksistä vastausvaihtoehto, joka mielestäsi vastaa parhaiten arviotasi kysyttävästä asiasta seuraavalla asteikolla (1-5).

	1=täysin samaa mieltä	2=jokseenkin samaa mieltä	3=ei samaa eikä eri mieltä	4=jokseenkin eri mieltä	5=täysin eri mieltä
1)Työnantajani toimivan kaupungin, kunnan tai kuntayhtymän sosiaalitoimen organisaatorakenne on mielestäni selkeä	☐	☐	☐	☐	☐
2)Työnantajani toimivan kaupungin, kunnan tai kuntayhtymän sosiaalitoimen organisaatorakenne on mielestäni raskas ja hierarkkinen	☐	☐	☐	☐	☐
3)Työnantajani toimivan kaupungin, kunnan tai kuntayhtymän sosiaalitoimen organisaatio arvoistaa lastensuojelutyötä tekevien työntekijöidensä osaamista	☐	☐	☐	☐	☐
4)Työnantajani toimivan kaupungin, kunnan tai kuntayhtymän sosiaalitoimen organisaatio rohkaisee työntekijöitään keksimään uudenlaisia toimintatapoja	☐	☐	☐	☐	☐
5)Työnantajani toimivassa kaupungin, kunnan tai kuntayhtymän organisaatiossa uudet toimintatavat ja työmenetelmät yleistyvät nopeasti	☐	☐	☐	☐	☐

	1=täysin samaa mieltä	2=jok- seenkin samaa mieltä	3=ei maa eikä eri mieltä	4=jok- seenkin eri mieltä	5=täy- sin eri mieltä
6) Työnantajanani toimivassa kaupungin, kunnan tai kuntayhtymän organisaatiossa minulla on mahdollisuus henkilökohtaiseen kehittymiseen työssäni työnantajan tukemana	☐	☐	☐	☐	☐
7)Työnantajanani toimivassa kaupungin, kunnan tai kuntayhtymän sosiaalitoimen organisaatiossa on asetettu lastensuojelutyölle selkeä päämäärä, jota tavoitellaan	☐	☐	☐	☐	☐
8)Työnantajanani toimivassa kaupungin, kunnan tai kuntayhtymän sosiaalitoimen organisaatiossa arvioidaan asiakastyön onnistumista	☐	☐	☐	☐	☐
9)Työnantajanani toimivassa kaupungin, kunnan tai kuntayhtymän sosiaalitoimen organisaatiossa raportoidaan työn tuloksista ja onnistumisista	☐	☐	☐	☐	☐
10)Työnantajanani toimivassa kaupungin, kunnan tai kuntayhtymän sosiaalitoimen organisaatiossa tehtävä lastensuojelutyö on tuloksiltaan onnistunutta siinä mielessä, että lapsen tilanteeseen voidaan vaikuttaa, niin että lapsen tilanne paranee	☐	☐	☐	☐	☐

	1=täysin samaa mieltä	2=jok- seenkin samaa mieltä	3=ei maa eikä eri mieltä	4=jok- seenkin eri mieltä	5=täy- sin eri mieltä
11)Työnantajanani toimivan kaupungin, kunnan tai kuntayhtymän sosiaalitoimen organisaatio mahdollistaa riittävän ajan lapsilähtöiseen lastensuojelun sosiaalityöhön	☐	☐	☐	☐	☐
12)Työnantajanani toimivassa kaupungin, kunnan tai kuntayhtymän sosiaalitoimen organisaatiossa taloudelliset reunaehdot estävät eettisesti kestävien ratkaisujen tekemistä lastensuojelutyössä	☐	☐	☐	☐	☐

13)Työnantajanani toimivassa kaupungin, kunnan tai kuntayhtymän sosiaalitoimen organisaatiossa työn johtamiseen ja organisoimiseen liittyvät reunaehdot estävät eettisesti kestävien ratkaisujen tekemistä lastensuojelutyössä

14)Työnantajanani toimivan kaupungin, kunnan tai kuntayhtymän sosiaalitoimen organisaation asettamat vaatimukset kaventavat lastensuojelutyön ammatillisia edellytyksiä

C2. Onko työnantajanasi toimivassa kaupungissa, kunnassa tai kuntayhtymässä käytettävissä moniammatillisen asiantuntijaryhmän konsultaatiomahdollisuus?

- kyllä
 ei
 en tiedä

C3. Onko työnantajanasi toimiva kaupungin, kunnan tai kuntayhtymän sosiaalitoimen organisaatio asettanut lastensuojelun sosiaalityölle työn tuloksellisuuden mittareita?

- kyllä, mitä?
_____
- ei
 en tiedä

C4. Onko työnantajanasi toimiva kaupungin, kunnan tai kuntayhtymän sosiaalitoimen organisaatio asettanut lastensuojelun sosiaalityölle työn vaikuttavuuden mittareita?

- kyllä, mitä?
_____
- ei
 en tiedä

D. VASTAAJAN TYÖTÄ JA TYÖPAIKKAA KOSKEVAT TAUSTAKYSYMYKSET

Seuraavat kysymykset täydentävät työtäsi ja työpaikkaasi koskevia taustatietojasi. Vastaa kysymyksiin valitsemalla sopivin vaihtoehto tai kirjoita vastauksesi sille tarkoitettuun tilaan.

D1. Arvioi kuinka monta lastensuojelun asiakasperhettä/-lasta sinulla on aktiivisesti hoidettavanasi tällä hetkellä?

perhettä

---

lasta

D2. Kuinka monta sosiaalialan työntekijää lähityöyksikössäsi/tiimissäsi/työryhmässäsi työskentelee? (mukaan lukien itsesi ja kaikki sosiaalityöntekijät, perhetyöntekijät, ohjaajat, etuuskäsittelijät ym.)

työntekijää

D3. Kuinka monta lastensuojelun sosiaalityötä tekevää sosiaalityöntekijää lähityöyksikössäsi/tiimissäsi/työryhmässäsi työskentelee?

työntekijää

D4. Kuinka monella lastensuojelun sosiaalityötä tekevistä sosiaalityöntekijöistä lähityöyksikössäsi/tiimissäsi/työryhmässäsi on asetuksen mukainen kelpoisuus?

työntekijällä

D5. Mitkä ovat 3 yleisintä asiakasryhmää, joiden kanssa pääasiallisesti työskentelet?

- syntymättömät lapset (lastaan odottavat äidit/isät)
- vauvat 0-2 vuotta
- leikki-ikäiset 3-5 vuotta
- kouluikäiset 6-12 vuotta
- nuoret 13-18 vuotta
- aikuiset
- vanhuksset
- vammaiset

D6. Minkä asiakasryhmän kohdalla koet omaavasi eniten osaamista?

- syntymättömät lapset (lastaan odottavat äidit/isät)
- vauvat 0-2 vuotta
- leikki-ikäiset 3-5 vuotta
- kouluikäiset 6-12 vuotta
- nuoret 13-18 vuotta
- aikuiset
- vanhukset
- vammaiset

D7. Kuinka kauan olet työskennellyt sosiaalityöntekijänä tehden lastensuojelun sosiaalityötä?

vuotta/kk (esim. 3,6 tai 0,8)

D8. Millä ammattinimikkeellä työskentelet? (Voit valita useamman vaihtoehdon)

- sosiaalityöntekijä
- lastensuojelun sosiaalityöntekijä
- erikoissosiaalityöntekijä
- johtava tai vastaava sosiaalityöntekijä
- sosiaalityön päällikkö/lastensuojelun päällikkö
- perusturvajohtaja/sosiaalijohtaja
- koulukuraattori
- sosiaalisihiteeri
- lastenvalvoja
- sosiaalipäivystäjä
- muu, mikä?

D9. Mitä lastensuojelun sosiaalityöhön sisältyviä työtehtäviä hoidat pääasiallisesti? (Voit valita useamman vaihtoehdon)

- huostaanotto
  - lastensuojelutarpeen selvitykset
  - elatus, huolto- ja tapaamisasiat
  - jälkihuolto
  - avohuollon lastensuojelutyö
  - sijaishuollon lastensuojelutyö
  - lastensuojelun sosiaali- ja kriisipäivystys
  - johtamiseen ja hallintoon liittyvät tehtävät
  - muu, mikä?
- _____

D10. Miten työsi on organisoitu?

- teen eriytettyä työtä (vain lastensuojelun sosiaalityötä)
- teen yhdenmättyä työtä (lastensuojelun lisäksi myös muuta sosiaalityötä)
- muuten, miten?
- _____

D11. Mikä on työtilanteesi tällä hetkellä?

- minulla on vakinainen virka tai toimi
- minulla on määräaikainen virka tai toimi
- minulla on muu virka tai toimi

D12. Kuinka hyvin viihdyt nykyisessä työpaikassasi?

- viihdyn huonosti
- viihdyn melko huonosti
- en hyvin enkä huonosti
- viihdyn melko hyvin
- viihdyn hyvin

Jos haluat sanoa tutkimuksen aiheesta vielä jotain tai haluat kommentoida lomaketta tai haluat lähettää muita terveisiä tutkimuksen tekijälle, voit kirjoittaa viestisi alla olevaan tilaan.

[Keskeytä]

Hyvää ja lämmintä kesää toivottaen,

Anne-Mari Jaakola
VTM, tutkija, sosiaalityön jatko-opiskelija
Itä-Suomen yliopisto, Kuopio
Yhteiskuntatieteiden laitos
p. [puhelinnumero]
s. [s-posti]

KIITOS VASTAUKSISTASI!

100 % valmiina

ANNE-MARI JAAKOLA

Tutkimuksen tarkoituksena on lisätä lastensuojelun tietoperustaa lapsen tilanteen arvioinnista, sen teoreettisista ja käytännöllisistä lähtökohdista. Tutkimuksessa on tutkittu lastensuojelun arviointikäytäntöjä, arvioinnin sisältötekijöitä, osaamista, arvioinnin tekemisen tapaa ja lähtökohtia. Tutkimuksella on sovellusarvoa arviointiin vaadittavan osaamisen ja asiantuntijuuden ammatillisiin ja organisatorisiin edellytyksiin lastensuojelussa.

UNIVERSITY OF
EASTERN FINLAND

uef.fi

**PUBLICATIONS OF
THE UNIVERSITY OF EASTERN FINLAND**
Dissertations in Social Sciences and Business Studies

ISBN 978-952-61-3434-5
ISSN 1798-5749